STATUTA

LINGUA CROATICA CONSCRIPTA.

HRVATSKI PISANI ZAKONI:

VINODOLSKI, POLJIČKI, VRBANSKI A DONEKLE I SVEGA KRČKOGA OTOKA, KASTAVSKI, VEPRINAČKI I TRSATSKI.

UREDILI

DR. FR. RAČKI, DR. V. JAGIĆ i DR. I. ČRNČIĆ.

U ZAGREBU 1890.

TISAK DIONIČKE TISKARE.

MONUMENTA

HISTORICO-JURIDICA

SLAVORUM MERIDIONALIUM

EDIDIT

ACADEMIA SCIENTIARUM ET ARTIUM SLAVORUM MERIDIONALIUM.

PARS I.

STATUTA ET LEGES

VOL. IV.

ZAGRABIAE 1890.

TABERNA LIBRARIA SOCIETATIS TYPOGRAPHICAE.

PRIPOMENAK.

U ovoj knjizi iznose se na svjetlo statuti izvorno hrvatski pisani. S toga ne priobćuju se prievodi hrvatski statuta latinskih i talijanskih, bili ti prievodi koliko jim drago stari; pak se za to priuzdržavaju za vrieme, kada se izvornici budu izdali, da se uz ove, ako se prohtije, obielodane. Ovamo spadaju statuti otoka Mljeta (g. 1345) i grada Senja (god. 1388). Prvi priobći u prievodu hrvatskom Medo Pucić u „Dubrovniku" za godinu 1851 (str. 193—218) nenaznačiv rukopisa, iz kojega ga preštampa. Sravnivši to izdanje s tekstom dra. G. Wenzela (Archiv für Kunde oester. Geschichtsquellen. Wien 1849. Bd. II): „Liber de ordinamenti et dele usance dela universitade del Comun de Melida" po rukopisu XV vieka postaje nesumnjivo, da ono prikazuje prievod talijanskoga statuta, i to 68 glava, kasniji, valjda iz prošloga stoljeća. Prievod latinskoga statuta senjskoga (Arkiv za poviest jugoslav. knj. III. str. 155—169) čuva se u našoj akad. knjižnici (pod starim br. 535, novim I, b. 68) u rukopisu valjda prošloga vieka. Mislilo se i na „zakon grbaljski", koji je pok. Vuk Vrčević obielodanio hrvatski u zadarskom „Pravdonoši" god. 1851 br. 25—36. Ovaj zakon bio bi proglašen u manastiru pod Lastvu na Mitrovdan 1427 godine. Nu kako je ondje izdan, jedva je potekao

iz vrela na početku XV stoljeća. S toga se nastojalo pronaći rukopis, iz kojega izvadi Vrčević taj zakon. Nu badava se prijatelj u Kotoru mučio, da mu u trag udje; jedino što je doznao, je to, da je matica u prvoj buni izgorila. A pošto jednostavno preštampanje grbaljskoga zakona po „Pravdonoši“ nebi zadovoljilo nauci, mora se pravilnije izdanje odgoditi, dok se ili matica ili bolji priepis nadje.

Kako se postupalo oko izdanja pojedinih statuta objelodanjenih u ovoj knjizi, razlaže se u sliedećem predgovoru. Ovdje se u obće samo to opaža, da se tekstovi statuta pisani cirilicom ili latinicom izdavaju izvornim pismom, na ime cirilskim ili latinskim; naprotiv tekstovi pisani glagolicom, kano što statuta vinodolskoga, vrbanskoga i veprinačkoga, izdavaju se gradjanskom cirilicom. Odustalo se od glagolice, jer je ovo pismo slabo ili nikako poznato i onim krugovima, za koje se ovi spomenici objelodanjuju. Odabrala se pako cirilica, jer se mnoga glagolska slova, kano što n. pr. Ⰸ i Ⰷ, Ⰺ i Ⰹ, Ⰼ, Ⱋ, Ⱐ, Ⱑ, Ⱓ, ne mogu transkripcijom putem latinice tačno i vjerno označiti, dočim ovim glagolskim slovima posvema odgovaraju cirilska з i s, и i ı, ђ(j), щ, ь, ѣ, ю, tako da kada bi si tko htjeo na osnovu cirilskoga izdanja povratiti glagolski tekst, imao bi cirilskomu pismu glagolsko samo podmetnuti. Ovolike tačnosti naprama glagolici ne ima u latinice.

Napokon neće biti možda suvišno pripomenuti, da je ove knjige namjera pružiti čim kritičnije izdanje tekstova, a ne ili popunjati statute izpravama ili je tumačiti, propuštajući to samoj nauci. Što je za razumievanje teksta bilo nuždno, to se reklo koje u predgovoru koje na kraju knjige.

PREDGOVOR.

I.

Zakon vinodolski.

Pred 602 godine sastaše se u Novomgradu vinodolskom izabrani starješine cieloga Vinodola, na ime iz Novoga grada, Ledenica, Bribira, Grižana, Drivenika, Hreljina, Bakra, Trsata i Grobnika, dakle iz priedjela hrvatskoga primorja od Riečine do senjske medje. Medju ovim starješinama bilo svećenika, satnika, dvornika i sudaca. Sastaše se ne da stvore nove nego da „polože u pismo stare iskušene zakone", kojih su se spominjali. Ovdje imademo krasan primjer, kako običajno pravo prelazi u pisani zakon. Što se u tom sastanku zapisalo, bi potvrdjeno, pak za svaki grad vinodolski jedan istopis sastavljen, da se u njem čuva i po njem ravna.

Vlastelinom Vinodola bijaše tada knez Leonardo iz porodice knezova krčkih, vinodolskih i modruških. Na čelu našega spomenika navode se još knezovi Fridrik, Ivan, Dujam, Bartol i Vid, koji tada živući upravljali su djelovima svoga krčkoga, modruškoga i senjskoga posjeda. Od ovoga jim bijaše najstariji otok Krk, na kojem je porodica, pod vrhovnom državnom vlasti mletačkom, ako ne prije, već prve polovine XII stoljeća gospodovala u osobi praroditelja kneza Dujma. Krčki knezovi postali su hrvatskom vlastelom, kada je Dujmov, po svoj prilici, unuk knez Bartol dobio od kralja Bele III god. 1193 modrušku župu; kada je na dalje malo kašnje Dujmov unuk knez Vid od kralja

Andrije II (1204—35) dobio Vinodol. Taj posjed u primorju bi godine 1260 razširen gradom Senjem. Tako je krčka kneževska porodica, poznata u hrvatskoj poviesti iza XV vieka pod imenom Frankopana, u doba, u koje je vinodolski zakon napisan, gospodovala na Krku, u Modrušama, Vinodolu i Senju, te bijaše po tom najmoćnija vlasteoska obitelj od Gvozda do mora. Spomenuti u vinodolskom zakonu knezovi pripadali su modruškoj grani porodice, a od njih bijaše najstariji, imenovani na prvom mjestu, Fridrik sin Vidov; dočim Ivan, Leonard i Dujam bijahu mu sinovci po bratu Vidu i Bartolu, a Bartol i Vid unuci po sinu Ivanu. Starac Fridrik borio se u mladosti protiv Tatara.

Zakon vinodolski sačuvao se, kako je poznato, samo u jednom jedinom rukopisu. Taj rukopis bio je prije u arkivu modruškoga kaptola u Novom; onda god. 1851 pokloni ga pokojni Eduard Mrzljak, bivši tada nadsavjetnik hrv. slav. financ. ravnateljstva, našemu narodnomu muzeju, od koga s knjižnicom predje u knjižnicu kr. sveučilišta Franje Josipa I u Zagrebu, gdje se danas čuva. Rukopis je na koži, sastoji se iz 14 listova ili 28 stranica u velikoj 8-ni, od kojih zakon zauzima 17 stranica, dočim je 8 stranica posvema praznih. Pismo teče bezprekidno; samo je članak (§.) od članka odieljen na desno okrenutim polumjesecom poput velikoga lat. C nakićenoga u dubljini jednom ili dviema crtama. Samo mjestimice, kakovih 18 puta, stoje složeniji nakiti, spleteni zavoji. Od iniciala bogatije su ureseni [illegible], [illegible], [illegible]. Još se izvan teksta na rubu stranica vide narisani nacrti: zmija, srce dviema popriečnim sulicama probodeno, stol s vrčem i čašama. Jedan od tih nakita vidi se na priloženom snimku. Na str. 24 čita se ovaj kasniji pripis: [illegible] (1594). [illegible]

[illegible] Na str. 26 naopak čita se ovaj lat. pripis: „Leta tizwche petzto devetdeset zedmo Naideze daie ta statut ztar dozada lett 308“. Na str. 27 poprieko su dvie latinske molitve; a dole jednako latinicom: Plemenyty yzybrany... knez Jeremij“.

Nu taj jedini rukopis nije izvornik, nije jedan od onih, koji su na pohranu predani svakomu od spomenutih vinodolskih miesta; nije pače ni tako star. Pismo je glagolska kursiva, samo polovina prvoga, pak treći i četvrti redak je uglasto stojeće. Ako se uzme na um, da su glagolski spomenici XIII i XIV vieka pisani stajaćim pismom, da se je kursiva stala najprvo i najobičnije rabiti na listinama, t. j. u pisarnama, pak da je takova najstarija listina, koliko mi poznato ovi čas, izprava krbavskoga kneza Tomaša i Butka od god. 1393 (Kukuljević: Listine hrv. 45, sada u knjižnici jugoslav. akad.); na dalje da se i u listinama stajaće pismo do polovine XV vieka upotrebljuje češće nego li kursivno, pak da ovo tek u drugoj polovici toga vieka otimlje mah: tada ne ima sumnje, da naš rukopis vinodol. zakona nije stariji od XV stoljeća. Nu pošto je u njem kursiva veoma razvijena, kada se prispodobi s datovanim listinama druge polovine XV i početka XVI stoljeća, volili bismo taj rukopis u ovo razdoblje prenieti. Na to nas doba upućuju i spomenuti nacrti i nakiti. Lice pisma prikazano je na priloženom snimku.

Rukopis dakle naš nije matica, kano što se prije mislilo; nije pače ni neposredan priepis iz matice. Ovo se drugo razabire jur odatle, što i pravopis i poredanje rieči i propusti u rukopisu dosta razgovjetno pokazuju, da je priepisan dosta nemarno iz drugoga priepisa. Ništa ne odaje, da se u tom rukopisu imade vjerno zrcalo izvornika. Istina je, da bi se i u izvornim svjetskim glagolskim spomenicima XIV vijeka, jer starijih ne ima, badava tra-

žila tačnost i dosljednost u pisanju. Uzmimo za primjer dvie novljanske listine od god. 1309 (Listine hrv. 1—2), dakle samo za 21 godinu mladje od zakona vinodolskoga. Tuj se poluglas ɪ (ь) sada rabi, sada izostavlja, ovo drugo običnije, ili se za nj piše э (ꞁɒ8ɯɯɯьɯь8ʎ mj. ꞁɒ8ɯɯɯьɪ-ɯь8ʎɪ i ɯɯɯэьɯь8mɑ); ꙗ zamjenjuje 8 u istoj rieči (ɯьꙗmэ i ɯь8mэ), ꙗ rabi za cir. ꙗ i za j (ꙗ i ꙗћ, ja), i mj. э (mэꞁ i mꙗꞁ); piše se i ꝑ8ɯ8%ьћɯьꝗ8 i ꝑ8ɯ8%ьћꝗ8 itd. Sila pučkoga govora i izgovora očituje se jačom od svakih pravila. Ova nedosljednost ostavlja u spomenicih tim dublje tragove, čim se vremenom dalje odmiču. U našem pako rukopisu ne ima joj skoro granica; pak i to potvrdjuje mnienje, da u njem ne smiemo nazrievati ne samo maticu nego ni priepis iz matice, već priepis mladje dobe.

Kada se pomnjivo pročita uvod, pristup, u zakon vinodolski, kako je predan u našem rukopisu, i nehotice namiče se misao: ili da je prepisač, prvi ili pozdniji, pobrkao red rieči i stavaka, ili da je imao pred sobom text latinski, pak ga nevješto preveo. Onako kako je sada pristup od rieči „зач доволе крат“ do „в тих законих“ sastavljen, prem je jezik pučki, ne može se bez umetaka i popravaka prenieti u sadašnji razumljivi govor. Neka se usuprot s tim pristupom vinod. zakona usporedi pristup, do duše kraći, vrbanskoga, skoro za sto godina mladjega statuta (vidi str. 147). Ovakovu sumnju probudjuju još njeki drugi znakovi osim mjestimice čudnovatoga obrata u jeziku. Tako kada se u hrvatskom tekstu pojedine rieči tumače hrvatski; n. p. жакан .... зове се хрватски малик а влашки мацарол (čl. 1), „посал... кому посли се говори херватски арсал“ (čl. 72); na dalje „ошастно то е рич нику, ка би ничја била“ (čl. 33), „ва улници, в мести гди се схранаю пчели“ (čl. 8) itd. Budi dovoljno napomenuti ovu moju sumnju o izvornom jeziku vinodolskoga zakona, da se pitanje dalje pobliže iztražuje.

Zakon vinodolski sastavljen je godine 1288. Ova je godina u prvom redku brojkama .Ⱍ.Ⱄ.Ⱁ.Ⰷ. i indikcijom, za tim u 4 redku godinom kraljevanja Ladislava IV, kano što je u notama k tekstu primetnuto, tako jasno i tako skladno izražena, da je skoro nepojmljivo, kako se je u početku mogla izvesti godina 1280. I pisac onoga priepisa god. 1597 (—308, ova tekuća neuračunana, dakle 1596 — 308) znao je i čitao, da je zakon g. 1288 pisan; a tako i prepisač trsatskoga statuta. Pometnja je nastala tim, što je kod godine četvrta brojka Ⰷ krivo pritegnuta k indikciji, koja se je god. 1280 brojila VIII; a pošto se s ovom godinom neda u sklad dovesti XVI-ta godina kraljevanja Ladislava IV, uklonila se ova težkoća tim, što se je ova tobožnja pogrješka odbila na neznanje tadašnjih Vinodolaca. Usuprot ne ima ni jedne tegobe, ako se rukopis tačno čita, pak u rieči ⰒⰑⰠⰌⰎⰑⰡ nazrije prepisačeva pogrješka mj. ⰒⰑⰠⰊⰎⰑⰡ, t. j. Ⰼ mj. Ⰺ.

Naš je rukopis prvi put tiskom izdan Antunom Mažuranićem god. 1843 u Zagrebu u „Kolu“ knj. III, strana 52—83. Tuj je on izdan u dva stupca, oba latinicom: u jednom kako je u rukopisu, u drugom kako se čita. Dodan je k tomu snimak na jednom listu. Mažuranićevo izdanje služilo je do najnovije doba za izučavanje zakona i za cielovito (H. Jireček: Svod zákonův slovanských. Praha 1880, str. 389—400) ili djelomično preštampanje, te i za prievode i tumačenje (Чтенія имп. общества исторіи и древностей. Москва 1846. ч. IV; poljski prievod od W. A. Maciejevskoga: Historya prawodawstw słowjanskich. Wyd. III. W Warszawie. t. VI, str. 334 do 350). Tek u naše doba priredjeno je novo izdanje po samom rukopisu. Povod je dala ruska spisateljica A. M. Evreinova. Ona je na ime prigodom svoga boravka u Zagrebu snimila sav rukopis, a njezin je snimak glagolski ujedno s transkripcijom cirilskom i latinskom izdalo god. 1878 u Petrogradu „общество любителей древней

писмености“ pod imenom „Законъ винодольскій“ u dva svezka, od kojih jedan sadržaje samo glagolski snimak sa zemljovidom hrvatskoga primorja, drugi pako, uz kratak uvod Evreinove, spomenutu transkripciju. Tim povodom priredio je moj prijatelj akademik V. Jagić za ono društvo podpuno izdanje zakona: Законъ Винодольскій, подлинный текстъ съ русскимъ переводомъ, критическими замѣчаніями и объясненіями. С. Петербургъ 1880 (стр. I—V, 1—152). Ako je itko za taj posao bio spreman, bijaše to Jagić. On je još kano profesor zagrebačke gimnazije proučio naš rukopis; te je jedan mu odlomak priobćio i u svojoj knjizi: Priměri starohrv. jezika (Zagreb 1866, str. 160—9).

Negovoreć o mnogobrojnim primjetbama izpod teksta i o prilozima, u kojima se razpravlja o godini postanka zakona vinodolskoga, o knezovima vlasteli vinodolskoj, o kneževskoj i o crkvenoj vlasti u Vinodolu i o pučanstvu njegovu (str. 105—145) — negledeć na ovaj znanstven aparat ovo drugo po rukopisu izdanje Jagićevo ustanovi pravo čitanje glagolskoga teksta.

Nu unatoč tomu dragovoljnomu priznanju neće ovo u toj knjizi novo izdanje biti suvišno, ne samo za to, što akademija, izdajući veliki zbornik historičko-juridičkih spomenika, nije mogla izostaviti vinodolskoga zakona; nego i za to što se ovo izdanje djelomice i mjestimice razlikuje od spomenutih prvoga i drugoga. Kano tim obima i ovomu je izdanju služio za temelj naš jedini glagolski rukopis. U pomoć mu je gdješto prizvan rukopis naše akad. knjižnice (br. LXXXIX st.) sadržavajući priepis latinicom zakona vinodolskoga, koji je učinjen valjda prošloga stoljeća. Priepis je po glagolskom rukopisu, koji nije tada bio svagdje oštećen toliko koliko danas; a zanimiv je i s toga, što pokazuje, kako je prepisač čitao i latinicom izrazio glagolski tekst.

Priredjujući ovo izdanje smatrao sam si zadatkom držati se savjestno rukopisa, pak cirilskom transkripcijom izraziti sve osebine glagolskoga pisma, neukloniv ni nedosljednosti u pisanju, bez kojih nisu, kako spomenusmo, ni izvornici XIV vieka. S toga volio sam glag. ⱋ svuda izraziti cir. щ, prem ne ima sumnje, da je ⱋ u glagol. spomenicima čakavsko-hrvatskim uz složeno ⱎⰼ rano zadobilo značenje jednostavnoga ⰼ. Na dalje volio sam glagolski ⰺ izraziti latinskim a i po Vuku cir. j, gdje god osamljeno dolazi, a glag. ⱓ sa složenim cir. ю tako, da n. p. ⱂⱁⰺⰴⰵ, ⰺⰻⰴⰻ, ⱀⰰⰺⱂⱃⰲⱁ pišem појде, јиди, најпрво, a ⱂⱁⰺⱅⰻ pišem поити; tako ⰻⰿⰰⱓ pišem имаю, a ⱂⱁⰽⰰⰶⱆⰺⱆ pišem покажују itd. glag. ⱑ u oboj ulozi njegovoj pišem svagdje s cir. ѣ. Ograničio sam si dakle zadatak na to, da uz vjernu i tačnu transkripciju, uz razredbu rieči i stavaka, izpravim očevidne pogrješke i propuste prepisača, i popunim tekst, gdje je u rukopisu osakaćen. Nu svaka promjena i dopuna naznačena je u samom tekstu i većinom u primjetbama.

Dr. Fr. Rački.

II.

Пољички статут.

Када је академија одлучила, да изновице наштампа све наше средовјечне статуте, што су писани језиком народнијем те мени понудила, да приготовим за штампу Статут пољички, радо сам се прихватио тога посла, кад не би било за друго, већ за то, да јој искажем моје дужно поштовање. Мило ми је, што управо мене западе статут пољички, који ми је већ давно био на памети те сам се једнако спремао, да га с нешто опширнијим коментаријем издам на свијет на рускоме језику, онако как само назад десет година

издао закон винодолски. Свак знаде, да је први услов тумачења — ваљано критично издање самога текста. Прионув дакле за тај посао, отворио сам си пут и за ону другу радњу, којy да ли ћу игда свршити, то је у божјој вољи.

Пољички је статут већ један пут издан, године 1859-е, у петој књизи Кукуљевићева „Аркива“, и то врло добро. Ја сам бавећи се око ове радње, с великом благодарношћу дозивао себи у памет нашега незаборавног Матију Месића: што је његова мука привриједила за статут пољички, да и не говорим о његовијем заслугама у историји, тога му неће нигда заборавити историја хрватске књижевности, али држим да је прије свега моја дужност, који први послије њега опет покрећем тај предмет, да гласно признам и истакнем његове велике заслуге у тој ствари.

Колико вриједи Месићево издање Пољичког статута, најбоље ће показати ово ново издање тиме, што се наш текст готово у свему дословце слаже с аркивским; разликости излазе на видјело више у намјештају и поредању текста, него ли у његову обличју или садржини. Ова једнакост текста оснива се на истини, коју је већ први издавач спознао, да Пољички статут ваља издати по најстаријем рукопису, у којему се тај споменик сачувао, те слиједити његов углед ријеч по ријеч, слово по слово. То је рукопис **A**, како га Месић назва, а ја га свагдје зовем главнијем рукописом. Овај рукопис, о којем ћу послије говорити опширније, послужи основом издања како Месићу, тако и мени; а што се обојица понешто удаљисмо један од другога у ређању гла́вâ или параграфа, тому је узрок, што рукопис није потпунице сачуван. Први издавач, нешто бојажљивији,

пошто није имао довољна броја текстова под руком, не одважи се да празнине изгубљенијех листова попуни одмах у тексту онијем рукописима, који су најближи сродници основног, као његова дјеца или потомци. Ја изведох ове интерполације тим смјелије и лакше, пошто сам се увјерио, да између осталијех рукописа не пристаје само један тачно за онај главни, — тако мишљаше Месић — већ цијела четири: рукопис **a**, који Месић обиљежи словом **B**, и рукописи **f b**² **e**², којих Месић није ни видио.

Гдје дакле ова четири рукописа складно и сагласно попуњују празнине главног, ту сам без размишљања уметнуо у текст оно и онолико, колико је требало, да би се наставила прекинута нит зáконâ. Само се каже, да је сваки уметак у главни текст ограђен.

Ево једне знатније разлике новог издања од пређашњега, којом мислим да је ново боље и прикладније. Друга тиче се критичке грађе, прикупљене у ново издање из разликости међу текстовима у много већој мјери, него ли у издању аркивском. Има нешто тога и у Месића, али из онијех његовијех варијаната не може се ухватити цијела слика великог разноличја, које влада међу текстовима пољичког статута. Упитаће гдје ко: чему те толике варијанте, подведене под текст? исправља ли се њима текст? На то ми је одговорити, да ова критичка грађа, истина, слабо исправља текст главног рукописа; напротив мало не свагђе најбоље је и најисправније оно читање, што га даје главни рукопис, а одступање онијех другијех текстова доказује само толико, да потоњи преписачи, еда би дотјерали до какова-такова смисла, мијењаху и извраћаху ријечи и изреке, нагађајући свак по своме, што би оно могло значити. Али управо то свједочи бар донекле о нутарњем животу пољичког

статута те замјењује тумачења и коментарије, којих никако нема. Преписач, преиначив текст, очитова своје мишљење о смислу овог или оног закона; оно је за нас важно, као свједочанство пријашњих времена, ако их и не можемо похвалити, да су ти људи (стари преписачи), рођени пољичани, добро разумјели своје законе. Да, много је пута преиначивањем преписача текст закона управо тако окрњен или нагрђен, да не даје баш никакова смисла, те се чудом чудимо, како је ко могао на основу такова текста суд да суди и правду да дијели. Чини се, да се по највише није до тога ни долазило. Преписујући ову своју старину, пољичани 18 и 19 вијека, исказиваху поштовање својему „поштованому“ статуту — тако га зову — баш да га и нијесу разумјели. Наћи ће се ипак некоје здраво зрнце и у овим варијантима.

Мислим, да ће овијем двјема резултатима, ако су у мојој радњи добивени, бити довољно оправдано ново издање и његова разлика од првога. Оно није пуније или веће обимом, јер се у ново откривенијем рукописима не нађе зáконâ, који не би били већ наштампани по рукописима од прије познатим. Али ново проучавање већег броја рукописа откри нам и утврди нове свезе међу њима, које знатно освјетљују судбину овог споменика. Најприје ћу да истакнем, да се сада може пуно поузданије казати, да ниједан рукопис пољичког статута, колико их год до сада знамо, не надмашује текста, што се сачувао у основноме рукопису: свима бијаше извором тај стари рукопис, онакав какав је, са свијем својим погрјешкама. Чак онај одломак закона (под бројем 83), који се у главноме тексту налази на челу странице 99, а биће изашао таким крњим зато, што пред њим испаде

лист, на којему бише уписани први дијелови закона — а могло би бити баш и тако, да је већ писац нашег основног рукописа имао пред собом крњи оригинал — и тај одломак оста онаким, какав је у главноме рукопису, такођер у свијем његовијем копијама, а то су рукописи **a f b**[2] **e**[2], за доказ да овима није било под руком другога текста, већ управо наш.*) Рукописи **b c d e**, што представљају обновљену редакцију статута, не нашав куда би тај одломак закона ваљано пристајао, вољеше га сасвиме избацити.

Да је збиља све, што данас знамо о рукописима пољичког статута, потекло из једног врела и да је то врело наш основни рукопис (Месићев **A**), показаће се још боље, када поредимо све остале рукописе с главнијем. Рукописи **a f b**[2] **e**[2] подударају се готово ријеч по ријеч с основнијем: гдје завршује његов текст, ондје прекида и њихов. Да видимо дакле најприје, у колико се ипак ове копије удаљују од свог оригинала и како ће се те разликости протумачити, ако стоји наша супозиција, да су **a f b**[2] **e**[2] црпали из нашег основног текста.

У главноме рукопису нема онога текста, који је наштампан у нашем издању под бројевима 7—13: разлог је тому очевидан, испаде један лист, како показује већ и пагинација, премда није оригинална: за првим листом, који је обиљежен словима **а҃**—**в҃**, слиједи одмах лист трећи (странице **є҃**—**ѕ҃**).

Послије текста, што је у овом издању под бројем 29, слиједи сада у главноме рукопису (на страници **.і҃в.**) а по њему и у нашем издању (на стр. 40) попис старијех граница, којега нема у **a b**[2] **e**[2], али и ту је рачун прост: испрва не бијаше овог пописа ни у

*) Месић бјеше се преварио рекав на стр. 236, да у **B** (т. ј. у нашем рукопусу **a**) нема овог одломка.

главноме рукопису, страница .ıк. оста празна, као што се то више пута остављало у главноме рукопису; истом послије би испуњена овијем пописом, када се опазило, да је један лист, онај што бијаше на реду за овом празном страницом (стр. ıг—ıд), пропао.*) Што бјеше написано на изгубљеном листу, показују рукописи **a b**[2] **e**[2], у којима се сачувао текст оне изгубљене странице. Тај је, у неколико прерађен, ушао и у нову редакцију **b c d e**. Када су постајале копије **a b**[2] **e**[2], а исто тако и текстови **b c d e**, у главноме рукопису јоште није био испао онај лист, као што није био унесен уњ ни онај новији додатак (на страници .ıк.). Јер да буде било једно или друго од овога двога, видио би се томе траг и данас, барем у **a b**[2] **e**[2]. Теже је одговорити на питање, одакле онај попис граница у основни текст. Како је показано у самому издању, он се чита такођер у **c** и у **b**[2], али у првоме долази за онијем што је наштампано под бројем 96, у пошљедњем сасвиме на концу рукописа. Већ ово мијењање мјеста — у свакоме од три рукописа има то исто на другоме мјесту — свједочи нам, да је тај потоњи „попис граница" потекао из неког особитог извора, који нама данас није познат.

Под бројем 33 слиједи под конац текста у главноме рукопису неколико ријечи, којих нема у **a b**[2] **e**[2]: и ту се распознаје већ по другој руци писма, да је оно уметнуто у основни рукопис (на стр. .ıʒ.) послије. Па тако је то дописано и у рукопис **c** другом руком.

У основноме тексту чита се на страницама 35—36 (лє—лѕ) „табла", као неко казало гла́ва̑, којега нема ни у **a b**[2] **e**[2] ни у **b c d e**. Ако да је то и уписано

*) Месић није имао право, доказујући у Аркиву (стр. 226), да „ovo manjka samo u paginaciji, a ne u stvari."

у основни рукопис првом руком, преписачи нађоше да је сувишно преносити у копије; зато и нема ове „табле“ ни у којем другом рукопису осим главног.

На страници .мα. основног текста има опет додатак (под бројем 49c нашег издања), уписан новијом руком, на који се преписачи **a b**[2] **e**[2] не могоше обазрети, јер га у оно вријеме јоште није било у тексту.

У истоме главноме тексту испаде лист, што бјеше обиљежен страницама 69—70 (ξθ—ω): и њиме пропаде и текст, који је у нашем издању наштампан под бројевима 65 и 66, према копијама **a b**[2] **e**[2].

Исто тако нема у основноме тексту онога, што је наштампано под бројевима 94 и 95[a]—95[b], само зато, што испаде лист, који бјеше обиљежен страницама 111—112 (ρια—ριв).

Напокон што нема у основноме рукопису текста, који је наштампан под бројем 112, и томе ће бити узрок: испаде за цијело и опет један лист, ако се то сада и не види, јер пагинација нигдје не прекида. Међу страницама 127 и 130 основног рукописа нема управо ни мјеста, гдје би могао био испасти текст бр. 112; преписачи **a f b**[2] **e**[2] биће нашли закон о вјештицама негдје одмах за страницом 130 данашње пагинације, на листу који пропаде те му се ни у прекинутој пагинација не сачува траг.

Овај закон (у нас под бројем 112) бијаше, сва је прилика, пошљедњи, што га прва рука уписа у главни рукопис; јер оно што сада слиједи за њим, у нас под бројем 113, у оригиналу на страници 131 (ρλα), показује новију руку; а како је закон, убиљежени том новијом руком, издан године 1605, то није тешко израчунати, да је основни текст довле писан свакако прије 1605 године. Пошљедња година, што долази на листовима, писанијем првом руком, иска-

зује годину 1576 (у нас под бројем 88). Може се дакле рећи, да је главни дио основног рукописа писан негдје међу годинама 1576 и 1605.

Али преписачи **a f b**² **e**² извадише из основног рукописа не само све оно што је у њ уписано међу годинама 1576 и 1605, већ такођер новије додатке основног рукописа, обиљежене годинама 1623 (то је у нас наштампано под бројевима 91. 92ª. 107—109 и 116), 1637 (под бројем 114), 1655 и 1660 (под бројем 115). Ја изводим одатле доказ, да копије **a f b**² **e**² нијесу писане раније од године 1660; али као да нијесу ни послије године 1668, будући да биљешка основног текста од године 1668 (у нас под бројем 115 пошљедња тачка) није пренесена у копије **a b**² **e**², како бисмо очекивали, да је стојала у основноме тексту већ тада, кад се с њега преписивало у **a b**² **e**².

Тај се рачун врло добро слаже с питањем о постању нове редакције текста пољичког статута, коју представљају рукописи **b c d e**. И не говорећи овај час о одношајима ове новије редакције према оној првој — о томе биће ријеч одмах — истакнућу као врло знаменито већ то, што прва од онијех одлука опћине пољичке, које су у новој редакцији надовезане на крају статута, носи годину 1662 (то је у нас штампано у додатку бр. 1). Кад би ова одлука сачињавала чест прве редакције пољичког статута, налазили бисмо је, ако не у главноме рукопису (гдје би могла била и пропасти), а оно бар у којој год копији, т. ј. у **a** или **b**² или **e**². Тога нема, а то показује, да се послије године 1660 ништа више није уносило у ону стару књигу, у онај „поштовани“ статут, који је и до нас дошао у главном рукопису и у његовијем пријеписима **a f b**² **e**². Ово се мишљење потврђује, да не може боље, нарочитом

биљешком од године 1665-е, што је у нас наштампана у додатку под бројем 4: у њој се каже, да је статут био преписан „из старога вјерно и право", али тако да се „боље разумије", то ће рећи ако и није ништа нова додано у садржини („не узмакнув ни примакнув"), опет је које што прерађено у облику или у намјештају, еда би се „боље разумјело". Овој тенденцији посвема лијепо одговарају све особине нове редакције, за коју се већ у главноме натпису казује, да је „сада припишујемо на 1665 у цркви светога Климента под Ситно". Да видимо, које су то њене особине према основноме тексту и његовијем копијама **a f b² e²**.

Једна важна особина тиче се стилизације закона. Језик пољичког статута у новој је редакцији знатно измијењен: старе ријечи, што су већ изашле биле из обичаја те постале неразумљиве, замијенише другијем, лакшим ријечима, да и не говорим о новијој ортографији и о помлађенијем облицима у граматици. Али нијесу само поједине ријечи промијењене, већ и читаве изреке или фразе: многа оригинална језгра старог слога паде жртвом времена. За то има доказа готово у свакоме закону; ја сам на те разликости свраћао пажњу, колико се игда могло у биљешкама. Свега дакако нијесам смио ни ја спомињати, јер да сам хтио то постићи, било би разложитије, да се је уз текст главног рукописа свагдје наштампало напоредо ш њим одмах и оно, како је прерађено у новијој редакцији.

Стара стилизација пољичког статута не би промијењена само у ријечима и фразама, него има још и „глоса", т. ј. додатака уметнутијех ради објашњења текста; особито су често додавани натписи, којима

се јаче одвојује један закон од другога. И о томе води се рачун у биљешкама нашег издања.

Најпослије не смије се одвећ вјеровати на ријеч ономе увјеравању, да није ништа „умакнуто“ и ништа „примакнуто“. Разлика међу старијом и новијом редакцијом не тиче се само стилизације, већ и садржине.

Прије свега види се тенденција, да се закони, што говоре о једнаким стварима, сведу у већу близину, да буду један ближе до другога. То је као неки покушај ређања.

Тако је „Закон о реду у млину“, који по старијој редакцији долази истом за нашим бројем 111, у **b c d e** примакнут к „Закону од коловај“ (у нас под бројем 80). Мени се ова модификација учини тако разумном, да сам се и сâм повео за примјером новије редакције те онај закон „о реду у млину“ ставио одмах до броја 80 под број 81.

К закону „од мјере житне“, по нашему издању број 90, додана је одмах новија наредба о мјерама од године 1623, која по првој редакцији долази истом у додатку к основноме тексту (по нашему бројењу то би било иза бр. 115). И ту се мени свидјела промјена новије редакције те сам под бројевима 91. 92 и ја прикупио све, што садржином својом спада к бр. 90. Али у новој је редакцији овамо стављено још и оно, што се у нашем издању чита под бројевима 107[c]—107[e], 108—109 и 107[b]. И ја бих био све то помакао онамо на више, к бројевима 90—92, да ме није од тога одвратио закон под бројем 107[a], којега нијесам смио покретати с мјеста, што му га одреди прва редакција, а тога закона ради ваљало је оставити овдје и оне више побројене наредбе, којима је закон 107[a] управо и замијењен те је тога ради чак

изостављен у **b d e**, само рукопис **c** нашао га негдје одвећ доцкан те приписао на самоме крају свога текста.

Закон „од гријеха неподобна", који је у нас по старој редакцији наштампан под бројем 84, долази у **b c d e** послије броја 105 и 106, а уза-њ одмах закон под бр. 110. Ова̀ко се види, да је све сродно садржином прикупљено под једно, особито кад се још узме на ум, да одмах за бројем 110, који говори „од разбијања женскога" слиједи закон „о умицању" дјевојака, који је у нас по старој редакцији добио своје мјесто под бројем 113.

Иста тенденција, састављати све сродно у једно, још се очитује у томе, што је закон под бројем 58 у новој редакцији стављен иза закона 59, под конац му, закон број 97 иза закона 98, и што је закон 106 надовезан одмах на 105, док их у првој редакцији раставља оно, што је у нашем издању наштампано под бројем 107ª. Особито се лијепо види, како је новија редакција гледала, да једнаке ствари дођу заједно, када се пореди рукопис **c** с основнијем текстом под бројем 96. Пошто се у броју 96 говори о посјети кнеза Дујма Папалића у Пољица, која би године 1482 на 14 фебруара, а под истијем даном исте године бива спомен такођер о „међашима пољичким од старине", што се у староме тексту чита спријед, међу бројевима 29 и 30, то је писац рукописа **c** обоје саставио у једно те онај „попис граница", о којем говорасмо спријед, приложио у своме тексту к броју 96.

Нова редакција није имала разлога да стари закон скраћује. И збиља примјера̂ изостављања нема много. Показаћу на број 24, који је, не знамо зашто у **b c d e** изостављен. Исто је тако, без докучљива узрока, из-

бачен у новијој редакцији број нашега издања 41^a 41^b 44, и већи дио закона 72. Лакше се разумије, што у рукописима **b d e** нема закона 107^a: он би замијењен онијем наредбама, које у нашем издању слиједе одмах за њим. Напокон у **b d e** нема онога, што се чита у нас под бројевима 84^b—84^e, не знам зашто; само у **c** испаде комад закона под бројем 51 зато, што му је управо ондје нестао један лист.

Додатцима изобилује нова редакција према старој на концу: све што је у њој ново, истакнуто је у нашем издању, под конац му, посебнијем бројевима 1—9. У предњим дијеловима статута нема важнијех разлика: у броју 80^c под конац налази се у **b c d e** мален додатак, који је неко унесао својевољно и у основни текст; у броју 92 има опет нешто додано о продаји вина, чега не доноси ниједан рукопис старије редакције; напокон под бројем 100 чита се неки као допуњак к старому закону под 99. У броју 33 записано је у рукопису **c** новијом руком оно исто, што је новији додатак и у главноме тексту.

Овако се данас, гдје има већи број рукописа, лакше схвата њихов међусобни одношај: ствар је много простија, него ли што излази по излагању првог издавача. Сви се рукописи дијеле у две хрпе: у прву спада основни рукопис с копијама **a f b² e²**; у другу рукописи **b c d e** и рукопис **g**, који није за ово издање употребљен, јер је доцкан дошао. О тијем рукописима на реду је да се каже нешто мало и у кратко.

Основни или главни рукопис већ је описан код Месића, који га обиљежи словом **A**. Велика је срећа, што се тај рукопис сачувао, он надмашује не само старином већ и правилношћу писања све друге рукописе у толико, да се без њега једва може и поми-

слити сносан текст пољичког статута. Писан је на артији, која носи као водени знак волујску главу са цвијетом међу роговима; сада има рукопис 61 лист прве, старије руке, и 3 листа додатака (на ова 3 листа чини се, да има и другачији водени знак), писанијех разнијем рукама. Кад је неко, ваљда у XVIII вијеку, бројио странице те их биљежио словима, наброји их 136, словима рлѕ; а данас нема их него 128, пошто поиспадаше 4 листа (8 страница): други (стр. 3—4), седми (стр. 13—14), тридесетпети (стр. 69—70) и педесетшести (стр. 111—112). Сва је прилика, да рукопис већ онда није био читав, када су му бројене и биљежене странице; то мислим зато, што онај одломак закона (у нас бр. 83), што се у основном рукопису чита на страници 99 у прочељу, предпоставља да је и пред њим испао лист, а ипак онај који му је бројио странице, не опази тога. Исто је такав случај код закона под бројем 112; њега данас у основноме рукопису нема, а судећи по копијама **a b² e² f** текст бјеше написан на листу, што је испао међу страницама 130 и 131, али и тога губитка не опази онај, који је биљежио странице. Још би се могло потаћи питање, нијесу ли неки листови под конац рукописа изашли из свога реда; али на то је питање тешко одговорити: копије **a b² e² f** доказују свакако барем толико, да је оваки ред листова постојао већ почетком XVIII вијека.

Неки су листови главног рукописа данас врло оштећени, особито први и пошљедња три у додатку. Тако мислим, да на првоме листу у натпису бијаше записана година **.ѵ.ѕ.м.**, а сада како је артија поderана, слову **м** нема трага, али у копијама и редакцијама новијим сачувао се спомен слову **м.** Зато ја бих рекао, да не може бити ни говора о томе, да је нај-

старији дио пољичког статута записан већ године 1400: сва су свједочанства за годину 1440.

Нијесу сви листови основног рукописа до краја исписани, уписивало се на широко, артије нијесу штедили, половице да и читаве странице остављаху празне. Ваља да се рачунало овако: нека се нађе мјеста, кад би требало штогођ додати. А ко зна, нијесу ли испрва закони писани у маленим свешчицама, на којима су прве и пошљедње странице остављали непописане, попут корица књиге? О томе могло би се доћи до неких резултата (а може бити и не би), кад би се ко дао на то, да сав рукопис поцијепа на комаде, из којих је сложена данашња у једно сашивена цјелина. Ја се нијесам смио у то упуштати. Али да читалац добије неку слику оригинала, избројићу му све странице, које су празне: 18. 27. 30. 51. 58. 60. 64. 76. 84. 88. 98. 102. 116. 128. 130. Празна бијаше такођер страница 12, али је касније попуњена пописом старијех пољичких међа, о којем говорасмо више и још ће се говорити под конац овог увода. Неке друге биљешке, ако се и не тичу закона, спомена су вриједне. Ево их:

На стр. 27 чита се (ситнијем писмом): **ѵ҃ѹн** гос(поди)н кнез поѣлички Пава Поковчић и п. сѹдци кнез Иван Гаргѹрић и Вѹкашин Радићевић и Ђѹраѣ Бѹгѹтовић и пѹн двор ѹ Гате код светога Бѹбрићана одлѹчисмо с племићи господом босанском дидићи и ѹнгар(с)ком.

На стр. 64 има по средини празне странице ово: ђѹна на .г. **ѵхѯѳ**.

На стр. 114 записано је на дну: **.ѵ҃.х҃.м҃.в҃.** бише п. кнез поѣлички гн. Ђѹре Новаковић.

О правопису основног рукописа не треба много да говорим, какав је види се из самога текста, гдје

је вјерно сачуван. Његова старина према новијим пријеписима огледа се 1-о у томе, што доста често пише на крају ријечи (а по кадшто и у средини) слово ь; 2-о у томе, што слоговито р пише без уметнутог вокала а, дакле: четврти мјесто новијега четварти; 3-о у томе, што њ и љ не пише попут новијих рукописа ћн, ћл, и што воли писати ю него ли ћ8, ако баш и има кад и кад ћ у значењу слова ј; 4-о у томе што од пише на почетку ријечи ѿ, и што му щ значи глас шћ.

Казаћу напокон још и то, да су у основном рукопису гдје који натписи, а јоште чешће прва слова на почетку закона, по једно или веће их, писана црвеним мастилом. Тај обичај прекида на страни 96-ој.

Овај драгоцјени основни рукопис пољичког статута својина је сада југославенске академије из библиотеке Кукуљевићеве.

Рукопис **a**, који Месић обиљежи словом **B** (Аркив, стр. 227), врло је ружно и немарно писан, а ипак има много значења као копија старе редакције пољичког статута. Тај је рукопис написан г. 1738, како показује овај запис на крају текста: Исписа годишћа гна. .ѵ.ѿ.л.н. мисеца октонбра на .і. Текст му почима на прве четири стране казалом гла́ва̂, које се не подударају сасвиме с онијем, што је у нас стављено на крај издања. Трећи је лист празан, на четвртом долази одмах прва глава закона овако: Први закон полички ћест вазимати кнеза гна ки ће гн8 виран а Полицем 8годан итд. Даље слаже се у свему с основнијем рукописом, само што је непомљиви повезач књиге, послије закона под бр. 94 а пред бројем 95, турио четири листа (први је празан, а три су исписана) другог писма и друге садржине, што не спада у пољички статут, већ је

имало доћи на крај рукописа. Текст статута обухвата у томе рукопису 46 листова мале четвртине. Да ли је рукопис **a** потекао управо из нашег основног текста или је преписан с неког трећег посредника, не може се лако одлучити. Различите слобоштине у одступању од основног текста, рећ би, да свједоче прије за ово пошљедње мишљење, него ли за оно прво. Било како му драго, преписач не може се никако похвалити, да је био вјешт своме послу: погрјешака против консеквенције граматичке или ортографске има велика множина; особито су често ријечи порасскидане и дијелови им наопако посастављани тако, да барем за око немају смисла. Ортографија је подновљена, јер се пише: парво, стоѣи, рекаѣо, иѣодавна, башћина итд.

Рукопис **f** није био познат првому издавачу; сва је прилика, да је истом послије постао својином Кукуљевићеве библиотеке. Писан је на артији, писмом обичнијем конца XVII или почетка XVIII вијека, у неколико љепшим и оригиналнијим, него ли је рука **a**. Формат је рукописа — високи, узани лист, писмо знатно веће него ли у **a**. Штета, што овај рукопис није читав; он је најближа и највјернија копија основног текста. Његов текст почима по нашему издању истом бројем 59[a], под конац закона овијем ријечима: — меншщине како се находи гди ѣе веће диѣоников ȣ селȣ томȣѣ се има овакоѣ дилити гаѣ итд., наставља се на 20 листова, без прекидања, истијем редом као основни текст или **a**, до нашега броја 107[d], гдје на дну прве стране пошљедњег листа довршује овијем ријечима: Пшеница и ражи озимац пошто с лита с цином бȣде она ререна (sic!) цина да може се даржати и продавати и кȣповати до божића. Овдје текст прекида, више га није ни било, јер је

друга страна листа празна. Истом послије уписа неко по средини странице ову биљешку; .Ұ.ѿ.п.г. (т. ј. 1783). Ово нека се зна, како велики глад би по свем8 свит8 ку-се чуђе и по кралевина и само цесаровина би сита. Ꙋ Сплит8 ечама ока м за гроша s, шенице велика кварта за гроша .і. И вир8 ово ђе истина о глади е помарло чем8 ни конац или броћа.

И у томе је рукопису подновљена ортографија и граматика, он пише: земл8 попоћлн8, воћлан, 8 гаћ8, од ћнега итд.; вриједно је да се истакне, да се глас шћ овдје пише словима шщ, на пр. племеншщине, приставшщине итд.

Словима b^2 и e^2 означене су у нашем издању друге половице рукописа **b** и **e**, о којима ће се одмах говорити. У тијем је рукописима за текстом пољичког статута по новијој редакцији одмах јоште један пут уписан исти статут по старој редакцији. Тај старији текст носи у b^2 e^2 овај натпис: Stari zakon pojliski (pogliski) pisan na 164(0) на чѿм, приписан 8 светога Климента под Ситно годишћа господинова .Ұ.Х.Ꙁ.Є. Нема сумње, да су оба текста b^2 и e^2 потекли или управо из нашега **a**, што би могло бити, пошто је **a** писан године 1738 а b^2 и e^2 године 1762 — или из такова текста, који је био вјерна слика и прилика нашега рукописа **a**. Овому је текст у b^2 и e^2 знатно сроднији, него ли основноме рукопису. Ипак ваља рећи, да је преписач у b^2 и e^2 одвећ непомљиво вршио свој посао: велика је множ ријечи поизоставлана или нагрђена тако, да се често по овоме тексту не може управо ништа разумјети. Оба су рукописа за нас од неког значења у толико, што њихов обим и ред закона изновице потврђује, да су старом

редакцијом статута пољичког доиста сматрали само оно и онолико, кокико се сачувало у нашем основном рукопису и у **а**. У томе, што је текст старе редакције овдје само као у додатку приписан к новијој редакцији, као главноме тексту, очитује се мишљење онога времена, по којему се збиља нова редакција сматрала правим и ваљаним статутом пољичким.

Ово су извори нашега издања, у колико се радило о томе, да се састави вјерна слика старе редакције.

За нову редакцију послужи и нама понајприје онај рукопис, који бијаше већ у рукама првог издавача, а то је Месићев рукопис **С**, наш **с**. И тај рукопис поста својином академије преко Кукуљевића, који забиљежи о њему на нутарњем листу послије корица ово: „Dne 17 studna 1854 u Splietu dobio na dar od Ivana Francescha upravitelja učionah Kukuljević“. Када је од прилике могао бити написан овај рукопис, показује нам једна латинским словима уписана биљешка на стр. 138, што је наштампана у нашем издању под бројем 107[a]. Оданле се види, да је „дон Петар Карстелан“ радио на тој књизи прије године 1781, а и послије, јер се спомиње чак „29 агуста 1796“. На стр. 101 записао је своје име неки новији властник књиге овако: „Кђниге ове д. Антона Марковића звана Милођхевића и — Звечађна за кођи дако (sic!) д. Петрȣ Кащеланȣ гроша четри и по“. Рукопис, у малој четвртини, садржи 196 страна, побиљеженијех словима, као бројевима, али двије странице, 35—36, испадоше; исто тако испаде или би прескочен у бројењу лист са страницама 157—158. Само странице 1—138 испуњене су текстом (и ту оста 128 празна), на стр. 139—184 нема ништа, на 185—189 долази „Стабло“ т. ј. казало, на 190—196 опет ништа. Овај је рукопис писан лијепијем разговијетнијем писмом,

новом ортографијом, која често ставља х, гдје му нема мјеста, и опет га изоставља, гдје би га ваљало писати; пише поѣличанин, ѣнегов, ѣȣрве, од кармак итд. Спомена је вриједно, да се щћ разликује од шт тиме, што се уз шћ пише щ са знаком ` над овијем словом: ȣ щ̀етȣ, племенщ̀ине, прищ̀апиѣо, новщ̀ине, допȣщ̀ено итд. Има чак щ̀т: од вищ̀тиц уз вищ̀ица, фрȣщ̀ати. Не може се дакле рећи, да је щ свагда значило шћ.

Уз рукопис **C** први издавач помиње само још **D**, то је наш латинским словима писани текст **d**, о којем ћемо говорити одмах. Другог представитеља новије редакције, који би био писан ћирилицом, Месић није познавао, ако и говори нешто о рукопису Карарину и Стазићеву. Мени допадоше руку — а на томе треба да се захвалим многопоштованому пријатељу г. директору Фр. Булићу — јоште два рукописа новије редакције, оба писана обичном западном ћирилицом: то су рукописи **b** и **e**, у којима, како је већ гори казано, долази такођер текст старије редакције, обиљежен истијем словима с потенцијом: **b**², **e**². Оба су ова рукописа као два близанца, толико је један налик на другу. Све бих рекао, да су преписани један с другога, и то по свој прилици **e** с **b**, али за поуздано не смијем о томе говорити, јер немам за то непобитнијех доказа. Оба се рукописа за чудо слажу како у ваньскоме обличју, тако у садржини: једнаке су величине, in folio, на крупној артији исте фабрике, с ликом св. Ђурђа (како с коња копљем пробада змаја у чељуст) на главноме листу и с овијем натписом: STATUT ILITI ZAKON PROVINCIJE POGLISKE (у **b**: POLIJSKE) ZAPISANI SUDI OD SVAKE VARSTE. Ово је више лика св. Ђурђа, а ниже под њим

чита се ово: GODISTA GOSPODINOVA MDCCLXII. На дну листа има у **b** јоште ово, глаголским словима: **ⰈⰆⰑⰓⰅⰓⰀ Ⱁ ⰒⰑⰏⰋⰓⰀ ⰞⰑ Ⰰ ⰕⰅⰓⰅ ⰍⰀⰏⰒⰀⰕⰠⰑⰓⰋ ⰕⰠⰀⰓ ⰒⰋⰞⰕⰉⰋ ⰎⰋⰠⰋⰕⰋⰓⰋ**. Не умијем рећи, на што се протежу ове ријечи; да ли је дон Павао Караман нацртао само лик светог Ђурђа те додао натпис на главноме листу латинским словима? или је пријепис статута такођер његова радња? Ако је све његово, тада је вјештији био староме, ћирилскоме, писму, него ли његов сродник, који забиљежи о себи на стр. 82 незграпним ћирилским словима овако: Ђа Ђѹра Караман поче ѹчит и желим наѹчити и знати писмо, ма не море парво времена бити.

Рукопус **b** (Карамaнов) садржи статут нове редакције на 55 листова, затијем иду 3 листа, на којима је „стабло" (казало), за овима један је лист празан, а на 60. листу почима већ стара редакција статута, која обухвата 13 ситно и до краја исписанијех листова. Текст нове редакције писан је много размашитије, крупнијим писмом, те је на свакој страници остављано много празна простора.

Рукопис **e** садржи исто тако 55 листова статута, 3 листа „стабла", 1 лист празан, а за тијем 19 листова текста старе редакције. Овдје је нова редакција писана исто онако на широко, с празнинама на свакој страници, као у **b**; али овдје је и писмо старе редакције крупније него ли у **b**.

Текст нове редакције у оба је рукописа **b** и **e** писан тако, да колико га има на једној страни у **b** онолико и у **e**; тако се оба рукописа подударају са странице на страницу, чак дијељење текста на веће или мање одсјеке у оба је рукописа једно те исто; како гдје почима нов редак, нова линија у **b**, управо ондје и онако такођер у **e**. Сва је разлика међу **b** и

e у томе, што је у **e** осим главног листа само јоште на почетку текста први редак уписан латинским словима: ZAKON PARVI OD KNEZA; у **b** није само тај редак написан латинским словима, већ и даље у тексту има натписа латинским словима, као: Od ropstva, da nemore stati vlaj u Poljici, od kakve, od karvi, ako li bi koji kmetich, od xena итд. Обично је уз латинска слова то исто додано такођер ћирилицом.

Како на немногијем страницама текст на њима написани не допире и до половице, преостало празно мјесто даде писцу рукописа **e** прилике, да искуша своју вјештину у цртању којекаквих фигура: то су први покушаји неке орнаментике или илустрације. Текст завршује то каким листићем или цвјетићем, то каком год фигуром, као на пр. дильком пушком, на стр. обиљеженој словима **.ıв.** Има и другојачијих фигура, као на стр. **.ı.** пијетао, на стр. **.к.** човјек у димлијама с турбаном на глави, једном се руком подбочио, другом као пружа киту цвијећа, на стр. **.кк.** сунце са зракама (или мјесец) и до њега седам звијезда, на стр. **.кг.** лађа једрењача са шест возаца на весла, на стр. **.кд.** кућа.

Ортографија у оба је рукописа једна те иста, т. ј. обична западна ћириска, босанско-далматинска или босанско-хрватска, у којој се ј пише словом ѣ, њ и љ комбинацијама ѣн, ѣл (у **b** такођер ћн, ћл), ю словима ѣ8, пред слоговитим р ставља се вокал а; уз шћ пише се и шт и щ (у **b** такођер щ с трй тачке), х пишу или изостављају без реда и правила, особито **b**. Мислим, да није једна рука писала оба рукописа, ако и нијесу разлике одвећ велике. У **b** писмо је нешто ситније, него ли у **e**.

У рукопису **e** има на концу, за текстом старије редакције статута, додатак латинским словима, којега

у **b** нема; то је исказ све пољичке господе од године 1778. Наштампан је код нас први пут у додатку к нашему издању пољичког статута.

Рукописа ове руке као што су **b c e**, биће још и сада много. Један, некоч Карарин, описао је већ давно покојни П. С. Шафарик у часопису чешкога музеја за годину 1854 стр. 270—283, а први издавач пољичког статута, Матија Месић, доказао је, да међу пријеписима има један латиницом (он га назва **D**), који се с онијем Карариним ријеч по ријеч слаже. Тај је рукопис употребљен и у нашем издању под **d**. Писан је на артији у лист (in folio), на 37 листова, пред којима 3 листа садрже „kazalo“. Под конац казала има онај запис, дословице преписан из Каранинот текста, који у нашем рукопису гласи овако: Na чѿпе 1785. Dado ja Don Petar Kruxichievich dado Gonu Ivi Bugardellu libara ѯє = 65, stomi pripisa ovi zakon illiti statut, i za kartu i oklop dado libara мн = 48. А на првом листу текста са стране попреко има овај запис: Kgnighe mene Don Petra Kruxichia reçen Kruxichievichia.

Рукопис, чини се, да су писале на одмјену двије руке, а да би се видио начин писања, ево један примјер:

Parvi zakon poglıçki est vazeti kneza od gospodina kije gonu viran a poglizem ugodan, a zakon ga je do godischia obirati alitiga potvarditi tri krat i na svako prisaschie datimu ovan trideset, da ije do godischia devedeset. Otoga pristavu opchienomu tri ovna na godischie, zasto ih kupi.

Ако је и писан текст овога рукописа латинским словима, опет се бројеви година, мјера, глоба, такса или друга плаћања, обично пишу не само арапским цифрама, већ такођер ћирилским словима.

На овим је рукописима основано наше издање пољичког статута. Кад је већ мој посао био довршен, послаше ми из Загреба још један рукопис, да га употребим, ако нађем за потребито. Тај ћу рукопис обиљежити словом **g** те казати намах и о њему, да спада у велики број текстова нове редакције. И он је плод XVIII вијека, писа га негдје у другој половици Вицко Иванишевић, који то посвједочи овијем ријечима на крају текста: Ђа Вицко Иванишевић исписа право и вирно, ни приложи ни одложи, него како се ȣ староmȣ ȣздржи.

Рукопис је писан на малом листу, има их 111, 1 празан и опет 3 исписана. Осим првога листа, који је на обадвије стране пописан садржином или главама статута (а то је писано новијом руком), и првога листа текста, сви су остали листови на првој т. ј. спољашњој страници празни, текст се наставља с листа на лист по нутарњим страницама тако да кад књигу широм расклопиш, писано долази свагда о лијеву страну. Од тога има само један изузетак на пошљеднњем листу текста, који је исписан по спољашњој страни. „Стабло“ (казало), које долази на крају рукописа за текстом, написано је на обојим страницама. Отрографија је рукописа исто онака, као у **b c e**; и сама рука много сјећа на **b e**; споменућу ипак, да овај рукопис пише на смрти мјесто на смарти итд., воли шт или шћ него ли щ, које се ријетко налази; х употребљује доста правилно, правилније него ли **b c**.

Колико сам могао поређивати текст овог рукописа с другијем текстовима, мислим да је **g** најсроднији с рукописом **c**, којега читања гдје год чак исправља. На пр. под бр. 19 чита се у **g** година, као у старијим текстовима .ѵ.ȣ.о.є., док **b c d e** мјесто правилнога

ȣ записање ѣ. Знаменито је, што у закону 21 умјесто деветь дидићь, како се чита у свијем рукописима старије и новије редакције, **g** пише: И девет господе босанске. У закону 80_c исписане су до краја ријечи: И ако млин мли брез парне годишће, да ће веће мирно ȣвике, док у **c** нема него ово: и ако веће ȣвик. Одатле се види, да **g** није могао бити преписан из **c**. Тому има још и другијех доказа. Послије броја 96 не слиједи, као у **c**, попис старијех граница. К закону 84^a није овдје додано оно, што слиједи као 84^b—84^e. У додатку под бројем 3 прекида текст у **g** ондје (код ријечи граница), гдје у **b d e**. Број 6 додатка стављен је у **g** сасвим на крај. Казало слаже се с рукописом **c**, изузам неке ситнице под конац.

Закон је пољички још и данас у велике поштована народна старина код пољичана. Има рукописнијех екземплара новијег времена, писанијех латинским словима, али новом загребачком ортографијом, дакле свакојако послије године 1848. Да чак из Месићева издања преписивало се — латиницом. Не умијем рећи, чита ли ко год још данас у Пољицима ћирилицу, и у колико се сачувао стари босанско-далматински начин писања ћирилицом, која како се знаде у гдје којим словима толико одступа од обичнијех облика, да се без навике не може лако ни читати. Мени је преко г. директора Булића допао руку један доста знаменити екземплар статута пољичког, писан новијом руком (загребачком латиницом), in folio, у крупној књизи, повезаној у кожу чак на кључ! Сва та скупоцјена оправа израђена је у Мљетцима, како свједочи на првоме листу у дну овај запис: ћа дон Петар Крȣжићевић чини ȣчинити ови либар ȣ Млеци и сарчи заћн либара осамдесет. Писмо

овијех ријечи, а још боље садржина, доказује, да је онај исти Петар Кружићевић, који је како видјесмо спријед године 1785 платио трошак за један писани и повезани екземплар Пољичког статута (из којега би преписан текст **d**), имао на уму набавити себи или кому год од својих јоште један екземплар тог истог статута, који би по његовој намјери ваљало да буде врло сјајан, пошто је за повезу књиге јоште празне, „изарчио“ осамдесет либара! Тај је трошак ишао на просту артију, 200 листова, на повезу у кожу с кључаницом и кључем, и на кожнату навлаку. Све је то израђено, како видјесмо, у Мљетцима. Али није то све. Ондје су књигу украсили јоште трима ликовима: пропелом спаситеља, св. Ђурђем и јеванђелистом Марком. Прве двије слике гледају у лице, кад се окрене први лист, трећа је на обратној страници, налеђице на другој. Није прилике мислити, да су ове слике извађене из какве књиге, јер представљају бојадисане гравуре (бакрорезе) на једноме листу у двије поле сложеном исте величине, које је и лист књиге; осим тога св. Ђурађ и св. Марко окренути су си леђима на истој артији, први на лијевој, други на десној, т. ј. обратној страни исте поле листа. Пошто се не види, да би ове три слике биле слијепљене једна с другом или једна к другој прилијепљена, то се мора помислити, де је у трговини, која је имала бакрене плоче онијех трију ликова, наручен за овај екземплар посебан отисак. А да се не би когод посумњао, да су толике приправе збиља намијењене биле пољичкому статуту, разбићу и ту сумњу те указати на утиснути златијем словима на горњем покровцу корица, више кључанице, овај натпис: ZAKON PROVINCZIE POGLIÇKE. Приготовљени екземплар не нађе у 18 стољећу свога писца,

који би према намјери Кружићевој с једнаком помњом уписао уњ текст пољичкога статута. Што је смело тај посао, да ли Кружићева смрт? не умијем рећи. Истом недавно (судећи по црнилу и новоме правопису, можда прије каких 20 или 30 година?) сјети се нека добра душа празне књиге те уписа у њу пољички статут, ако и није онако сјајно, како бјеше замишљено у осамнаестом стољећу, ипак добро и пристојно. По неким особинама текста може се и то утврдити, да је текст уписан у тај фолијанат Кружићев (Кружићевићев) из неког старијег рукописа, који или је управо био екземплар **b** или **e**, или се с овима подударао.

Други екземплар, којему исто тако не би суђено да буде написан већ у осамнаестом стољећу, ако је и била приготовљена артија те повезана већ у оно доба — изгледа овако: има 104 листа, увезан је у црвену кожу са злаћеним оквиром, по средини корица утиснут је златом, спријед и страга, грб пољички (св. Ђурађ); артија гдје је обрезана, покривена је златом. Послије прва два празна листа књиге има на трећем у средини опет грб пољички (св. Ђурађ како копљем пробада змаја), с овијем златнијем натписом више грба: SVETI GIVRAJ OBRANITELG (sic!) I GOSPODAR PROVINCIE POGLISKE, а ниже грба, под њим, овако: ISPISANJE PRISVITLE GOSPODE PROVINCIE POGLISKE GODISCHIA 177. Година, како се види, није дописана до краја, јер се хтјело ваљда причекати, док буде књига збиља готова. А судећи по ријечима „исписање присвитле господе“ није у тај екземплар имао ући текст пољичког статута, већ онај попис свију племића пољичких, босанских и угарских, који је у наше издање унесен из рукописа **e**. Ту је вољу, ваљда

Кружићеву, добро схватио онај исти писац нашега времена, који је писао више поменути статут, те је у овај екземплар збиља уписао све што се налази као прилог к нашему издању на стр. 129—141.

Имам у рукама јоште један пријепис, учињен истом недавно, по издању Месићеву, који не спомињем за то што би имао критичног значења, већ да се види, како пољичани још нијесу сасвим с ума сметнули свог „поштованог“ статута. Тај је пријепис израдио неки Дон Франо Иванишевић из Јесеница године 1886; он нас увјерава, да у његову пријепису „na mjesta je nešto preinačeno, eda bolje i točnije smisao ispane!“

Опомињем се, да је прије више година изашла на талијанском језику књига о Пољицима те изазвала полемику, у којој се предбацивало писцу талијанске монографије, да није тачно означио граница Пољицима. И мене је то питање занимало, те пошто ме не задовољи ни Павлиновић (у коледару Матице Далматинске за год. 1866) ни̂ она полемика, стадох разгледати аустријску специјалну карту и на њој тражити границе према тексту статута. Овај почима набрајање граница са запада, с морске стране. Ту се помиње најприје рјечица Жрновница уз брдо Стојни Камен, а под Каменом да је граница ишла управо к мору. Није ли се под „Каменом“ мислило на оно брдо, на којему данас карта показује село Камен (Sasso)? Нема ли се под именом Жрновница разумијевати она рјечица, што је на карти прозвана Стобреч, као наставак Жрновнице до мора? Та и на концу граница каже се: „низ море до Стобреча алити у рику Жрновницу“. Дакле је код Стобреча „рика Жрновница“. Ово се чини подобно истини већ зато, што је по статуту граница настављала овако: „А

*

гори уз рику врило Жрновнице управ Пеħи(ни)ца граница на Ошљи рт". Граница је дакле ишла уз ријеку Жрновницу до мјеста или тачке „Врило Жрновнице" правцем према Ошљему рту, и ту се помиње нека главица Пеħиница. То све не води путем јужнијем, гдје је на аустријској карти записан течај Жрновнице, веħ сјевероисточнијем, онамо гдје је и на карти уписано „Врело" и гдје ваља тражити Пеħиницу и Ошљи рт. Пријатељској пажњи проф. дра. М. Решетара дужан сам за ово објашњење поменутијех назвања: „Пеħинице" (пише ми он према казивању тамошњих људи) су и данас пољичка граница, оне су на по брда повише врела ријеке Жрновнице, и таман испод другога имена Knižić, које је на карти гријешком забиљежено мјесто „Amižić". Ово и опет свједочи, да је рјечица Жрновница на истој карти забиљежена сасвим наопако. А за „Ошљи рт" казаше Решетару, да је „гола главица поврх Пеħиница", или по казивању једног сељака да има под „Ошљим ртом" једна спила и да је они зову „Пеħина". Дошав овако до мјестанца „Амижиħа" те знајуħи да ħе нас граница довести даље до Цетине под Гардуном, можемо повуħи црту на карти, према којој ваља тражити, то лијево то десно, то више ње то ниже ње, сва она имена, што их статут ставља у средину, а то су: „граница вода Срденик, Пеħ у Кривица, граница Кучишħа, граница у Коњеводу, граница Трнова каменица, Обишени дуб, код њега је граница Владавиħа дубрава, брдо Самолек, мали Коначник, Цетина под Гардун". Од овијех имена записан је Гардун на карти подалеко од Коначника, „мали" Коначник биħе можда нешто ближе, т. ј. сјеверније према Гардуну. За „брдо Самолек" писа професору Решетару поп Баниħ Јаков овако: „Brdo

Samolek sada se zove Samoleč, to gorovito brdo izmedj Biska i Garduna, koji je jednoč pripadao Poljicim, dva vrhunca od ove gore jesu Mali i Velik Konačnik“. И други извор професора Решетара приповиједа о „Самолечу“, да је брдо са сјевера одломка Биска. Напротив неће бити истина, што му каза трећи извор, да је Самолеч „на граници између Доњега Доца и Биска“. Тако далеко на југ не води нипошто црта, којој пошљедњом тачком бијаше Гардун на Цетини. „Владавића дубрава“, коју статут помиње пред тијем мјестима, биће била негдје у сусједству села Vladović, које је унесено у аустријску карту. Решетарови свједоци показују, да је овдје ријеч о селу Vladović, што је на карти записано не далеко на исток од Дугопоља, као на по пута према Котленицама. Поп Банић пише овако: „Vladavića Dubrava, to je šuma u Kotlenicam, (selo obćine kliške) na mejašu Donjega Doca na sjeveroistok Kotlenica kod Biska“. Статут ставља уз пошљедње мјесто име и ствар названу „Обишен Дуб“. О томе казиваху професору Решетару његови свједоци ово: „Обишени Дуб је ледина и на њој сасјечен дуб, мимо који пролази пут што води из Доњега Доца у Котленицу, и сада је ту међаш те је на 15 минута далеко од котленичке жупне куће“. На аустријској карти забиљежен је тачно „Pfarrhaus“, према којему није тешко одредити тачку Обишеног Дуба. Положај одговара околини, и приповиједање како поста ово име садржи неке згодне моменте. Ево што пише поп Банић: „Obišeni Dub, to je ledina ili Vam dočić na mejašu Donjega Doca i Kotlenica (selo obćine kliške). U nas je predaja da su njekoč iz Dugopolja došli u Donji Dolac dvoji svatovi po istu djevojku te se o nju jagmeći na pomenutom mjestu se pobili i oni uz koje nije htjela ići djevojka nadvladali pa ju objesili na

onoj ledini o dubu ili Vam hrastu (koga sada ondje više nije) o petnim žilam". Границе „Трнова Каменица" и „Коњевода" (или како пишу Решетару: „Коњеводе") биће тачке у Мосору, ако и не умијем казати гдје управо. Један Решетаров свједок казује, да су „Коњеводе гора иза Плишивца, али се из Жрновнице не види", други додаје „да има подаље од Жрновнице на Мосору селиште Коњѐводац"; поп Банић пише овако: „Konjevoda to je klanac malo poviše u Mosoru na mejašu Žrnovice i Sitnoga", а за Трнову Каменицу: „to je naravna kamenica, držati će jedno 50 do 60 litara vode, u Mosoru malo dalje od polja, na mejašu sela Žrnovice i Sitnoga". Сва је прилика, да ова пошљедња тачка лежи негдје недалеко од горе, или у самој гори, коју на аустријској карти пишу Trnavac. Ово се потврђује и тиме, што пред Трновом каменицом статут помиње границу „Кривица" или „Кривице", то је нека главица, коју један свједок професора Решетара намјешта овако: „повише ć имена Milićević с десне стране виса што на карти носи број 558". Све се то може збиља на карти наћи те пристаје уз линију, која тече од Амижића напријед источнијем правцем. Сада када знамо све то, не можемо нигдје другдје тражити, него ли управо овдје, такођер воду Срденик (Сарденик, Седреник) и Кучишћа, ако и нема на карти ни једно ни друго, а што о томе казују свједоци Решетарови, не пристаје. Јер Седреник ако је по свједочанству Банићеву жива вода у Ситном, на мејашу код Жрновице близу поља, то није иста вода, коју статут помиње; а и Кучишћа, о којима други свједочи, да је то „висока окомита хридина над десном обалом Цетине између Доње Губавице и Радманове млинице", не спадају овамо у Мосор. Ближе је положају, који се хоће за Кучишћа у ста-

туту, село Кучине, али ни оно не пристаје у ситуацију, одвећ је далеко на запад.

Лакше је наћи источну и јужну границу Пољицима, коју чини ријека Цетина и даље идући низ ријеку испод села Ча̏порйца̑ (има на карти: Čaporice), Угља̑на̑ (на карти: Uljane, ситнијим словима Ugliani), све даље низ ријеку или посред ријеке Цетине „у Блато", (има на карти село: Blato), ако није „блато од Радобиле", јер на карти Радобиље нема, али директор Булић пише ми овако: „Radobilja = Radobolje, selo obćine Omiške, preko Cetine, s toga van Poljica, nedaleko od Ugljana i Dvara". И опет граница наставља низ ријеку под Крешево и под село Катуни (има једно и друго на карти) у Перућицу (овога села, што ли је, нема на карти), под Задварје (има на карти: Duare и мањим словима Zadvarje). Овдје се Цетина вијуга те окреће на запад, али једнако чини границу под Слиме (има на карти), у Кучиће (има на карти), под Мириц, Висећ, Медвију (овијех имена нема на карти) и даље пред Омиш и у море. Пошљедња три имена, што се помињу испред града Омиша, нијесу далеко од града. Проф. Решетар пише ми, да је дознао за Висећ да је „хридина на по горе и развањена кула на њој ниже Радманове млинице" (на карти: Radmann M.), а за Медвију да је „хридина на Омишком земљишту". Остаје још да се нађе „Мириц".

Овијем су међашима границе одведене на сваку страну врло тачно те се лијепо види, колика су била Пољица под конац XV вијека. Набрајање свију насељенијех мјеста у Пољицима није даље мој посао овдје. Само ћу још о самоме начину издања казати ово: У прештампавању владао сам се по начелима, која се данас опћенито признавају: гледао сам, да нам издање буде вјерно огледало оригинала, а опет

тако да се може текст, читајући га, лако разумјети. То ће рећи слова су састављена према смислу, исто тако додане интерпункције. Гдје је што према основноме тексту промијењено, о томе се говори и води рачун под текстом, у биљешкама, које су ради бољег прегледа додаване свагдје одмах под законима или гдје више их чине један одјелак, под овијем; а да би текст статута био боље одвојен од критичког материјала, који неће свакога занимати, штампан је сам текст крупнијим словима у нешто ужем ступцу. Што је заграђено шиљастијем цртама, значи да је сувишно ушло у текст рукописа; што је додаио да се исправи или попуни текст, заграђено је облијем цртама. Уз моје бројење стављени су у заградама редом бројеви Месићеви.

Под Учком, у Опатији, 9 септембра 1890.

В. Јагић.

III.

Statut vrbanski a donekle i svega krčkoga otoka.

1.

Godine 1852 izdan je prvi put taj statut u Arkivu za poviest jugoslavensku knj. II, str. 281—296 po priepisu najprije pribavljenom od prof. Mane Sladovića u Senju, onda po izpravkama vrbanskoga župnika Petra Volarića uz pomoć Josipa Petriša. Obielodanjen je pako latinicom, a izdanju je dodan glagolski snimak prvoga lista rukopisa.

Prem je Sladovićem Ivanu Kukuljeviću poslan priepis iznovice uzporedjen bio s rukopisom po spomenutoj dvojici te je zaslužan izdavatelj mislio, da taj statut predaje „u podpunoj čistoći“: to se je naš vriedni sudrug dr. Ivan Črnčić o protivnom osvjedočio, kada je Kukuljevićevo izdanje prispodobio s rukopisom i sam i u družtvu s trima

Vrbničanima, dobrim glagolcima, kanonikom Petrom Petrišem, popom Matom Zahijem i popom Ivanom Brusićem. Tim potaknut prepisao je pomnjivo sav rukopis, a priepis priredjen za izdanje poslao godine 1870 iz Rima našoj akademiji.

Kada je došao taj statut na red, da se obielodani u ovoj knjizi, uzet je u ruke Črnčićev priepis. Znajući, kako pomnjivo i vjerno izdaje moj prijatelj stare spomenike, nisam mogo sumnjati, da je taj priepis tačan. Nu jedna se nametnula potežkoća. Priepis je latinicom, a statut ima se izdati cirilicom. Sravnjujući Črnčićev priepis sa snimkom glagolskim u „Arkivu“ odmah se uvjerih, da je uz svu tačnost izpušten u priepisu ı (ь); da je gdješto jotacija dodana, gdje je ondje ne ima (n. p. je mj. e, э), da se po priepisu tačno ne zna, gdje rukopis ima щ gdje li шт; da je prava poraba glag. ѿ neizvjestna a tako i ѣ-a itd. Prem ove potankosti ne mienjaju stvarno ništa u tekstu, to bi se jedva dolikovalo akademičkomu izdanju statuta, kada se ono nebi i na takove osebine osvrnulo.

U toj me sumnji potvrdi, kada stadoh Črnčićev priepis prispodabljati s drugim podpunim snimkom rukopisa, koji je medju tim izašao na svjetlo. Ona ista naime Ruskinja A. M. Evreinova, koja je snimila vinodolski zakon, snimila je na Krku i vrbanski statut; pak je taj snimak glagolicom i u transkripciji cirilicom i latinicom izdalo pohvaljeno petrogradsko društvo uz kratak uvod od V. Jagića u Petrogradu godine 1888 u dva svezka pod naslovom: „Статутъ острова Кърка 1388.“ Kada sam glagolski snimak toga izdanja prispodobio s Črnčićevim priepisom, još sam se više uvjerio o potrebi, da se sravni s rukopisom.

Nije dakle preostalo drugo, nego da se pobrinim, kako bi se Črnčićev priepis usavršio. Što mi se želja izpunila,

imamo se zahvaliti posredovanju izvrstnoga i odličnoga rodoljuba, prijatelja dra. Dinka Vitezića, odvjetnika u Krku, i krčkoga tretoredca o. Ljudevita Brusića. Prvi je izposlovao kod vlastnika rukopisa kanonika I. Petriša u Krku, da dopusti upotriebiti ga; drugi pako glagolski vještak ne samo savjestno prispodobi Črnčićev priepis rieč po rieč, pak na njem razlike zabilježi, nego još jednom sav glagolski dio rukopisa priepisa najvećom tačnošću. Obima budi izrečena najtoplija hvala!

Petrišev jedini rukopis toga statuta pisan je na koži na maloj 8-ni, imade ukupno 65 strana. Prvi dio, od 1—25 stranice, pisan je stajaćom, ostatak kursivnom glagolicom. U ovaj drugi dio umetnuti su talijanski i latinski dodatci (str. 37—40, 57—59, 61—65) statuta. Kakova je glagolica u prvom dielu, pokazuje snimak u prilogu. Glave, t. j. kapituli, pisane su crvenilom, a tako gdješto i iniciali, ostalo crnilom. Prvi dio pisan je mnogo većom pomnjom i tačnosti nego li drugi; a ovaj ne svuda jednako, jer je pismo glagolsko na str. 26—32 drugačije, pak na str. 34, 35, 42—57 opet drugačije, na str. 33 i 41 takodjer se razlikuje; a ni latinski i talijanski umetci nisu od jedne ruke.

Ova se razlikost pisma dade lasno protumačiti po značaju i postanku toga statuta. Stariji dio, kako se niže pobliže razlaže, jedva je prije 1526 godine pisan. Čini se, da je ta ruka unesla u taj rukopis starije zakone, statute na ime god. 1388 i 1470. Na prazni prostor lista 20 dopisala je druga ruka najstariji zakon mletački za providura Petra Calba. Drugi su opet unesli u istu knjigu od kože i starije (str. 42—44) i novije zakone i naredbe, kako su ove postajale. Petrišev dakle rukopis ne prikazuje nam jedinstven zakonik nego kompilaciju zakona, kod koje nije se tačno pazilo na red i na vrieme pojedinih zakonskih ustanova.

I za to nije opravdano, da se ova kompilacija, koja je tečajem dužega vremena postala, izdade, kano što u „Arkivu“, onako kako je u rukopisu; već će nauka zahvalnija biti izdanju, koje će zakone sustavno po vremenu postanka poredati. Ovo je načelo poprimio i Črnčić, a ja sam ga u spoljašnom obliku popunio. Sastavio sam na ime dvie skupine, uvrstiv u prvu zakone stvorene u vrieme krčkih knezova prozvanih Frankapana, u drugu pako zakone i naredbe u vrieme mletačke vladavine za mletačkih providura krčkih. U prvoj su skupini poslije ostanaka starijega zakonodarstva (str. 145—7) statuti god. 1388 (str. 147—157) i god. 1470 (str. 159—163) uz njihove dopunjke (str. 157—159). Ovi su statuti stvoreni sudjelovanjem i pod okriljem krčke vlastele Štefana i Anža te Ivana iz porodice Frankapana. Ivan bijaše posljednji vlastelin krčki ove porodice, koja je, kako je u predgovoru k vinodolskomu zakonu natuknuto, za stalno jur od prve polovine XII vieka na otoku gospodovala.

Godine 1480 dne 22 veljače bijaše otok po mletačkoj vlasti zaposjednut; pak je ona, uklonivši Frankapane, stala utjecati na dalnje stvaranje mjestnih zakona, kako se vidi u drugom dielu (str. 163—177) vrbanskoga statuta. Prvi zakon toga razdoblja stvoren je tri godine kašnje (1483) pod drugim mletačkim providurom krčkim Petrom Calbom. U početku su nove odredbe samo prepisivane u stariji frankapanski statut (vidi str. 163—4), kašnje su nametnute druge odredbe mletačke (str. 166—8), te je statutarna samostalnost krčkoga žiteljstva sve više slabila.

Ovo se izdanje, za koje su služili priepisi Črnčićev i Brusićev, pak snimak Evreinove, osniva na onim istim načelima, po kojima je udeseno izdanje zakona vinodolskoga. S toga bilo bi suvišno o tom obširnije progovoriti. Radje dajem dalnju rieč prijatelju dru. Ivanu Črnčiću.

Dr. Fr. Rački.

2.

Najprije ću pokazati, da zakoni, koji su 1388, 1470, 1483 i 1484 god. sastavljeni, nisu prvopis nego prepis; i da ondje nije pisma starijega od 1526.

Na str. 60 čita se ova bilježka stajaćom glagolicom: [illegible] (1526). Na str. 57 čita se taj pripis: E mi Zuan Chercich apresentai el presente statuto davanti il magnifico provedidor Messer Agustin Valerio, et questo presentar feci per la comunita di Verbenico; et feci far dita opera nel 1526, a di 26 setenbrio.

Taj Agustin Valerio, komu je Krčić predstavio statut, potvrdio ga dne 1 decembra 1526 god. (V. str. 174—5) Potvrdu je providurov kancelar V. A. Murizello zapisao i zapečatio.

Žaškoviću nisu samo oni bližnji zakoni „to“, nego svi. On ništa ne odnimlje, a Kerčić očito govori: „A ja ov štatut. . . .“ Apak i potreba bijaše sve prepisati: tko bi bio išô sa starom ter razkidanom knjigom pred providura pred velika gospodina, a po milost? A koja to ruka može i 1388 i 1470, to je: osamdeset i dva ljeta, pisati? Ali pismo je isto! Tak ono je ista ruka prepisala, a to Žaškovićeva; ter se i po pismu pozna. I još: zašto nije nigdjer pečata do 1526? jer ono je sve prepis.

A i kako je spisano ono, vidjeti je, da je prepisano. Ovdje je premalo: „da oni s'zvavše dobrih muži za vsega otoka i tako jesu načinili“; a ovdje preveć: „tada sudci budite držani ih zaminati ovajenago“; a ovdje naopako: „iměj biti ondě satnik onoga grada poli sudác v Krku, od kuda je tat“; a ovdje ni simo ni tamo: „i da svedoci neiměјte biti povedeni na svedočastvě iměјte biti povedeni od sudác“. Ondje „klučuć“ namjesto „kličuć“, a

ovdje „samice“ namjesto „samicu“; negdje „celez“, negdje „cezel“, a negdje „czlz“; sada „děl“, sada „del“. A polovni glas negdje je zatvoren: „s’zvavše“, „Pav’l“, „d’n“, „vs’ki“, „v’zda“, „jed’n“, „nijed’n“, „ot’c“, „s’žgana“, „priš’l“; a negdje otvoren, i ne po Vrbansku glasom **e**, nego **a**-om: „**za** vsega otoka“ (dvakrat), „Lovrenac“, „vs**a**ki“ (devet krat), „naš**a**l“, „s**a**tnik“, „mog**a**l“, „rek**a**l“. I još: „do 15 d**án**“, „do 15 d**ní**“; ovdje: „Kapitul meju kmet**i** i vlastel**i**“; a niže: „meju kmet**mi** i vlastel**mi**“. A i dva **пр** sam našao: „ot kih jej se ima naložiti polovica“, „Kapitul za konja jizdnoga“, pak i ovo odaje, da je prepisano ono: jer ovo slovo je kašnje počelo ovako rabiti, u 1515 ljeta zakonu našao sam jih devet.

A imali su knjigu zakonicu Vrbničani. Jer „Juraj, opat svetago Mihovila s Krka, i podknežin Martin Mojsejević, i podknežin Filip z Baške“ za ono, što 1470 ljeta njim i Bašćanom odsudiše, govore: „da tako bude, i da se to vloži v štatut večnim zakonom“; a pak providuri, Petar Kalbo 1483 na Tominu: „I to pismo učini zapisat v štatut“, zapovjedajuć njihovu sudcu Jurši Mihoviliću ono za gostinsku živinu; i još on istomu i za isto deset dana zatim: „I ta list prepišite va štatut“; a 1524 Pilip Griman, dajuć njihovu podknežinu njekoliko oblasti: „facendo lo presente mandato registrar in lo Statuto di Verbenico ad futurorum memoriam“. (V. str. 173). I ja sudim, po ovom i po onom, da su tu staru zakonicu imali od 1388 god., ako nisu još od 1362, od kada su i ona dva zakona. A bila je od harte svakidanje, kojoj su onda govorili „bunbažina“, naši, a „bombazea“ tudjina;[1] a zato, što bijaše od pamuka, komu mi i danas

[1] „Dam viditi vsake vrste ljudem, kako pride više pisani gospodin Mihovil plovan Mošćenički v Kožlak proseći mene, da bih postavil ta taštament na živú hartu, zač biše na tamni harti bunbažini pisan“, ovako je 1485 god. rekao „pop Grgur Gomilac,

govorimo „bunbak“, a „bunbašni-a-o“ (namjesto: bunbačni-a-o) i „bunbažin-a“, što je od toga. A nova je zakonica od živе harte, to je od kože. Ima korice, ter drvene i onakovom kožom pokrivene, a na njiju kučice. A male su joj harte: nekako sedam palaca visoke a pet široke. I čitovata je; ali ne bi onakova, ako bi od 1388 godine.

Tako ta štatut je bio Vrbanski? Jest, i stari i novi; i komu ovi svjedoci nisu dosta, za toga je još ondje. Providur Andrija Bondimer 1569 god. potvrdjujuć Vrbničanom, na prošnju njihova sudca Mikule Valkovića i rotnikâ popa Barića Bozanića, Mikule Bozanića, Mata Fugošića, Grga Družinića, Ivana Soldatića, Mata Tomašića, i Mikule Bolonića, one iste zakone, koje im je bio potvrdio providur Valer, ter zapisujuć tu potvrdu u isti štatut, veli zanj', da je njihov, „ultra scripta capitula in praesenti eorum statuto anotata' (v. str. 176). Isto ovako veli i providur Santo Moro 1581, pohvaliv, na njihova sudca Matija Fugošića prošnju, „judicem in praesentiarum Verbenici, nomine illius comunis“, one iste zakone a spomenuv i Valerovu i Bondimerovu potvrdu (v. str. 177). I još netko, rekši za dva zakona: „Totu zdolu išći zakon od štatuta Krčkoga, znéto i sakupljeno pravo“ (vidi str. 171), očituje, da je Krčki drugi. E, drugi su imali Krčani, i ne slovinski pisan, nego latinski i talijanski, po svoju, i čudo veći. Ja sam ga ne samo vidio, nego i prepisao kada bijah žaknom u Gorici, pak taj prepis još tada poslao g. Kukuljeviću, a maticu vrnuo franovcem na Glavotoku.[1]

---

nodar oblast'ju gospodina cesara i kapelan gospodina Martina Mojsievića v Kožlaci“ (u Istri). — A „uno missale in stampa in carta bombazea“ bijaše medju Krčke stolne crkve knjigami 1500 g.

[1] Ovaj priepis sada je u knjižnici naše akademije. Latinski statut krčki izdao je medjutim god. 1886 I. Vasilić u „Atti e memorie della societa Istriana di Archeologia e Storia patria. Parenzo 1886. A. II vol. I. A. III vol. II.“ — *Rački.*

A Vrbničani nisu Krčani; a nisu to ni Dobrinjci ni Omišljani ni Bašćani. Čitajte: „prizvali jesmo k nam podknežin otočkih i dobrih muži z Krka i za vsega otoka"; „ako bude pripeljan tat na muku, iměj biti ondě poli sudac v Krku satnik onoga grada (Omišlja, Dobrinja, Vrbnika i Bašk e), od kuda je tat"; „tako Krčane kako otočane jesu se ulagodili"; „od Krka i kaštél" (gradov); „ako bi Krčanin koga koli otočanina od koga koli kaštela zavrnul v svom dobitcě, tere ga jel, imej ga peljati va 'n kaštel najprie, od koga kaštela je človik, a po tom imej ga satnik toga kaštela z dobrú obarú v Krk peljati"; „ako bi jel Omišljanin Dobrěnjanina, ali Dobrěnjanin Omišljanina, ali Vrbničanina, ali Bašćanina"; „budući otočko vióe nakup v Krci, je prišel pred nas prvad Blaž z Vrbnika"; pak u mojoj Poviesti (str. 132): „kada vsa općina Omišaljska i plovan s redovnici jesu dali v Krk"; „Dunat de Ture biškup Krčki i vsega otoka" (str. 135); pak u Kukuljevićevih spomenicih (str. 205): „va vrime g. Ivana Mora dostojnoga providura Krčkoga i otočkoga"; pak opet u Vrbanskoj zakonici: „Veglae et Insulae provisor", Avgustin Valer, Alojzij Pisani, Andrij Bondimer i Santo Moro, a „Joanes de Frangepanibus, Veglae et totius Insulae Dominus", hoćeš u mojoj Poviesti, hoćeš u Farlata, hoćeš drugdje. A „otok Krk", ovako nisam nigdjer našao, nego „Krčki otok":[1] a ni „insula Vegla", nego „insula Veglae" ili „Veglensis". A to je velika razlika.

Nu morda su oni zakoni bili po svem otoku? To ću sada razpraviti.

---

[1] „. . . slišeći mi velike tužbe ot naših vernih službenikov Krčkoga otoka", — „budući mi poslani . . . v otok Krčki". Ovako ovdje i drugdje.

„Ki zatira, zateri ga se, amen". Najprvo je nekoliko puti ov blagoslov zapisan, i talijanski: „1712. Jo Piero Petris", što kaže, da je knjiga od davna u Petriši, u Vrbanskih „nodarij".[1] Pak zakoni i pisma ovako jedno za drugim: 1388, 1483, 1484, 1470, 1511—1513, 1514 i 1515, 1443 (ili blizu), za 1526, 1524 (talijanski), 1526 na 1 listopada (latinski), 1599, 1362, 1375, 1367, 1402, 1411, 1477, 1497, 1476, 1498, 1443, 1514(?), 1526 na 26 rujna (Kerčićevo), 1526 na 1 prosinca (providurovo), 1526 (Žaškovićevo), 1541 (lat.), 1544, 1569 i 1581 (oboje latinski). Kolik nered! Ako bih ja ovo ovako dao na svjetlo, bih gdjekoga smutio, kako je i g. Kukuljević, po g. Jagića svjedočanstvu u Historiji Književnosti na 135 strani: „Statut otoka Krka, kojega je najstarija čest od 1388 . . ., ali je pitanje, koje se nemože složiti s pameti ljudskom, kako je tko mogao pisati god. 1526 ono, što je tekar god. 1599 ustanovljeno! A tako bi bilo po onom, što se u Arkivu čita", a najstarija čest je lì od 1362 god. i još dvie jesu starije od 1388, i što je 1599 sastavljeno, ono nije 1526 zapisano, nego onda kada je sastavljeno, 1599, a to na njekoj desnici strani, koju je Žašković pustio bio svu čistu; ali to i Kukuljević očituje: „Za ovima naredbama upisana je na zaostavšem praznom prostoru, godine 1599, jedna kratka osuda bratje bratovšćine sv. Ivana"; i ja sam ga bio razumeo. Ali ne biše mu onoga ostaviti ondje, nego premjestiti, kamo ide, na najzadnje mjesto. A i što je iz „Krčkoga štatuta iznéto" („Nemore se sentencija . . . . Otac ili mati

---

[1] Još 1660 god.: „Io Steffano Petris di Veneta autorità Nodaro publico tradussi da illirico (oporuku Mikule Bozanića i žene mu Franice, pisanu u Omišlju 1470) in volgare (na talijanski) da una Bergamena, et in fede mi sono sottoscritto". A i 1569 god. i ono držim da je bio Petriš: „Donatus Petrisius nobilis (notarius) et coadiutor cancelariae Veglensis mandato".

nemogu . . . pisma") pak na inoj desnici grdo zapisano, i ono je za 1526 god., po svoj priliki, njetko zapisao, pustiv osam rieči i još nečesa na Krčku, na Vlašku; a lieva stran je i sada čista. Pak talijanski providura Pilipa Grimana naredbe od g. 1524, prva na prvoj, druga na drugoj strani; a ono je Kerčićevo pismo. Tako što je talijanski ili latinski, i što je skorije od 1526 god., onoga nije Žašković pisao; a ni „Urdinov od rib, od podknežin i sudác", ni „Zakonov od prisežniki" težko da je on, sudeć po pismu mrzku, i na tek, kako je i „Kapitul od zaroka" (str. 157), ali ljepše, napisan; a providura Kalba dvie naredbe (str. 163), kada je samo črnilo bielije, lagko da jê je on, kako je i sve ostálo. A broj pred glavami, ter vlaški, ali samo do str. 49 (rukopisa); tko je pak ono pridao, ne znam, a domišljam se, za što je: da laglje najdu one glave, ke je potvrdio providur Valer, a za njim Bondimer, a za onim Santo Moro.

Taj statut dajem na svjetlo po godinah. Ovdje ću pako naznačiti čiji je koji zakon. Idem redom kronologičkim.

God. 1362, na 8 maja. (str. 145 kap. 1). Do duga sam mislio, da je samo Vrbanski ono zakon, ali, vidiv: „da ima vs'ki dvor zvati jednoga prisežnika i jednoga kmeta gdi koli bi gdo kazan", a znajuć za ono: „da gdě kolě ta devica ili žena buduć, kogo kolě računa, da ima priti pred dvorove razpletena", u 1388 god. u prvoj glavi, predomislih se ter se uvjerih, da je za svih pet gradova. Nu još se bojim.

Ali što je na 23 oktobra one godine (str. 146 kap. 2), što je 1367 (ondje kap. 3) i što je 1375 zastavljeno (ondje kap. 5), ono je samo Vrbansko, po mnogom razlogu. Naprotiv zakon god. 1382 (str. 147 kap. 6) izdan je za svih pet gradova otoka: „Budući — kaže se — otočko viće v Krci".

Statut 1388 god. (str. 147—157): „Slišeći mi velike tužbe ot naših vernih službenikov Krčkoga otoka", „da oni s'zvavše dobrih muži za vsega otoka", „prizvali jesmo k nam podknežin otočkih i dobrih muži z Krka i za vsega otoka, hoteć učinit to, ča bi pravo i dobro za vas otok", po ovih besjedah, i još po drugih očito je, da su dani oni zakoni za svih pet gradova.

Ali opet je Vrbanski zakon onaj, koji su 1411 dali „podknežin Šarer i vsi vićnici Vrb'nski pred svetim Petrom na Rtu (str. 157 kap. 32); a i ona dva (str. 157 i 158 kap. 33, 34), koja su 1443 „sud'c Jurman i plovan Toma i satnik Grgur, sud'c Valentin i Petr'c i vsi vićnici" dali. Jer ona „loža i sini" (sedamdeset jih je!) nisu na Bašćanskom ni na Krčkom ni na Dobrinjskom ni na Omišaljskom, nego na Vrbanskom; i „totu buduć Mikula sin pokojnoga Jakova dvornika", ovo slåže sa onim „Budući podknežin Šarer . . . i dvornik Jakov", u njihovu zakonu s prieda, a što je u Kukuljevićevih spomenicih (na 131 s.), ono pomaže: „1487 . . . va Vrbnici, v hiši popa Frančiska, pop Just, sin bivšega sudca Jurmana".

Nu, što je knez Ivan 1470 činio „vložit v štatut večnim zakonom (str. 159—161, k. 1—5), po onom su imali živjeti ne samo Vrbničani, nego i Basćani. Ali opet samo Vrbničani po onom, što je 1476, 1477, 1483, 1484, 1497 i 1498 god. odlučeno (str. 162—165, k. 1—9, 1—4); a i kap. 12 (str. 171), pak 17—20 (str. 173—5) jesu samo za Vrbničane. A vàs otok samo po kap. 6, 7, 8 (strana 165—170), a morda i po kap. 9 (str. 170) imao je živjeti.

A kada je ovomu ovako, ja onoj knjizi ni „Krčkoga otoka štatut" reći ne mogu, nego: „Vrbanski a donjekle i svega Krčkoga otoka zakoni, zastavljeni kada koji od 1362 do 1599 god.": ne „Vrbnički", kako tko ne zna, nego „Vrbanski", kako govore oni sámi („Vrbenski") i

njihovi susjedi (mi: Vrbonski), vse dobri svjedoci.[1] Kako je težko nastavljati „ski“: Omišalj-ski, Dobrinj-ski, Vrb(nik)-anski, Baš(ka)-ćanski, Polj(e)-anski, Gostinj(ac)-čarski, Sel(ca)-ački, Nov(i)-ljanski!

Nu i „Vrbanski a donjekle i vsega otoka zakoni....“, i ovako (brez „Krčkoga“) bi pravo po onom, što sam prije rekao; a i po niečem inom: „1521, prvara dan 26, pred svedoci na to zvanimi (: mi pop Matij Šamanić,[2] Andrij Plišić) Jakov Glavičić da jednu kravu poda tu criki za libar 12, i vze ju na pašu za toliko do let 5 zakonom otočkim. — Ja pop Matij Mihovilić notar puplik prošen pisah“, što sam u Dobrinju našao zapisano na koži.

I Vrbnik nije što to. Čitajte: „1367 .... kada bude gradu ka potriba viće imiti meju sobú“, — „1443 ... da mozimo dat v Zaroci vert i vanka z grada hišu i v gradu“ — „1470 ... on (Bašćanski podknežin) imej pisati (v') Vrbnik k sudcem ... i sudci imejte javit... da mozi oddati, komu bi škoda činena, svojim sudcem v kom gradu (Vrbnik i Baška) stoji“. Ovako u zakonih a u pov. spomenicih (na 134 s.): „1487 ... v' Vrbnici. Treti zakon jest: da kada bismo pošli so prošišionom k crikvam, ke su v' gradu, ali v'ni za grada“. A jur znamo, kako su mu oni Latinjani rekli: castrum; a tako mu je još 1328 godine oni knez Krčki' Hvarski i Brački, Mikula: „quam (ecclesiam) idem comes Nicolaus fundavit et hedificari fecit in honorem B. Nicolai in suo patrimonio apud Castrum Verbenicum Insule Vegle in loco, qui dicitur Rogosinich („Rovoznik“) ... et totam contratam, que est et dicitur prapragnach („Papratnjak“),

---

[1] I u Hrvatih je „Vrbansko“ selo nekakovo, po Pov. Spom. 290 s.

[2] A 1523 god. „pop Blaž Šamanić iz Dobrinja“ u njekakovoj pravdi.

quam contratam sive terras hujus a Plebano de Verbonich tertiam partem".[1] I sada Vrbniku govore grad; i po pravu: obgradjen je, ili da bolje rečem, obzidan; pak ima i vrata, koje knjiga zakonica spominje: „1476, miseca sektebra dan 1. Budući gospodin plovan i sud'c i vićnici vsi nakup na vratih v' Vrbnici, učiniše viće meju sobú za pobolšanje kmét". I plokatu ima; i pravo tako ju zove: kako da bi Moskvi svoj. A nad morem je, ter se Novomu ruga, imajući zada visoko, ako i golobrado, brdo, komu je ime: Hlam, pravo po Slovinsku, ako i nije „Hlum" ni „Hum". I tri sela broji: Resiku, Paprata i Garicu,[2] pak puka 2100 duša; više nego Krk, on samo 1630, ali i Vrbanke brojim. A u kapitulu Vrbanskom popova 1471 god. bješe petnaest, 1532 četrdeset i jedan, a 1556 četrdeset i pet! I po toliko jih je bivalo i kašnje, kako sam ja čitao u biskupskih pismih.

A i prije onih godina su otočani imali zakonâ. Dobrinjci pišu: „po zakonu i po naredbah ovoga města", „po zakonu Dobrinjskom", „kako je zakon"; prvo 1382, drugo 1379, a treće 1321 godine. A za Krčane knez Mikula III., oni koji je od 1393 do 1432 vladao, ovako piše 1410 god.: „Krčani su me moji molili, da za njihovo dobro potvrdim, što su moji stariji, g. Fidrig i g. Mikula, knezi Krčki, naredili, a to: da vino iz vanšćine ne mozi u Krk na prodaju, samo biskupa Krčkoga da

---

[1] Pismo je i to veliko, u Farlata Illyr. sacr. V, 644; ali krivo, ili prepisano ili naštampano. Evo toga njekoliko: „Actum est hoc Vegle in sala egregii et magnifici viri D. Comitis Frederici, Veglie Modiulle (Modrusse), Vinodoli, atque Vezebe (Gezche = Gatska) Comitis, nec non Segne dominatori perpetuo (dominatoris perpetui") ... „debonovicho" (de Verbenicho)". — A Bartoli je „Beschae" prepisao za Geschae, a ja toga nisam popravio u Poviesti na 154 str.

[2] U Pov. Spomenicih na 105 str.: „drugi kunfin s' zmorca do Gorice", ali je u matici: Garice.

mozi".[1] Dvima knezoma Krčkima od 1242 do 1332 god. bilo je ime „Fidrig", nu ovo držim da je bio mladji a njegov predjed, kojega 1284 (ako ono nije bio stariji), 1306, 1309, 1313, 1323 i 1332 spominju. A i „Mikule" su dva prije njega u Krku knezovala, i oba mu svoja, jedan skupa s njegovim predjedom Fidrigom, i to sin Bartolov, zapisan 1323 god. ovako: „Magnificus vir D. Nicolaus, comes Vegle, Quaris et Brazis, filius bone memorie D. Bartholomei, comitis Vegle, Quaris et Brazis" (ondje u Farlata); a drugi kneza Marka, ovoga Mikule brata, sin, 1377 zapisan dva puta, prvi na 22 travnja u svojoj oporuci: „Ibique nobilis et egregius vir Dominus Nicolaus, comes Veglae, filius bonae memoriae comitis Marci", a drugi na 15 studenoga ovako: „Veglae in Camerino Domini Nicolai comitis Veglae", pak pitan za nekakovo polje „pokojnoga g. kneza Marka (1322 jur

[1] Nos Nicolaus, Veglae, Modrusiae Segnaeque comes, etc. Ad perpetuam rei memoriam. Universis et singulis tam aliarum quarumcunque terrarum et locorum, quam nostrae dictioni subjectis salutem etc. In eo, qui est omnium vera salus, curam debentes gerere principes eorum fidelium subjectorum, ac eorum commoda procurare, quia in illis populi proficiunt, et eorum commoditates stabilita firmitate servare. Sane ad dilectissimam civitatem nostram Veglensem, quam recolendae memoriae progenitores nostri sinceritate paterna confoverunt, privilegiisque et gratiis gratuitae mentis velut ex sinu p̃tio (= paterno?) dotarunt, nostrae mentis aciem oculis munificentissimis retorquentes, eam prosequi volentes favoribus et gratiis spiritualibus (temporalibus?), eiusdem supplicationibus annuentes, qui (quia?) dictae nostrae civitatis cives humiliter supplicarunt, ut pro commodo dictae nostrae civitatis statuta alias edita de consensu dictorum progenitorum, et signanter magnificorum Dominorum Fiderici et Nicolai comitum Veglae, praedecessorum nostrorum, quibus cavetur, ut vina forensia animo vendendi portari et introduci non possint, ut in illis ordinatum et statutum latius continetur, pro augmento et commodo dictae nostrae Veglensis civitatis stabilire et confirmare perpetuo de nostra munificentia et gratia speciali dignaremur. Et quia iuste deprecantibus non est denegandus assensus, videntes ex dicta gratia dictae nostrae civitati plurimum commoditatis afferri, episcopo Veglensi dumtaxat execepto, qui statutis temporalibus non ligatur, contra omnes

biaše umro), da čije je". Ali za njega ova pisma ne kažu, da je i vladao; a ja znam, da su onih godina vladali knez Stipan i knez Ivan, brata. Pak je sva prilika, da je prvi Mikula Krku onako ugodio skupa sa Fidrigom drugim, kneza Dujma sinom. Tako su Krčani još onda imali zakona, zapisanih. I još knjigu zakonicu da imaju svoju, piše Mikula III. A ovo njegovo pismo je u biskupiji medju onimi „Jura ecclesiae Veglensis", najprvo; samo su ga prepisači několiko izopačili.

Apak i u ovih zakonih, koji su 1388 god. zastavljeni (str. 147—157), jest spomena starijim: „Ošć jesu položili penu meju kmetmi s vlastelmi zlatih 25 vrh stáre peni ot stvari, a ot besedi zlatih 10 vrh stáre peni" (s. 156). A što kap. 29 naredjuje, ono su Bašćani još 1375 vršili; evo: „pod pěnu 100 libar... ka pěna plaćena, volja (ili) ne, to pismo tvrdo stoj" — „pod penu 20 bolanáč tlstih... ka pena plaćena, volja ne, to pismo tvrdo

---

alios et singulos nostros subditos, tam Veglenses, quam forenses, dictas ordinationes et statuta perpetuis temporibus duratura confirmamus, et realiter approbamus, volentes, ut de caetero ullus noster subditus Veglensis aut alius, nec forensis vinum forense causa vendendi (in) dictam nostram civitatem introducere praesumat. Qui vero contrarium fecerint, ex nunc se poenas in dictis statutis contentas irremissibiliter incurisse (volumus). Insuper volumus, quod praesentes literae nostrae confirmationis et approbationis Statutis et ordinationibus dictae nostrae civitatis Veglensis de verbo ad verbum debeant annotari. Si autem alicui de praedictis subditis nostris aut forensibus gratiam fecimus per literas speciales de introducendo vinum forense contra statuta praedicta, illam gratiam solummodo pro praesenti annno usque ad proximas vendemias valere volumus, et non ultra. In quorum testimonium praesentes nostras patentes privilegiales literas scribi iussimus et nostri soliti sigilli appensione muniri. Datum in castro nostro Zelovich (Jelovik) anno Domini millesimo quadrigentesimo decimo, die 25 mensis maij 3 indictione (L. S.) Joannes Daniel Terzago, Notarius et Coadiutor Cancellariae Veglae, ex(emplum) literarum libri rubri fol. exemplavit. In quorum fidem sigillo Divi Marci signavit (negdje od 1521 do 1541 god.) Et ego Hieronymus Terzago, Veglensis Notarius, et Coadiutor Cancellariae Veglae, fideliter exemplavi, et in fidem me subscripsi et sigillavi. In quorum fidem".

stoj"; a 1379 i Dobrinjci, samo malo drugako: „pod penu 10 bolanáč tustih: treti del r e k t u r u, dva dela stranki . . . a pismo da ima bit tvrdo". (Pisma su u Spomenicih). I još u kap. 14-tom (str. 150): „Ošće, ako bi niki naš'l svoju tadbu, ka bi mu ukradena, a tat ne bi zatajil, imej platit kako je zgora, i imej s e p i s a t i z a t a t a", ovo su valja da i p r i j e vršili otočani. A kako su oni koga „pisali za tata", razumjeh po ovih besědah: „Po krčkih i otočkih statutih i naredbah negda, kada su bili knezi, bivala je knjiga t a t i c a. Tko je, ako i malo, ukradjivao, toga su, ako je to jedan samo rotnik posvjedočivao, unutar zapisivali. Pak, tko je bivao zapisan po treti put ter za više 60 libár, toga su oběsivali za vrat". Ovo je reklo otočko věče u Krku 1502 god., a zapisano je u Krčkoj zakonici u III. joj knjizi.[1]

A i što je 1362 god. (str. 145) naredjeno, i ondje je slieda starijemu zakonu: „Tada se lagodi viće, da ima prisežnik pokazati po z a k o n u dvoru do tri dni i v živini i v zaroci". Nu „zakon", ova rěč je i o b i č a j znamenovala, kako mnogi Slovjenin svjedoči, a najočitije oni, koji je „Datum Veglae in palatio residentiae nostrae s o l i t a e, anno Domini nostri Jesu Christi 1466. . .", ovako i to onda, rekao: „Dano v Krci v polači našega z a k o n a (z a k o n n a) stanja, godišće našega gospodina Isuhrista na

[1] . . . „siccome vogliono li statuti et ordini della città di V e g l i a et I s o l a, antiquitus al tempo dei Tirani (?!) si soleva tener un l i b r o particularmente deputato annotar (a n o t a r) li l a d r i, nel quale, quam primum uno commetteva qualche furto, e fosse stato minimo quanto si fosse, veniva a n n o t a t o in quello, dandosi fede simpliciter ad uno giurato. E così trovato uno aver commesso tre furti, veniva appiccato per la gola, eccedendo detto terzo furto Lire sessanta de piccoli. Et dei doi furti, quamvis ascendesse cadaun di quelli alla somma di Lire 60, tamen veniva detto, per trovarvi n o t a t o solum in doi furti, condannato in qualche membro, e pagar il danno al dannificato, con libertà di poter recuperar detto membro per denari in termine . . ." Po ovom možemo razumjeti 44 §. u Senjskoj.

let 1466. . .", kako je i „Stanislaus de Polonia" rekao „Stanislav z Lenje", a „S. Nicolai de Nemore Modrussensi" „(Sv.) Mikule na Gvozdi Modruškom", a „Nicolaus quondam Rakae" „Mikula Rajčić", i još „Dominicus quondam Mauri" „Dominig Mavrović", što ti kaže da je dobro umeo.[1] Pak još i sada, čemu Latinjani „Dum Romae fueris, romano vivito more", tomu mi govorimo: V kakov grad prideš, takov zakon prijmeš.

I u statutu godine 1470 (str. 159 sl.) nasliedkao sam starijega zakona: „ondě je prišal pop Anton z Vrbnika... tužeći na Bašćan od strane vsega Vrbnika, da jemlju njih živine Bašćane v drmunih i v žitih po svom zakonu, tare 1. zakolju sebi, ali ju zlamenaju za se . . . da učine meju njimi pismo novim zakonom". I pismo sam našao za stári zakon, dvoje, jedno u Vrbniku, po latinsku i štampano, na kóm je podpisan pop Dinko Mavrović, onaj isti, ovako: „Et ego presbyter Dominicus q. Mauri, Canonicus Veglensis, et publicus apostolica et imperiali auctoritate Notarius, Judex ordinarius, praedictorum praesens fui, et de mandato, ut supra, scripsi, signo nomineque meis appositis consuetis"; a drugo u Krku medju biskupskimi pismi, ter po talijansku, na kom je ov isti podpisan i još tri prepisači, a to: pop Paval Bonizio, i on kanonik, bilježnik i sudac Krčki i još biskupov pisac (1496 l.); pak Ivan Volarić, bilježnik; a treti Petar Petriš, isto bilježnik, ter on je iz slovinskoga preveo na talijanski, „ho tradotto dall' Illirico in Italiano di un libretto di 3 foglij cusitti insieme, essistente in mano di questo Rdo. Clero

[1] Latinsko je u Farlata: Illyr. sacr. V. 306 (ali nije sve), a slovinsko u Spomenicih str. 99. Nu, ili je ovdje po krivu „arhižakan", ili ondje „Archipresbyter", kako je i „universalem" namj. „naturalem" (Dominum). — I u Istranskih razvodih je „Baraterejvić" na jednom mjestu a na drugom „sin Baraterov", a on isti. Vidj u Spomenicih 21 i 29 str.

di Verbenico“, a to na 5 srpnja 1725. Pak ja, ne našadši ove knjižice, moram sada prevoditi: „U ime Hristovo . . . godine 1467,[1] ind. XV, na 4 veljače, u Krku, u dvoru presvjetloga i velemožnoga gospodina kneza Frankopana (Ivana). Gospodin knez, imajuć suditi veliku i pogibeljnu pravdu medju Vrbanskom i Bašćanskom obćinom za njekoje njihove medjaše ili pašišća, posla tamo poglavitoga viteza g. Uga („Hugonem“) iz Ferrare, sadanjega podknežina Krčkoga i otočkoga, i poštovanoga duhovnoga g. Jurja, opata sv. Mihovila Krčkoga, razgledat medjaše, za koje se nekoji Bašćani i nekoji Vrbničani bijahu svadili, zašto Vrbničanin Ivan Ostrogović u svojoj sjeni („in Morai seu umbra)“ negdje gdje zovu „Polje“ i „Sagamidia“ (?) a na Vrbanskom, po njegovu, bio je zaklao nekoliko Bašćanskoga živa, koje čuvaše njeki Grgur Janičić („Siničić“ u drugom prep.). I tamo k njima pridoše, od Vrbnika: Luka Franac, Ivan Ostrogović, Sparoga, Toma Kurdović (?), Kotorjak (?), Mikula Radinić, Ivan Družinić i mnogo inih dobrih muži; a od Baške: Vinko (?) Pilip (?) Jurasić, Petar Mihovilić, Petar Dujmović, Luka, Mikula (?), Mirša Satnić (satnik?), Stričan, Jakov Papić, pop Juraj sin sudca Grška, Mate Panonić, Ivan Justić, Juraj Mihovilić i više inih; ter razgledjivajući ta mjesta, ne slagahu: Bašćani govorahu, da njihovi medjaši idu Gršćinom[2] na „Ostrich“, pak kada je živina nezdrava, na Kričav, jedni, a drugi, da vazda Gršćinom na buru; a pak Vrbničani: da njihovo je vazda bilo njekuda od Gršćine do Kričava. To su g. opat i g. Ugo sve pomnjivo ter dobro vidjeli i razvidjeli, poslušali i prosudili, pak g. knezu pravili u Krku, kamo su i oni Vrbničani i Bašćani prišli. Zato je on, 1-vo: spravio svoje

---

[1] U drugom je prepisu „1466“, ali krivo.

[2] Ako je ovako pravo; prepisači, oni svakako: Gerschina, Garschina, Gracina, Giacina, Giocina, Ghercina!

viećnike („de consilio suo“) presv. g. biskupa Mikulu, Jurja opata sv. Mihovila i drugoga Lovrenca Mata[1], plemenite muže, g. Uga, istoga, Antona Stučića, Mikulu Cutinića, Pavla Barovića i više takovih, ter se je s njimi dosta posvjetovao; 2-go: vidio njekakovo pismo ob ovakovoj pravdi, koje je udjelao Ivan Almerigoto Kopranin a Krčke obćine pisac, skoro, 1434 god., kada podknežinom bijaše plemeniti g. Domicelli, a po zapovjedi velikoga i mogućnoga g. Mikule Frankopana, bana;[2] i još 3-to: razvidio po tanku sve što je imao, pak je odsudio, odlučio i dokončao, ter hoće, da tako bude do vieka: da medjaši medju Bašćanskim i Vrbanskim, bilo jim živo zdravo ili ne, budu Gršćinom od vrha Kričavnoga, od juga, i Ostrićem na vrh koji zovu Prigradni sve do mora; pak i zemlje i pašišća njihova dotle; i još, da susjedi do susjeda mozite pasti, ali noćit da se imajte vraćati u svoj kotar, van da bi prava zapreka; a ini koji nisu susjedi ili medjaši, da toga ne mozite. I samo za ovce i koze da ovo odlučuje. Pak ovo sve da po tanku ovršujte pod zarok 200 dukata dobra zlata, za u blagajnu njegovu i koji budu za njim, i još da im ne bude što nevjernikom, da ne zgube sve što imaju i što budu imali.“

Ali i ja sam nješto vidio, u svojih „Razpravah“ na 17 strani: da je ban Mikula Frankopan umro na 26. lipnja 1432. Pak ne bojim se reći, da su prepisali ono „1434“ namjesto 1431, koje godine i bijahu „Domincello“ podknežinom a „Kopranin Ivan Almerigoto“ Franov piscem Krčkim[3]; nu morda još i 1432, dokle oni bijaše živ. A

---

[1] U drugom je prep. „Pie Marco di S. Lorenzo“.

[2] „considerata certa scriptura dudum facta super simili differentia, per manum Joannis Almerigoto de Justinopoli, Cancellario Comunitatis Veglae in 1434, tempore V. Co. N. V. Domicelli, de mandato Mag. ac Potentis DD. Nicolai de Frangipanibus, Baronis“, ali je „Bano“ u drugom prepisu, kako je i pravo.

[3] „In xp̄i nomine, Amen. Anno a Nativitate eiusdem 1431, Indictione 9, die 15 mensis Aprilis, Veglae in monasterio Sancti

1434, one godine podknežinom bijaše Minelin ili Minklin Vlah, kako možeš vidjeti u mojoj Poviesti na 165 s.

A što su otočki zakoni god. 1388 (str. 147) Senjskim? Senjski su zastavljeni „Curentibus annis Domini MCCC. octuagesimo octavo, die quinto mensis May", a otočki „Let božjih tekućih 1388. měseca ijuna dan 15;" tako samo četrdeset dana kašnje. Senjski su po zapovjedi: „Huc (hinc) accidit, quod magnifici et potentes ac strenui dni. Stephanus et Johannes fratres et filij condam felicis recordationis domini comitis Bartholomei, comites Vegle, Modruscie, Gezchae (Gatskae) ac Vindoli, nec non Segnie domini naturales"; a otočki po zapovjedi ovih: „Mi gospodin knez Štefan i mi gospodin knez Anž, slišeći mi velike tužbe od naših vernih službenikov Krčkoga otoka, ke im činihu hudi ljudi": tako po istih knezova zapovjedi. Senjski za ovo: „Cum dominorum proprium est semper invigilare et totis viribus attendere, ut cives et subditi eorum cum firmo auxilio iuste reguntur (regantur), et sub equitatis regula gubernentur, sic quod boni in tranquilitate permaneant, et mali eorum demeritis hisce legibus debitam penam paciantur et luant", a otočki za da „budu pravi v pravdě státi, a krivi da budu kaštigani": tako za isto. A zastavili su je, Senjske: g. Toma iz Ripe, Ta-

---

Francisci, coram egregio viro Dno. Domingello, honorando vicecomite Veglae ac totius Insulae locorum . . ." (I ostalo.) — „. . . Anno . . . 1431, Indne 9, die 17 Aprilis, Veglae in capite Platheae, coram egregio et nobili viro Dno Domincello, honorando Vicecomite Veglae . . . (I ostalo.) Ego Vicecomes Domincellus me subscripsi. Ego Joannes de Almerigotto Ser Francisci de Justinopoli, publicus imperiali auctoritate Notarius et Communis Veglae Cancellarius iuratus, omnibus interfui, rogatus scripsi, roboravi et publicavi". „. . . Anno 1431 . . . coram Egregijs viris Dominis vicecomite Domincello, iudice Antonio de Zutigno, honorandis rectoribus Veglae, venerabili viro Dno. fratre Dominico dignissimo abbate sanctae Mariae Castilionis, Vicecomite Mauro, Mingellino de Segna, Judice Rigo del Conte Josepo de Segna . . ." (sva pisma, prepisana u Fratára, u Bartolićevu naboru.)

lijanin, a Senjski namjestnik, i tri viteza, jedan krbavac g. Lovrenac, a dva krčana, g. Ivan i g. Paval, i još Krčkoga viteza pokojnoga Stipana sin Dujam: „mediantibus generosis viris: domino Thoma de Ripa vicario Segnie, domino Laurentio de Corbavia, domino Johanne de Vegla, domino Paulo etiam de Vegla, militibus, et Duymo condam domini Stephani militis videlicet Vegle"; a otočke „Mi gospodin Lovrenac i g. Ivan i g. Paval i podknežin Dokša, budući mi poslani od gospodina kneza Štefana i od gospodina kneza Anža v otok Krčki": tako tri isti, Lovrenac, Ivan i Paval, brez sumnje. Tako otočki su Senjskim svoji: po godinah, kada su zastavljeni, po gospodarih, koji su je dali zastaviti, i po ljudih, koji su je zastavili, i još po onom, za što su je zastavili! A i kako su zastavljeni, i po onom su njekoliko svoji: „convocatis et ad sonum campane more solito congregatis Rectoribus, consiliarijs et viris fide dignis civitatis Segnie, habita dilligenti et solicita deliberatione circa bonam constitutionem, modum et ordinem dicte civitatis Segnie . . ." — „prizvali jesmo k nam (sebi) podknežín otočkih i dobrih muži z Krka i za vsega otoka, hoteć učinit to ča bi pravo i dobro za vas otok": sabor je bio nekakov, najprije u Senju, pak negdje na otoku.[1] Pak su oni zakonodavci zaslužili, da ih svietu pokažemo!

---

[1] Senjski su zakoni raztumačeni, u Arkivu za Jugoslov. Pov., u III knj.; ali ono „intaricare" (§. 13) ima biti incaricare (= nakrcati, natovariti), a „comunalibus" (§. 27) criminalibus, po 30. §., a „dacianum" (136 §) daciarium, a „Strissam" (157 §.) Scrissam (= Bag), a „terme" (162 §.) turme, po 15 §. A i ono „golubat" (69) bojim se ja da je golubac, ili čak golida (po Vinodolsku, a po našu = diža). A ipak „ochasina" u § 420, ono je oćasina; a to vam je vuna ostrižena okolo oćasa, t. j. repa. Mi otočani i sada govorimo: oćasiti, podoćasiti, oćasiny. Nu i velik rep je oćasina, kako i repina. I još: ondje je njekoliko puti „Senia"; i onako je pravo po latinsku, a „Segnia" je po tal. I još „cadagnus" (65 §.) rekao bih ja da je naš badanj.

Za Talijanina i Krbavca samo onoliko znam i da su bili „vĕrni sluge“ onih knezova, kako su i oni drugi, „fidelibus servitoribus dictorum dominorum“. Senjani mogu više toga doznati! A za Krčane znam još njekoliko. Ivan, on je ne samo vitez bio, nego i vlastelin, a podknežin njegov otac Vid, negda prije 1400, koje godine veće ga ne bijaše, a sin bijaše živ, po pismu u Fratara u Bartolićevu naboru.[1] Ondje je i „Ja Bartol sin pokojnoga podknežina Pavla, krčanina, sudac i biljĕžnik Krčki“, 1397, 1410 i 1419 god. (zadnja dva pisma jesu u mojoj Poviesti na 260 i na 163 s.) Pak je sva prilika, da je ovo bio onaj isti „Paval“, „gospodin“ i „vitez“. A podknežinom bio je 1368 i 1377 god., kako pisma svjedoče lì ondje.[2] I sudcu Krčkomu 1405 god. bijaše ime Paval: „. . . Anno . . . 1405. Indictione 13, die 9 Januarij intrante. Veglae in Plathea Comunis coram dno. Paulo Judice . . . Comunis Veglae . . . Discretus vir dominus Nicolaus quondam domini comitis Schinellae . . .[3] ali ono bijaše ini. A „Dokša“, on ne znam gdje je bio „podknežinom“. A ni imena onakova još nisam čuo, pak se bojim, da je ono bilo: Dekša (Dessa po tal.), ili Deška[4], ili pak Domša, kako 1420 godine

---

[1] In xp̄i nomine, Amen. Anno a Nativitate eiusdem 1400, Indictione 8, mensis Madii die 6 exeunte. Actum est hoc in via publica apud Magnum Campum (ovako je po Slovinsku! po talijansku bi imalo biti: „Campum Magnum.“) de prope . . . Ibique Nobilis Vir Dominus Miles Joannes, filius Veglam quondam dni. Vece.comitis Vitti . . . (I ostalo.)

[2] Evo jednoga malo: „. . . Anno . . . 1368, Indictione 6, mensis Januarii die 16 intrante, Veglae in Platea Comunis, coram dno. Paulo Vicecomite Veglae, praesentibus Acostino Crista quondam Androssii Arbenae, et aliis ad haec convocatis . . . Ego Paulus vice-comes manum misi. Ego Quirinus filius quondam Leonardi de Vegla, imperiali auctoritate iudex ordinarius et notarius hiis omnibus interfui et rogatus scripsi, publicavi et corroboravi“. — A „Domini Paulus et Cristophorus vicecomites Veglae“, na 15 studenoga 1377.

[3] Isto ondje.

[4] „sin Deščin“, 1375 god. u pov. Spomenicih.

podknežinu Krčkomu bijaše ime[1]; ako mu ne bijaše: Domiša, kako je četrdeset dana kašnje zapisan, „per Dominum Domisam vicecomitem Veglae". (U mojoj Poviesti na 164 str.) Morda je ono bio svejedan muž, „Dokša" i „Domša"? A pak „Dujam Stěpanov" lagko da je on isti, koji je kašnje, 1405 god., bio Krčkim podknežinom: „Ego Duymus vicecomes Veglae manum misi". (Pismo u Bartolićevu naboru.)

Ali, ni kojega su plemena bili ovi zakonodavci, ne znam, ni koliko naučeni; a ni kakovi su bili Krčani, „de Vegla", jesu li Slovjeni ili Talijani. Nu po ovih pismih težko da su oni ni Omišljani ni Dobrinjci ni Vrbničani ni Bašćani bili, nego pravo Krčani ter Talijani.

Tako Krbavac Lovrenac i Krčani Ivan i Paval, vitezi, a Dokša, ili Dekša, ili Deška, ili Domša, podknežin, ti kneževski poslanici „prizvaše k sebi podknežín otočkih i dobrih muží z Krka i za vsega otoka". Nu s ovim ne sláže, što je na kraju: „A to su muži, ki su ondě bili: dvornik Grgur, satnik Mironěg, Mikula, Gižman, Luka, Živ'c, Dminak, Bratona, Kirin, Zaharija Zvrčić". Gdje su „podknežini"? što su oni manje nego „dvornik" i nego „satnik"? Apak ni dvornik ni satnik nije ovdje nego po jedan, a ja znam, da je svaki grad imao svojega i dvor-

---

[1] „. . . 1420, Indictione 13, die 9 mensis Januarii, Veglae in sala magna, praesentibus Mincello de Caristia, Lampridio sartore, Stantio Beviaqua, Georgio de Dotula . . . Idcirco nobiles viri dni. Domsa miles vicecomes Veglae et Matthaeus iudex Comunis pro tribunali sedentes in dicta sala cum nobilibus viris Ser Stephano de Chersio, vicecomite Marino, vicecomite Antonio, iudice Ugo, iudice Bartholino, Ugo del Conte, Minelino de Vlach, et Nicolao de Marco . . . . sententiaverunt, ac dixerunt, et praeceperunt vicecomiti Petro filio dicti vicecomitis Vulcinae de Bescha ibidem praesenti . . . Ego Matthaeus iudex praedictus manum misi. Ego Bartholus quondam vicecomitis Pauli de Vegla, imperiali auctoritate notarius, et iudex ordinarius, ac Comunis Veglae cancellarius iuratus, praedictis omnibus interfui et rogatus scripsi, publicavi et corroboravi".

nika i satnika. Vrbnik ovako piše: „Leta 1347 činili su crěki prvad Mar'k i satnik Dmin'k“ — „1411 ... Budući podknežin Šarer i vsi vićnici Vrb'nski pred sv. Petrom na Rtu, na ime Luka ... i dvornik Jakov i s'tnik Hrsona“; a Baška: „1375 .. prěd satnikom Jakšú, i prěd dvornikom Antonom. i prěd sudcem Jurjem“; a Dobrinj: „1321 ... Na to svidoci Domša satnik“ — „1379 ... pred crikvum svetoga Stipana, vicekonte Mikula, vicekonte Andreja, i sudac Krman, i dvornik Paval“ — „1382 ... in presentia (i ovo je prije bilo po slovinsku) di testimonij zuradi et pregadi, quali sono: dvornich dvornik) Lovrecich“. A i sámi zakonodavci u 30-toj glavi (str. 156) pišu: „a po tom imej ga satnik toga kaštela (ili Omišlja ili Vrbnika ili Baške) z dobrú obranú v Krk peljati pred sudác“.

Pak je sva prilika, da nisu ovdje svi „muži ki su ondě bili“: samo deset jih je, a i „z Krka i za vsega otoka bijahu jih prizvali“. Ovo su samo Vrbničani; njih sedam je i dvaeset i tri godine kašnje pomoglo zakone zastavljati: „1411, meseca novembra d'n 16. Budući podknežin Šarer i vsi vićnici Vrb'nski pred svetim Petrom na Rtu, na ime: Luka, i Mironig, i Mikula, i Gižman, i Mik'lin, i dvornik Jakov, i s'tnik Hrsona, i Grgurić, i Kisin Gavel sin, i Bratona, i Jur'c, i Ban, i Bartol sin Lučin, i Petr'c i Zaharija pis'c opći, jesu se napravili . . .“ (str. 157), ter ovo pisanje kaže, da ondje ne imamo čitati: „Mikula Gižman, Luka Živ'c, Dminak Bratona“, kako je g. Kukuljević čitao.

Nu dva podknežina lì spominje: „A tu penu jesmo učinili za nike besedi, ké se s'da mlče za manje zlo, ké su bili rečeni od Luki protu Mironěgu, buduć satnik, budući podknežin Marko i podknežin Bartol na vratěh mesto naše gospode pravdu držati“. (str. 156).

Marko, ovako i 1397 god. podknežinu Krčkomu bijaše ime[1], pak ja držim, da je ono bio isti. A za „Bartola" 1394, 1397, 1398 i 1407 god. kažu pisma da je Krčkim „podknežinom", a rodom iz Potenze[2]. Tako on je bio Talijan, a Marko ne znam što, nego da je bio vlastelin i da je umro njekoliko prije 1410, ostaviv sina Mikulu, „ser Nicolao quondam vicecomitis Marci". (U mojoj Pov. na 160 str.) Ali je i ini Bartol, i to Krčanin, Cutinić, bio podknežinom onda njegda, po besjedi „et vinea olim vicecomitis Bartholi de Zutigno", u pismu 1419 god. učinjenu. (Isto ondě na 162 s.)

A Bašćanskim podknežinom, po Kukuljevićevih Spomenicih, 1375 bijaše Petar, a 1413—14 Vlčina, pak jedan od njiju, po prilici, bio je u onom viećn, kako je morda i Mikula Šutorić, bivši 1381 onakovim činovnikom u Dobrinju, kako moja Poviest kaže na 158 str. A tko je pak Omišaljskim onda bio, nisam još našao; ni tko je Vrbanskim; ali je njetko bio, po ovih razlozih, i još po onom, što i 1410 god. bijahu podknežini, ne jedan, nego četiri: Mate, Marin, podknežina Bartola, Talijanina,

---

[1] . . . „Ego Bartholus filius quondam vicecomitis Pauli de Vegla, imperiali auctoritate notarius, et iudex ordinarius, ac comunis civitatis Veglae notarius iuratus . . . de mandato, licentia et auctoritate . . . vicecomitis Marci, mihi tradita et concessa, prout in dicto testamento inveni, dictam particulam de verbo ad verbum fideliter scripsi, publicavi et corroboravi, nil addens, vel minuens, quod sensum mutet vel intellectum. Anno 1397, Indictione 5, die 12 mensis Decembris, Veglae in curia dicti vicecomitis Marci, praesentibus Marino filio vicecomitis Bartholi . . ." (I ostalo u Fratara)

[2] . . . „Anno . . . 1394, Indictione 2, mensis octobris die 13 intrante, Veglae in curia magnifici dni. Bartholi de Potentia vicecomitis Veglae . . . Ego Bartholus vicecomes manum misi". . . . „1398, Indictione 6, mensis Februarii die 5 exeunte, Veglae . . . coram dno. Bartholo de Potentia, vicecomite Veglae . . ." „Anno . . . 1407, Indictione 15, die 6 mensis Februarii, Veglae in hospitio domini Bartholi de Potento (Potentia) vicecomitis Veglae . . ." (Pisma su u Fratara.)

sin, Anton Cutinić i Vigo ili Rigo Skinelić,[1] a Šarer u Vrbniku 1411, a 1474 Jurman, a 1497 Anton Blažinić, a 1498 Jurko, a 1524 Jakov Cutinić, a 1544 Ivan Razprištić. I Bašćanskih još je njekoliko u pismih: Petar, drugi, onoga Vlčine sin, 1419 i 1420; Radivoj, 1450; Filip, 1470—1474, i Mikula Lunjan 1490 god.; a u zakonu god. 1470, gl. 5 (str. 161) ovo: „da nemozi se platit podknežin Bašćanski nad nijednim Vrbničaninom za osud, ni Vrbanski nad Bašćaninom".

I ovo je dosta k onomu „podknežín otočkih"; samo još valja zapametiti, da za njekoje krčke pišu, da su i otočki. Morda su u Krku bivali veli a po otoku mali?

A kakovo je ono ime „Mironěg"? Ono i „Mirchanoga", kako je 1377 u Krku zapisano („in domo Dominicae de Mirhanoga"), najbrže je isto. A „Gižman" mislim da je Sigismundus: onako je još njekomu u Vrbniku bilo ime, po onoj: „zemlje oraće Gižmana pridivkom Volara (Volarići sada)" u 1476 god. pismu. A pak „Dminak" je Dominicus, ali „Bratona" ne znam, što je.

A „ondě", ono držim ja da je bilo u Krku, u prvom gradu; ali tko je rekao onako, težko da je bio u Krku, kada je pisao. Nu „budući podknežin Marko i podknežin Bartol na vratěh mesto naše gospode pravdu držati", ono pak držim da je u Vrbniku bilo, i to njekoliko prije. Vrbničani i 1476 pišu: „Budući gospodin plovan i sud'c i vićnici vsi nakup na vratih v' Vrbnici, učiniše viće meju sobú" (str. 162). Pak i ovo zapametimo, da su sudjivali na vratih.

---

[1] . . . Cum coram reverendo in Christo patre et domino . . . Vigiliensi, magnifici dni. dni. Nicolai comitis Veglae, Segniae . . . Vicario . . . nec non nobilibus dnis. dnis. vicecomite Marino, vicecomite Antonio, vicecomite Vigo . . . pro tribunali sedentibus . . ." (U Poviesti na 160 str.)

Oni, koji su na 5 maja, comes, vicecomes, iudex, curia, comune, consilium, consiliarii, nobiles, populares, forenses, tortura govorili, i to u Senju, je li prilika, da su u Krku, knez, podknežin, sud'c, dvor, obćina, vieće, viećnici, vlastele, kmeti, gosti, muka, na 15 junja? u Krku, velju? Prilika je samo, da su za Krčane po latinsku a za Vrbničane, za Bašćane, za Dobrinjce i za Omišljane po slovinsku, po njihovu. Ali jezik, što kaže? Tudjih rieči, tih je malo: onukle (anniculus, a, um), provati, navkir (nauclerus), duplo, komarda, fruštan, liganca, berlina i pena. Nu nješto ino zateže na tudju: „poslali jesmo naših (svojih) vernih v otok" — „prizvali jesmo k nam (sebi) podknežín otočkih" — „skažući", „rekući", kamo ne mogu ovi glagoli — „budi v razumě sudác" (= in arbitrio judicum) — „ke 60 libár iměјte se deliti" (= quae sexaginta librae) — „ako po prvu tadbu ali po drugu", namjesto: po prvoj tadbe . . . , kako i jest malo s prieda — „ako bi neki (ki) tat ukral . . . . tere bi našast" (= „repertus fuerit") u Senjskom — „ako bi něki človik učinil něku tadbu" — „ako bi něki někoga udril batom ali kamikom v ruku (4ti padež) držeć" = qui verberaverit cum lapide in pugno", u Senjskom — „ako bi něki udril koga nožem ali kamikom z ruki pusteć" (namjesto: pustivši) = „qui percusserit cum lapide dejecto", u Senjskom — „a v' zda lěkarija shranjena" (= et salva semper medicina) — „ako bi něki človik rekal někomu človiku od veća nepočtenu besedu, brez začela većnika" — „ako bi nesvršil rotu" (si non perficeret jusjurandum). Pak se ja bojim, da je ono iz latinskoga prevedeno. I ta moja bojazan je sve to veća: „nemozi ta sin slobođiti otca ni matere, da bi ta neslužila knezom" — „plàti 6 celéz . . . a druge tri,

budi 1. knezem, a drugi obćině . . .", na mjesto: knezoma, zašto dva bijahu, a pisac je umio ugadjati dvojici; evo: „imej platit dva na deset celeza, ka se razdělita", „a gospodar bi mogal provati trimi svedoki v gradě a dvěma vaně z grada", „iměj se otpriseći samošest, od těh mu se iměјta dva nareći".

Nu, ako je i prevedeno, ondje ih je dosta pravo po slovinsku. Ondje je „batom", „kamikom", „nožem", „pestú", „svedokî" ili „svedokmi": brez predloga s; ondje: „a blaga nezgublja", „neiměјuć prošćenja", „da nijed'n muž nemozi vineti svoje ženi (= ženy)": drugi padež sa ne; ondje: „nemozi se skupiti nijednim blagom", „da nijed'n navkir ni nijed'n ini človik nesmě voziti", „da nijed'n list . . . ni ina nijedna pravda nemozi biti stanovita": po dva ne, a i po tri. I još je ondje: „iměj se razdeliti na troje", i „razdèli se na četvero"; a i ovako: „budi verovan samotret priseg", „iměj se otpriseći samošest", „da ona ima priseći samo 12." (= dvanadeseta), „. . . . gospodar . . . . mozi ga (tata) rotiti samo 12." (= dvanadeset), za latinsko: tertia sua manu, sexta sua manu, duodecima sua manu, kako je u njihovih zakonih, pak i u Krčkih: „iuret tertia sua manu", „teneatur iurare sexta sua manu", „et qui non erit in lege cum iurare debuerit XII. sua manu". A i u Vinodolskom zakonu jest: „samošest, samo 12., samo 20. ter 5.", a u Poljičkom je „samodrug, samotret, samošest, samodva na deste", a u bosanskoga bana Stěpana pismu od 1332: „da mu nareče prěseći samošestu",[1] a u Barakovićevoj Jaruli[2]: „Tad mu (Abramu) otvori pamet Sveta Trojstva viće, Kako jest samotret (trinus), A jedno je bitje". Samodrug

[1] Miklošić: Monumenta Serbica.

[2] Jarula ili jarulica Lošinjanom je lieha, liešica, navlastito za ružice.

je s kim je još jedan, a samotret s kim su još dva, ako je muž, ako žena, onda: samodruga, samotreta. Ovako nam rabe sada ove rěči.

Ali stariji zakoni, god. 1362, 1367, 1382 (str. 145—7), nije prilike, da su bili po latinsku: ondje je sve po slovinsku, samo „skuža“ je po talijansku, a „perman“, ova je i u Vinodolskom; i nije po talijansku; još je po talijansku: „tužeći se za jed'n (namjesto: něki, ili někakov, vinograd“, i „je kuntentalo (nam: privoljelo) to viće“. Pak se bojim, da je ovo prevedeno. A u ovom vieću morda ih je bilo 52, koliko u krčkoj zakonici pišu da jih ima biti, „iuxta tenorem ordinum“, i da ih je bilo 1502 god.: „Congregato Consilio generali Veglae, in palatio magnifici dni Provisoris (Jacobi Leoni) ad sonum campanae, ut moris est, in quo interfuerunt consiliarii numero LII, computata persona magnifici dni Provisoris ac judicum, cum duobus convicinis ex quolibet castro iuxta tenorem ordinum“. A ono „otočko viće bilo je nakup v Krci“ najbrže zàvino Sicilijanskoga kralja Vladislava, za kojega napuljanin Alojsij Aldemarisko kralju Sigismundu bijaše preuzeo Zadar, Pag, Vranu, Nin i Split, pak hotijaše i ostálu Dalmaciju i još sve Hrvate i Ugre,[1] a knez Krčki, a i Senjski i Modruški Mikula (Frankopan), Vladislavu svoj, „affinis“,[2] ne bijaše mu protivan.

Ali zakoni god. 1411, 1443, 1470, 1476, 1477 (str. 157—163) jesu slovinsko djelo, ako i nisu posve čisti. Dà, slovinsko djelo, jer onih godina gospodari otoku bijahu Frankopani: a oni su bili pravični. Oni nisu Slovinom po talijansku govorili, ni po njemačku ni po ugarsku, nego po njihovom, po slovinsku, kako je pravo i pošteno. Nu na 22 febrara god. 1480 otok osvojiše Bnetčići, ne-

---

[1] Rački: Pokret na slavenskom jugu, str. 233—34.

[2] Arkiv, knj. VII. 43 i 46.

pravični Talijani.[1] Pak su oni po svoju pisali ne samo Talijanom, nego i Slovinom: Vrbničanom, Bašćanom, Dobrinjcem, Omišljanom i Dubačnjanom, a i ostalim po Dalmaciji. Oni su po svoju bili rekli i ono god. 1483 (str. 163), po onoj: „pod penu trih libar po glavu"; a i ono 1484, po besjedah: „zapovidamo, da imate navestiti", „da ju nima pasti nigdere na travi komunskoj", „ki ga odda". Jer Slovinac bi bio rekao ono prvo: po glavi ili na glavu; drugo: da navjestite; treto: da je n. p. n. na t. pučkoj, ili, v zaroci; a četvrto: „gdo ga odda". I još, ako nisu oni smislili onoga što je pod god. 1497 i pod 1498 (str. 164—5), jesu ono što je na str. 165 i slied., kako je vidjeti po svem i po svačem. A potonje talijanske i latinske naredbe mletačkih providura svjedoče, da je Vrbničanom jur dotežčalo bilo obraćati na Slovinsku.

Anton Vinciguerra, koji je kneza Ivana Frankopana prevario, a i otočane, on je prvi počeo talijaniti; i umeo je: tajnik Benetačkoga kneza! I to je radio sve do mjeseca listopada 1480, a morda još i 1481 god.; pak opet 1488 i 1849, više godine dana.[2] A i drugi Benetčići, koji

---

[1] V. moju Poviest na 134, a pridaj: „Tutte dette proprietade de S. Marco sono insidiate da alcuni, che cercano ingannar il Dominio, per tirrarsele à loro beneficio, et però se debbano deffender per la Camera in questo modo: Che havendo il Secretario (Anton Vinciguerra) tratta l'Isola de man del Tirrano, liberata da Ongari, et reduta all' obbedientia de S. Marco, l' Illustrissima Signoria volse da lui intender l' entrate publiche et le particolar del Conte Zuane, fu per quello dichiarito a sua Serenità distintamente quanto la richiedeva . . .", što je u onom štatutu.

[2] „Anno . . . 1489, Indictione 7-a, die XV mensis Junii. Infrascripti sunt ordines et reformationes civitatis et insulae Veglae, facti et ordinati per magníficum et sapientissimum dominum Antonium Vinciguerra, ducalem secretarium pro illustrissimo et invictissimo Duc Dominio Venetiarum, hic Veglae iusdicentem ad aeter-

su otokom vladali a zvali se, ne knezi ni podknežini, nego providuri ili providaduri (po talijansku), i ti su talijanili. Prvi je bio Frane Barbò, 1481 (na 18 lipnja jur bijaše) i 1482, a morda i 1483; drugi, Petar Kalbo, za onim dvie ili tri godine; treći, Marin Moro, 1487 i 1488; četvrti, Paval de Kanali, 1488; peti, Marin Boldù, 1490; šesti, Cesar Malipiero ili Maripiero, 1493; sedmi, Ivan Gritti, 1495[1]; osmi, Petar Malipiero, od 1499 do 1501; deveti, Jakov Leono, od 1502 do 1504, a deseti, Marko Gabriel, 1508; a 1509 i 1510 Frane de Prioli, a od 1511 do 1513 Frane Micheli ili Miheli, a od 1514 do 1516

---

nam rei memoriam et commemoramentum magnificorum Dominorum rectorum futurorum civitatis et insulae Veglae, rescriptorum manu Danielis Terzago de Venetiis, notarii eiusque Cancellarii . . ." (Ostalo u Krčkoj zakonici, i to talijanski.)

[1] „Die primo septembris 1495. Magnificus et Clarissimus dominus Jo. Griti pro illustrissimo et serenissimo Ducali Dominio Venetiarum etc. provisor Veglae et districtus, cupiens pro debito officii seu magistratus eius magnificentiae et iustitiae omnibus merito providere, et pro viribus invigilare, ne aliquis tempore aliquo decipiatur, consideratis multis querelis et exclamationibus, ut ita dicam a quamplurimis coram eo confectis ob multas falsitates, que in dies committuntur in celebrandis instrumentis per insulam in lingua sclabonica, et testamentis, quod quidem sibi minime ocultum fuit, imo experientia superinde visa, et manibus per suam magnificentiam omnibus supradictis atrectatis, ut per processus per eam formatos clarius apparet in Libro criminalium; considerato plura inconvenientia, que superinde oriri possent, in detrimentum et dispendium plurium personarum ob celebrationem dictorum instrumentorum et testamentorum, que fortassis per elapsum quam plurima secuta sunt et falso rogata, cum nequaquam in aliquo provisum fuit, et si forte provisum, non observatum in non mediocrem jacturam fortasse multorum, cum tam licentiose dicta instrumenta rogaverunt in sclavum elapso tempore, et in eis adere, minuere ad eorum libitum possunt; considerato ut supra et maxime dictarum literarum barbararum caracteribus a paucis notis, utpote a nobis et precessoribus ac cancellariis in tempore existentibus. Hinc tandem fraudes ac falsitates in hoc ipsis factis (factae a?) notariis ea stipulantibus, que ut supra committuntur, ut ad plenam (notitiam?) hec omnia pertingent (pertigerunt?), et plane cognovit esse non dubia. Quapropter, ut omnibus huiuscemodi inconvenientiis penitus

Ivan Moro; a pak Marko Anton de Kanali od 1517 do 1519, a 1520 i zatim Marak Anton Kontarini, a za njim Pilip Grimano, pak Avgustin Valer, i ostali, sve Talijani.

U Rimu na 17 svibnja 1870.

Dr. Ivan Črnčić.

IV i V.

Statuti kastavski i veprinački.

O kastavskom i veprinačkom statutu progovoriti ću ujedno, jer oba stoje u najtjesnijoj svezi po zemljištu i pučanstvu, gdje su postali, i po tiesnom odnošaju obiju obćina, za koje su sastavljeni.

Kastav i Veprinac leže na onom obronku kraškoga gorja, koje se od Rječine do Učke stere i pada k riečkomu, njekada płominskomu (sinus flanaticus) zaljevu. Ovaj se gorski hrbat prislanja s jedne strane na hrvatsku susjednu visočinu, s druge na ostalo pogorje istarskoga poluotoka, koji se izmedju riečkoga i trsćanskoga zalieva pruža u sjeverni dio jadranskoga mora.

Kano što čini gorje medju Rječinom i Učkom s istarskim poluotokom jednu orografsku cjelinu, tako je i žiteljstvo u onom kraškom području stanujuće s Istrom od daleke

---

provisum sit, et ne aliquis in posterum defraudetur, et preclusa sit via talia instrumenta falsa conficiendi, tandem terminavit, et terminando declaravit, quod omnes celebrantes instrumenta in publicam formam per totam insulam, et testamenta, teneantur et obligati sint in termino dicorum mensium ea presentare officio cancellariae, et registrare facere et autenticari in omnibus sub pena librarum quinquaginta; cujus penae medietas sit accusatoris, et altera camerae phiscalis, omni contradictione penitus cessante. Et si non appresentaverint in dicto termino, dicta instrumenta et testamenta sint nullius valoris. Die 1-o Septembris proclamatum fuit per David preconem me Bartholomeo Bonaldo cancellario vulgarizzante in locis solitis".

davnine jednaku sudbinu dielilo. Prešavši Istra prema koncu VIII vieka (oko 788 god.) od iztočno-rimskoga carstva, kojega je donle pod upravom vlastitoga vojvode (dux) bila pokrajinom, pod vlast Karla velikoga dalnja joj sudbina ostala tiesno skopčana s franačkom i malo za tim s njemačkom državom. Kano pogranično krajište (marca) Njemačke bijaše upravljana krajiškimi grofovi (Markgrafen, marchiones), kojih je čast kašnje prešla nasljedstveno na odlične porodice njemačke (Eppensteine, Sponheime, Andechs-Merance), dok napokon uslied ugovora s istarskimi markgrofovi a goričkimi grofovi od 1364 i 1374 ne predje na dom habsburžki. Nu taj postade gospodarom samo manje, iztočne, česti Istre; dočim je u većoj, zapadnoj, mletačka republika, koja je na poluotok od konca X vieka vriebala, zadobivši izmedju god. 1267 i 1331 grad za gradom (Poreč, Umag, Novigrad, Sv. Lovreč, Matavun, Kopar, Piran, Rovinj, Pulj, Vodnjan, Bal) jur svoju vlast učvrstila bila. Tako je Istra došla pod dvojaki upliv državni i prosvjetni: mletačko-talijanski i njemački, koji nije mogao ne ostaviti tragova u njezinu životu.

S njemačkim državnim uredbama predje u Istru i feudalizam; pojedini djelovi njezini davani su u leno visokim crkvenim i državnim dostojanstvenicima. Rečeno kraško područje, u kojem su Kastav i Veprinac ležali, činilo je posebno upravno područje (Karst, Carsia), koje se često uz Istru (njem. Isterreich) odieljeno spominje. Ono je i zasebni feud sačinjavalo, prije puljskih biskupa, za tiem (oko 1139) divinskih grofova, onda Wallseovaca, napokon Habsburgovaca. Pošto su divinski grofovi i Wallseovci bili vlastela i susjedne Rieke, bješe u to doba Kastavština pod jednim s Riekom gospodarom; kano što su obje imali i jednoga duhovnoga poglavara, na ime puljskoga biskupa. S toga nalazimo, da je jedan gospodar kadšto s obima područjima ujedno razpolagao; tako je Hugo divinski (von Tybein)

oporukom od 24 lipnja 1374 ostavio svomu sinu Jurju uz ostale gradove takodjer Rieku (Sand Veyt) i Kastav (Chestaw), a Veprinac i Mošćenice (die chastel Velprintz und Moschenitz) tek poslije smrti babe si i kćeri joj Ane. Vlastela divinska bijahu toli imućna, da je spomenuti Hugo, koji je bio ujedno kapetanom Istre, uzajmio Leopoldu vojvodi Austrije, Štajerske, Koruške i Kranjske 14.000 zl. uslied česa mu je on pismom od 2 siečnja 1380 godine založio Istru s pazinskom grofijom (Land zu Ysterreich mit der Grafschaft zu Mitterburg). Kada je god. 1398 rod divinskih gospodara izumro, bijahu mu nasljednici Hugovi šurjaci, braća Rudolf, Reimprecht i Fridrik „von Wallsee", koje je Hugo pismom od 31 kolovoza 1385 postavio bio za skrbnike svoje djece; a pismom od 1390 god. 11 rujna preporučio Rudolfu svoju suprugu Anu i djecu. Gospoda od Wallsee, tako prozvani od svojega siela, mjesta u Austriji, dodjoše onamo iz Švabske s Habsburgovcem Albrechtom I (1282—1308), pak su u kratko vrieme svojim svezama postali jedna od najmoćnijih i najuglednijih porodica habsburžkih zemalja. Kroz ženidbu došavši u svezu s divinskom vlastelom dobili su i posjed njezin, imenito Rieku i susjedno istarsko kraško područje: Kastav, Veprinac, Mošćenice. Spomenuti Rudolf od Wallsee bijaše „maršal Austrije" za vojvode Alberta, koji mu god. 1394 predade i kapetaniju tršćansku. Skoro sto godina spadali su Kastav i Veprinac pod Wallseovce, kojih je ime u veprinačkom statutu (str. 211, 212) pohrvačeno u „ꟼꝑЭθьȣ ꙗпь фѫшѫшьȣѩ",[1] dok nije Reimprecht grof Wallsee ugovorom od god. 1465 i 1472 ustupio Rieku i posjed u „Istri i na Krasu" (Geschlossern zu Isterreich und am Kars") Habsburgovcu caru Fridriku III. Dvadeset godina kašnje (1491) izumrla je ona glasovita njemačka porodica.

---

[1] Valjda za „van Wall-see", фѫ - шѫшь — ȣѩ.

I tako je dom habsburžki, bivši već od sto godina vladaocem, markgrofom Istre i Krasa, postao ujedno vlastelinom Rieke i ciele Kastavštine.

Pod ovim novim vlastelinom stavljeni su na papir statuti kastavski i veprinački.

U knjižnici naše akademije imade medju rukopisi (br. XCI stari, novi II, b. 137) priepis kastavskoga zakona učinjen po pok. Mijatu Sabljaru na Rieci godine 1845 iz rukopisa god. 1759. Nu i taj rukopis bijaše samo priepis — kako se bilježi — „iz stareh knih zakona, ke se nahajaju v armariće va zide na lože komunskoj pod zapovedjum presvetloga gospodina kapitana ovoga grada (Kastva) i giurisdiziona Jurja Vlaha, i gospode sudac Andreja Pobra i Ivana Bačića, po rukah mane Giambatiste Tomičića kancilera sve ove kapitanije, leta 1759“. Ovaj Tomičićev priepis držao je god. 1845 tadašnji vlastnik Kastva Šimun Vranicani, te ga je dopustio Sabljaru prepisati. Sabljar ga prepisao posve vjerno i tačno pridržav i pravopis Tomičićev. Nu po onoj Tomičićevoj bilježci ne znamo: kakove su bile one „stare knjige zakona“? kako su bile stare? kojim su pismom, da li glagolicom ili latinicom, pisane?

Svemu tomu kušao sam doći u trag, obrativ se na Rieku, nebi li se u obitelji Vranicanijevoj našao bar Tomičićev priepis? Obratio se i na obćinsko poglavarstvo u Kastvu: nebi li se ondje našle „stare knjige zakona“ ili „v armariće va zide na lože komunskoj“, ili drugdje? Nu moj trud bijaše uzaludan. Na Rieci nije se našao Tomičićev priepis; u Kastvu ne ima više „stareh knjig zakona“. Jedino mi je obćinsko poglavarstvo uz dopis od 17 listopada 1890 god. br. 1997 priposlalo priepis kastavskoga statuta u talijanskom jeziku po rukopisu, kako se kaže, XVI vieka, prispodobljen s maticom u Gradcu 24. srpnja

1706 god. Po tom priepisu god. 1706 učinjen je drugi god. 1862.

Nije mi dakle preostalo drugo nego držati se Sabljareva priepisa. A pošto je taj priepis učinjen po drugom, razmjerno takodjer mladom, nisam za shodno držao, da kod ovoga izdanja pridržim nedosljedan i nezgrapan pravopis prošloga stoljeća. Jer šta bi se tim dobilo, da se piše: „duxan, giagnaz i kozlich, nedeglia, neprissal, odluzhena, çlouek, czesta, giedan, illi itd.?“ Pretočiv indi pismo na sadašnji pravopis nisam naravno dirao ni najmanje u jezične osebine Tomičićeva priepisa, komu se da kako ima propustiti odgovornost, u koliko je tačno pretočio „stare knjige zakona“. Talijanski pako prievod, koji je učinjen bio po svoj prilici po matici, došao je dobro za protumačenje manje razumljivih to rieči to rečenica Tomičićeva priepisa. S toga sam njeke izvode iz njega priobćio izpod hrvatskoga teksta.

Kastavski zakon, kakav je predan po Tomičićevu priepisu, sastoji se iz dva glavna diela: na ime iz prvobitnoga statuta i iz dodataka.

Prvobitni statut sastoji se iz 57 kapitula (str. 181—193). Da je ovaj dio bio istodobno sastavljen, potvrdjuje sam tekst. Nu kada? Po našem priepisu, kako stoji na nadpisu zabilježeno (str. 181), taj bi dio sastavljen bio god. 1400. Nu tomu se opire sam tekst u kap. 33, 35, a najpače 48, po kojima je tada Kastav priznavao za svoga gospodara Fridrika, austrijskoga nadvojvodu i cesara rimskoga. Godine 1400 vlastelinom Kastva bijaše još porodica Wallsee; a u kap. 48 veli se „o gospodi od Valse“: „kih jesmo vlastito služili“; govori se dakle o njima kano o bivšoj „gospodi“ Kastva „dobroga spomenutja“ lat. bonae memoriae. Statut, kakav je sada, nije dakle mogao sastavljen biti, dok je Kastav bio pod Wallseovcima. Spomenuti Fridrik bijaše, kako spomenusmo, prvi

Habsburgovac, koji je iz ruku gospode od Wallsee uslied ugovora od god. 1471 preuzeo Kastavsku gospoštiju. Prema tomu taj stariji dio statuta nije mogao sastavljen biti prije god. 1471. A budući da se je car Fridrik prestavio na 19. kolovoza 1493 godine: mogao je prvi dio statuta sastavljen biti izmedju god. 1471 i 1493. Ako su „stare knjige zakona“ pisane bile latinicom: lasno se dogodilo, da je prepisač Tomičić mj. 1490 izpisao 1400 t. j. treću brojku 9 uzeo za 0. Ako su „stare knjige zakona“ bile pisane glagolicom, pak je godina naznačena bila sa .Ⱌ.Ⱅ.Ⱁ. mogla je treća brojka ondje biti oštećena, pak ju je prepisač izostavio. Ele bilo kako mu drago, godina 1400 nemože se nikako u sklad dovesti s kontekstom statuta.

Promjena vlastele mogla je potaknuti kastavsku obćinu, da svoje predjašnje zakone stavi na papir, što se u uvodu veprinačkoga statuta kaže dosta razgovjetno. Zakoni, koji su, recimo, godine 1490 pobilježeni, nisu tek onda stvoreni, već su mnogo stariji. To se izrično izrazuje riečima: „imamo zakon“ (kap. 26, 28, 29); a gdjegdje se poziva i na starijega zakonodavca (kap. 30, 31). U samoj dakle stvari kastavski je statut, napisan za Fridrika, mnogo stariji; u pojedinim ustanovima stariji od 1400 godine. On sadržaje u mnogom stare pravne običaje, tada u kapitule poredane.

Tomičićev rukopis sadržaje još dodatak k statutu XV vieka; i to kano nastavak kap. 58—73, zakone na ime stvorene god. 1546, 1585, 1591, 1598, 1611, 1613, 1614 (str. 194—201). Ovaj je dodatak usvojio i talijanski prievod, koji s kap. 73 (u njem 76) zaključuje. Odkle se vidi, da je imao dogotovljen biti poslije 1614 godine. Nu Tomičićev rukopis imade još drugi dodatak, sadržavajući obćinske zaključke god. 1647, 1650, 1651 i 1652 (str. 201—207). Zaključci god. 1652 nisu u rukopisu dovršeni; te je M.

Sabljar na koncu pribilježio: „Više nema, jer je pisatelj tu prestao prepisivati“. Prema tomu imalo je u onim „starim knjigama zakona“ još nješta sliediti.

Dodatci k statutu XV vieka učinjeni su u donjekle promienjenim okolnostima grada Kastva. Prije svega bijaše Kastav, kano i Rieka, pridieljen „deželi Kranjskoj“ (kap. 63 str. 196). To se je dogodilo ili još koncem XV vieka, čim je kraška gospoštija došla pod Habsburgovce, ili najkašnje početkom XVI vieka. Za tim tečajem XVI i prve polovine XVII vieka često se mienjahu vlastela kastavska: najprije dobiše kastavsku gospoštiju u zalog kozljačka gospoda porodice Barbo (1560), onda po njoj Volfgango Schranz (1583), pak priedje (1609) na barona Wagensberga, a od ovoga na Baltazara Thanhausera (1613), dok ju napokon privolom nadvojvode Ferdinanda ne dobiše Isusovci, najprije Judenburžki u Štajerskoj (1625), onda riečki (1630). U drugom se dodatku k statutu (čl. 75, 77, 81) navode slučajevi dodira s riečkim kolegijem isusovačkim.

Manje je brige zadalo izdanje kratkoga statuta veprinačkoga. Taj se zakon sačuvao u rukopisu naše akademijske knjižnice (st. br. DCCCXLVI, novi II, d. 123). Kukuljević ga dobi od poznatoga istarskoga rodoljuba Jakova Volčića. Zakon je pisan glagolicom na tri lista, koja su od vlage pobliedila i uslied toga je pismo mjestimice postalo tako nečitljivo, da se jedva povečalom dade pročitati; a listovi su na okrajcima dosta oštećeni. Volčić je glagolskoj matici pridodao priepis (1851) u transkripciji latinicom. Glagolska matica bit će XVI vieka. Ja sam da kako upotriebio za ovo izdanje maticu glagolsku; a poslužio se Volčićevom transkripcijom samo ondje, gdje nadopunjuje glagolski tekst, koji je od one dobe još više oštećen.

Veprinački statut je pisan god. 1507, dakle je od kastavskoga samo za njekoliko godina mladji; nu sačuvao

se mnogo čišće. Nu zakoni statuta jesu mnogo stariji, jer sadržavaju davne pravne običaje, kojih su se god. 1507 mogli sjećati starci od 70, 80, 90, 100 godina. I ovaj nam dakle statut prikazuje organički prielaz od običajnoga prava na pisani zakon. Tuj ne ima zakonoše, jer starci ne stvaraju zakona nego kazuju samo pravila, koja su u životu stajala u krieposti. Ta se pravila, kano i u vinodolskom zakonu, stavljaju na papir samo za to, da jih život ne kvari.

Kod transkripcije cirilskim iz glagolskoga pisma postupao sam onako kano što kod vinodolskoga zakona; nu u stvari bješe posao lagljí, jer je rukopis veprinačkoga zakona mnogo bliži pravomu izvorniku i mnogo vjernije sačuvan.

Kastavski i veprinački zakoni nisu bili kod nas još obielodanjeni tiskom. Prvi jih nepodpuno iznese na svjetlo poznati ruski pravoslovac, profesor kievske univerze Sv. Vladimira M. Vladimirskij-Budanov u „Журналу министерства народнаго просвѣщенія“ (ч. CCXIII, 124—138. год. 1881) pod naslovom: „Неизданые законы югозападныхъ Славянъ“. Boraveći u Zagrebu god. 1880 upotriebio je za svoje studije oba navedena rukopisa, te je ondje od kastavskoga zakona preštampao gl. 1—58, 66—71, dakle ne sav zakon; veprinački je pako zakon obielodanio ne po glagolskom rukopisu nego po Volčićevom mjestimice netačnom priepisu, i to latinskom transkripcijom. Ovo dakle izdanje nije podpuno; pak se u mnogom razlikuje od ovoga našega. Uvod k statutima zaslužuje da se čita.

VI.

Statut trsatski.

Latinski prepisač vinodolskoga zakona pripisao je svojoj transkripciji na kraju sliedeće: „Svarsenye od statuta illi

zakon vinodolskeh a navlastito od kastela Tersata". I zaista zakon vinodolski bijaše podjedno zakon trsatski, jer je grad Trsat spadao pod Vinodol, gospoštiju krčkih i modruških knezova, te je god. 1288 zastupan bio u Novomgradu po plovanu Vazmini, satniku Nedragu, sudcu Dominiku i Viki. Još do pod konac XV vieka kaže se o Trsatu u lat. izpravama, da leži „in districtu de Winodol". Do posljednje desetine XV stoljeća spadao je Trsat na neprieporno vlastničtvo knezova Frankapana. Nu u ratu izmedju cara Fridrika III i kralja Matije Korvina, uz kojega je Brnardin Frankapan pristajao, zaposjednu god. 1490 carske čete Trsat, što jim bješe tim udobnije, jer je bližnja Rieka, kako znamo, tada već habsburžka bila. U ugovoru mira, koji je malo kašnje izmedju Matijina nasljednika kralja Vladislava II s jedne, te cara Fridrika i kralja Maksimilijana I s druge strane dne 7. studenoga 1491 god. uglavljen, bijaše glede Trsata naročito utanačeno, da ostane u carevoj vlasti do smrti Fridrika, nu onda da se Hrvatskoj i zakonitu vlastniku povrati. Na taj se je uslov napose kralj Maksimilijan pismom od 2. siečnja 1492 god. obvezao. Nu ovaj uviet ostao je i poslije smrti Fridrika (1493) neizpunjen; jer njegov je nasljednik silom nastalih dogodjaja sve to više uvidjao, koliko mu je radi Rieke i Krasa nuždno, da utvrdjen Trsat pridrži. To se je pokazalo osobito u skorom ratu s Mlecima. Kada je mletački zapovjednik Navigiero god. 1508 osvojio Rieku, prisilio je i carsku posadu na Trsatu, da mu grad preda. Hrvatski ban Andrija Bot i knez Brnardin Frankapan oduzeše Mlečanima Rieku i Trsat silom; pak je Trsat, koj Brnardin zove svojim gradom („u gradu našem") i u koj je postavio svoga „oficiala", opet došao u vlast Frankopanske porodice. U njezinoj vlasti bijaše Trsat i pod Bernardinovim unukom Stjepanom, kada je god. 1544 s banom Nikolom Zrinskim imovni ugovor

sklopio, jer se ondje kano Frankapanski gradovi u primorju navode Grobnik, Trsat, Bakar, Hreljin, Drivenik, Grižane, Bribir i Novi, dakle mjesta Vinodola po vinodolskom zakonu. Nu Trsat je malo kašnje došao u carske ruke, jer se o njem godine 1563 čita: Schloss Terssat, auch (kano što Rieka) irer M.(aiestät) zugehörig, jezt in der Lenkhovitsch Inhabung". Kano vlastnik Trsata spominje se god. 1579 nadvojvoda Karlo, te ga je god. 1582 založio senjskomu kapetanu Gašparu Raabu. Spadao je pako k primorskoj krajini i senjskoj kapitaniji, osnovanoj da brani primorje od Turaka, koji su od god. 1527, kada su i Trsat osvojili bili, češće onamo zalazili. Frankapani nisu se ipak nikada odrekli prava na Trsat, pak ga je Nikola, od god. 1612 senjski kapetan, god. 1639 tražio od kralja Ferdinanda III. Nu badava, jer je Trsat smatran važnim braništem grada Rieke i primorja; pak ga za to vojnička vlast ne htjede dati iz svoje ruke.

Dok je Trsat spadao pod knezove Frankopane i pod Vinodol, imao je i u njem biti u krieposti zakon vinodolski, na koji se hreljinska listina (Listine hrv. str. 52) od god. 1423 izrično poziva. Nu iza polovine XVI stoljeća odnošaji su se posvema promienili. Tada se osjećala potreba novoga zakona, kojim bi se uredio navlastito odnošaj izmedju puka i kapetana, zastupnika carske vlasti. Ovaj uzrok novoj uredbi iztiče u predgovoru pisac statuta sliedećim riečima: „Ljubeznivi stavče! Nemoj se začuditi, ako pred očima t' ostavljan u ovih knjigah z mojum rukum prepisan zakon tersaški, ponovljen leta 1640 na 24 aprila, niti dvojiti, da morebit do to(g) vrimena ale ni bilo ljudi ale prez zakona živeli. I da tvoja sumnja ne postavi te u kakovu falingu, imaš znati, da statut ili zakon tersaški i svega Vinodola bi učinjen i narejen leta 1288 na 1. jenara u Novomgradu, gdi bi se bili zakupili tuliko duhovni tuliko telesni po četiri od svakoga

grada za svega Vinodola, kako i od Tersata Vazmina plovan i Nedrag satnik, Dominik sudac i Vika . . . . Ali neč starina, neč rati i vojske, neč vladavci, ki z ovimi gradi su vladali i gusto krat se prominjevali, su uzrok bili, da stare naredbe nekoje se zatrle, a nekoje na bolji red postavile. I tako ravno ovdi na Tersatu bi se bilo zgodilo, kada kumesari nutre imenovani došli bili radi nekojih diferencij mej kapitanom Stipanom della Rovere i mej pučani su bili ponovili statut."

Statut dakle trsatski bijaše na 24. travnja 1640 „znovič učinjen" ili, kako veli pisac, „ponovljen" t. j. u nj uvršćene starije ustanove a novije dodane. Povod pako novoj redakciji dale su razmirice izmedju puka trsatskoga i Stjepana della Rovere, koji je jur god. 1610 bio riečki, pa i trsatski kapetan.

Statut trsatski sačuvao se u jedinom rukopisu knjižnice jugoslavenske akademije pod starim br. LXXXIX. U svoje vrieme bio sam se obratio na Trsat, nebi li se ondje koji rukopis toga statuta našao; nu svaka pretraga osta bez uspjeha. Statut bijaše prepisan po trsatskom župniku (Justu Krizmaniću ili Matiji Tomašiću), koji je g. 1703, koncem veljače, na župu došao; tuj stara raztresena pisma uredio i u „nove knjige prepisao" što se je ticalo javnih odnošaja trsatskoga puka. Osim statuta prepisa mnoge običaje „od starine", koji popunjuju statut, imenito: a) pristojbe župniku za obavljanje njegove službe; onda dužnosti „kastalda" te prava satnika kod njekih crkvenih obreda. b) „Urbar, ki je bil dan Gašparu Knežiću od slavne kamare leta 1610, od nemškoga jezika na hrvatski preobrnjen" po Ivanu Mikulaniću, bilježniku. c) Riešenja od god. 1605, 1635, 1658, 1678 u tal. i lat. jeziku njekih razmirica. d) Razvod medja izmedju Trsata, te Grobnika i Bakra od god. 1642, takodjer talijanski; pak k tomu hrvatski dopunjak od 1708 god. e) „Tarifa radi

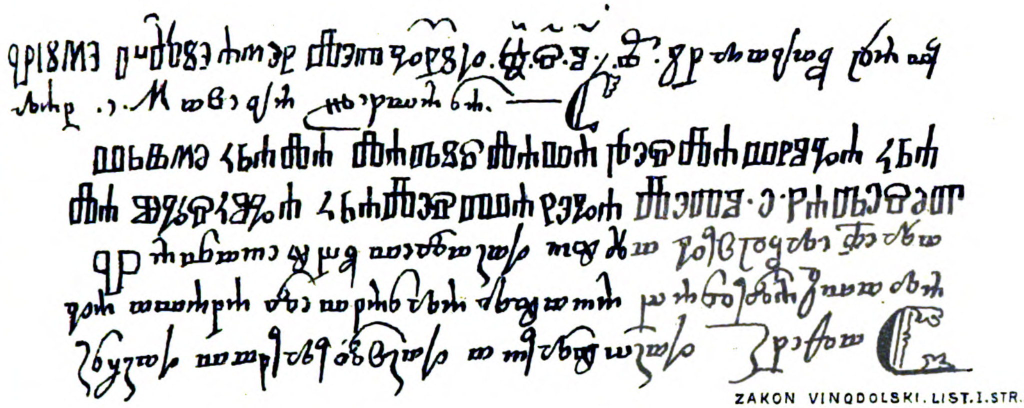
bekari“ od god. 1603, dopunjak od 1708 god. f) „Bando delle capre“ god. 1672. Napokon g) „Tarifa stara propisana po zakonu tersatskom“.

Jeda li je akademijski rukopis ona „nova knjiga“ iz prve desetina prošloga vieka, ne može se uztvrditi; nu sudeć po pismu mogao bi biti iz one dobe. U tom rukopisu dolazi statut odmah poslije predgovora na prvom mjestu (str. 6 –12). Taj rukopis prepisa sav svojom rukom pok. Mijat Sabljar pridržav prvobitni mu pravopis. Kasnije je još jednom prepisan, izuzam talijanski umetak, novim pravopisom.

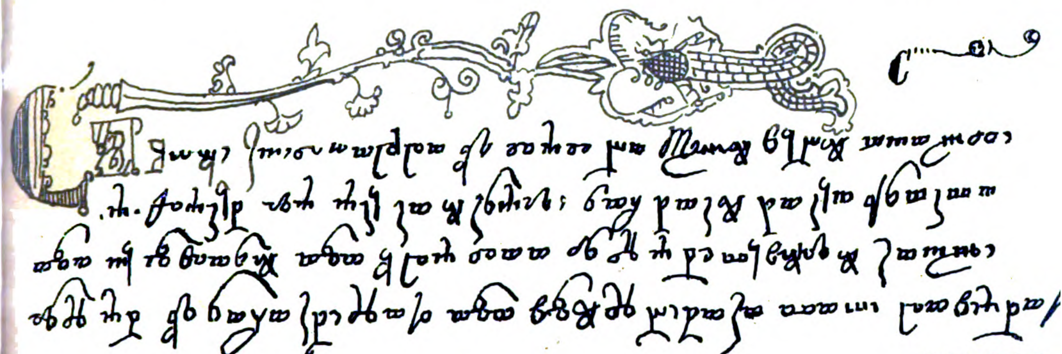
Po ovom jedinom rukopisu učinjeno je ovo izdanje. Kano kod kastavskoga tako i kod ovoga trsatskoga statuta nisam držao za shodno pridržati pravopis rukopisa, koji nam i onako ne prikazuje matice. Pravopis je onakav, kakav se obično nalazi u rukopisima pisanim latinicom u hrvatskom i dalmatinskom primorju prošloga stoljeća: za č piše se c i cz, za ć piše se ch, s = š, ss = s, z = ž, s = z, gl, gn = lj, nj itd.

Hrvatski tekst, koliko znadem, nije još izdan tiskom. Nu talijanski prievod obielodanio je profesor Julij Janković u Izvješću kr. velike gimnazije riečke god. 1886, str. 78 do 84 (prilog XII). Prievod nije razdieljen na §§; a i red mu poremećen, jer poslije §. 22 hrv. teksta sliede §§. 35 do 47, a poslije 48 nastavljaju se §§. 23—35; na dalje izpušteni su §§. 60—66; pak je i prievod slobodan i više od hrvatskoga raztegnut. Prievod nije ipak bez koristi, jer mjestimice svojim obiljem rieči razjasnjuje kraći izvornik.

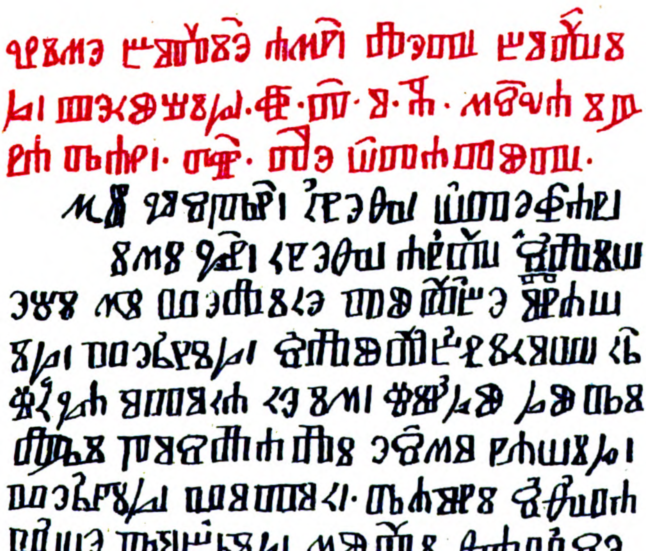
Dr. Fr. Rački.

ZAKON VINODOLSKI. LIST. I. STR. 2

LIST. V. STR. 10.

ZAKON VRBANSKI.

I.

ZAKON VINODOLSKI

OD GODINE 1288.

UREDIO

DR. FRANJO RAČKI.

Вь име божие амен. Лет г(оспод)них .ѵ.с.о.ѕ.[1] индицио[2] прво,[3] дан .є. мисеца јенвара.[4]

Вь врѣме крала Ладислава, преславнога крала угрскога, кралества нега лето .є. иа десет(е).[5]

Ва вриме[6] убо великих мужи, господе Федрига, Ивана, Левнарда, Дуима, Бартола и Вида, крчких, винодолских и модрушких кнези.

Зач до(во)ле[7] кр(ат)[8] видещи луди, ки блудещи своих старии(х) (и ис)кушених[9] закон, за то убо един по едином и (вси на куп)[10] луди винодолски, желещи оне старе (добре з)аконе[11] схранити е на пуни,[12] ке них први в(сагда)[13] су схранили[14] не-

---

[1] .ⱍ.ⱄ.ⱂ.ⰷ. т. ј. тисућа дви сти осамдесесет осам. [2] ⰻⱀⰴⰻⱌⰻⰻ мј. ⰻⱀⰴⰻⱌⰻⰻⱀ, како се пише на крају закона, иначе ⰻⱀⰴⰻⰽⱌⰻⰻⱀ. В. Kukuljević: Listine hrvatske стр. 3. [3] ⱂⱃⰲⱁⰲⰰ биће погрешка преписача мј. ⱂⱃⰲⱁⰰ. [4] ⰅⰐⰅⰂⰀⰓⰀ ⰵ глаг. вриједи шест. [5] У трсатском пријепису „desete". Краљ Ладислав IV наступи владање послије смрти свога оца Стјепана V дне 1 августа 1272 год., с тога шестнаеста година његова владања одговара години 1288, које се бројила I индикција. [6] ⰲⰰⱃ ⰲⱃⰻⰿⰵ, мјесто којега је у матици за цијело стајало ⰲⰰ ⰲⱃⰻⰿⰵ кано мало више. [7] ⰴⱁⰾⰵ очевидна погрешка преписача мј. ⰴⱁⰲⱁⰾⰵ т. ј. довоље, доста, satis, како се чита и у глаг. листини год. 1395 (Listine hrvatske стр. 46) и другђе. В. акад. рјечник хрв. и срп. језика код „Dovoļe". [8] Попуњено по трс. пријепису. [9] У трс. пријепису: „svoyh stareyh i izs." В. слиједећу ставку и на крају чл. 76, стр. 23 [10] Трс. пр. „fsi;" ну простор је пробушенога мјеста толик, да је још једна ријеч имала слиједити, мислим: ⱀⰰⰽⱆⱂ, кано ниже. [11] Послије ⰸⰰⰽⱁⱀⰵ види се траг писмену ⰲ. [12] Мј. ⱀⰰ ⱂⱆⱀⰻ како у Hrvat. list. стр. 8, 43, 100. [13] Трс. пр. „fsagda". [14] Остало само . . . ⱀⰻⰾⰻ, погрешно мј. . . . ⱀⰻⰾⰻ т. ј. (ⱄⱈⱃⰰ)ⱀⰻⰾⰻ.

*

врѣени[1]: скупише се вс(и) на куп,[2] (тако)[3] цриквени, тако припрошщи луди, сверішенѣ и (имѣю)щ[4] здраве свет, у Новом Граду пред образом (т)ога истога кнеза Леонарда, згора именована; и сбраше се[5] од всакога града винодолскога не все старииши[6] на куп, на[7] ке виаху да се боле споминаху в закониx своих отац, и од своих дед ча биху слишали.

И ним наредише и указаше тесним законом: да би все добре старе искушене законе у Винодол чинили[8] положити в писма, од ких би се могли споменути или слишати од своих отац и дед згора речених; тако (да) од сада наприд могу се улещи[9] блуенја[10] те ричи; и них дѣтца[11] (вь) време,[12] ко приде, да имају примисалѣ в тих законих.

Ки убо будущ избрани на то од тих истих луди винодолских:

---

[1] [illegible], чакавски мј. [illegible] а ово, мислим. мј. [illegible] или [illegible], некрѣђени illaesi, incorrupti према некрѣждени од крѣдити laedere (Даничић: Рјечник a. v. крѣдити), крѣдьнъ corruptus. Miklošić: Lexicon palaeoslov. ad h. v. [2] B. Hrv. listine стр. 74, 86, 120, 121. Arkiv za jugoslav. poviest II. 287, 293, 294. Starine VII, 105, гдје „на куп, на вкуп, купно" значи una, simul. Miklošić: Lex. palaeosl. коупно simul. [3] По трс. пр. [4] Трс. пр. „imeyuch". Јагић (Законъ винодолскій стр. 3) добро нагађа, да се [illegible] има читати „[illegible] [illegible]", које [illegible] ради сличности писмена [illegible] с писаним [illegible] могло је постати и бити придружено пређашњој ријечи. Односи се пако к глаг. „скупише се" т. j. „свршенѣ", complete, integrati (Monumenta histor. Slavorum merid. I, 198). [5] Правилније трс. пр. „izbrassese", на име стареиши избраше се. [6] Трс. пр. „stareysi". [7] [illegible] мј. [illegible], [illegible], [8] [illegible] мј. [illegible], [illegible] и [illegible] ласно се замијени. [9] [illegible] оулешти, оулещи, decumbere, considere, cessare. Miklošić: Lex. paleoslov. Даничић: Рјечник a. h. v. [10] [illegible], ниже [illegible]. [11] Ркп. [illegible], ниже [illegible]. [12] Трс. пр. „urime"; не види се [illegible] сливено с [illegible] у ријечи [illegible], тако да би се имало читати [illegible] [illegible], премда се разумијева.

з Новога Града: Чрна[1] дворник всега Винодола и од кнези згора речених,[2] Петар плован и Влкона[3] Прибохна сатник, Ђанац Саражин,[4] Богдан Влчнищ.

з Леденищ: Ратко првад и Радослав, попове, Доброша сатник.

из Брибира: Драгослав архипрвад и Богдан поп, Злономер сатник, Јурислав[5] Граденищ.

з Грижан: Лубан[6] и Петар попови, Домиан сатник, Дунат и Драголуб[7] и Видомир Влчищ.

из Дривеника: Драголуб сатник и Микула Драголуб и Прибиниг.

а из Хрилина: Раден плован и Иванац сатник, Живина судац и Климан Недал.

из Бакра: Крстиха[8] плован и Грубина поп, Иван сатник, Дерга Влчина и Недраг.

из Црсата:[9] Вазмина плован и Недраг сатник, Доминик судац и Вика.[10]

из Гробника: Кирин плован и Славан сатник и Домиан Киновищ, Павал и Славина Вукодружищ.

---

[1] И мало ниже, гђе се опетује ово име, пише се ⱍⱃⱀⰰ. [2] Овђе опетују се непомњом преписача горње ријечи: ⱅⰰⰽⰻ ⰻⱅⱃ ⱄⰰⱅⱃⰰ-ⱃⰵⰶⰵⱀⰻⱏ. [3] Трс. пр. „ůlkognia“. [4] Онђе „Sarazin“. [5] Прво писме ⰼ је с ⱃ сливено у једно. Трс. пријепис је туј подеран. Име Јурислав чита се у глаг. листини год. 1450. (Hrv. listine str. 75); još prije u lat. listini god. 1153 „Juresclaus“ (Kukuljević: Cod. dipl. II, 50). [6] Трс. пр. „gliuban“. [7] Онђе „Dragogliub“. [8] Онђе „Kerstiha“. [9] У ријечи ⱌⱃⱄⰰⱅⰰ спојено је ⱄ и ⱅ а над њима ⰰ. У трс. пр. „iszersata“ т. j. is zersata. [10] У трс. пр. „Vieka“. У глаг. ркп. чита се јасно ⰲⰻⰽⰰ, ну као да је ⰽ сливено још с другим писменом, ⰶ. У осталом ср. име „Viecha“ у лат. листини год. 1164 (Cod. diplom. II, 68.)

И ти вси писани, на вкуп скуплени, од воле опщинске и единим пристанен(ј)ем[1] и нареенјем[2] сабраним все опщини винодолске ке буду здола писане вола[3] ке су слишали од своих стариих:

(1.) Најпрво,[4] да ако ка од црикав опщинских з Винодола имаю се керстити, вола их буде керстити господин[5] бискуп, в кои бискупии е црикав речена: нима имити од керщщенја реченога не веще вернез бенетачких солдини .к.[6] тер[7] .л. обед, тер .л. вечеру, а навлащно од оних, ки учине ту црикав керстити. Жакан убо, ки за бискупом стои в тои истој[8] црикви (зове се хрватски малик а влашки мацарол), нима[9] имити од тога истога керщщенѣ не веще боланач .д.н.[10] вернез бенетачких.

(2.) Ощще, зверх црикав, опатии, вола молстиров[11] опщинских речених г(оспо)д(и)н бишкуп не море положити вола взети али заповидати, не веще оно, ча би (х)отили дати кашталди тих истих[12] црикав нему своју волу добру.

(3.) Ощще, зврху поп опщине речене та исти бискуп не море нище заповидати вола взети, нере гда[13] он сам пошле, вола гре по кнежству, ва всаки град винодолски, в ки он гре, имаю му дати попи онога града .л. обед тер .л. вечеру; нишще манје нимаю му понести та обед и ту вечеру ван из именѣ онога града.

И нису му држани[14] ни едну другу службу[15] чинити речени попи и жакни; нере ако би впал ки

---

[1] У трс. пр. „pristoyanyem“, ср. пристаıати, accedere, consentire. [2] ⰐⰀⰓⰅⰅⰐⰋⰅⰏ мј. ⰐⰀⰓⰅⰋⰅⰐⰋⰅⰏ, трс. пр. „nareyenyem“. Ср. нарєћєниıє, dispositio. Даничић: Рјечник a. h. v. [3] Трс. пр. „voglia“. [4] Онђе: „Parvo“. [5] ⰃⰒⰄⰐ. [6] .ⰿ. т. ј. вриједи четрдесет. [7] Спојено ⱅ и ⰵ. [8] ⰋⰔⰕⰑⰋ. [9] У трс. пр. „nima vechie imati“. [10] .ⰴ.ⰹ. t. j. петнадесете; глаг. ⰹ = 10, ⰴ = 5. [11] Пр. трс. „molstirou alli klostar“. [12] Онђе: „reçenih“. [13] Онђе: „nere yegda“. [14] Опетује се: ⰄⰓⰆⰀⰐ ⰋⰔⰓⰅⰄⰑⰕⰖ. [14] Опетује се: ⰓⰖⰄⰖ ⰕⰖ ⰴⰋⰔⰔⰀⰓⰖ

в ники дуг али згрешен(ј)е[1], за ко имел би платити осуд, море та бискуп исти од сагрешених взети солдини бенетачких .к.[2] за осуд; веще осуд не море му прити од попи и жакан тих.

(4) Иошще, онда када појде[3] г(оспо)д(и)н бискуп, тада има поити[4] с седмими кони[5] по јиди[6], осмо валижник.

(5) Ошще, ако г(оспо)д(и)н кнез у Винодолу, вола речени бискуп, када[7] би пошал по кнежству по винодолском, и в ки год би град пришал ки от нию, море чинити ћти[8] и к себи чинити прити по руки сатника онога града за своје јиденіе, и за своје обители, од ких коли говед и брав, ке се могу наити наиближе, тако од скота кметшщега, тако од племенитих луди, тако од попи, и од иних всаких луди. Ништар маниe за не[9] имаю платит г(оспо)д(и)н кнез (и бискуп), гди се коли[10] могу от своих перман чинит ћти за се и за своју обител и за вас свои двор, от наиближнаго скота те исте опщине будущи кога годи згора именованих.

(6) Ошще, ако би ки рубани (учинил)[11] на пути или гди инди: да плати кнезу либар .л.[12] (и шкоду дуплу)[13].

---

[1] Пр. трс. „sagresenye". [2] ⰽ т. ј. четири десети. [3] ⰒⰑⰊⰄⰅⰕⰠ у трс. пр. „poyde". Ср. Даничић рјечник: поити proficisci. ако не поиде . . . цара вьсакы да прати, коуде камо поиде". [4] ⰒⰑⰊⰕⰊ „poyti". [5] Пр. трс. „kogni". [6] ⰋⰈⰄⰊ, пр. трс. „gisdi", ⰋⰈ(Ⱑ)ⰄⰊ. Ср. юзда, ѣзда. Miklošić lex. paleosl. a. h. v. [7] Пр. трс. такође „kada". [8] Онђе „yati". [9] Онђе „nie", nje. [10] У ркп. ⰊⰑⰎⰡⰓ. [11] ⰍⰊ ⰓⰖⰁⰀⰐⰊ ⰐⰀ ⰒⰖⰕⰊ. Види се да је нешто непомњом преписача испало. Мажуранић (Kolo, III., 57) попуњује тако: ⰼⰍⰊ ⰞⰊ ⰍⰊ ⰞⰊⰝ (ⰆⰑ ⰑⰑ) ⰓⰖⰁⰀⰐⰊ. Јагић мисли (Зак. вин. 19), да се смисао добива, ако се мј. ⰍⰊ чита ⰍⰀ, дочим да ⰓⰖⰁⰀⰐⰊ стоји по приморском провинцијализму мј. ⰓⰖⰁⰀⰐⰤ или ⰓⰖⰁⰀⰐⰋⰅ. Мени се чини, да је испала ријеч ⰓⰑⰁⰀⰓⰊⰝ према тал.-лат. robariam facere, а глаг. мало ниже (чл. 10): ⰑⰄⰐⰅⰞⰀ ⰓⰑⰁⰀⰓⰊⰑⰊ. [12] глаг. Ⱡ вриједи „петдесет". [13] Из ријечи слједећега чланка: „какои више изречено", ра-

(7) Иошще, ки би в граду храм разбил в нощи, вола ако би украл у нем, тер ако би гдо клицал „помагаите“: платит има кнезу либар .л.[1] Вапиущ убо „помагаите“ есу веровани, ако реку с роту, да есу онога злотворца познали.

Ништар мане ако ниј онде клицано: нима платит него солдини .к.[2] тер шкоду, какои више изречено.

И ако ту худобу ва дне учини: нии држан платит не веще солдини .к. ако се море показати по веровану сведоку.

(8) Ошще, ако нигдо в нощи је украл в осику ники скот, вола на гумну жито, вола ва улници, в мести гди се схранаю пчеле, мед: такое плати кнезу либ(а)р .л.[3] ако ест онде клич бил „помагаи“; а ва дне солдини .к.[4] и такое в нощи, ако ниј онде бил вапан; и шкоду дуплу, какои писано; и клич е верован.

(9) Ако буде пред двором от сили пра, вола од тадби[5] сврху ке буди[6] ричи, и парац нима свидочаства зверху кривца и пусти се на роту: од рубанѣ има кривац присещ само .ı. тер .д.[7] и от татби именовани сверху само .вı.[8] ако су в той татби шкодни, и ако онде је клицан помагаи.

(10) Иошще, од тадбе од мошуне и от жита пожганиа, ко стоји на полји, и од сена взешиа[9] на стогу

забире се, да је овђе на крају њешто испало, како је већ Јагић (l. c.) опазио, и то, кано што се може по чл. 8. нагађати, оне у запорци наведене ријечи.

[1] .Ⰾ. петдесет. [2] .Ⰽ. четрдесет. [3] .Ⰾ. т. ј. петдесет. [4] .Ⰽ. т. ј. четрдесет [5] Погрешно ⰕⰀⰄⰁⰖ мј. ⰕⰀⰕⰁⰖ, ⰕⰀⰕⰁⰖ, кано што одмах у трећем редку и слиједећем чланку. [6] ⰁⰖⰄⰉ погрешно за ⰁⰖⰄⰖ [7] .ⰍⰄ. т. ј. двадесет и пет [8] т. ј. толико поротника, на име .ⰁⰊ. два на десете [9] ⰂⰈⰅⰞⰉⰀ Ⱆ мј. ⰂⰈⰅⰞⰉⰀⰖ.

в нощи. Од тога учинен(ј)а[1] има се одприсещи само-шест; и нима имити отговорника тат през воле двора. Нипще мание он, ки присещи има, наиди поротнике, како боле море; и ако их не море имити, присези он сам, вола они толико крат присещи имаю.

(11) Ощще, ако ки силу учини в пристанишщу винодолском: платити има кнезу либар педесет. Ако тадбу онде учини: плаща л(и)б(а)р .і.г.[2]

Ако сведоци онде нису: има присещи ки таи само .б.и.[3] а то ако се учини тако в нощи тако ва дне.

(12) Иощще, ако ки приме никога згоника тога кнезжтва, вола ако би им[4] (дал) јисти или пити или ину ку помощ вола свет: платит има кнезу либар .л.

(13) Иощще, ка годи братшщина дили збор меју[5] собу, држана е дати десетину на пуни.

(14) Още, ниедни завези од ке годи ричи не могу се првич меју кими годи луди кнежства завезати или заговор положити, опщински вола навлашни. Онога завеза пол гре опщини а пол господи[6] онога града, гди буде то учинено.

(15) Ощще, всаки поп држан је стражу стрищи в нощи в граду, како ини чловик.[7]

(16) Иощще, ниедан жакан не море прнети с(ве)тих реди кнежства, ако ниј од воле кнеза и од опщине града, гди е.

(17) Ощще, ниедан од кмет и од луди опщинских не море поити пребивати в ниедну црикав, ни в ниедну опатију или в молстир служити, или се онде положити за обарителника, ако ниј с волу кнеза и опщине.

---

[1] ⰖⰝⰋⰐⰅⰐⰡ мј. ⰖⰝⰋⰐⰅⰐⰀ (-ⰋⰐⰡ) према ⰖⰝⰋⰐⰅⰐⰋⰅ у исправи год. 1447 (Kukuljević: Listine Hrv. str. 71.) [2] .Ⰻ.Ⰳ. т. ј. двадесет четири. [3] .Ⰱ.Ⰺ. т. ј само два на десете. [4] ⰋⰏ кано да је приписано, мј. ⰏⰖ. [5] ⰏⰅⰌⰖ. [6] У ркп. ⰃⰑⰔ на крају редка прекрижано, па на почетку слиједећега цијела ријеч исписана. [7] .ⰝⰎ. Пр. трс. „çlovek“.

(18) Иошще, добра една жена и добра гласа, помакнена за свидочаство, ако ни веще сведоки, верована е од жени к жени, тако од псости ѣзика како од биенѣ и от раненѣ.[1]

(19) Иошще, ниедан сведок, помакнен за свидока, нима свидочити, ако ниј прво питан од пристава; а ки то учини, плати кнезу .к.[2] солдини; а оному остани, кому буди видити, да му шкоди нега сведочаство, всу шкоду, ку би онде приел.

(20) Ошще, ни едан не море помакнути своје жене за свидочаство себи, од ниедне ричи ни му верована.

(21) Още, ако ки пита никога пред двором на полачи, и рече: е[3] тако, вола ни? вола пита од нега никога згрешенѣ: он има повидати, (ако) волан је, вола таити.[4]

(22) Ошще, ако се ки прикаже пред двором притче показанѣ: има помакнути сведоки и указати да тако ест.

(23) Ошще, пудариа, то ест стража над виноградом и о(д) земал и од гуман и од иних ричи, зверху ких пудари, положена веровано. Невеще када буде ника шкода п(ре)д ним чинити се, вапии тада „помагаите;" годи ако не вазме никога знаменѣ од шкодника онога, и тадаи ако покаже верованим сведоком, вола пред двор не однесе онога знаменѣ, приа нер се буде та кривац тужил пред двором, вола ако не поиде с тим истим кривцем тадае пред двор.

---

[1] У ријечи [illegible] сливена су сва три прва писмена [illegible] и [illegible] и [illegible]. Трс. пр. чита добро: „i ot ragnenya". [2] .[illegible]. четрдесет. [3] Пр. трс. „yest". [4] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Мажуранић (Kolo III, 61) мисли, да је послије ријечи „[illegible] испала ријеч [illegible];" а Јагић (Зак. винод. 35) чита: „он волан іе повидати вола таити." Сцијеним, да се текст најједноставније исправља, ако се узме, да је ријеч „[illegible]" послије „повидати" испала.

(24) Иошще, море звати всаки „помагайте“, ако види делајућ нико зло; и за то се нима каштигати ниедну пену.

(25) Още, од биенѣ, раненѣ и од стученѣ меју кмети иij банд него солдини .к.[1] ке кривац има платити кнезу; а оному, ки буде биен, .б.[2] брава тер ликарију.

А то такое од сатника и грашщика и бусовища, ки в сих есут под закон и под правду кметску, а не от с(лу)жабники; и по закону кметщскому судет се, и ним е за ураженѣ задоволе учинено.

(26) Иоще, сатнику и грашщику и бусовищу нима се веровати в ниедној ричи, ка би учинена в них време, ка би пристоѣла к них официу, невеще едним летом, ко приде по них изшастју официа.

(27) Още, ако би муж жени звергал ховерлицу, или покривачу, з главе ва зли воли, тер би се могло показати[3] трими добрими мужи волиа женами: плати либар .л.[4] ако е тужба с тога; од ких г(оспо)д(и)н[5] кнез имии солдини .к.[6] она, кои је ваздина учинена, .к. и .s.[7] л(и)б(а)р.

Да ако жена жени сверже покривачу више речену: плаћа .б. либре двору, а онои .б. овци.

Ако убо онде нису сведоци добри: присези, ки таи, да иij то учинил, (и) буди прост.

(28) Иошще, ако ки муж или жена неподобно рече, или свар[8] буде говорити никому мужу вола никои жени, тер се море показати едним, свидоком подоб-

---

[1] .ⰽ. четрдесет. [2] .ⰱ. два. [3] ⱂⱁⰽⰰ- мј. ⱂⱁⰽⰰ-ⰸⰰⱅⰻ како свуда. [4] .ⰾ. т. ј. петдесет. [5] ⰳⰴⱀ. [6] .ⰽ. т. ј. четрдесет. [7] .ⰽ. ⰻ .ⰷ. т. ј. четрдесет и осам. [8] ⱄⰲⰰⱃⱐ, писмена ⰲ и ⰰ јесу сливена, ну може с писменом ⰰ бити сливено и слично му ⱅ, кано што је и трс. преписач читао: „stuar“. Стрслов. сваръ значи „pugna“ и „convicium“, које друго значење има овђе. Miklošić: Lex. palaeoslov. a. h. v.

ним, или мужем или женом, ако нij онде веще све-
доки: плати двору либре .в̄.[1] а страни, кои е рекал,
либри .в̄.

(29) Иошще, ако би ки убил од подкнежинов или
од слуг од обители кущне г(оспо)д(и)на кнеза, од пер-
манов, тер би ушал и немогал се ети:[2] да кнез вазме
вражбу,[3] то е заговор врнези каков и колик буде
(х)отил, зверх племене злотворца колико за поло-
вицу, зач племе ни држано нере од пол, а злочинац
други пол.

Да ако се ѣме[4] та злотворац, ш[5] нега има та исти
кнез, или ники место нега, учинити ко годи мащени
буде хотил; а нега племе нишще се не обсуюе.[6]

(30) Иоще, ако ки учини заседанје од речених под-
кнежинов или служабники или перман, тер се море
показати подобними сведоци: плати кнезу либар .л.[7]

А то такое, ако би га били или ранили, и за ра-
нен(j)е[8] платит држан jе половицу.

Ако би от них никому ники уд усикал или схабил
тако, да би од тога не могал прити на прво здравjе:
остани ва осуду оном, в ком га кнез (х)още о·удити.

(31) Ошще, ако би ки убил никога кмета или од
рода кмет, да би се не могал ѣти: впади в осуд либ(а)р
.р̄.[9] ближикам онога[10] града,[11] ки е убиен, опщини либри
.в̄. Од тих либар .р. има имити: дитца убиенога, ако

---

[1] .ⰲ̄. т j. дви. [2] ⰵⱅⰻ обично ⰵⱅⰻ, ⰴⱁⰵⱅⰻ. Трс. пр. „yetti“.
[3] Иначе кражьда. [4] Трс. пр. „yame“. [5] У ркп. писме сличније
ⰰ него ш; ну поради сличности обију писмена у глаг. курсиви
могао jих преписач замијенити ш ⰳⰰⰴⰰ мj. ⰰ ⰳⰰⰴⰰ. В. ниже
чл. 38. Ср. Hrvatske listine бр. 30 год. 1431, гђе се такођер
пише ш ⰳⰰⰴⰰ. [6] Погријешно ⰱⱁⱄⱆⰵⱅ мj. ⱁⰱⱄⱆⰵⱅ; у трс.
пр. „bosuyuye“ мj. „obsuyuye“ т. j. обсуђује. [7] .ⰾ̄. т. j. педесет.
[8] Трс. пр. „ragnenye“. [9] .ⱃ. т. j. сто. У трс. пр. 100. [10] Пр.
трс. „onoga“, ⱁⱀⱁⰳⰰ. [11] У рук. разговјетно ⰳⱃⰰⰴⰰ.

има дитцу, имаю имит половицу, а други пол нега ближики. Та осуд кривац плати.

Ако убигне: имају нега ближике осуд платит пол, а пол нега (е)реди,[1] ако е има.

Да ако се ћти море приа нер се вражба плати, вола ако е учинена направа: буди од нега мащени; а нега ближики будите прости.

(32) Ощще, хщере, ке су остале по смерти очини и материни,[2] ако нису остали брати тим хщерам, имаю се аредитати, или оставити тим хщерам благо отчино и материно, чинещи всу службу ону, ку есу имили служити двору отци и матере них.

И такое, ако би сини остали, и умерли брез (е)реда.

(33) Ощще, ако би ки држал ошастно, то е рич нику, ка би ничја била, и има к двору прити през заповиди дворске вола прощщенѣ, тер би се могло најти од г(оспо)д(и)на,[3] вола од нега официала: држан је платит кнезу за приходак од еднога .ж̄.[4] за всако лето, ко би држал то исто благо ошастно, тер .л̄. осуд солдини .к̄.[5] на всако лето. А оно ошастно има се обратити под двор кнежа.[6]

(34) Ощще, ако би ки држал ко благо, нику землу, вола ники виноград, или пошипион, или верт: од тих пошишиони би имел г(оспо)д(и)н кнез учестѣ; и ако би га недал, држан је в том осуду згора рече-ном, вола од учестнога, ако се (не) море указати ки би то учинил.

---

[1] ьэпья мј. эьэпья т. ј. тал. eredi, лат. haeredes, баштиници. [2] Слиједи: вѿв ӕвꙑв, што је за цијело уметнуто преписачем погледом на слиједећу ставку. [3] ѣпьрћ [4] .ѿ. т. ј. седам. [5] .ӿ т. ј. четрдесет. [6] Овако „ⰽⰓⰅⰆⰋћ“ у рукопису. Јагић (Законъ винод. стр. 52) мисли да је у матици стајало „ⰽⰓⰅⰆ“ према ст. слов. кнажь, principis, adj. poss. и у чл. 40. ⰒⰑⰎⰋ ⰒⰑⰆⰅ ⰽⰓⰅⰆⰅ. Miklošić: Lex. palaeosl. ad h. v.

(35) Още, ако е ки украл рич нику кнезу или нега двору или подкнежину или служабнику кому згора писаних: плати кнезу осуд, како е више речено од татби;[1] оному, кому е буде учинил, од једнога .ж̄.[2]

(36) Иошще, кмети и попи од татби меју собу имијте .л̄. закон. Да ако ки украде рич нику никои црикви или молстиру или опатии: држан е в осуду, ким је држан од ричи кнежих или службеники више писаних.

(37) Ошще, за ниедну татбу, ка е ва дне,ниј осуд вещ(и) од солдини .к̄.[3] и такое в нощи, невеще ако би (бил) клич „помагаите“ и било би в граду; осван[4] татбе више именоване; и такое за всаку татбу, вола ва дне вола в нощи, има платит та кривац солдини .к̄.[5]; и имају бити опщини града, гди[6] се та тадба учини.

(38) Ошще, кади не би била тужба: (н)и[7] ниедан осуд; ни се нима стиснути ниедан[8] учинити нику тужбу од нике ричи пред двором или инди, невеще ако е ш нега добру волу. Ту тужбу ки учини, има ју на конац припелати.

(39) Иошще, ниедна личба нима вещи осуд од .є̄.[9] либар, невеще од сил згора речених.

(40) Иошще, ниедно обранен(ј)е, вола осуд или банд, не море се положити през воле кнеже; или ако би не бил од кнеза ки чловик, ки би по нега заповиди то учинил.

(41) Ошще, луди ротници за осудити кривце, оним ротником нима се веровати, него ако вазму всаки

---

[1] [illegible] мј. [illegible], [illegible] кано ниже. [2] .ⰶ̄. т. ј. седам.
[3] .ⰽ̄. т. ј. четрдесет. [4] мј. [illegible], освѣнь. [5] .ⰽ̄. т. ј. четрдесет.
[6] [illegible] мј. [illegible], [illegible]. [7] У ркп. ⰻ. погријешка мј. [illegible], [illegible].
[8] Ркп. [illegible]. [9] .ⰵ. т. ј. шест.

трат[1] ки е прегрешил за нега кривину знаменѣ: до трети дан има прити к правди с тим знаменем, приказати е.

(42) Иошще, ниедан клучар ниј верован, ни му се да вера зверху ниедне ричи, ке би рекал никому, да е дал или приказал или посудил, вола да би дал ж нега конобн ван, по ки годи закон, мимо ча би вридно било солдини .н̄.[2] невеще толико ако би имел сведоки веровани; и такоје зверху .н̄. сол(дини) ча би вридно (било), има присещ и такнут[3] у с(ве)то еванеље.

(43) Още, ниедан товернар ниј верован през сведочаства од ниедне креденче, ку би он учинил од свога вина навлашнога, невеще солдини .н̄.;[4] а подружник, то е ки туе[5] вино продае, солдини .л̄.[6] Иоще имаю зверх тога присещи.

(44) Още, ниедна квадерна од тржац ни верована през добрих сведоки нере од либар .л̄. од всакога дуга; и од тога такои има с роту зверх книг свое квад(е)рни притврдити.

(45) Още, ниедна цена, ка се отаи да за наити нику рич, худобу или ча друго, како су земле, виногради, и ине — друге — ричи, за ких е закон дати ликуф, вола за говедо велико знаити е: не мози вещ(е) дати солдини .к̄.[7] А ки веще да, имиј шкоду; схранено,[8] ако би г(оспо)д(и)ну кнезу видити веще дати за знаити[9] ники худ офицнј, вола за нику ину рич, ка би видити пристојати[10] истому тому кнезу.

---

[1] Ркп. ⱅⱃⰰⱅ према тал. tratto, може бити и мј. ⰽⱃⰰⱅ. Чита се и у крчком статуту (Arkiv II, 283). [2] .ⰺ. т. ј. двадесет. [3] У ркп. писме ⱀ је изглодано; у трс. прп. „taknuti." Јагић (Законъ винодольскій стр. 60) чита: „присећи такнув" . . . [4] .ⰹ̄. т. ј. десет. [5] ⱅⱆⰵ мј. ⱅⱆⰺⱀⰵ. [6] .ⰾ̄. т. ј. петдесет. [7] .ⰽ. т. ј. четрдесет. [8] ⱄⱈⱃⰰⱀⰵⱀⰺ мј. ⱄⱈⱃⰰⱀⰵⱀⱁ, salvo. [9] Погрiјешно у ркп. ⰸⱁⱀⰰⰺⱅⱅⰺ ⰸⱁⰰ. [10] Мј. ⰽⰺ ⰱⰺ ⱅⱅⰺⱃⰺⱅⰺ ⱂⱃⰺⱄⱅⱁⰺⰰⱅⰺ

Зверх тих .к̄. солдини има присещ како е дал, вола обещал е дати он, ки говори, да е ту исту цену дал, ӣ да ю е изискал и знашал, двору за осуд о̄д тих .к̄. солдини нима нишще дат, нере солдини .д̄.[1] за всаку (велику, а за всаку) малу живину солдина .б̄.[2]

(45) Иошще, ако ки укаже нико ошастно, вола од учестнога, ча е згора изречено, и не би могал показати: остани в оном истом осуду, в ком (би) остал он, кога би показал.

(46) Иошще, ако би ки пред двором показал вола поставил сведоке тако говорещи: „та и таков ви, да тако е;“ а страна супротивна рече: „а та и таков ви, да тако ниј“: сведоки од тога тако есу припушщени; а они ки „ниј“[3] испуени есу.

(47) Ошще, ниедан пристав не море веще взети разви .н̄.[4] солди(ни) од највеще пре, а највеща правда од ричи ке годи, ка е вридна највеще солдини .к̄.[5] а од најманше пре, ка е такое солдини .к̄. а од тога ниже доли солдини .д̄.[6]

Од ке ричи ако супротив учини: остае еднога вола или либ(а)р .ѕ̄.[7] од ких имаи кнез половицу; а град, гди буде, други пол.

(48) Иошще, ако с приставом се ћме нико говедо мало живо за татбу: пристав има имити за то .л̄. пар

---

[1] .Ⰴ. т. ј. пет. [2] .Ⰱ. т. ј. два. [3] У ркп. ⰐⰋⰡ; погријешно мј. ⰐⰋⰉ, како више; што и Јагић (Законъ винодолскій стр. 65) добро опази. [4] .Ⰹ. т. ј. десет. [5] .Ⰼ. т. ј. четрдесет. [6] .Ⰴ. т. ј. пет. У ркп. пролази кроз први крак писмена Ⰴ писме Ⰼ; одавље је Мажуранић (Kolo III, 71) читао .ⰌⰄ. т. ј. 45. Ну погријешно, како Јагић добро опажа (Зак. винод. 66), јер се иначе у ркп. састављени бројеви увијек одвајају и пикњама развлучују, те би и овђе према тому стајало .Ⰼ.Ⰴ. Осим тога број 45 противи се смислу. У трс. пр. чита „soldini 5.“ [7] .Ⰷ. т. ј. осам.

подплат, а говедо буди онога, чие е било са свою правду, како е уреено.

Да ако се ћме мертво тер е още цело: пристав има имити од нега едну четерт. Ако ни на плну: месо, ко е ћто, буде тога истога пристава; а он, чие е било месо, ишщи свое правди.

(50) Ошще, од говед великих, ка су за татбу ћта, та пристав има имити од всакога говеда солдини .д. вола буди живо, вола мертво; и од ричи, ке су вридне солдини .к. Ниже ке би вридне (биле), има имити .б.[1] солдина, и више тога солдини .д.

Нишще мане та исти пристав има се взети од двора и ш нега прошщен(ј)ем.

И има се видити, да кмет вазме за тадбу од еднога .б. а двор кнеж, или служабнищи више писани, од еднога .ж.[2]

(51) Иоще, ако би се нашал крив пристав: остани кнезу од всега свога[3] блага, ча се гибле и не гибле. И ако нега гдо ћме пред двором или инди за фалсо и указати не буде мощи: остани кнезу солдини .к.[4] а оному приставу еднога вола, али либар .н.[5] Да ако се крив наиде: остани в пени више реченој; ни мози веще бити пристав през воле кнеже. А страна,[6] супротив к(о)и е бил рекал криво, ако би имел(а) в никой ричи осуена бити, буди проста, вола ими своју правду, од ке пр(авд)е[7] ест излизла. Нишще мане триби га е указати крива с трими подобними сведоки.

(52) Ошще, ако се ки наиде фалс сведок: остани кнезу еднога вола или .ѕ. либар. А страни кои буде

---

[1] .ⰱ. т. ј. два. [2] .ⰶ. т. ј. седам. [3] Погријешно [illegible]. [4] .ⰽ. т. ј четрдесет. [5] .ⰹ. т. ј. десет. Биће овђе према установи у чл. 47 и 51 писме .ⰹ погријешно преписано мј. .ⰸ. т. ј. осам. (Јагић: Законъ винод. 68.) [6] У рки. [illegible]. [7] Пад „[illegible]“ види се црта кратица: с тога читам „[illegible]“.

супротив сведочити, од все не шкоде буди одрешена, ако би се в кои ричи имела осудити. Он не мози бити веще сведок од селе наприд[1] през воле двора.

И ако се ѣме за крива, и указати се не буде мощи: он, ки га е ѣл, тер не море показати, плати кнезу либре .в.[2] а оному сведоку вола .д. или либар .ѕ.

И има се показати за фалсо с трими подобними луди.

(53) Иошще, ако би показал крива пристава ки кога, или сведока: не ими ниедну правду за то од сада наприд (поити)[3] супрот указујущему или супрот сведоком; ни ниедан за нега.

И ако ки имеи[4] пристава или сведока за кривога, и обеща се показати по сведоцих, а они сведоци нису нему справни, или се не складаю, како е он указал: он супротив ним од селе наприд не ими ниедну правду супрот поити.

Вола ако е ники сведок помакнен за ншку рич пред двором, и ни(ка) од стран (х)отела би пойти супрот свому сведочаству: море учинити, ако има сведоке.

Ако се сведоки помакну супротив оному, вола супрот нега свидочаству; а они сведоче, како е обещал показати: од сада наприд супрот ниедному од сведоков тих не ими ниедну правду помакнути сведоки, вола за то не мози[5] в ниедноп ричи супротив поити; или ники ини за ту притчу, вола за негово сведочаство нему не мози утакнути супротив (ни од них)[6] ниедному.

---

[1] Погријешно ⰐⰀⰒⰓⰋⰆⰟ мј. ⰐⰀⰒⰓⰋⰄⰟ, ⰐⰀⰒⰓⰋⰄⰟ; трс. преп. „napred“. [2] .Ⰱ. т ј. две. [3] Изостављено, и попуњено према слиједећему ставку. [4] ⰋⰏⰅⰋ, могло би стати мј. ⰋⰏⰡ, кано што у трс. пр. „ima.“ Јагићу чини се боље „ⰋⰏⰅ“ (Зак. винод. 71). [5] У рукопису: ⰐⰅⰋⰏⰅⰋⰡⰋ, трс. пр „ne imey“. [6] Овако попуњује Јагић (зак. винод. 74) искварен текст.

(54) Иошще, ниеданодветник[1] (од наи)веще пре не мози веще взети за свое одговорен(ј)е нере солдини .н̄.[2] а за наиман(ј)у солдини .д̄.[3]

А кмет за племенита не море бити одговорник, ни племенит за кмета, през прошщенѣ двора. Од ке ричи ако супротив учини: имају платити кнезу вола .л̄. а толико(е) оному, за кога буде одветник,[4] вола[5] .s̄.[6] либар.

(55) Иошще,[7] вси завези, ке би кнез од селе[8] положил, или прие учинил опщинским и навлашщним законом, будите нега, и нему да имају прити.

(56) Иошще, ако би ки учинил силу жени кои, јелущи или би хотил јелати:[9] има кнезу платит либар .л̄.[10] а тои жени толикое; ако се не буде могал направити ш ну[11] по ники закон.

Вола ако од речене сили нима сведоки: верована е; нишще мане има присецци положивши руку зверху книг тичущ само .ı̄д̄.[12] од речене силе зврху онога, од кога се буде тужити.

Ке поротнике та жена наиди, како боле ви. Ако поротники нима, вола их толико не море имити: та жена присецци е држана за оних, ки јој манкаю. Присегущ убо ш ну, али она сама по првом тратѣ,[13] имају такнути руку и рещи в ту роту. И вси не поротници имаю бити жене. И ка се онде рота, да не одговорник има одговорити: „да, с ону роту присегу“. А она има присещи, како е згора речено.

---

[1] У ркп. ⱁⰴⱐⰲⱑⱅⰵⱀⰹⰽⱏ, гђе је ⰲ и ⱅ сливено. [2] .ⰹ̄. т. ј. десет. [3] .ⰴ̄. т. ј. пет. [4] ⱁⰴⱐⰲⱑⱅⰵⱀⰹⰽⱏ. [5] ⰲⱁⰾⰰⰻⱈ. [6] .ⰷ̄. т. ј. осам. [7] ⰹⱁⱎⱋⰹ. [8] ⱄⰵⰾⰵ мј. ⱄⰵⰾⰹ [9] Срамна ријеч за лат. stuprare, vim inferre, silovati. [10] .ⰾ̄. т. ј. педесет. [11] мј. ⱀⰰⱀⱑ, ⱀⰰ њу. [12] .ⰻ̄ⰴ̄. т. ј. двадесет пет. [13] т. ј. ⱅⱃⰰⱅⱑ, тал. tratta, tratto, put, krat.

*

И ако та иста жена, или ники од не поротников уманкал би, ча е згора речено: он, супротив кому[1] говори, буди одришен од тога гриха више реченога.

(57) Опще, ниедно вище опщинско или навлашщно[2] в граду или инди не мози бити од ниедних дел, ке би пристоѣле к опщини, ако не буде онде кнезова ч(лови)ка; и ако ка дела супрот учине, згублаю все свое благо, и буди кнезу згора реченому.

(58) Иопще, всаки поп, ки има црикав в граду, дужан је всаки дан служити машу и свети други официи, невеще ако би бил импачан достоиним импачом.

Ако супротив учини: згубла .л҃. вола; и буди пол кнезу, а други пол опщини онога града, в ком се то учини.

(59) Иопще, ако би се ка жена нашла тварница, тер би се могла сказати сведочаством верованим: за прво останени кнезу либар .р҃.[3] вола се сажги, ако би се не имело од чеса платити.

А од сада наприд, ако би учинила, господин кнез ју каштигай по нега воли.

И такои в тои истој пени, ако се ки муж наиде в том гриху, да се каштиган.[4]

(60) Иопще, ако би ки (х)отел показати никога од никога зла творенѣ пред двором, вола од никога инога банда, или нике ине ричи: има т(а)ко рещи двору: „ја теби покажују такова од такове ричи“; или: „т(е)бѣ дим, да таков е учинил такову рич“. Ни другога указанѣ, вола показанје[5] не вридно.

---

[1] У ркп. [illegible]; погријешка преписачева, како Јагић (Зак. винод. 81) добро опази. [2] У ркп. [illegible]. [3] .ѣ҃ т. ј. сто, разумијева се [illegible]. [4] У рукопису је кривњом преписача ред поремећен, дочим су ријечи „[illegible]“ на крају постављене. Ср. Јагић: Законъ винод. 83. [5] [illegible] мј. [illegible].

И ако би ники показал никога двору а не могал указати га: остани двору ону пену, ку би остал он, ки би остачен бил, и остачени буди прост.

(61) Иошще, личба ест верована, и море бити пред г(оспо)д(и)ном кнезом и пред всаким нега официалом, и пред сатником и такое пред нега жену, ако би сатник онде не бил.

(62) Иошще, ако би ки положил в куццу оган, или в храм, вола в ничји осик: за пожган(ј)е за прво остани в осуд двору .р.[1] либар, тер шкоду платити оному, кому (ј)у учини; вола буди осуен на живот, ако нима од куд платити. И ако то веще учини: осуди се на живот и на смерт.

Ако буде ондее[2] пожгано од никога ч(лови)ка, вола од никих луди, а он злотворац неби се могал јети: плати се вражба за веако оно пожганје, како згора од вражби е изречено.

(63) Иоще, нигдоре не мози просити дуга учинена за двор зврху стоеци (подкнежина)[3] вола ниеднога дворскога официала од селе наприд, ако га не пита меју изшастјем нетога[4] официја меју летом.

(64) Ошще, ако ки покаже керв, ка му е учинена за злу волу: она керв му е верована. Ништар мане има с роту потвердити, ако нису онде сведоци.

(65) Ошще, приставн и позовници есу веровани, ако се криви не најду.

(66) Иоще, вани из града пастири и орачи и ини луди добра гласа, то ест всаки од них, есу в(е)ро-

---

[1] .Ѣ. т. ј. сто. [2] ⰸⱃⱌⱑⰵⰵ мј. ⰸⱃⱌⱑⰵ, оньдѣ. оньден. Даничић: Рјечник из књижевних старина српских. а ђ. v. [3] Слиједећа ријеч показује, да је туј једна испала, која је по предлогу Јагића (Законъ винод. 88) уметнута. [4] У рки. ⰰ ⰰⱅⰰⰸⱑⱋ.

вани за свидоки тако в рубани тако в силах и ва инном, другом, злу створенју.

(67) Иоще, отац сину, син отцу, и хщи (отцу, не)[1] могу бити сведоци; а брат сестри, и сестра (брату могу бити сведоци), ако стое всак по себи и раздилени есу меју собом.

(68) Иошще, од убоиства, ако нису сведоци, осваени од нега има се очистити само .д. десет, наидущ своих поротники, како наиболе ви и море.

Ако (по)ротники нима: присези он сам толико крат, вола за оних, ки му манкају.

(69) Още, ако би ки роту имел с ким: море му ю добро простити, ако (х)още; ка рота би била за малу рич, када буду накуп на 'ном[2] месту обичаином, кади се роте чине. И прост буди онде уготован за толико, за колико остане присецщи. Нишще мане онде има бити дворски ч(лови)к. Да все ине поротнике море пустити през ниедне цине.

(70) Иоще, ако се ки наиде предавац г(оспо)д(и)на кнеза натуралскога: та исти г(оспо)д(и)н кнез имиј пуну област зверху нега и зврху негова блага за учинити мащен(ј)е зврху нега[3] на своју волу.

(71) Иошще, ако разбойника зврху мое шкоди наиду в нощи, то ест мне шкоду чинещ, тер нега жива не могу ћти, вола да га не знам, да бим видил[4] од чеса се тужити, а нега убию: у ниедној ричи нимам се осудити, ни супротив не мози нигдоре мне поити, вола прити.

(72) Иошще, ниедан посал ни верован колико на правди, небудущ рощен, схранено ако ест послан[5] од двора, кому послу се говори херватски „арсал“.

---

[1] У рукопису изпуштено. Јагић: Законъ винод. 90. [2] ⱀⰰ ⱀⰵⰿ мј. ⱀⰰ ⱁⱀⰵⰿ. [3] У рукопису слиједило опет: [illegible] . . . ну прекрижано преписачем. [4] мј. [illegible]. [5] Погријешно [illegible].

(73) Иоще позовници имаю бити рощени, и такое кмети имаю се позвати од всакога пред двором пред ротника.

(74) Иошще, кривци пени и (банди)[1], ако ину ричју нимаю чим платити више речених пени и банди[2], г(оспо)д(и)н кнез над них животи море учинити волу сво(ј)у, ча буде нему драго.

(75) Иоще, од всих банди, заговори и рачени г(оспо)д(и)н кнез има правду и пуну област тако зверху племенитих тако зврху луди цриквених, и зврху кмети, и зврху всих иних луди, како се згора удржи.

(76) Още, ки убо закони зврху писани вси[3] згора речени и сабрани по речених опщинах винодолских рекли су и потврдили су, потвердеци и покажущи[4], старе и искушене законе винодолске; и в них су всагда живили и них деди, и них отци, и вси них први.

(77) Иошще, на вспоменење ке ричи, ка има прити, и опщинскога сведетелства, та иста опщина винодолска то сада писмо заповидали су учинити, и едино така(и)ше схранити ва всаком граду.

Би начинено в Новом Граду на сали кнези згора именованих, лета, мисеца, дне, индиционе речене.

* *
*

Иошще, ако правда згоди се в двори, али пред двором никому се подвигне од ких луди ких годи од кога иминѣ, то е од винограда, вола од земле[5],

---

[1] Тако допуњује Јагић (Законъ винод. 97). и то пуним правом, јер предидући везник 8 показује, да је њешто испуштено, у слиједећем редку а одмах послије „ШЭРЯ“ слиједи „ЩЋРШЬЯ“. [2] Слиједи у ркпису опет: РЯМЋШ ЖЯМ ШЋЋШШЯШШЯ. [3] У ркпису 8 ШЯЯ. [4] Слиједи опет ШЭШШШЭЬШЬЯЋЯ ЯЖ. [5] ѲШМЋЭ, гђе се Э слило са Ѳ.

вола од куще или од верта, вола од кога годи попишиона; а он рече, да е купил он попишион од никога ч(лови)ка, кога има онде именовати; вола рече, да му е дан та попишион, вола дарован, вола заложен, вола за душу суено, и има од тога сведоке онде живе, ке закон потрибуе: есу нему ти сведоци веровани. Ако ли нима живих сведоки на то, тер покаже мртвими сведоки, говорещ оним живущим, да е то било пред оними сведоки, то е учинено: они сведоки есу веровани. Да ниипще мане има присещи по закону града пред оними сведоки, (да) то е било, како е згора речено. И од те правде нима се веще наприд брижити, на паче попишион та слободно и мирно уживаи, тере држи.

Конац.

II.

СТАТУТ ПОЉИЧКИ.

УРЕДИО

Проф. В. ЈАГИЋ.

(Ꙋ име господина)[1] бога аменъ. Стат8ть поличк(и)[2] (из8ћи)[3] стат8ть и-старога[4] нови (чинимо)[5] (на ли)та[6] г(оспо)д(и)на Ис8крста[7] ч8(м).[8]

1. (Први)[9] законъ полички е(сть)[10], вазимати[11] кне(за од)[12] господина, ки е[13] г(оспо)д(и)н8 виранъ а Полице(мъ 8)годанъ[14]. А законъ га е[13] до годища оби(рати)[15] три[16] кратъ, и[17] на свако пришасте[18] да(ти м8)[19] овань .л.[20], да ихъ е[21] до годища[22] деветъ(десе)тъ[23]: о-тоган[24] пристав8 опћеном8 .г.[25] (овна)[26] на годище[27], зачъ[28] ихъ к8пи.

[1]) Уметнуто у текст, који је на овим мјестима у главноме рукопису подеран, према **b c**, у **d e** чита се почетак овако: *Zakon parvi od kneza. U ime Gospodina Boga amen.* [2]) *пођлишки* b, *пођлички* **c e**, *Pogliçki* **d**. [3]) уметнуто према **b c e**, у **d**: *isuchi*; читај: *и свћи.* [4]) *из старога* **c e**, *iz staroga* **d**. [5]) уметнуто према **b c d e**. [6]) уметнуто из **b c d e**. [7]) *Исвкарста* **b c e**, *Issukarsta* **d**. [8]) У **b c e** стоји овакав број: **҂чЂм**, у **d**: 1400. У рукописима **b c e** долази ива броја године **чЂм** јоште овај додатак: *„а сада га припишвђемо на* **чхѮе** *фербара* (**c e**: *февраpа) на* **і** *8 Пођлици 8 царкви* (**c** *црикви) светога Климента под Ситно.* Тако се чита и у **d**: *a sada pripisujemo na* **҂чхце** 1695 *febrara na* **i** 10 *u Poglici u zcarqui svetoga Klimenta pod Sitno.* С овијем се подударају **b**² **e**², само што старију годину пишу *ч ω м* (*ω* ваљда мјесто *8*), а то је протумачено арапским цифрама 1640! Мислим, да је у оригиналу стојало: **ч8м**. [9]) Уметнуто према **a b c d e**. [10]) *ђест* **a b c e**, *est* **d** (у главноме тексту чита се ѐ.) [11]) *вазети* **b d e**, *вазимати* **a c**. [12]) испуњено према **b c d e**, и **b**² **e**²; у **a** само: *кнеза гна.* [13]) *ђе* **b c**, *je* **d**. [14]) уметнуто из **a b c d e**: *Пођлицем* **b c e**, *Poglizem* **d**. [15]) испуњено према **b**: *обирати*, и **c**: *оббирати*, или **d**: *obirati*, у **a** овако: *а закон ђе до годишћа га обрати;* **b**² **e**²: *обрати.* У сва четири текста (**bcde**) долази послије ријечи *обирати* још овај додатак: *или ти га походити* **b e**, *алити походити* **c**, *aliti ga potvarditi* **d**. [16]) *трих* **c** (који често пише х, гдје му није мјесто). [17]) у **b** нема ове ријечи. [18]) *пришастђе* **b c**, *пришашће* **a e**, *prisaschie* **d** [19]) испуњено према **b c d**. [20]) *тридесет* **b c e**, *trideset* **d**. [21]) *ђих ђе* **b**, *ђи ђе* **a c**, *i je* **d**. [22]) *годишћа* **a b c**, *godischia* **d**. [23]) испуњено према **b c d**. [24]) *о тога* **a b c d**. [25]) *три* **b c d**. [26]) уметнуто из **b c d**. [27]) *годишће* **b d**, у **c** изостављено. [28]) *за що ђи* **b e**, *за што ђи* **c**, *za sto ih* **d**. *зач ђе* **a**.

2. А осѕди¹, (ча)² осѕди³ кнезь и сѕци, кнезѕ половица⁴, (а опћ)ини⁵ половица; а опћеномѕ⁶ приставѕ (десе)то⁷ измеѕ⁸ нихь⁹.

¹) *Од сѕди* **b**, *od sudi* **d**. ²) додано према **b c d** (у **d**: *ça*). ³) *одсѕди* **b**, *odsudi* **d**. ⁴) *половина* **b**. ⁵) попуњено према **b c**, у **d**: *obchini*. ⁶) *obchienomu* **d**. ⁷) уметнуто према **b d**, у **c** гријешком *половица*. ⁸) *измеђѕ* **b**, *измећѕ* **c**, *izmeju* **d** ⁹) *ђних* **b c**, *gni* **d**. У **a** везан је други закон на први овако: *зач ђе кѕни кнезѕ и сѕцем. кнезѕ половица, опћеномѕ приставѕ десето измећѕ ни.*

3. И полагь¹ кнеза има(ю би)ти² три сѕци³ заклетвени⁴ о-трихь⁵ (пле)мень: едно⁶ од Тишемири⁷, дрѕги од Лими(ћь)⁸, а трето Кременичани⁹. И они се достаю¹⁰ када и кнезь и проминѕю¹¹.

Овај је закон у главноме тексту написан црвеним словима.

¹) *полак* **b c**, *polak* **d**. ²) испуњено према **b c d** (*имађѕ* **b c**, *имађѕ бит* **a**). ³) *сѕца* **a b c**, *sudza* **d**. ⁴) *заклетвена* **a b**. ⁵) *од три* **b**, *о три* **c**, *od tri* **d**, *о три племена* **a**. ⁶) *ђедан* **c**, *ђедно* **b**, *jedno* **d**. ⁷) *ода Тишимири* **a**, *о Тишимири* **b**, *од Тишемирих* **c**, *od Tisimirnj* **d**. ⁸) испуњено према **b c d** (*Limich*). ⁹) *треће од кременићани* **a**, *кременићаних* **b**, *од кременичаних* **c**, *kremenichianij* **d**. ¹⁰) *достађѕ* **b c**, *они си достађѕ* **a**. ¹¹) посљедње су двије ријечи у **b** изостављене; *и промиђнѕђѕ* **c**, *prominuju* **d**.

4ᵃ (4). (И за)конь¹ е полички², да не море прити по(ли)чанинь³ едань⁴ дрѕгога, него наипри⁵ (на)⁶ поличкомь⁷ столи⁸, ни из ниедне⁹ ричи. (Ни ини)¹⁰ чов(и)кь ниедань¹¹ не море¹² прити поли(чан)ина иньди, него на столи¹³ поличком¹⁴. (А то е из)¹⁵ земле, ка е¹⁶ ѕ котари поли(чкомь)¹⁷.

Овај закон у **a b² e²** носи натпис: *Закон од парне.*

¹) Испуњено према **c d**, у **b**: *а закон*. ²) *пођлишки ђест* **b**, *ђест пођлички* **c**, *jest pogliçki* **d**. ³) *Пођличанин* **b c**, *Pogliçanin* **d**. ⁴) *ђедан* **b c**. ⁵) *наћпрића* **b**, *наћпри* **c**, *najpri* **d**. ⁶) додано према **a b c d**. ⁷) *полички* **a**, *пођличкомѕ* **b c**, *pogliçkomu* **d**. ⁸) *столѕ* **b c d**. Овдје је у **b c d** уметнуто још: *алити зборѕ*. ⁹) *ни ни из ђедне* **b**, *ни из ниђедне* **c**, *ni iz nijedne* **d**. ¹⁰) Испуњено према **c d**, у **a**: *ни човик,* у **b**: *них ини* (са сувишнијем словом *х*). ¹¹) *ниђедан* **b c**. ¹²) *не може* **b**. ¹³) *столѕ* **b c d**. ¹⁴) *полички* **a**) *пођлишкомѕ* **b**, *пођличкомѕ* **c**, *pogliçkomu* **d**. ¹⁵) Испуњено према **c d**, у **b** овако: *а то ђе од земђле,* у **a b² e²**: *што би и-земле.* ¹⁶) *кођа ђе* **a**, *ђе* **b c** ¹⁷) *пођлички* **c**, *пођлишки* **b**, *pogliçkij* **d**; *ѕ котарѕ поличкомѕ* **a b² e²**.

4^{b} (5). (Ако м)ꙋ[1] би мꙋ се не видила ꙋгодна (одлꙋка ꙋ)[2] Полицихь[3], море се апелати (наприд; а по)[4] ови пꙋть до трећега оброка[5]. И тко се не апела, ние[6] мꙋ (добар)[7] апео од оногаи оброка[8], на ком (се чини) сеньтеньцна[9].

[1]) Испуњено овако према **c**, гдје се чита: *И комꙋ би се,* у главноме рукопису види се пред ријечју *би мꙋ* јасан траг слова *ꙋ,* у **a**: *ако би мꙋ се,* у **d**: *i komu bi se* (као у **c**), у **b**: *и ако би се.* [2]) Уметнуто према **a b c d**. [3]) *Пољлици* **b c**, *Poglicij* **d**. [4]) попуњено према **c d**, гдје се чита: *наприда а по ови,* у **b**: *наприда а ово ови пꙋт,* у **a** овако: *наприд по ови пꙋт.* [5]) послије ове ријечи текстови **b c d** умећу: *ча ћест збор,* али у **b** стоји грјешком *згор.* [6]) *ниће* **b c**. [7]) испуњено према **b c** гдје се овако чита: *ниће мꙋ они апел (апељо* **c**) *добар;* у **a b**^{2} **e**^{2} мјесто *добар* има ријеч: *вридан.* [8]) *од оногаи оброка* — тога нема у **b c d**, у **a b**^{2} **e**^{2}: *до овога оброка.* [9]) међу ријечима *на ком* и *сеньтенции* има у подераном главном рукопису простора само за врло кратку ријеч, уметнуо сам *се чини* према тексту **a b**^{2} **e**^{2}, у **b c d** пишу овако: *докле мꙋ се не ꙋчини сетенцића.*

5^{a} (6). И тко ће се прити[1] з (дрꙋзим)[2], има га позвати[3] три крать, вазам (прис)тава ѿ кнеза али ѿ сꙋдаць; и[4] на сваки оброкь, на ки га позове[5], (има) се ћавити ꙋс тои ови[6] ки позива; (ако) би се не ћавио[7], они[8] позовь мꙋ е[9] ꙋ щетꙋ[10] на они оброкь[11].

[1]) У **b c d**: *и тко се има прити.* [2]) у **b**: *з дрꙋзима,* у **c**: *з дрꙋзими,* у **d**: *z druzimi,* у **a b**^{2} **e**^{2}: *з дрꙋзим.* [3]) *призвати* **c**. [4]) пред овијем словом у главном рукопису већ је једном било написано *и на сваки,* што ће бити грјешком по други пут стављено; у **a**: *вазам пристава опћенога од кнеза или од сꙋца.* [5]) *позива* **b c d**; *има* додано је према **b c d**. [6]) *има се ћавити ꙋс тои* — ове ријечи не долазе у **b c d**, само је **d** пред *ови* уметнуо ali; у **a**: *има се ћвит; ако би се* etc [7]) *ћавића* **b c**, *javia* **d**. [8]) нема у **b c d**. [9]) *ће* **a b c**. [10]) *шћетꙋ* **a b c**, *schietu* **d** [11]) Ријечи *на они оброкь* не долазе у **b c d**

5^{b} (6). Ако ли они рока не (онови) кога позивају[1], на[2] први рокь остае[3] .і. боланачь; а на дрꙋги рокь, ако га не (онови), остае либрꙋ[4]. А на трећи ако га не (бꙋде)[5], а позовь[6] га е дома затека[7], а ние п(арна) о племеньщинꙋ, гꙋби правдꙋ.

[1]) У **b** овако: *ако ли они ки га позива не доће,* у **c**: *ако ли они не доће кога позиваћꙋ,* у **d**: *ako li oni ne doje koga pozivaju;* у **a b**^{2} **c**^{2} нема ријечи:

кога позивају. ²) *наћ парви рок* **b**. ³) *оставе* **a b c**. Број .**i**. додан је према **b c**, у **a d** исписано: *десет боланач, deset bolanaz.* ⁴) у **b c d** скраћено у ове ријечи: *а на дрвги либря;* у **a**: *ако га не ономене,* **b² e²**: *ако га не оповиди.* ⁵) испуњено према **b c d**. ⁶) у **b** погријешено *позва.* ⁷) послије *затека* у **b c d** слиједе ове ријечи: *гвби правдв,* а за овима се наставља: *ча ниће в племенишћини* **b**, *ча ниће в племенишћинв* **c**, *ça nie u plemenschini* **d**.

6 (7). И када бвде на трећем рокв ѿ(говорно)м¹ и приде ови кога² позивају³, ови⁴ ки п(ре и)ма повидити ис⁵ чеса говори. Ако се ови⁶ ки одговара поможе прокаратвром⁷, а рече⁸: „ни га овде", али рече⁹: „нека на(и)дв прокаратвра, не вмим сам говори(ти)", хоће¹⁰ мв се дати рокь прокаратврв (на) оброкь трети¹¹. Ако наиде на ови ро(кь) прокаратвра, хоће говорити (за-н; ако ли) не наиде¹², а онь говори сам, (тому ние) законь дале дати рокь¹³.

¹) *на трећоћ правди* **b c d**, *на термен рокв оговорномв* **a**. ²) у **b** гријешком *ки га,* тако и **d**: *ki ga*; у **a**: *овага позиввћи,* у **b² e²**: *овога позивввћи.* ³) *позиваћв* **b c**. ⁴) *и ови* **b c d**, у **a**· *ови ки има оповидити,* тако и **b² e²**. ⁵) *из* **c**, *iz* **d**. ⁶) само овако: *ови ких одговара* **b**, *ови ки одговара* **c d**. ⁷) *оће се прокаратвром обранити* **b**, *може се пр. обр.* **c**, *mochie se prokaraturom obraniti* **d**. ⁸) *говорећи* **b c d**. ⁹) Ријечи *ни га овде, али рече* изостављене су у **b c d**, те одмах слиједи: *нека га наћем.* ¹⁰) *оће* **b c**, *mochie* **d**. ¹¹) *трећи* **a**; *на парви збор* **b c d**. ¹²) у **b c d** послије тога, што је приведено под 11, одмах слиједи овако: *и ако га не наћде, или (али* **c**) *сам не доћде, томв се зна закон.* ¹³) *дале мв дат рок* **a**.

7 (230). [Ако ли се поможе¹ „не даћ бог", а в даржанв² ће ови ки прави: „моће ће, не даћ бог"³, а ови ки пита нима⁴ протива немв прави, ка би вирована⁵, и тада мв море бити рота по даржанв⁶; ако ли би ови ки пита иртићо⁷ „не даћ бог" и изводићо⁸ приставе, а ови ће в државп⁹ ки зове „не даћ бог", а парна¹⁰ ће о земле¹¹, а веће ће вридна земла, о коћв ће парна¹², педесет¹³ либарь.]

Овај и сви закони, што су одавле даље заграђени (до 13), читају се у свијем новијим текстовима, само с неким разликостима, најсроднији је главноме рукопису **a b² e²**, по којима је овдје текст и наштампан. У главноме је рукопису испао лист.

[1]) глагола *поможе* нема у **b c d.** [2]) *8 здаржаћн8* **b, c** и **d** као гори у тексту, само другијем правописом: *8 даржаћн8.* [3]) ријечи *не даћ бог* нема на томе мјесту у **b c d.** [4]) у **b c d**: *и нима.* [5]) у **b c d** послије *против ћнем8* наставља се овако: *ким би се вировало.* [6]) *даржаћн8* **b c**; у **b**[2] **e**[2]: *иста м8 море бити рота.* [7]) ове ријечи нема у **b c d**; у **b**[2] **e**[2]: *противиђо.* [8]) *и изводиђа* **c**, *изводиђо* **a b** (без *и*), *i izvodio* **d.** [9]) *даржави* **a b c d,** очекујемо *даржанѣ.* [10]) *парница* **b.** [11]) *земћл8* **b c.** [12]) *о коћ8 ће парна* овијех ријечи нема у **b c d.** [13]) у **b c d**: *од недесет.*

[Од традит8ра[1] и заставе и силе[2].]

8 (231). [И тко би се наша традит8р нашега миста, рек8ћи тко би придава сам себе и мисто наше иномa8 господин8, него оће ини племенити л8ди[3] поличани[4], да се ода невиран[5] господи нашоћ и мист8 нашем8, да[6] се изрене ван, а племеншћина негова 8 опћин8 поличк8 да се за8ћме[7], а он веће да ни[8] поличанин.]

[1]) *традит8ра* **b c d,** у **a b**[2] **e**[2] само: *од традит8ри.* [2]) **c** додаје *пр(и)8ћ се.* [3]) *ћл8ди* **b c.** [4]) *поћличани* **c d,** *поћлишки* **b.** [5]) тако **b c d b**[2] **e**[2], у тексту **a** *одневирни,* што се ваља да има читати: *ода невирни.* [6]) *и да* **c d.** [7]) *заћме* **c** *zaiime* **d**; у **a b**[2] **e**[2]: *а племешћин8 негов8 . . да за8ћме.* [8]) *ниће* **b c.**

9 (232). [И тко се застави[1] прид кнезом и прид с8ци од силе що[2] имен8ће заставе — ако[3] тко 8паде 8 застав8, що[2] се застави прид кнезом и[4] прид с8дци[5], од заставе пол[6] кнез8 а др8га пол[6] опћини[7] поличкоћ[8], изнимаће[9] опћенога пристава диђо[10].]

[1]) У **a b**[2] **e**[2]: *а тко се затаћи,* сви други *застави* без *се.* [2]) у **a** *што,* у **b c** *що,* **d** *sto.* [3]) *и ако* **b**, *а тко* **a.** [4]) *ali* **d.** [5]) у **a**: *што застави кнез и сѵци;* исто тако **b**[2] **e**[2]; послије *судци* има *како ће згора* у **b c** д; вато у истијем рукописима нема ријечи *од заставе,* које за тијем слиједе. [6]) у **b c d** *no.* [7]) *obchini* **d.** [8]) *поћличкоћ* **c**, *поћлишкоћ* **d**. [9]) *и 88ме* **a b**[2] **e**[2], *и88зимаћ* **b**, *izimaje* **d.** [10]) *диђа* **b c d.**

10 (233). [И тко би помен8ћа сил8[1] пр8ћи се прид кнезом и прид с8ци[2], ћ8рве[3] сила не море[4] погин8ти, али[5] на оном8[6] кога имен8ћ8[7] да ћ8 ће 8чинио[8], али[5] на оном8[9] ки ће имен8ће[10].]

Пред овим законом има у **a b**[2] **e**[2] натпис овај: *Од п8ни ствари капит8(л) од силе и од креће.*

[1]) *поменꙋ силꙋ* **a** *привꙗꙁки се* **a**; *silli* **d**, у **b** ова је ријеч изостављена. [2]) *сꙋтци* **b** [3]) ова је ријеч изостављена у **b c d**. [4]) *може* **b c d**. [5]) *или* **b c d**. [6]) тако и **d**, у **b c** *ономен*. [7]) *именꙋће* **b**. [8]) *да ће ꙋчиниђо* **a**, *ꙋчинића* **b c**, *uçinia* **d** [9]) *ономен* **b c d**. [10]) тако и у **b**, у **c d**: *каза алити река, kaza iliti reka.*

[Да се могꙋ прокаратꙋри прити[1] сꙋпрот[2] кривцꙋ и скꙋпити[3] десетинꙋ.]

11 (234). [И закон ће, да стави опћина поличка[4] три прокаратꙋра од три племена[5], по ћедан од свакога племена[6], како и сꙋце, на годишће, да они отежꙋ опћена[7] дꙋгована[8].]

12 (234). [Наћпри[9] за десетинꙋ да ћꙋ скꙋпе на време[10] и дадꙋ кад ћоћ-е ред; тко ли би[11] ће не да на време, за то ће осꙋд пет либар, и десетинꙋ да ли да[12].]

Натписа што је пред законом нема у **a b**[2] **e**[2].

[1]) *прит* **b d**. [2]) *suproch* **d**. [3]) *skupit* **d**. [4]) *поћлишка* **b**, *поћличка* **c**. [5]) *племени* **b**, *племених* **c**, *pletnenij* **d**. [6]) *по ћедан од св. пл.* — овога у **b c d** нема. [7]) *опћинана* **b**, *тохи obchiena* (прва ријеч мјесто *отежꙋ*) **d**. [8]) *дꙋгованћа* **b c**. [9]) *наћпрић* **b**, *наћприх* **c**. [10]) *времена* **b c d**. [11]) ове ријечи нема у **b c d**. [12]) мјесто *ли да* у **b**: *прида*. У **a** мјесто *осꙋд* стоји овако: *за што осꙋдбе пет либар.*

13 (235, 8). [И они имаћꙋ искати и прити се на свакога ки ꙋчини кривинꙋ, на име тко ꙋчини крв[1] или тко ꙋчини нови гаћ през[2] допꙋшћена[3] кнеза поличкога[4], и тко би заградио[5] пꙋт стари и ꙋчинио[5] нови през[6] допꙋшћена[3] кнеза збором; и тко би кога бићо] а[7] они ки е[8] бень[8] тꙋжно се прокаратꙋром, али[9] они видили очима таи[10] бои[10]; или[9] по ки пꙋть коли тко ꙋчини[11] силꙋ и приде тꙋжба прокаратꙋром, да они могꙋ питати и позивати за те ствари.

14 (8). И тко ли[12] би се наша лꙋпежь меꙋсобаць[13], племенить чов(и)кь али кметићь, да га они могꙋ позвати и прити прид кнезом али прид сꙋци али

придь збором; што коли они допрȣ прокаратȣри[14], да е ним трем[15] .д. дио[16] ѿ дила што ȣпада ȣ опћинȣ.

[1]) *карв* **b c d e**, *крив* **a**, *криво* **b**[2] **e**[2]. [2]) *брез* **b c d e**. [3]) *допȣшћенћа* **c**. [4]) *поћлишкога* **b** [5]) *заградићо* **b**, *заградића* **c**; *ȣчинићо* **b**, *ȣчинића* **c**. [6]) *а през* **b**, *а брез* **c**. [7]) Одавле даље наставља опет главни рукопис. [8]) У **b c**: *ће бићен*, у **a**: *а они тко ће бићен*, тако и **b**[2] **e**[2]. [9]) *или* **b**. [10]) *таћ боћ* **b c**. [11]) у **b c d** скраћено овако: *али тко би ȣчинићо*. Даље у **a**: *позвати и питати за таке ствари*. [12]) ове ријечи нема у **b c d**. [13]) мјесто ове ријечи у **b c d**: *станик*, у **a** само: *меособац*. [14]) ове ријечи нема у **b c d**; у **a**· *што код би они добро пак прокаратȣри*. [15]) *трима* **b c d** (само што је у **b** гријешком написано *прима*, па одатле и у **d** *prima)*; у **a**: *да ће ним трем четварти дићо*. [16]) *четири дила* **b c d**.

15 (9). А осȣдь гре, тко ȣчини меȣсобщинȣ[1], ако е чов(и)кь племенить тере[2] га осȣди[3] зборь, три дили[6] ȣ опћинȣ а четврти дио трем[4] прокаратȣром; ако ли е кметићь меȣсобаць, г(оспо)д(и)нȣ негов8[5] три диле[6] а четврти опћини, а прока(ра)тȣром нихь дио[7].

У главноме рукопису (и у **a b**[2] **e**[2]) наставља се овај текст у истој алинеји, само су прве три ријечи истакнуте црвенијем словима. У рукописима **b c d** долази овдје натпис: *Од осȣде племенита човика и поротће лȣпежа.*

[1]) *мећȣосопћинȣ* **b**. [2]) *тер* **a b c d**. [3]) *одсȣди* **b d**. [4]) *трима* **b c d**, у **a**: *гре*. [5]) *ћнеговȣ* **b c**. [6]) у **a b c d**: *дила*. [7]) **b c d**: *ниће дића*, **a**: *ни дићо*.

16 (10). И лȣпежь ки би приа[1] поротнике[2], ние законь да море ȣзврнȣти[3] ротȣ ниткоре[4] изь лȣпещине[5]; а ȣ инои парни[6] ȣ свакои тко не врати роте на парном[7] мистȣ, посли е[8] не море вратити[9] по законȣ.

[1]) *прића* **b**, *крића* **c b**[2] **e**[2]. [2]) **d** гријешком: *protivnike!* [3]) *ȣзварнȣти* **b c**, *ȣзварнȣт* **a**, *ȣздвигнȣт* **b**[2] **e**[2]. [4]) *никоре* **b**, *ниторе* (sic) **c**, *nitkore* **d**. [5]) *лȣпешћине* **a b c**. [6]) *парћни* **b**, **a** *оном парни ȣ свакоћ по коћ не врати*, исто тако **b**[2] **e**[2]. [7]) *парвом* **b c d**. [8]) *ће* **b c**. [9]) *vratit* **d**.

17[a] (11). И што би ȣкредено[1] исподь прага тере[2] ис тога згодивши се пороти[2], има[3] по законȣ само-два-на-десте[4]. Ако ли е покреа[5] на полȣ[6] терь би

се зgодила поротьа, ис тоган гре самошесть. Ако ли[7] из блага[8], ис тога такое само .ꙅ. ѿприсеѣи се.

[1]) *вкрадено* **b e** (но уз то *тко би), вкреѣо* **a b² e²**, у **c**: *и що би испод прага* (ријечи *вкредено* можебити није разумио), у **d**: *I tko bi ukreo ispod praga.* [2]) од ријечи *тере* до *пороти* пропуштено у **b c d e.** [3]) у **b c d e** овако: *има мв се наварК по законв.* [4]) у **b c d e**. *ѣлвди* .**ıв.** *(gliudi dvanajest).* [5]) *покреѣа* **b c d e**, *ѣе покреѣо* **a b² e²**, даље: *згодила породба* **a b² e²**. [6]) *поѣлв* **b c e.** Све што даље слиједи до *самошесть*, исказано је у **b c d e** овако: *по законв ваѣла да га остоѣи (отстоѣи) ѣлвди шест.* [7]) *ли ѣе* **a b c d e b² e²**. [8]) послије ове ријечи у **b c d e** долази само у кратко: *ѣлвди шест;* у **a**: *такоѣе ли самошесть*, у **b² e²**: *тако ли ѣе самошест.*

17ᵇ (11). Ако ли врати ротȣ опеть на-нь, тада овомȣ само .г. ки пита, и на кога е враѣена рота; ако ли не би на рокь онога кога позивају из блага, тада е немȣ поприсеѣи на свом самошесть.

У рукописима **b c d e** стоји овдје пред текстом 17ᵇ—20 оваки натпис: *Од се(н)тс(н)цијѣе (сетенцијѣе*, sentenzie) *кнеза и коѣе воѣвода и ча се одсвди (освди) лвпеж.* Сам текст у замјену горњега гласа овако: *Ако ли се наварже на-ѣн, да ниѣе тко (ко* **b d e**) *од ѣнсговс квѣе, али (или* **b e**) *пријатеѣл, ваѣла да мв се наложе човика три.* Рукописи **a b² e²** слажу се с главним текстом, али неке су ријечи пропуштене, као: *опеть, онога.*

18 (12). И тко би што добио[1] блага[2] парном[3] гибȣѣега, толикое[4] греде кнезȣ и опѣини поличкои[5].

[1]) *добиѣа* **c**, *добиѣо* **b**, *ако би що добиѣо* **e**, *ako bi sto dobio* **d.** [2]) *од блага* **b c d e**, у **a b² e²** — нема ове ријечи. [3]) *парѣном* **b e b² e²**. [4]) *толико* **a b² e²**, *толикоѣе* **b c e.** [5]) *поѣличкоѣ* **c e**, *поѣлишкоѣ* **b.**

19 (13). И толикое[1] одлȣчи[2] кнезь полички са свими Полици[3]: тко би се апела (од)[4] одлȣке кнеже[5] и поличке, онь тко[6] се апелава ако до мисеца дань[7] не позове оноган[8] ки сеньтенцију[9] има[10], да мȣ е ȣ щетȣ[11] апео.

А тои[12] писасмо на лита г(оспо)дна[13] **ѵ.ȣ.о.є**, мисеца[14] аг(ȣ)ста на дни[15] є̄.

[1]) *толико* **a b c d e b² e²**. [2]) *одлвчише* **c**, *одлвчисе* **b e** (и **d**). [3]) *Поѣличани* **b c d e.** [4]) ова је ријеч у главноме рукопису изостављена, додана је по **b**

c d e b² e². [5]) *кнежиће* **a** (гријешком *велике)*, у **b² e²**: *кнежиће поћличке, кнежће* **c**, *кнежеве* **b e**. [6]) *ткои* **c**, *коћи* **b e**, **koi d** [7]) *дань* нема у **a b² e²**, *до мисец дана* **b e**. [8]) *оногаће* **b c e**. [9]) *сетенциће* **b² e² c**, *сентенциће* **e**, *шетенциће* **b**. [10]) у **b c d e** додано: *од кнеза.* [11]) *шћетв* **a b e b² e²**, *schietu* **d**. [12]) *тое* **b c**, *тоће* **e** [13]) *гдва* **b**, *гва* **c**, *гнова* **e**. Година је вабиљежена у **b c e** овако: **ѵЋое**, у **d** 1575 и над овијем бројевима **чЋое**: али **b² e²** слажу се с главнијем рукописом. [14]) У главноме рукопису гријешком *масеца.* [15]) ове ријечи у **a b c d e b² e²** нема.

20 (14). А тко е[1] воиводa[2] полички[3] да нима[3] ниедань данакь[4] давати, одложе (десетин8)[5] тере[6] враждв тере када се т8рком харачь[7] дае: о-тогаи не може[8] се простити[9], а ино све да м8 е слободно свакомв воиводи.

[1]) *ће* **a b c e b² e²**. [2]) *воћводи* **a b c e b² e²**. [3]) *поћлишки* **b b²**, *поћлички* **c e e²**; *неима* **a e**. [4]) *даћнак* **c b² e²**, *dagnak* **d**; *дават* **a b² e²**. [5]) у главноме је рукопису ова ријеч истрта (као да је нарочито истругана), али се јасно чита у **a b c d e b² e²**. [6]) *тер* **c**, у **a** *правдв* (мјесто *враждв)*, у **b² e²** сасвиме је изостављена ријеч. [7]) *арач* **b e b² e²**. [8]) *море* **a b e**. [9]) *простит* **b c d e**.

21 (15). И привше[1] Полица[2], да четири властеле[2] и деветь дидићь, да ка[3] коли т8жба прид те с8це[4] доходи, што би се тко т8жио прокарат8ром или би сами тко[5] т8жи[6] ћим се, да они питаю 8 благо ода свега[7]; а[8] од племещине[9] тко би што хотио[10] новщин8[11] 8чинити, да ти с8ци 8ставлаю[12] и разгледаю. А ос8дь да е[13], тко би сил8 8чинио, ос8дь[14] либарь **ке**.

Овај закон има у **b c d** свој натпис овако: *кметић8 парви свд ћегов господар,* у **a** овако: *четири властелина дидића,* боље у **b² e²**: *четири властелина, дидић девет.*

[1]) *прићаше* **b c**. [2]) *поћлица* **b c**, *поћличани* **b² e²**; *властелина* **a b² e²** [3]) *када* **b c d**. [4]) *прићс при-те свце* **b**, **c** и **d** слажу се с главнијем рукописом. [5]) ове ријечи у **b** нема, у **a**: *сами тѵжио им се.* [6]) у **a b c d**: *тѵжио.* [7]) ријечи *ода свега* у **b c d** нема; *питаћв благо од свега* **a b² e²**. [8]) *и* **b**. [9]) *племешћине* **b**, *племенщине* **c**, *plemenschine* **d**. [10]) *отићо* **b** *отио* **c d**. [11]) *новшћинв* **b c d**. [12]) *оставћлаћв* **b** (у **c d** како ваља). [13]) у **b c d** додане су јоште ријечи *на то.* [14]) ове ријечи нема у **b c d**, у **a b² e²**: *освдв*.

12 (16). А кметићь тко би се на-нь[1] т8жио[2], на[3] наипри[4] да се има и т8жи[5] придь господином[6] чи-

*

говь е чов(и)кь први[7] рокь; ако м8 го(спо)д(и)нь оногаи[8] чо(ви)ка[8] правд8[9] задоволн8 правде не 8чини[9], да се е воланъ апелати прид ове с8це и ротнике[10]; ако ли господинь оногаи чов(и)ка не хтити б8де правде 8чинити, да се има они ком8 е криво да греде[11] придь ротнике и позвати[12] свога кривца.

[1]) *наћн* b c. [2]) *тяжиђо* b c. [3]) ове ријечи нема у a b c d. [4]) *наћприђа* b, *наћпри* c. [5]) мјесто *и тяжи* има у b: *потяжити,* у a c d: *тяжити,* b² e²: *тяжит.* [6]) у b c d овдје се додаје: *ћеговим.* [7]) *и на парви рок* b c d. [8]) мјесто овијех ријечи има у b c d: *ћегов,* у a b² e²: *ако гн господином онога ч.* [9]) мјесто *правдя до не ячини* има у b c d: *не ячини правдя задовоћлня.* [10]) у b c d послије ријечи наведенијех под 9 слиједи овако: *да се море апелати* (b: *апелат) прид ове* (b: *све) свуе и ротнике или* (b: *али) прид кнеза.* Овијем се завршује текст у b c d. [11]) *да гре* a b² e². [12]) *и призивати* b² e².

Ѿ робства[1].

23ª (17). И приаше[2] поличане[3] сви единьно[4] и заповидаше[5] свим племенитимь[6] властелем[7] и дидићем и кметићем и влашићем, ки коли би с т8рци пошли на воиск8 или с марьтолоси[8], да дидићь[9] има се 8хитити и властеличићь и обисити, а гиб8ће све 8 опћин8, а ближнем8 племеньщина; а кметићь[10] и влашићь[10] ки би се наша да с т8рци воюђе или с мартолоси, да се има 8хитити и обисити[11], а иманьа негова половина опћини а половина г(оспо)д(и)н8 негов8[12]. Тои[13] се раз(8)ми, тко греде главом да е д8жань[14], а ина челадь да ни д8жна главом.

И на овои згора писано приаше[2], тако[15] властеличићь[16], тако[15] дидићь[16], тако[15] кметићь[16], ки коли 8лизе 8 т8и згрих8[17], да е една осл8ха[18] свaком8, како е згора писано.

[1]) У b латинским словима: *od ropstva.* [2]) *прићаше* a b c b² e². [3]) *поличани* a, *поћличани* b c, *Pogliçani* d, *Поћлицa* b² e². [4]) *ћедино* b c, *складно* a b² e². [5]) *заповидише* a b c b² e². [6]) у главноме рукопису гријешком *племинитимь.* [7]) *властелом* a b c d b² e². [8]) у b c d овако: *ки коли*

би пошли 8 чет8 али на воћск8 с т8рци али с мартолоси; у **a b**^{2} **e**^{2}: *коћи би годи.* 9) у **b c d** нема ријечи *да дидићь и властеличићь,* него овако: *од свих ових да се има 8ватити* (**b**, но **c d** *8хитити) и обисити.* 10) у **b c d**: *а од кметића али влашића;* у **a** пред овијем ријечма: *8 опћин8 поличк8 и племешћин8 ближем8,* тако и **b**^{2} **e**^{2}. 11) У главном рукопису гријешком написано: *обиситити.* Послије ријечи, приведенијех под 10, одмах настављају **b c d** овако: *такоћер да се има обисити.* 12) У **b c d** наставља за ријечима, што су под 11, овако: *а од гиб8ћега да ће половина 8 опћин8, а др8га ћегов8 господин8;* у **a** овако: *ако би се нашло да би с т8рци воћевал . . .* 13) *и то (тоћ)* **b c d**, *а то* **a**. 14) у **b c d** додаје се послије ове ријечи *главом,* али онога даље нема. 15) *толико* **b c d b**^{2} **e**^{2}. 16) *властеличићи, дидићи, кметићи* (**d**: *Vlasteli*) **a b c d b**^{2} **e**^{2} 17) *грих8* **b d**, у **a b**^{2} **e**^{2}: *ки код и 8ћ8 зриб8.* 18) *ос8да* **b c d**.

23^b (18). На конаць ки годи[1] би поличанинь ке хоћь[1] врсте б8ди[2] робио с т8рци али с мартолоси али се придао т8рком али 8 т8рке пошао хоте[3] ѡⷣ своe воле, ли е д8жань наипри главом, како е згора речено[4], а имане[5] гре 8 опћин8; ако ли племещин8 има, гре ближнем8; ако ли е кметићь[6], тада имања по негов8 г(оспо)д(и)н8, а ино 8 опћин8.

1) *коли* **b c d**. 2) ове ријечи нема у **b c d**. 3) *одећ* **b**, *otech* **d**, *опет* **a b**^{2} **e**^{2}. 4) ове ријечи нема у **b c d**. 5) *имаћне* **b c b**^{2} **e**^{2}, *imanje* **d**. 6) послије ове ријечи у **b c d e**: *кано ће згора писано;* у главноме рукопису наставља још једанпут: *ако ли е.*

24 (19). А овои приаше поличане[1] б8д8ћи сви за едно, сви властеле[1] и сва опћина поличка, овако и по ови п8ть: 8чинише по четири властеле[2] и четири дидиће[2] за три мисеце, наконь три мисеце да се др8зи промине, ли такое 8диле по осам тихе згора писаних; а ком8 б8де криво, да позива прида не за три дни 8 саком8 мисец8; а тко би не пришао на први позовь, да плати .ı. боланачь; а на др8ги позовь ако не п(ри)де, да плати др8г8 десеть боланачь; ако не приде на трети[3] позовь, да г8би правд8.

Овога закона нема у **b c d e**, али се чита у **a b**^{2} **e**^{2}.

1) *поличани* **a b**^{2} **e**^{2}, *властела* **a b**^{2} **e**^{2}. 2) *властелина* **a b**^{2} **e**^{2}; *дидића* **a b**^{2} **e**^{2}. 3) *трећи* **a b**^{2} **e**^{2}.

25 (20). И овои[1] примише поличане[2] сви опћено б8д8ћи заедно на ок8п8, да ниедань поличанинь

не море држати влаха 8 Полицихь ни[3] на поличком, одложе тко га море[4] држати на свом[5] и о свом[6], ѿложе[7] добре воле на чем би стали.

Пред овијем законом има у **b c d** натпис овај: *Da ne more stati vlaj u Poljici. И тко би 8биђо кога кођи би иша на Пођлица* **b**, *да не море стати влах 8 Пођлици и тко би 8биђо и тко би иша на Пођлица* **c**, *Da ne more Vlah stati u Pogliza, i tko bi ubio ki bi isa na Poglizza* **d**.

[1]) ове ријечи нема у **b c d**. [2]) *пођличани* **a b c**, *Pogliçani* **d**. Даље све изостављено у **b c d** до ријечи *да не море пођличанин примити влаха* (флаха **b**) *да стођи 8 Пођлици,* у **d** овако: *da ne more Pogliçanin Vlah da stoj u Poglizim.* [3]) *ни на пођлишком8* **b**, *и на пођличком8* **c**, *ni na Pogliç-komu* **d**. [4]) *може* **a c**. [5]) *на свом8* **a b**. [6]) *о свом8* **a b c d**. [7]) даље у **b c d** овако: *већ ако би з добром вођлом,* у **a** b^2 e^2: *и одлож з добре воле.*

26 (21). И приаше[1] Полица[2] сви к8пно[3], да ки коли би[4] поличанинь 8био чов(и)ка, ки би ша[5] на Полица истиним законом, 8 Полицихь да зло 8чини[6], да тогаи имаю сва Полица платити; или тко би наша л8пежа при свом[7] иманю или[8] при[9] кога коли поличанина иманю[10], тко коли 8би[11] л8пежа[12] кред8ћи[13] али водећи[14], да га Полица сва плате; или би тко 8био г8сара, а онь га хоће дерати, а ови ки се брани 8бие га, и тогаи Полица плаћаю. Ки ли би поличанинь свадив се или скарав се[15] тере 8био поличанинь поличанина, да[16] га Полица не плаћаю.

У **a** b^2 e^2 има натпис овај: *Тко би 8биђо човика 8 Полици или ванка.*

[1]) *приђаше* **a b c**. [2]) *пођличани* **b** [3]) *ск8пно* **a b c d**. [4]) *ако би* **b** *коли би* **c d** (без *ки).* [5]) *ишал* **a** b^2 e^2, *иша* **b c**, у **d** гријешком: *ima;* даље у **a**: *истим законом.* [6]) у **b c d** овијем редом: *да зло 8чини 8 Пођлици (Пођлицих* **c**). [7]) *свом8* **b c d**. [8]) *али* **b d**. [9]) *прид* **b c d**, *прид кога кодир* **a** b^2 e^2. [10]) *при иманђн8* **b**. [11]) *8биђе* **a b c** b^2 e^2. [12]) *такога* **b c**, *takoga çovika* **d**. [13]) *креде* **b**, *кођи креде* **c**, *koj grede* **d**. [14]) *силом води* **b c d**. [15]) *или скарав се* — овијех ријечи нема у **b c d**, него мјесто њих *с Пођличанином тере (тер) би ги 8бића* **b c d**; у **a**: *свадиђо се или скарађо се тер 8биђе,* тако и b^2 e^2. [16]) *да тоги (теги* **b**) **b c d**; у **a** нема *Поличанина.*

27 (22). И примише[1] поличане[2] сви единьно[3], да се не има ниедань поличанинь ни море вазети за иванскога проти поличанин8, што е ис плем(ен)ьщине парна[4]; ки ли би се вазео[5], да плати либарь .н.

Пред овијем законом има у **b c d** натпис: *Od kakve Од кавге меѣ8 Поѣличани и да не море 8зети иванскога поротнака* **b**, *од кавге меѣ8 поѣличани и да не море 8зети иванскога поротника* **c d**.

¹) *приѣаше* **b c**. ²) *поѣличани* **a b c**, у **b² e²** нема ове ријечи. ³) *ѣедино* **a b c b² e²**. Даље у **b c d** овако: *да не море ниѣедан поѣличанин вазести иваѣскога поротника поѣличанин8* (само што **c d** пишу: *вазети иванскога).* ⁴) *парѣна* **b b² e²**. ⁵) *ки би се вазеѣо* **a b² e²**, *нашао* **b c d**. ⁶) у **b** број је изражен словом **е**, тако и у **d**: **е** *5*, но у **c** јасно је написано .**н**.

Ѡд зарве над ким би 8чинена.

28 (23). И примише[1] поличане[2] сви единно[3], да ки коли поличанинь 8чини зарв8[4] на-др8гим поличанином, а ови над ким[5] е зарва 8чинена бранећ себе тер га обранио, оногаи ки е почео[6], оном8и ком8 е рана 8чинена да се ли плати рана, а они ки е зарв8 8чинио, да има платити опћини поличкои оноликои, колико се нем8 рана плати.

Овдје је у главноме рукопису натпис стављен црвенијем словима. У **b c d** другојачије: *Од кавге над ким би 8чиѣнена;* у **a** овако: *Одо зарве нат ки(м) би 8чинили псости скандал;* (у **b² e²**: *то ѣест скандал.)*

¹) *приѣаше* **b c**. ²) *поѣличани* **a b c b² e²**. ³) *ѣедино* **a b c**. ⁴) у **b** гријешком *кагв8*, у **a**: *ки коли би п. 8чинил зарв8,* тако и **b² e²**. ⁵) *на киме ѣе кагва* **b**, *над киме ѣе кавга* **c d**. ⁶) послије ове ријечи слиједи у **b c d**: *ли да се плати рана, а башка 8 жѵп8 колико и за ран8; а то се раз8ми ко ѣе кавг8 (кагв8* **b**) *8чиниѣо.*

29 (24). И примише[1] поличани ме8[2] собом, ако би поличанинь 8чинио[3] ко робство[3], како е[5] приа писано, тер га тко[6] 8хитио[7] али 8био[8] поличанинь, да тои[9] чине сва Полица; а[10] тко би притио оном8и[11] поличанин8 за-нь, да е он под оним по-чим[11]

е и[12] они ки е кривь, и onoликое да се има од нега 8чинити, како и од онога.

[1]) *прићаше* **b c d**. [2]) *мећ8* **a b**, *tеju* **d**. [3]) *8чинићо* **a b**^{2} **e**^{2}, *8чинића* **b**. [4]) *ропство* **b**. [5]) *ће прића* **a b c**. [6]) *ко* **b c d**. [7]) *8ватићо* **a b**^{2} **e**^{2}, *8итића* **b**. [8]) *8бићо* **a b**. [9]) *то* **b**, *тоћ* **c**, *то чини* **b**^{2} **e**^{2}. [10]) *и* **b c d**. [11]) *оном8* **b c b**^{2} **e**^{2}. [11]) *под чим* **b**, *под оними под чиме ће* **a**, *под оними, под чим ће* **b**^{2} **e**^{2}. [12]) ове ријечи нема у **b**.

---

(262). [Ва име ис8крстово, амин. лито од рождства[1] ћего ҮѮПВ ден четвртић[2] на десетић вебр8ариа[3]. Б8д8ћ[4] г(осподи)н Д8ће Папалић дигн8л се и одећи[5] 8 први[6] п8т по Полици[7] са своими с8дци и с п8ним двором правде чинећи по закон8 и поодећи[8] сва Полица[9] 8 около и мећаше ниове[10] кои с8 од старини[11].

Почимл8ћи од запада и[12] од мора ди[13] стецает се рика Жновница[14] 8з брдо прво Стоћни Камин, под Камином 8прав к мор8, а гори 8з рик8 Врило Жновнице[14], 8прав Пећица[15], граница на Ошли арт[16], граница вода Срденик[17], Пећ 8 Кривица, граница К8чишћа, граница 8 Конevod8[18], граница Трнова каменица[19], Обишени д8б, код нега[20] ће граница Владавића д8брава, брдо Самолек, мали Коначник, Цетина под Гард8н. Пак низ Цетин8 8прав изпод[21] села Чапориц, изпод села Ѷглани[22], низ Цетин8, али[23] посри(д) рике 8 Блато од Радобиле[24], низ рик8 под Крешево, под село Кат8ни[25], све низ рик8 8 Пер8ћиц8, под (град)[26] Задварће, низ рик8 под Слиме 8[27] К8чиће, низ рик8[28] под Мириц, Висећ, Медвић8, низ рик8 прид град Омиш. Пак[29] 8 море, а низ море до Стобреча алити 8[30] рик8 Жновниц8.]

Ове границе, ако и нијесу закон, унесене су у главни рукопис на овоме мјесту, али није их записала обична рука, већ нека друга, може бити нешто мало каснија, као што се види из начина писања. У **b d** овога нема овдје, у **c** долази

али пуно даље доље, (послије нашега броја 96) како ће се показати на своме мјесту; исто тако у **b²**, т. е. у тексту изновице у тај рукопис уписаном на самоме крају.

[1]) *роћства* **c b²**. [2]) *четвартић* **c**, у **b²** само: *на д̅ первара.* [3]) *мисеца фебрвариђа* **c** [4]) *бвдвћи* **c b²**. [5]) *оходећи* **c**. [6]) *парви* **c b²**. [7]) *Пођлици* **c b²**. [8]) *походећи* **c b²**. [9]) *Пођлица* **c b²** [10]) *ћнихове* **c**. [11]) *старини* **c**, *о-старине* **b²**, у главноме рукопису погрјешно: *од страни.* [12]) *од запади* **c**, *од з. од. м.* **b²**. [13]) *гди* **c b²**. [14]) *Жарновница* **c b²**, *Жарновнице* **c b²** итд свагда овако, тако се и данас зове ова ријечица. [15]) *Пећиница* **c b²**. [16]) *Ошђли харт* **c b²**. [17]) *Седреник* **c**, *Сарденик* **b²**. [18]) *в Која̀неводв* **c**, *в Кећневодв* **b²**. [19]) У **c b²** даље слиједи још ово: *граница Тартарица, Каменица, граница.* [20]) *код ћнега* **c**. [21]) *испод* **c b²**. [22]) *Угђлани* **c b²**. [23]) *алит* **c**, *алити* **b²**. [24]) *од Радобиђле* **c b²**. [25]) *Катвне* **c b²**. [26]) у главном рукопису истрто. [27]) *и* **c**, *и сквчиће* **b²**. [28]) у **c b²** даље овако: *под Квћнак, тисни, камени, низ рикв.* [29]) *паке* **c**. [30]) *до у* **c b²**.

Мјесго овијех граница на истоме мјесту долази у **b c d e** овај уметнути „капитуо“, којега у главноме рукопису нема:

[Капитво ситађски **b** *(капитвл ситански* **c**, *kapitul sitajski* **d**, *кипитвл ситађнски* **e**).

Миквла Десић своћим братством (браством **b e**) Бвртаци (Бвтраци **c d**) и Радаци, Остоћићи (и Остоћић **c**, *Ostoich* **d**) своћим браством. Иваковићи (Иванковићи **c d**), Толоћевићи (*Tolojevich* **d**), Стипанићи с Радичићи (и с Радичићи **c**), Михан Маркović с Ковачићи (с Ковачићем **c d**) и Владичићи (и с Владичићи **c d b² e²**) — тих (ти **c b² e²**) заћедно владаћв (плаћаћв **c d**) десетинв и диле свство (свдство **c d**) и д-овога (од овога **c**, *odgovora* **d**) рачвна када парво доиде на нашв третинв, приходи рачвн браством (братством **c d**), а за ћними Никола Десић с ћниовим (ш ћниовим **e**) браством и привазеше к себи Раскоћачиће в своћв третинв с воћлом свега брастна Кременићани. (Овако у **b**, или у **c** мјесто „Никола Десић“ итд. овако: Толоћевићем, и Стипанићем, ш ћних браством. а за ћними Мићанв ш ћних братством, за ћними Миквли Десићв ш ћни браством, (даље као у **b**, само што пише: *Расохачиће.* У **d** опет другачије: *a za nimi Mijanu s nih brastvom i privazese k sebi Racolaçiche u svoju tretinu s vogliom svega brastva Kremenichianih).]*

[У **a b² e²** мјесто свега тога наставља се без натписа одмах овако:

А Миквла Десић и Толоћевић, Стипанић и Радичић и Михан Марковић с Ковачићем итд.

с овијем разликостима: послије *свство* слиједи: *заѣедно*, даље: *од овога рачвна: када проѣде на нашв третинв, приходи* (довле само у **b**^{2} **e**^{2}) *рачвн з брацтвом, а за ниме Толоѣевиќ ш ним брат(с)тво, а за ним Миквла Десиќ ш неговим братом (браством* **b**^{2} **e**^{2}) *и призваше к себи Расоачиќе в своѣв третинв с волом свега браства Кременичан.*]

30 (25). Лито г(оспо)дне[1] **ϒ.ꙋ.п.є**, **.л.** дань мисец(а) децем(б)ра[2].

Ва име боже[3] амень. Овои[4] Полица[5] кѹпно и договорно ѹчинише и ѹзаконише штатѹть[6] свои[7] и законе свое[7], наипри[8] стрнеќи[9] и тврдеќи[9] законе и обичае, кое[10] имаю[11] ѹ листихь и ѹ записихь ѿ господе придне[12] а потвриене[13] по саданемѹ[14] нашемѹ присвитломѹ господтвѹ[15] бнетачкомѹ[16] по бривележихь[7].

[1]) *Лита господинова* **b**, *лито господѣне* **a c**, *Lito godine* **d**. У **b c** пишу годину: ***чѣпе***, али у **b**^{2} **e**^{2}: ***чѵпе***. [2]) у **b c d** краће овако: *деценбра* **л̄** *decembra na* **л̄** 30. У **a** написано словима: *на тридесет дан;* послије додан овај натпис: *Поличани вчинише статвт.* (Овако је и у **b**^{2} **e**^{2}). [3]) *божѣе* **a b c d**. [4]) *ово* **a b**, *овоѣ* **c**. [5]) *Поѣлица* **b c**. [6]) *статвт* **b**, *в статвт* **c**. [7]) *своѣ* **b c**, *своѣе* **b c**. [8]) *наѣпри* **b c**. [9]) *старнеќи* **b c**, *твардеќи* **b c** *стернеќи, перенеќи* **b**^{2} **e**^{2}. [10]) *коѣе* **b c**. [11]) *имамо* **b c d**. [12]) *вридне* **b c d**, *в заповиди од господе придне* **a b**^{2} **c**^{2}. [13]) *потварѣене* **a b c**. [14]) *по садашѣнемв* **b**, *садаѣнемв* **c**. [15]) *госпоствв* **b**, *господтвв* **c**, *господинв* **a b**^{2} **e**^{2}. [16]) *мнетачкомв* **a**, *млеташкомв* **b**, *mletaçkoти* **d**, *млеташкомв* **b**^{2} **e**^{2}. Даље нема у **b c d** ништа. [17]) *по привилеѣи* **a b**^{2} **e**^{2}.

[Табла.]

[Наипри ствари цриквене.

Бенефици, очестьа. Проклецтва. Ѹбоиства. Ашашиньства. Разбоиство. Лѹпештво. Скѹбана. Сича. Цина рань али модриць. Надворе. Бои женьскихь главь. Разбиание женьско. Самосегь племенщинь али иннихь ствари. Осѹдь сиони. Осѹдь разбоини. Осѹдь езични али ини али заставни. ѿ племеньщинь, тко е ѹ држанию; од кѹпованьѣи племеньщинь али продаи; ѿ заставленьи племеньщинь. Од ствари

гибȣћихь. Ки би се нашао невирань али издаица миста. Тко би на кога ȣзложио невирȣ неправо и онь се правь нашао. Законь ѿ гаћа али испаше, али гаи када е ювре испаша. Закони ст[в]ари ки сȣ ине господе и потврьение ȣ листихь наше господе. Закони од попашь ȣ виноградȣ не обћаманȣ; а паке ȣ обћаманȣ, али зими, на житȣ, ȣ вртлȣ, на синокоши, ȣ дȣбрави ка роди жиром.]

Ова „табла“ долази само у главноме рукопису, и то не на овоме мјесту, већ послије закона „од женскога боја“, пред „осудима“, уметнута као у средину. У нашем је издању стављена овамо, пошто навијешта ствари, које су у тексту одавле даље на реду. У **a** није ова „табла“ преписана, пак зато је нема ни у b^2 e^2.

Ствари цриковне[1].

31 (26). Да[2] бенеф(и)цићи[3] и очестьа[4] црикве[5] имаю[6] се саблȣсти[7] и[7] право дати приа[8] свихь инихь ствари, и да ниткорь не мози[9] приȣзети али[10] посести цриковнога[11] али ȣздржати оно ча е цриквено[12]; а десетине да се имаю[13] плаћати[14] онако, како е[15] нарееио[15] са светим оцем и записано.

1) *царковне* **b** b^2 e^2, *цриквене* **a c d**. 2) ове ријечи нема у **b c d**. 3) *беневицић* **a** b^2 e^2, *беневицiће* **b**, *беневицие* **c**, *beneficie* **d**. 4) *очиства* **b c** b^2, *очинства* **a** e^2, *oçinstva* **d**. 5) *црикви* **a**, *царкви* b^2 e^2, *царкве* **b**. 6) *има* **b c d**. 7) ове ријечи нема у **b c d**. 8) *прића* **a b c**. 9) *не море* **b c d**. 10) *или* **b**. 11) *царковно* **b**, *цриквено* **c**, *czarqueno* **d**. 12) *царковно ча ће* **b**, *ча ће цриквено* **c**, *ча ће цриковно* **a**. 13) *имаћю* **b**, *се имаћȣ* **a c**. У главноме рукопису могло би се читати: *си имаю*. 14) *платити* **b**. 15) *ће наређено* **b c**, *нарећено* **a**, *са светими оци исписано* **a** b^2 e^2.

Ѿ проклецтва[1].

32 (27—28). Толикое[2] тко[3] би се нашао грихом[4] проклеть очито и навищень[5] за проклета, да не мози[6] [опћити] опћити ни живити с иними лȣдми[7], ѿложе челади[8] од оне кȣће гди стои[9]. И ако би га ȣ том

проклецтвȣ[10] достигла смрть[11], нима се ȣкопати с иними крстђами[12], него иньди. И они тко[13] би се нашао очить[14] ожȣрникь, и они ки би се не хтио[15] исповидати даи едночь[16] на годище[17], тер га ȣ том смрть[11] нашла, и тко би, ча богь ȣпаси[18], сам себи ȣчинио смрть[19], ли[20] такоюрь.

[1]) *од проклества* **a b c d** b^2 e^2 [2]) *толико* **b**, *толикође* **a c**. [3]) *ко* **b c d**. [4]) *гриђом* **a b d**. [5]) *навишћен* **a b c d**. [6]) *тоже* **d**, у **a**: *ни жити*, у b^2 e^2: *ни ђисти*. [7] *ђлȣдми* **b c**, *лȣди* **a** [8] *чеђлади* **b c**. [9]) *стођи* **b c**, *и од ине кȣће да стођи* **a** (као додатак). [10]) *проклествȣ* **a b c**. [11]) *смарт* **b c**, *достигнȣла с.* **a** b^2 e^2. [12]) *каршћани* **a b**, *карстђани* **c**. [13]) *ки* **b d**, *кои* **c**. [14]) *очито* **a** b^2 e^2, *очити* **b c d**. [15]) *не тиђо* **a**, *не ктиђо* **b**, *не хотио* **c**, *nektio* **d**. [16]) *баре ђедном* **b**, *баре ђедноч* **c**, *barem jednom* **d**. [17]) *годишће* **a b** [18]) *зачȣвађ* **b**, *сачȣвађ* **c**, *сачȣвађо* b^2 e^2. [19]) *смар(т) ȣчиниђо* **b**. [20]) у **b c d** овакав завршетак: *тако како ђе згора.*

Законь о-диленьа[1].

33 (29—31). Гди[2] се диле братьа[3], ближна или даона[4], или синови ѿ оца или ини[5] ближика, ким се подоба[6] раздилити, тада ако е благо гибȣће, тои е лахко[7] право раздилити, него само ако би сода али провижиȣнь[8] ѿ господе, тои гре онои глави комȣ е писано.

Ако ли е племеньщина[9], има поити на главе и има бити млаемȣ[10] старо огнище[11]. И када се раздиле право, тада има свакь свое држати. И ако би се када посли подиливали али помиревали[12], волань е свакь[13] подиливати вазда и примиревати, кад мȣ годи драго. Него само свакь е волань[14] стати на свођои ждрибенице[15].

И да братьа[3] али[16] ини диониці, докле се годирь не раздиле, тада им е[17] све заедно, и добро и зло, и[18] користь[18] и щета[18], и дȣзи комȣ сȣ дȣжни и тко[19] е ним дȣжань: то им е заедно опћено, докле[20] се раздиле; а када се раздиле, тада[21] е[21] свакомȣ [свакомȣ ȣ[22]] свои дио.

[1]) *одиленћа* **a**, *одиђленћа* **b**, *од диђленћа* **c**. [2]) *да* **b d**, *ди* **c**. [3]) *браћа* **a b c**, *brachia* **d**. [4]) *диђона* **b**, *диона* **b d**, *дала* **a** **b**² **e**². [5]) *ина* **b c d**, *ини ближнике* **a b**² **e**²; у главноме је рукопису на крају *а* исправљено послије у *е*, те је исправљач читао: *ближике*. [6]) у **b c d** другачије: *ако ће подобно раздилити се*. [7]) *ће ласно* **b c d**, *лако* **a b**² **e**². [8]) к ријечи *провижиђвн* **a b c d** додаше објашњење: *даровщина*. [9]) *племешћина* **a b**; *има поћ* **a**. [10]) *млаћемв* **a b c** [11]) *огнишће* **a b c**. [12]) *али помиревали* нема у **b c d**, у **a**: *помиривали*, исто тако у **b**² **e**². [13]) у **b c d** овако: *свак вазда (вазда свак* **c**) *приминити* (у **b** гријешком *принити*, то је у **d** преиначено у *priti*). Даље нема ништа до слиједећег отсјека. [14]) *е волань* изостављено је у **b c d**. [15]) *ждрибници* **b c d b**² **e**², тако и **a**, гдје бјеше прије *на своме ждрибв*. [16]) *или* **b c**, даље у **a**: *ини дилници*. [17]) ове ријечи нема у **b c d**, у **a** *ће*. [18]) овијех ријечи нема у **b c d**, али у **a** као у главн. рук. [19]) *ко ће* **b c d**. [20]) *дочим* **b c d** [21]) овога нема у **b c d**. [22]) сувишне ријечи у главноме рукопису, у **a b**² **e**² нема их, већ само овако: *та(да) ће свакомв своћ диђо.*

Под конац овога закона има у главноме рукопису додатак новије руке овако: *а сестре неимадв дил кад има(ю) брати или од ни остад (кхе), него рвхо и оброк на одаћв;* и у **c** има овакав додатак такођер новијом руком: *а сестре не имадв диђо, када имаћв браћв или од браће остатки, него само рвво и (о)брок на вдаћи.* Овога нема у рукописима **a b**² **e**².

Од парне капитви[1].

34 (32). Наипри[2] тко[3] е с ким в коћои[4] правди али[5] парни[5], тере[6] ће една страна дрвгв прво позвала[6] по законв али[7] бвди иҁ плем(ен)щине[8] али инога[9], тада не море с правдом опеть ови[10], ки е прво прень, оногаи дрвгога прити ни позивати дотле[10], докле се онаи прва правда не сврши; ере ние подобно да[11] правда взопеть гре, али да една парна дрвгв смета[11]. Тои се развми, ако[12] не би вола дрвге стране ѿговарати[12]. Ако ли мв почне одговарати и влизе в парнв, тада е волань[12], одложивь ако би се прва парна[13] ѿ толико давна[14] времена како в непомнв[15] запвстила[16]. И паке схранећи овви правь, да[16] ако би ови ки е прво почео дрвгога прити тере мев тои ли овомв, кога пре, вчинио мв никв силв али новщинв[17] али самосегь[18], тада е волань ови прити[19] га и на-нь говорити са[20] свв

прв8 правд8, волань[21] е[21] т8жити се и[22] парну на-нь здвигн8ти од те силе али новщине, да ние волань сил8 8 сил8 8чинити.

[1]) У **a**: *капит8(о) од парне, капит8л од парне* **b c d e b**² **e**². [2]) *наѣпри* **a b c e**. [3]) *ко* **b c d e**, *токо* **a**. [4]) ова је ријеч у свијем рукоп. изостављена, само се чита у **a b**² **e**² *коѣом*. [5]) ове двије ријечи само у **a b**² **e**². [6]) Умјесто *тере* до *позвала*, којима одговара у **a b**² **e**²: *ѣедна страна др8г8 позивала*, **b c d e** овако: *и ки с8 се наѣпри позвали*. [7]) *или* **b**. [8]) *племенщине* **c**, *племенш́ине* **e**, *племещине* **b**, *plemenschine* **d**, *племеш́ине* **a**. [9]) *од инога* **b c d e**. [10]) Умјесто *ови-дотле* стоји у **b c d e** овако: *др8ги позвати*, у **a** овако: *ови ки ѣе парво прем онога др8гога ни зло звати*; слично у **b**² **e**². [11]) **b c d e** овако: *да правда ѣедна др8г8 смета*, у **a** овако: *да правда 8спет гре* итд. [12]) **b c d e** овако: *веќ ако би обиѣ8 стран воѣла била, или ѣим правда рекла*. [13]) *парѣна* **b e**. [14]) *давно* **b c d e**. [15]) *непомѣли* **b c e**, *nepotini* **d**. [16]) Послије ријечи *зап8стила* у **b c d e** даље овако: *меѣ8 то раз8ми се, ако би м8 8чиниѣо коѣ8 сил8*. [16]) у **a b**² **e**² пишу овако: *ов8 правд8, ако* . . . [17]) *новищин8* **b**. *новштин8* **e**, *novschinu* **d**. [18]) Ове ријечи нијесу разумјели па зато пишу: *само сега* **b** *сало сег* **c**, *амо сега* **e**, *самосе* **a b**² **e**², **d** још добро: *samosegh* [19]) без *ови* само *прити га* **c d**, само *вратити га* **b e**. [20]) *за* **a b**² **e**² **b c d e**. [21]) Умјесто ове двије ријечи само *и* **b c d e**. [22]) даље у **b c d e** овако: *за двигн8ти и т8 сил8 и новщин8 како правда*. У **a b**² **e**² послије *за св8 прав8 правд8* овако: *и парн8 на-н здигн8ти од те силе* итд.

Ѡ͘ сваде и боа[1].

35ᵃ (33—37). Ако[2] би се тко с ким[2] свадио[3] тере се ск8бли али били през[4] ране али модрице, они тко е[5] почео[5] бою[6], плаћа ос8дь[6] по закон8 либар .кє҃.

Ако ли би се тко с ким затакао[7] бити, они кои наиприа чини затачь[8], д8жань е ос8дь[9] либар .кє҃.

Остали бои али рана гре 8з р8к8. Ако ли би била модрица, носи либарь .є҃.[10]

Ако ли е рана ѿ[11] (ѡ)р8жна али по ини п8ть, кою ран8 покрива свита, таи[12] свака рана носи либарь .кє҃.

Ако ли е рана на образ8 али на р8ци, кою свита не покрива, таи носи либарь .н҃.

Ако ли би на сридократю[13], к8 8 дио свита покрива, а 8 ники дио не покрива[14], том8 има бити разгледь[15].

Ако ли би тко кога окластио р8ком, тои[16] би био маганатань[17] едном[18] р8ком ал ногом али толикое оком[19], свако едно тихь[20] носи по вражде[21], ча е либарь .рк.

[1]) *од свадбе и боѣа* **a b**² **e**², *од свадбе али боѣа* **b c d e**. [2]) *а то ко се токо с киме* **a**, *а то како се тко с киме* **b**² **e**², *ако би се ко с киме* **b e c d** као главни текст). [3]) *свадиѣо* **a b e**. [4]) тако **a d** (главни текст гријешком *праз), брез* **b e**, *без* **c**. [5]) *ѣе почеѣо* **a b e**, *ѣе почео* **c**, *je roçeo* **d** [6]) у свијем рукописима: *боѣ* **a b c d e b**² **e**². [6]) исправљено према свијем рукописима, у главноме погрјешно *осадь*, али у **b e**: *освд8*. Први осуд у **a**: *либар осамдесет*, у **b**² **e**²: *осам*. [7]) *затекао* **a b e b**² **e**², **c d** како и главни рукопис. [8]) *коѣи наѣпри чини заточ* **a b**² **e**², *коѣе наѣприѣа чини затак* **b e**, *кое наѣпри чиних затач* **c**, *kojyi najpria cini zata*∴ **d**. [9]) *осв да* **b c d e** [10]) ово гласи у **b c d e** овако: *Остали боѣ маѣни али модрица носи либар .е.*; у **a b**² **e**² нема ове реченице никако. [11]) овога слова нема **b c**. [12]) **b c e** пишу даље овако: *Осв да либар .же.*, у **d** ријечи *осв да* нема. [13]) *сридократѣ8* **a**, *сридокраћ8* **b e**, *сридокраћѣ8* **c**, *sridokraju* **d**. [14]) У **b c d e** овако: *била рана по под свитом а по ван свите*, у **b**² **e**²: *тере свита покрива коѣи диѣо а коѣи не покрива*. [15]) *том8 ѣе разглед* **b c d e**. [16]) *тер* **a**. [17]) *маганан* **a**. [18]) ове ријечи нема у **a**. [19]) *ако ли би тко кога окластио р8ком али ногом али оком* **b c d e**, у **a b**² **e**² овако: *ако ли би тко кога окластиѣо р8ком тер би биѣо маганан р8ком али ногом али толикоѣе около* (у **b**² **e**²: *свако око).* [20]) *свако али ѣедно* **a**, *свако тое* **b c d e**, *свако носи али ѣедно ти носи* **b**² **e**². [21]) **b c d** овако: *носи осв да и плаћа либар сто и двадесет*.

Ѿ (д) рань[1].

35ᵇ (38—39). Ако ли би манкала[2] два таи 8да, тада два кратъ толико. Ако ли три, тада три кратъ[3]. Ако ли четири, тада четирь кратъ[3]. Ако ли петь, тада пет кратъ[3]. Ако ли сва[4] шесть, а човикь не би с тогаи[5] 8мро[6], тада ли такои по таи[7] рач8нь. А за тои е тои такои 8законено на веће вражде[8], ере е гори и тежи чов(и)к8 зао животь него смрть, ка се юдном чов(и)к8 8чини.

И ѣошь гди би се те такове ствари згодиле, ке би такои веле сметене[9], има се процинити по циньцихь[10], ничь[11] по закон8 а ничь[11] по мисли и к8шенции, и паке разабравши[12] зачь е тои 8чинено и по чем.

[1]) овога натписа нема у **b c d e**, али се чита у **a b² e²**. [2]) *ако би поманкала два ѕда* **a b² e²**, у **b c d e** краће: *ако ли би о-тизи два.* [3]) у **b c d e** послије *крат* свагда се додаје *по толико.* [4]) *све* **b c d e**, *сви* **b² e²**. [5]) *с тега* **b**. [6]) *ѕмра* **a b² e²**. [7]) *ти* **a b² e²**, **b c d e** овако: *тада ли како ће згора.* [8]) у **b c d e** нема ријечи *вражде,* него само ово: *то ће тако ѕзаконено, ћер би боћла човикѕ смарт него зао живот.* [9]) У **a b² e²**: *таке веле смартне,* **b c d e** овако: *и гди би се те такове ствари згодиле толико сметене.* [10]) *цином* **b c d e**. [11]) *нищо* **b c d e**; у **b c e**: *по свидоци* (**d** *po suidoçbi)* стоји пред ријечима *по законѕ.* [12]) послије ријечи *кѕшенциђи* у **b c d e** само овако: *све разабравши.*

Ѿ рань ѹ рѹци.

35ᶜ (40—46). Гди би поманькао прсть, палаць[1] носи по рѹке, ча е либарь .ѯ.[1], а остали четири дрѹгѹ по рѹке, ча е либарь .ѯ.[1] И толикое се има цинити веће[2] едань Ѿ дрѹгога, колико е ки Ѿ[3] кога[3] вриднии. И паке[4] се има процинити, ако би сасвим не манкао кои годи ѹдь: тотѹ има бити разгледь. А тои се разѹми ода свакога ѹда.

Прсти ножни носе за по[5] рѹчнихь, а такое палаць по, а ини сви по.

Има се видити, гди е и ѹ ком мистѹ ѹчинено и на коем дѹгованью и с кога ѹзрока, зач[6] се не могѹ све ствари на пѹни[7] исписати, да[8] има се по кѹшенции николико сѹдити.

Гди би поманкао од боа ѕѹбь, носи осѹда (либарь .н.[9]).

Гди би Ѿсичень нось, тада греде наипри за ранѹ по законѹ либарь .н., а за огрѹбление образа толикое, нека[10] е либарь .р.

И тако се има разѹмити ода свакога ѹда, ако би била грѹбота и рана.

Гди би Ѿсичено ѹхо, тои носи либарь .н.

Гди би Ѿ боа оглѹхло ѹхо, тада носи либарь .н. Ако ли би и Ѿсичено и оглѹхло, тада [тада] носи либарь .р.

[1]) **b c d e** овако: *Да* (или *Гда) би маѣнкао палиц, носи по рѕке.* [1]) у **b**² **e**² исписано: *деветдесет.* [2]) ова је ријеч у **b c d e** изостављена, **b**² **e**²: *веќи.* [3]) у **b c d e** овога нема, у **b**² **e**²: *кад ће од дрѕгога.* [4]) *и тако* **b c d e b**² **e**², даље овако у **b**² **e**²: *ѕ то има бити разгледано разѕмѕ од св. ѕда.* [5]) *по* (без *за)* **b c d e.** [6]) *ћер* **b c d e.** [7]) *на пѕно* **b c d e b**² **e**². Слиједећа ријеч у рукописима **b c d e** пише се *исписати,* тако је и боље, него ли *испитати,* што се чита у главноме рукопису и у **a b**² **e**². [8]) *гди* **a**. [9]) Што је заграђено, додано је према **b c d e**; у главноме рукопису као да је заборављено, јер је требало написати на обратној страници; зато нема ни у **a b**² **e**². [10]) *ча ћест* **b c d e**. [11]) овога пошљеднјега нема у **b**² **e**².

ѿ крви.

36ᵃ (47). Ако ли би тко ѕбио брата приснога, ча не даи богъ, не има веће бити поличанинъ[1], а племенщина[2] неговъ дио, ако ю има, ближнемѕ комѕ[3] пристои по бащини, како да би ѕмрьо. Нѕ ли би се таи веће нашао ѕ Полицихъ, да га имаю тирати сва Полица у неговѕ главѕ.

36ᵇ (48). Ако ли би тко ѕбио брата не прем приснога тер се посли нашао ѕ Полицихъ, толико има бити т(и)ранъ[4], колико мѕ е био близѕ ѕ братцтвѕ[5].

36ᶜ (49—50). Ако ли би тко ѕбио ближнега али врвнога[5] за ција племенщине[6], да немѕ остане, ка[7] би га имала пристоати по бащини[7], да томѕи ѕбоици не има бити они дио, него иномѕ[8] комѕ пристои по разлогѕ ѿ племена.

Ако ли би они, ки е ѕбенъ, имио кѕ хћерь, али веће ихъ, да онаи племеньщина остаю ним.

36ᵈ (51). Ако ли би грихом ѕбио поличанинъ поличанина ѕ Полицихъ али иньди, еднако носи.

36ᵉ (52). Ако ли би ѕбиѡ поличанинъ изваньскога за крвь приднѕ[9], за тои имаю Полица стати.

36ᶠ (52). Ако ли незаимито[10], тои е онога стварь ки крвь ѕчини[11].

36ᵍ (53). Ако ли изваньски поличанина, тои имаю тирати Полица брацки, ако[12] е прѣзьзаимито; ако

ли е за придп8 пизм8, и не имаю га Полица [ти] тирати.

36[h] (54). Ако ли би 8био али обранио изванни изванега 8 Полицихь, за тои се Полица не импачаю[13].

1) *поѣличанин* **b c e b**^{2} **e**^{2} 2) *племешкина* **b b**^{2}, *племенишкина* **e e**^{2}, *plemenschina* **d**. У рукописима **b c d e** додано *ѣнегова* без ријечи *дио, ако ю има*, у **b**^{2} **e**^{2}: *ако ѣе има бл. ѣнегов диѣа.* 3) *кога* **b c d e**. 4) у **a** *тиран*, у **b c d e**: *тратан*, у главном је рукопису написано само *трань*. 5) *брацтв8* **b c e**, **d** *bratstvu*. 5) *варвнога* **a c d** *вирнога* **b**^{2} **e**^{2}, *парвога* **b e**. 6) *племещине* **b b**^{2}, *племенишкине* **e e**^{2}. 7) Ријечи *ка* до *бащини* нема у **b c d e**. 8) *оном8* **a b c d e b**^{2} **e**^{2}. 9) тако и **a b**, у **c e**: *придѣн8* (читај: *pridńu)*, у **b**^{2} **e**^{2}: *за крив8 притѣн8.* 10) *ако ли ниѣе заѣато* **b c d e**, у **a**: *ако ли би незаѣмито.* 11) *чини* **b c d e b**^{2} **e**^{2}. 12) Овога даље све до конца реченице нема у **b c d e**, али у **a b**^{2} **e**^{2} чита се овако: *братински, ако ѣе презаѣмито; ако ли ѣе за придн8 писм8, не имаѣ8 га полица тирати.* 13) *не инпачаѣ8* **c**, *ne inpançaji* **d e**^{2}, *не панкаѣ8* **a**, *не ипачаѣ8* **b**^{2}.

Ѿ[д] крви[1].

37[a] (55). Гди ли би била[2] мртва крвь[3], хоѣе законь стари да е том8и цина либарь .с.м. Тои се раз8ми, ако би се тко с ким [с ким] свадио тере 8био едань др8гога.

37[b] (56). Ако ли би 8био тко кога законом ашашиньским[4], вола[5] изь приварке, али м8 заседши[6], али га 8био при ком8 благ8 али за кою користь, али е га одрьо 8бивши, том8 е законь, да т8и имаю поити вражди[7]. И ако би се могао такови ашашинь али разбоиникь 8хитити, има се ѡбисити али разсквартати[8], или би[9] поличанинь или извански.

Ѿ[д] крви[1].

37[c] (57). Ако ли би 8био едань др8гога р[8]в8ѣи се[10] оба се и на себи[11], не б8д8ѣи била том8и[12] крвь придна незаимита[13] али ники ини таковь подобань 8зрокь, т8и таков8и крвь ка се на себи 8чини, мртва или жива, тои плаѣаю Полица.

37[d] (58). И ћоще[14] ако би тко 8чинио крвь мртв8 или жив8 при свом8 иманью али при к8ћи, а тко би га крео, и[15] том8 е таиерь законь; или при живини (или) инди, ли таки е законь. Али[16] при жит8 али[16] при виноград8 али[16] ином8[16] воћ8, ли такиерь законь, да га Полица плаћаю; ере ли свакоћако ако би се л8пежь 8хитио 8 креи[17], има се обисити, како[17] е посли писано од л8пештва.

37[e] (59). Толикое ако ли би тко кога 8био нашадь[18] на негов8 к8ћ8, д8жань м8[19] е и крвю и надворемь[20].

37[f] (60). Ако ли би м8 бно челадь, али м8 кое ино надворе[20] 8чинио на к8ћи, о-тога е речено напридь.

Тко 8злежи ѿ боа[21].

38 (61). Гди ли би чов(и)кь од боа 8злежао и болизань приа и толико дань изг8био, том8и законь ние ини, него ако би се ча[22] процинило по добрихь л8дехь[23].

39[a] (62). Ако би тко племенита чов(и)ка 8хитио за власе поличанинь тере вргао ним на тли[24], рекши незаимито али презь[25] такова подобна злога 8зрока, ако би м8 8чинио таков8и т8и срамот8, д8жань м8 е живом враждом[26], ча е либарь .р҃.к҃. Тои се раз8ми, ако би ови др8ги нега[27] не ск8бао[28]; ако ли ск8бе[29] ови нега, тои е 8 заим8; да ли ови ки почине[30], негова е кривина. Тои се раз8ми мев л8дми племенитими.

39[b] (62). Ако ли би кметићь племенит8 чов(и)к8 8чинио таков8и срамот8, том8и веће иде[31].

39[c] (63). Ако ли би тко[32] кметовићь на свога господина р8к8 поставио, д8жань е десном[33] р8комь.

*

40 (64). На конаць и на сврх8 какова би годирь била рана, една али ћихь веће, и 8 ком годирь мист8, тои Полица 8законише овакои: не б8д8ћи нике[34] ине начимбе али такмине меѣ8 ониме[35] ки с8 8 том, тада они[36] ки б8д8 ранам цинци имаю видити и разгледати и помисливши[37] проценити, ничь[38] по закон8 и обичаю, а ничь[38] по домисли и по к8ше(н)ции; зачь[39] се не мог8 прем све[40] сваке ствари на п8ни[41] сасвим законити, измирити и 8гонитати[42], ни се мог8 прем све ричи 8 щат8ть[43] поставити, да има се прозрити[44] и проценити, ка е рана ѿ кое жеща[45] али л8ћа али ѿ смрти с8мнюениа, али ѿ кое се приме веће болести и те(ш)коще и траћениа вола[46] ликарне али шкоде[47]; али паке гди се згоди да се виде[47] кости али пл8ће али можћани али ине кое ствари ѿ живота: тои се све има сагн8ти и примирити, ере[48] се не мог8 све ствари изименовати[48], како е згора речено.

41^a (65). Ако[49] би тко кога разбиаѣо али дерао[50] на п8т8 вола иньди, али м8 засео[51] не б8д8ћи м8 кр(и)вь, д8жань е ос8дом либарь .р҃., по страни а др8га по[52] опћини поличкои; а да се прво има вратити, ча м8 е вазето ѿ блага. Н8 ли би га 8дрио[53] али обранио[53], том8 е законь речень[54] згора; ако ли би га 8био на мисти[55], д8жань е дви вражди[56], како е згора приа писано ѿ шашиньства.

41^b (65). Ако ли би ови себе бранећи терь ча 8чинио на себи, тои плаћаю Полица, како е и прво речено.

[1]) Овога наслова нема у другим рукописима осим главнога и **a** **b**^{2} **e**^{2}. [2]) *пала* **b c d e**. [3]) **b c d e** додају: *од нас меѣ нами.* [4]) у **a b**^{2} **o**^{2}: *ашашинством.* [5]) *воѣлом* **b c d e b**^{2} **e**^{2}, *волом* **a**; и у главном је рукопису нетко каснијом руком над *вола* написао *ом.* [6]) *засеши* **c**, *засешеи* **b**, *засевши* **e**, *zasesi* **d**, *засидао* **a**, *засидаѣо* **b**^{2} **e**^{2}. [7]) *правди* **b c d e**, у **a b**^{2} **e**^{2}: *вражди,* (али је овђе у тексту којешто изостављено). [8]) *рашквартати* **b c d e b**^{2} **e**^{2}. [9]) *или би био* **b c d e**. [10]) *арв8ћи се* **a c d**, *прв8ћи се* **b** *и ар-*

вѣћи се е, *харваћѣћи се* ƀ² е². [11]) *нади се* ƀ d е, а с слажу се с главним рукописом. [12]) *ѣ томѣ* b с d е. [13]) *незаћмена* b с d е. [14]) У главноме рукопису *ћоче*, у а b² е²: *и ћош*, ƀ с d е: *и ћоще*. [15]) мјесто ове реченице у ƀ с d е: *и то како е згора*. Ондје су изостављене такођер ове ријечи: *или при живини (или) инди, ли таки е законь*, које се читају у главноме рукопису и у а. Ријеч *или* уметнута у текст из а b² е². [16]) у с: *или* (а ƀ d е ƀ² е² као главни текст); b с d е: *комѣ воћѣ*. [17]) ријечи *ѣ креи* нема ƀ с d е; исто тако нема ондје конца реченице *како до лѣнештва*. [18]) *дошад* ƀ с d е; *нашадши на ћеговоћ кѣћи* ƀ² е², *на неговом кѣћи* а. [19]) ове ријечи нема у b с d е. [20]) *надворћем, надворће* ƀ с d е; у ƀ² е² све је то испало. [21]) овај се наслов чита само у главноме тексту, у b² е² нијесу ријечи истакнуте као натпис, али се читају. [22]) *што* а ƀ² е². [23]) у ƀ с d е овако: *то мѣ ће закон пригледат з добрими ћлѣдми*. [24]) *ниме на тле* а b² е²; у ƀ с d е: *незаћмато*. [25]) *брез* а ƀ с d е. [26]) *правдом* b с d е. [27]) *ови дрѣгога* а b² е². [28]) *шкѣбаћо* ƀ, *smurao* d. [29]) *искѣбе* (без *ови нега)* ƀ с d е. [30]) *почме* а b² е², *почимћле* с. [31]) *иће* а b² е². [32]) *коћи* ƀ с d е; даље у ƀ² е²; *кметић*. [33]) *едном* b с d е. [34]) *кое* b с d е, ријеч *начимбе* изостављена је у ƀ с d е, али је остало још послије ње *али* у ƀ с е; у тим се рикописима чита *такмене*, у ƀ² е² ове ријечи нема. [35]) *онизими* ƀ с d е, *ћнима* b² е². [36]) *тада они* изостављено у ƀ с d е. [37]) *промислити* а, у b с d е ове ријечи нема; у главном је рукопису погријешено: *помислишивши*, у b² е²: *видити и развмити и разгледати, промисливши*. [38]) *нищо* (или *ништо)* b с d е. [39]) *ћер* ƀ с d е. [40]) *прем све* нема у b с d е; за овијем ријечма у ƀ² е²: *ричи ѣ статѣт ѣписати*. [41]) *на пѣно* (без *сасвим)* b с d е. [42]) *ѣгоненѣти* а ƀ² е², *ѣгодити* ƀ с d е. [43]) *статѣт* ƀ с d е b² е². [44]) *видити* b с d е, *позрити* ƀ² е². [45]) *од ке већа и жешћа* а b² е²; у b с d е овако: *ка ће рана али шћета али веће болести*, у а даље овако: *али од смарти сѣ од сѣмленна али од коће прем веће болести;* од прилике овако и b² е². [46]) нема у ƀ с d е. [47]) *и траћенћа ликариће и шкоде* b с d е; *и тратећи веле ликариће али шкоде* а, *и тратћне ваћла али шкоде* е², *и траће вала али шкоде* b². Мјесто *виде кости* у главноме рукопису стоји гријешком *ваде кости*. [48]) *ере* до *изименовати* нема у b с d е. [49]) Овога свега даље у b с d е нема. [50]) *али дерао* нема у а ƀ² е². [51]) *и ћововмѣ инди засећо мѣ* а, *воћлом инди засећо мѣ* b² е². [52]) *сто* а ƀ² е². [53]) *ѣдарићо* а b² е², *оранићо* а b² е². [54]) *томѣ ће речено* а. [55]) *на мисто* а, *на мистѣ* b² е². [56]) *вражде* а ƀ² е².

Ѿ женьскога боа[1].

42 (66). Ако би тко комѣ био[2] женѣ али сестрѣ гди хоћь[2] али хћерь[3] а прежь нихь ѣзрока подобна, таи ю дѣжань двод8пао сиони[4] осѣдь, ча[5] е либарь .н.

Ако ли би на кѣћѣ дошадь, ѣ кѣћи али ѣ дворѣ, та е дѣжань два крать толико, ча[5] е либарь .р.

Ѿ женьскога нађахиванья на ч(о)в(и)ка.

43 (67). Ако ли би коа женьска глава на кога нађахивала псостми, ние затои волань ȣдрити да одговорити; нȣ ли би ка женьска глава на кога наска(ка)ла[6] боем али ком зарвом[7] на скȣбанȣ[8] али на бои през негова подобна ȣзрока али кривине, и тотȣ ако би ȣ[9] прищапио до прага нее, за то не плаћа ништарь.

[1]) **b d e** носе наслов: *од жена,* **a c b**² **e**² слажу се с главним текстом. [2]) *ȣбиђо* **b**² **e**², *хоће* (или *оће)* **b c d e**. [3]) *кћер* **b c e**, *chier* **d**. У **a** овако: *ȣбиђо женȣ али сестрȣ дивоћкȣ или ћер брез ни ȣзрока;* тако и **b**² **e**². [4]) ове ријечи нема у **b c d e**. [5]) *што* **a b**² **e**² (у **b c d e** само на другоме мјесту *што).* [6]) испуњено према **a b c d e b**² **e**². [7]) у **a**: *сарван,* у **b**²: *сарваћн,* у **e**²: *сарвоћн,* **b c d e**: *кавгом.* [8]) *на скȣбити на боћ* **a**, *на скȣбаћнȣ* **b e**, *на скȣбаћне* **b**² **e**³ (без *али).* [9]) *ћȣ* **b c e**, у **a**: *томȣ ако би ће*.

Осȣди[1].

44 (68). Осȣдь[1] сиони есть[2] либарь .к҃.є҃.

Ѿсȣдь езични либарь .і҃.

Осȣдь разбоини либарь .р҃.

Осȣдь заставни, ȣ колико се тко Ѿ кога застави[3] по законȣ како е достоıно.

Осȣдь[4] за псость. Тко би опсовао свога дрȣга листо бȣди гди хоћеıпь прѣзь ȣзрока подобна, ȣпада либарь .є҃. Тко ли би кметићь опсовао племенита ч(о)в(и)ка, тȣ е дȣпло. Тко би опсовао кметићь свога го(спо)д(и)на, дȣжань е да мȣ се езикь ȣриже, али се искȣпи либарь .р҃.

Овога избројања осуда нема у **b c d e**, већ само у главноме рукопису и у **a b**² **e**².

[1]) *од осȣди* **a b**² **e**²; мјесто *осȣдь* у главн. рукопису бјеше написано *осȣди,* што је послије исправљено. [2]) у рукоп. *е* с *д* над њим; **a b**² **e**²: *ћест.* [3]) *саставии* **a**. [4]) Овијех ријечи даље све до *кметића* нема у **a b**² **e**².

45 (69). И ако би тко ȣ парни споменȣо силȣ, али се тȣжио изь силе, юре[1] не море погинȣти меȣ

нима осꙋдь спони, ча е либарь .к.є. Акѡ се достигне на оном, на кога се говори, то[2] е на[2] нем[2]; ако ли се не достигне[3], него онь се правь наиде на[4] кога е речено, тада осꙋдь[4] пада опеть на оногаи ки е споменꙋо силꙋ и неправо се тꙋжио.

Овдје опет наставља текст у **b c d e** с овијем натписом: *капитꙋл, кога потворе* (у **b e**: *потвараћꙋ) ꙋ сили и надворѣс.*

[1]) *ћꙋрве* **c b**² **e**². [2]) овијех ријечи нема у **b c d e**, у **a**: *то ћест на оном,* тако и **b**² **e**². [3]) **a b**² **e**² додају: *на оном(е).* [4]) *на кога* и т. д. је изостављено у **b c d e**, гдје одмах наставља ријечју *пада.*

ѿ надворьа[1].

46 (70). Био іе ꙋ придне[2] дни веле великь и тежакь зарокь и законь ѿ надвора[3], тако да га ниткорь не би могао лахко платити; а сада Полица и ѿ тога ꙋчинише и ꙋзаконише полагли законь, ча е либарь .р., ѿлише[5] инога свега, ча би се ꙋ том згодило[6], него само надворье таи осꙋдь.

[1]) Тако и у **b c d e**, у **a b**² **e**²: *од земаћꙋ ꙋ залогꙋ и од надворћа* [2]) *придћне* **b c e**. [3]) *надворћа* **b c e b**² **e**². [4]) *олиш* **a b c d e b**² **e**² [5]) *ꙋ то догодило* **a** *(ꙋ то* **b c d e**), *онога свега що се ꙋ то догоди* **b**² **e**².

47 (71). Лито г(оспо)дне .ѵ. ꙋ-ста .о. и шесто[1] мисеца новембра на дань .к. на[2] Врацихь[2], бꙋдꙋћи Полица скꙋпна, примише и ꙋзаконише и ꙋ свои штатꙋть записаше овако и по ови пꙋть: да ка е годирь земла ꙋ застави, да се има ода сваке давати доходакь господарꙋ, ки ю ће заложио, да по ови пꙋть, како да се има одговарати половицом очестьа[3] ѿ оне прави, на кꙋ е правь; а тои се разꙋми, да ка е земла на по, да се има од не давати четврто; а ка е на третье, да се има ѿ не давати шесто; а ка е на четврто, да се ѿ не дае осмо; а ка е на пето, да се дае ѿ не десето; ли по таи начинь ꙋдиле ѿ осталога[2].

[1]) **b**[2] **e**[2]: *лит годни* **ч 8 о z**; ријечи *мисеца* нема. [2]) и овијех ријечи нема у **b**[2] **e**[2]. [3]) *очинства* **c d e**, *очиства* **b**, *одчеста* **a b**[2] **e**[2]. [4]) *8 остало* **b c d e**, **b**[2] **e**[2] другачије: *ли по ти начин дил од свакога.*

(Од канчилира.)

48a (72). Лито од пороениа Ис8крстова .ѵ.х.п. и .є. тек8ће, мисеца июлеа, дань .к.н. овои примише Полица, да имаю држати каньчилира[1] опћенога, роћена, кои има имати на свако годище овань .к. али за свакога овна боланачь .л. и .ѳ.[2], а тои овне третиньне по четири третине[3]; а од писма што исходи вань ис кватирьна ѿ каньчирилие[4], боланачь .є.; а за сеньтеньцию ка се печати на б8ньбажини[5], боланачь .і.; а за листь столачки либр8 .л.; и да м8 с8 сви даньци прости[6], искладае[7] харач.

Ова глава има натпис *Од канчилира* у **a c b**[2] **e**[2]. Година убиљежена је у **b c d e** тако, да је слово *8* замијењено словом *x*, у **d** чак арапским цифрама додано 1685, но у **a** исписано словима: *тис8ћа и четири сто и ћосамдесет и пето.*

[1]) *канчилира* **a b c d e b**[2] **e**[2]. [2]) у **a** исписано: *тридесет и ћосам*, према тому у **b**[2] **e**[2]: *.л.и.*, **b c e** *.л.ф.*, у **d** додано цифрама 39. У главном је рукопису број .ѳ. несигуран, могло би бити .s. т. j. 6. [3]) *а те овне третине по ч. тр.* **a b**[2] **e**[2], *а тоћ овни третине* **b d e**, *а тоћ овни третинае* **c**. [4]) *од канчиларие* **a b c d b**[2] **e**[2]. [5]) *на б8(м)бажин8* **b**[2] **e**[2]. [6]) *да м8 се до просте* **b**[2] **e**[2]. [7]) у **b**[2] **e**[2] нијесу разумјели: *искали.*

Капит8и[1] ѿ бащинь[2].

49a (73—74). Законь ѿ племенщинь[3] ес(т) овои: ча[4] е стара бащина, ка е ошаста[5] ѿ првихь, они тко ю држи, има ю радовати и 8живати и об нои[5] живити; да ние подобно, да ю камо страти ни обрати брезь велике неволе, него како вели стари законь и обичаи: да ю онди оиде[7], гди е и застао.

Да[8] ча годи чов(и)кь принаиде и прибави али прик8пи али издвори, али инако како годи достигне собом и [си] своим тр8дом ча би принашао, тои

сваки законь хоћe, да е тим воланъ ų слободань и 8 смрть и 8 животь[8], или м8 за п8ть[9] или за д8ш8, или ча м8 годи 8годно о-тогаи 8чинити, рек8ћи онои ча е онь особито нашао и добио или прибавио посли дила с ким дио има[9] 8 племенщини[10], али е едань али ћихь веће, то е нем8 слободно, како е стекао, тако море и наредити тои[11] слободно к8д м8 годи драго.

[1]) *капит8л* **b c d e b² e²**, *капит8* **a.** [2]) *башћин* **a b² e².** [3]) *племешћине* **a b² e²**, *племенщине* **c**, *племенишћине* **e**, *plemenjschine* **d.** [4]) *што* **или** *щo* **a b² e².** [5]) *остала* **a b c d e b² e².** [6]) *о нои* **a b c d e**, *об онои* **b² e².** [7]) ове ријечи у **a b c d e** нема, него пишу свакојако: *да ћ8 онди оиде ди ће ће затека* **a**, *да се онде гди е и застао* **b e**, *да ће онди гди е и застао* **c d**; већином помијешаше *оиде* с *онде.* [8]) **У a b² e²** пред овијем има нов натпис: *Од притечена (притеченћа) наредба.* [8]) у **b² e²**: *8 смарт 8живати.* [9]) *или м8* **a b c d e b² e².** [9]) *с ким ће диђо има* **b² e².** [10]) *од племенщине* **b c d e.** [11]) *ком8 м8 кодир драго* **b c e**, *komu mu godir drago* **d.**

49ᵇ (75). Него само овои[1], ако би био чо(ви)кь на смрти тере има дице веће али наслидниковь, ком8 негово остае, тада е воланъ све ѿ тога 8чинити, него само ние триби[2] да едном8 мимо др8гога прем[3] све на смрти оиде а др8гога сасвим 8хили[4], него онако како е достоино и подобно, тои рек8ћи на смрти; да колико 8 добр8 живот8, чов(и)кь ю воланъ своим свим[5].

[1]) нема у **b c d e.** [2]) *триби* **b c d e b² e².** [3]) нема у **b c d e.** [4]) *8хиђли* **c**, *ucvili* **d.** [5]) *свим своћим* **b c d e.**

Овдје је у главноме рукопису новијом руком уписан овај закон:

[Закон од синов и отац.

49ᶜ (281). Ђест тринаћест само 8зрока, за кое отац може по д8ши 8пилити своe синове од башћине: а) кад син постављла р8ке на родитеље; в) кад ћим по себи 8чини кое непощенђе; г) кад ћи

осваѣѣ8е 8 коем8 помаѣнканѣ8, кое ние протива вири, оли поглавици свитовном8; д) када е злочинац оли злочинцима опѣи; є) када засиде запиѣне живот8 свои родитеѣла, оли по отров8 оли по др8гом8 начин8; ѕ) кад оскварѣн8(е) постеѣл8 отчев8; з) кад по осваѣенѣ8 родитеѣлима 8зрок8е тешке тратѣне; н) кад се неѣе да 8ѣамчи за отца 8 с8жаѣнств8; ѳ) кад запр(и)ч8е, да родитеѣли не мог8 8чинити наѣпокоѣн8 наредб8; і) кад чини занат нечасни и потищен, кога м8 родитеѣл ние чинио, како на прилик8 бити гл8мцем, то ѣест цавом, и прилична; ıа) када ѣер оли 8н8ка, не имаѣ8ѣи .кє. годища и мог8ѣи се одати, одабир8 непощен8 живити; ıв) кад од свога родитеѣла 8падн8та 8 манени8 не има помѣле; ıг) кад не има бриге иск8пити га, ако е 8 с8жаѣнств8.

Ово с8 8зроци, за кое родитеѣли мог8 закрати(ти) дидинство или парѣи8 свом8 пород8.]

Ча[1] е стаб8ло али гиб8ѣе.

50[a] (76). Зове се гиб8ѣе ча се гибле[2] или ча се море[3] ласно гибати, а зове се стаб8ло[4] али негиб8ѣе оно ча[5] се с миста не гибле, а тои рек8ѣи земла али к8ѣа, полача 8 ѣапно[6] али 8 подь, али на сел8 полипа[7] али цриква[7] али каштео[9] али пеѣь, ка е становита.

50[b] (77). Тои е стварь негиб8ѣа[10] и стаб8ла, а ино све зове се гиб8ѣе; и к8ѣа ча би гомионица[11] сламом покривена, тои се не море ино[12] реѣи него да е ричь гиб8ѣа; и млинь[13] или ина коловаѣа есть ричь стаб8ла.

И све ино на свити[14] зове се гиб8ѣе, зачь се море ласно гибати с миста.

50[c] (77). И вода жива, ка нигдарь не присише[15], зове се да е стаб8ла и негиб8ћа.

А ча е вода рвеница[16], ка е р8ками 8чинена, тои е ричь гиб8ћа.

Да све ино на свити[7] е(ст) гиб8ће, ласно ерь се гибле; за тои се зове гиб8ће.

[1]) *що* **b**, *што* **c**, *sto* **d**. [2]) *гибђле* **b c b² e²**. [3]) *може* **b**, *тоxе lasno ghibilati* **d**, *ч. с. м. л. гибђлати* **e**. [4]) *щаб8л8* **b**, *стаб8л8* **e**. [5]) *шта* **b**. [6]) *али с ђапном* **a**. [7]) *полипа* **a b c d e b² e²**. [8]) *царква* **b b² e²**. [9]) *кащеђа* **b e**, *кащеа* **c**. [10]) *становита и негиб8ћа* **a b² e²**. [11]) *к8ћа гомиђолица* **a**, *ча ђе гомиђолица* **b e**. [12]) *инако рећ* **a**. [13]) *млини и коловађа* **a b² e²**. [14]) *на свит8* **b c b² e²**. [15]) *не прис8ша* **b c d e**. [16]) *арваница* **a c d b² e²**, *арвеница* **b e**. [17]) *на свит8* **a b c b² e²**.

Од продае племенщинь[1].

51[a] (78). Наипрво законь стари хоће, да се племеньщина не море продати[2] ни заложити 8 тми[3], тои рек8ћи отаи[4], а навластито ѿ[5] (б)лижнега; да има се[6] продати свитло, билодано, и пон8дити прво ближнега свога. А[6] законь е стари полички, да има оповидити они кои мисли продати по три зборе[7], али о[8] кнез8 на три оброке[9], говоре[10]: ово ћ8 продати, ако ће кои ближни к8пити, прист8пи; ако ли[11], а ђа ћ8 ком8 мог8.

51[b] (79). А тко продае, не море иск8пи(ти) опеть. Да сада с8 Полица и още 8законила, да е ближни воланъ иск8пити до годища[12].

51[c] (79). Ало ли се и още кои ближни наиде[13] ближе ѿ оногаи ки е иск8пио[14], воланъ е они ѿ оногаи иск8пити.

51[d] (79). Ако ли ста оба по еднако ближна али би ихь веће било ки м8[15] с8 еднако близ8, тада имаю онакои и на они дио[16] иск8пити, каконо и свою племенщин8 диле.

51^e (80). Напоконь конца ако има бити права и законита продаѣа, има се цинити по циньцихь[17] достоинихь, кои процйне[18] и стимаю по своиѣой к8шеньциѣй онои ча е таи племеньщина вридна.

[1]) *племенщине* **b c d e** *племешѓине* **b^2**, *племенишѓине* **e^2**. [2]) *продавати* **b c d e**. [3]) *8стми* **b c d e**, *8 тетемин8* **a**, *8 теменито* **b^2 e^2**. [4]) *отаѣно* **a c d b^2 e^2**, *отаѣна* **b e**. [5]) *мемо* **b c e**, *mimo* **d**. [6]) *имаш* **b c d e**. [6]) **a** *за тизим ѣе стари закон* **b^2 e^2**. [7]) *збора* **a b c d e b^2 e^2**. [8]) *при* **b c d e**, *прид* **b^2 e^2**. [9]) *оброка* **a c d b^2 e^2**. [10]) *говореѓи* **a b c d e b^2 e^2**. [11]) **a** *неѓе,* **b c d e b^2 e^2**: *неѓ,* додано к ријечима *ако ли*. [12]) довле у **c**. [13]) *наѓе* **b d e**. [14]) *иск8пиа* **b d**, *иск8пиѣа* **a e b^2 e^2**. [15]) *ки но* **b d e**. [16]) *диѣа* **b d e**. [17]) *цинцим* **b e**. [18]) *проциѣн8ѣ8* **b e**.

Ѿ^{д} замине.

52^a (81). Тко се с ким промини живим 8такам, како е конем[1] али волом али ином живином, али халином али ином стварью гиб8ѣом, тере се проминита[2] 8такам пр(е)зь[3] придавька али с придавком, и оба се к8ньте(н)тата[4] и иде сваки домом[5], надь тим и приноѣа[6], ѣ8ре[7] се не мог8 веѓе пореѓи ни разминити, не б8д8ѓи вола обию8 али не б8д8ѓи[8] ке приварке; одложе ако би био кои 8вить али оговорь[9] до к8шанья али договора али инога рока.

52^b (82—83). Ако ли би се тко с ким заминио[10] племеньщине лаптом, али ихь веѓе, 8такам[10] презь придавка, има се заминити свитло, билоданѡ, и волань се ѣе заминити с ким м8 драго. Да ако би ондаи, при нег се замини и 8тврди, терь би се ближни кога нихь ѣавио[11] тере рекао: брате, ѣа ти ѓ8 дати (8)така(м)[12] такеерь[13] земле, замини се са мном, тогаи се не може Ѿ^{д}нетити.[14]

52^c (83—84). Да ако би се ѣ8ре[7] заминили и намирили земле[15] едни др8зим[16] и 8тврдили се писмом али пристави[17], не б8д8ѓи обию вола али не б8д8ѓи ке хиньбе али ѣале[18] вола[19] приварьке, ако ли би

кои ком8 надоплатио[20] пинези али цином, тада е воланъ ближни[21] иск8пити до годища по закон8 поличком8 каконо продаю.

[1]) *коѣнем* **b c e**, *kojnet ali volom* **d**. [2]) *тере ѣе промина* **b c d e**, *тере се промине* **a b² e²**. [3]) *брез* **b c d e b² e²**. [4]) *кѳнтентаѣ8* **a b c d e**; даље: *и ѣошѣе*. [5]) *дома* **b c d e b² e²** (без *над тим*, но **a**: *на том*, **b² e²**: *над ти.* [6]) *приноѣи* **a b c d e b² e²**. [7]) *ѣврве* **c**, *веѣе* **a b² e²** (*том8 пореѣи ни разбити* **a b² e²**). [8]) *ако ние* **b c d e**. [9]) *8говор* **a b² e²**, *договор* **b c d e**, даље овако: *до к8шенциѣе* **a b² e²**, *али инога рока до к8шенцие* **c d**, *онога рока до к.* **b e**. [10]) *заминиа* **b c e**, *разминиѣо* **a**, *размин8ѣо* **b² e²**. [10]) *а по том али иним веѣим* **b² e²**. [11]) *ѣавиѣа* **b c e**. [12]) у **a** потпуно *8такам*, у главноме рукопису и у **b² e²** само *така*, у **b c d e** нема ове ријечи никако. [13]) *такоѣер* **a b² e²**, *таке* **b c d e**. [14]) *одреѣи* **b c d e**. [15]) *земѣлом* **b c d e**. [16]) *ѣедно др8зим* **c d**, *ѣедно з др8зим* **b e**, *ѣедан и др8ги* **a**, *ѣедни др8зим* **b² e²**. [17]) *с писмом и с пристави* **b c d e**. [18]) *невоѣле* **b c d e**. [19]) *али* **b c d e**, у **a b² e²** овако обје ријечи: *валсе воѣле, фалсе воѣле*, и даље у **b² e²**: *приварене*. [20]) *надода плаѣе* **a**, *надода плаѣа* **b² e²**. [21]) *др8ги* **a**, *др8гим* (без *ближни*) **b² e²**.

Законъ за кокоши[1].

53 (85). Ѹ гроздих[2] е д8жна кокошъ главом, 8бити и изисти; и гди к8ћ8 разгриба[3], воланъ ѣ8[4] ѣе 8бити.

[1]) *кокош* **a**, *od kokoši* **d**. [2]) *8 грожѣ8* **a**, *8 грожѣе* **b² e²**, *д8жна ѣе ib. за кокоши 8 грожѣ8 али о грозѣ8* **c** (**b d e** гријешком пишу обадва пута предлог *8*). [3]) *раскопава* **b c d e**, *раскопаѣе алити разгриба* **a b² e²**. [4]) *ѣе* **b c d e b² e²**.

Законъ ѿ вртла.

54[a] (86—87). Вртл8 е законъ каконо виноград8. Када е време кога поврьталъа[2] да се море щета чинити 8 нем ѿд кое[3] живине, д8жно е живо дробно главом. А прво наипри триб8е да е вртао добро ограенъ задоволно[4], а паке да господаръ од вртла опови[5] да м8 се чини щета, а паке воланъ е дробно 8бити а велико заѣати[5].

54[b] (88). И свине[6] воланъ е 8бити како и бравъ[7]; и ако е таковаи велика щета ка би се чинила 8 вртл8, воланъ е и бравъ[7] и свине[8] 8бити и изисти, каконо 8 виноград8.

54^c (89). И кокошь ка чини[9] щетȣ ȣ вртлȣ или ȣ виноградȣ, тада господарь оповидивьши[10] волань е[11] ȣбити и изисти еднȣ, ако ихь е и веће; ако ли е пиваць меȣ ними, волань е ȣбити инȣ, да не пивца.

54^d (90). Ако[12] ли е ȣ житȣ, кое ѣȣрь могȣ кокоши зобати, има господарь ѿ жита оповидити, а паке ȣбити. Ако ли мȣ ће господарь ѿ жита дати ономȣи чю[13] сȣ кокоши квартȣ мекинь, тада е паке волань ȣ свако застанье ȣбити кокошь и изисти.

1) како и a, каконо и b^2 e^2. 2) поварташла c, плода a. 3) од коѣе a b c d e. 4) и задовољлно b c d e. 5) оповиди b c d e. 5) заѣмити b^2 e^2. 6) Свиѣне b c d e b^2 e^2. 7) брава a b c d e b^2 e^2. 8) свиѣнȣ c d. 9) кокоши ке чине b c d e. 10) ваѣла господар да оповиди b c d e (gospodaru d). 11) нашадши c, нашавши b d e. 12) Пред овијем текстом има у a b^2 e^2 опет натпис: закон за кокоши. 13) чиѣе a b è d e b^2 e^2.

Од невирства сȣпроћ господи[1].

55^a (91). Ва[2] име боже[3] амен. Овои нека се зна, како бȣдȣћи кȣпан[4] зборь Полиць[5] на Мачинȣ[6], и тотȣ[7] сви единьно и складно властеле[8] и дидићи сви кȣпно[9] приаше и ȣзаконише ово: тко би се годирь нашао али[10] властелинь али[10] дидићь али[10] редовникь али[10] ини кое[е] хоћь врсте ч(ови)кь ки би али[10] по себи или по иномь али по писмȣ али ричью коим злом паикао али се до вирности такао нашои господи присвитлои бнетачкои[11] али нихь режетȣром, сȣпроћь мистȣ нашемȣ, да кои би се ȣ том[12] нашао да по сваки пȣть и преза[13] свакога милосрдю[14] али ȣмолениа нити бȣди г(оспо)д(и)на кнеза али инога г(оспо)д(и)на ни за мобȣ[14] владикь али чю[15] хоћешь на свитȣ молбȣ да никакорь инако не има бити него да има бити сажгань огнем, а инако никакорь.

55^b (92). Тои сви единьно приаше и 8законише и на тои примише вирами и д8шами, да се нико-м8рь не има простити, тко би се 8 томь нашао; и още[16] ако би га тко 8 том помагао[17] али за-нь стао за брацтво[18] али за ин8 приазань, да м8 е др8гь.

55^c (93). Али тко би проповидао[19] виће пол(и)чко, таи е невирникь и традит8рь полички[20].

55^d (94). И ако би тко разбиаћо али[21] противио[21] ча[22] 8чини и[23] ѿⷣл8чи[23] к8пань зборь Полиць[24], да таи такови има бити ос8бень .кє. либарь[25] 8 опћин8 поличк8, а да ли онакои б8де[26] ча зборь ѿⷣл8чи.

1) Овај натпис има у **a** b^2 e^2 и новијом руком приписан у главноме рукопису. 2) *8* **a c** b^2 e^2. 3) *божће* **a b c d e** b^2 e^2. 4) *ск8пан* **a b c d e** b^2 e^2. 5) *поћлички* **b c d e**. 6) у главн. рукопису стоји *о* више *м*, у **a** b^2 e^2: *на мачин8*, **b d e**: *на маов8*, **c**: *на маон8*. 7) *тоте* **b c d e** b^2 e^2. 8) *властели* **c d** b^2 e^2, *властела* **b e**, *с властели* **a**. 9) *ск8пно* **a b c d e** b^2 e^2. 10) *или* **c**, у b^2 e^2 изречено је активно: *тко би годир нашао али властелина* и т. д. 11) *млеташкоћ* **b e** b^2 e^2, *млетачкоћ* **a d**; даље пишу: *али иним рет8ром*. 12) *8 том8* **c**, *и tem* **d**. 13) *брез* **b c d e**. 14) може се читати *милосрдћа*, у **a b c d e**: *милосарћа*. 14) *молб8* **a b c d e** b^2 e^2. 15) *коћ8* **c d**, *коће* **b e**, *чић8* **a** b^2 e^2. 16) *и ћоиће* **a b c e**. 17) *помогаћо* **a**, *помога* **c e**, *potodao* **d**, *помага* **b**. 19) *браство* **a c** b^2 e^2, *братство* **b e**. 19) *проповидићо* **a**, *проповидића* **c**. 20) у главноме рукопису *поличкь*, сви остали пишу: *полички* или *поћлички*. 21) овијех двију ријечи нема у **b c d e**. 22) *ка* **b e**. 23) и овијех ријечи нема **b c d e**. 24) *полички* или *поћлички* сви остали рукописи, само b^2 e^2: *поћлица*. 25) *либара* b^2 e^2. 26) *има бити* b^2 e^2.

Ѿⷣ гаюв8 и котарев8[1].

56^a (95—96). Села, коа имаю котаре свое ѿⷣдионе и ѿⷣтесите[2] по границахь ѿⷣ иних8 сео[3] и имаю свое старе и законите гае, кое ч8ваю и гае по обичаю с временом не само ѿⷣ иних8 с8меиних8[4] сео да и сами ѿⷣ себе и ѿⷣ селань[4] своих8 до времена, како е 8вить и законь ѿⷣ оногаи села[4], и тако и ѿⷣ с8-сиднега села и ѿⷣ свакога, волно е оно село свако свое гае гаити и поимати добитакь, каконо е законь св8да, да свако село свое гае гаи и ч8ва едань ѿⷣ

др8гωга дотле, докле се испасе воми и 8рне се ѣаловина; а паке када се ѣ8ре истаре и п8сти се ини[5] добитакь, тои е ѣ8ре[6] како испаша, гди ние гаѣа.

И такои тогаи[7] испасища и оногаи, ча е испаша гди ние гаѣа, ние воланъ бранити паше ниткорь ѿ с8сиднега села, не[8] б8д8ћи ис прико третьега села[8], него има бити паша о-тогаи како е законь св8да.

[1]) *од гаѣи и котари* **a**, *kapitul od kotarih* **b d e**, *од гаѣих и котаров* **b² e²**, *капит8л од котарих* **c**. [2]) *отесите* **c**, *отежите* **b d e**, *и ѣод одесите границе* **b² e²**. [3]) *сеѣа* **b c e**, *селов* **a b² e²**, *sella* **d**. [4]) *сеѣланих* **c**, *сеѣлани* **b d e b² e²**; мјесто *с8меиних*, како пишу још **b c e**, у **d** има: *sublixni*. [4]) *од гаѣов од онога села* **b² e²**. [5]) *они* **c d**, *она* **b e**. [6]) *веће* **b c d e**. [7]) *с тогаи* **c d**, *що гаѣ* **b e**. Слиједећа ријеч у главном је рукопису гријешком написана овако: *испасищаћа!* [8]) *не б8д8ћи до села* у **b² e²** изостављено.

ѿ гаи и испашь[1].

56ᵇ (97). Тко ли би ис прико инога котара хотио пасти, море се бранити и поати[2], како е обичаи. А раз8мию[3] се гаи ки с8 стари и законити[4] гаи, такои ме8 собом како ѿ инога села; али ако би ком8 био дио гаѣа особить али ѿдиленъ, али ѿдиленъ[5] ѿ инога села, али ако би вась гаи раздиленъ ме8 собом на веће али на мане диловь, тои се раз8ми да не има ниткорь 8чинити позлобице али новщине такои ме8 собом како и ѿ инога села.[6]

56ᶜ (98). И да ниткорь ни ниедно село ние волно 8чинити гаѣа новога али загаити[6] оно ча ние био стари гаи, ѿложивь[7] ако би доп8щено достоино ѿ кнеза и с8даць и п8на двора.

ѿ испашь[8].

57 (99). Испаше не има бранити с8сидь ѿ с8сида, како е речено, да паке ние триби да би нитко

зградио[9] стане[10] навлашь близ8 др8гога меаша, нека м8 е ласние[11] онди трти они др8ги котарь. Тои не трибве да с8 новщине ниедне ни позлобице.

[1]) *Од испаше* **b c d e**, *од гаѣ и испаше* **b² e²**. [2]) *стати* **b c d e**, *пазити* **a**. [3]) *разгмиѣ8ћи се* **b c d e**. [4]) у гл. рукопису гријешком: *законини*. [6]) сувишно по други пут написано. [6]) ове ријечи нема у **b c d e**. [6]) *заѣати* **b² e²**. [7]) *олиш* **a**. [8]) овај је натпис само у главноме рукопису и у **a**, у **b² e²**: *од испаше*. [9]) *изградиѣо* **a b² e²**. [10]) *стаѣне* **b e b² e²**. [11]) *лаѕѣне* **b² e²**.

58 (100). И да ниткорь[1] не има 8чинити[2] новога села, ѿложе ако би било село све еднога чов(и)ка, онь би волань на своѣои племеньщини веће л8ди населити.

Или[2] паке ако би дионици ѿ села сви се ставши[4] и договорили се опћено за едно, и тако би могли 8чинити 8 свом8 сел8 ча им[5] драго, ѿложе градь[6] али нове царине али трговине, али пакь[7] нике ине новщине, ча би проти ѡпћини.[8]

Овијех двију установа нема у осталим рукописима на овоме мјесту, него само у главноме и у **a b² e²**. У **b c d e** слиједе обје тачке под конац ближњега закона.

[1]) *ниткоре* **a**. [2]) *чинити* **a b² e²**. [3]) *Али* **a b c d e**. [4]) *саставивши* **a**, *виће саставили и дог.* **e²**. [5]) *ча ћин* **a**, *що ћим* **b² e²**. [6]) *града* **a**. [7]) *паке* **a**, *коѣе ине* **b c d e**, *таке нике* **b² e²**. [8]) У **a b² e²** гријешком: *новшћини*; *противно опћини* **b c d e**; у глав рукопису: *ѿпћини*.

Законь ѿ диления гаѣа али кота(ра) ме8 собом[1].

59ᵃ (101—102). Ако би се згодило, да би кое село хотило ме8 собом раздилити гаи али[2] котарь, рек8ћи ако не мог8 али не те[3] заедно пасти али држати, тои е(ст)[4] ако би едань али ихь веће просили ѿ инога[5] села дила ки ћихь море доити[6], али пакь ако би све село било к8ньтенто, да се раздили и да виде ча е чигово[7]:

наипрво ча е испаша, гди ние гаћа, тои се не море дилити меѹ собом, ере се и тако ли не би могло ѿ селанина бранити пасти, не такам ѿ свога селанина, даѹ[8] и ѿ сѹсиднега села не има се бранити по законѹ пасти по испаши, не бѹдѹћи ис прико третьега котара, како е и приа речено;

а ча е гаи, тои се има дилити овакои и по ови пѹть: наипрво ако би се знала врвь[9] и дио како гре ѿ племеньщине меѹ селом, по мири и по врви[10] ѿ бащине, тада не би триби[11] инога ни инака дилениа изискавати[12] ѿ гаевь, него по правои врви[10] и по мири ѿ главь и подворниць и племеньщине, како годирь гре врвь[13] ѿ бащине, тако има и гаћа дио поити. Нѹ ли (с)е не зна ни се море знати врвь[13] меѹ собом ѿ племеньщине, како се находи гди е веће диониковь ѹ селѹ, томѹи се има овако дилити гаи: наипрво и наипочеоние[14] почело ѿ искони[15] на старе и законите жрибове и[16] сада и подворнице има поити дио гаћа.

Ѿ котара[17].

59ᵇ (103) И паке к томѹ и полагь тога ако би се подобнимь пѹтем и начином нашло да би коћа застава или подворница и новие достоино наслиена[18], ако и не би толико [толико] ѿ старинь, а есть подобно и достоино, тотѹ[19] се има ники[20] разгледь ѿ дила ѹчинити, нека море свакь живь бити; ѥре ништарь ние, ча е вазда било.

Ѿ земаль пополнихь[21].

59ᶜ (104). Тко би имио[22] ѹ едномѹ селѹ али ѹ котарѹ тога села землѹ пополнѹ али ћихь веће, а не имао сада ни подворнице, тадаи онадаи када оне

земле тежи и оре, дотле ће волань волове 8 гаю напасти, докле се тежакь прибб8е, рек8ћи 8 гаю тогаи села[23], оньди гди е наиближе гаи[24] сеоски[24].

59[d] (105). И[25] на конаць и на сврх8 свега овогаи згора писанога триб8е обсл8жити законь и обичаи, и паке николико и придомишление[26], кое стои 8 онихь, ки б8д8 врхь тога д8гованьћа одређени[27].

[1]) Овај је натпис у свијем рукописима. [2]) *алити* **c d**, *оли* **b e**. [3]) *неке* **a b c d e b² e²**. [4]) *ћест* **a**, *ће* **b c d e**. [5]) *онога* **a b c d e b² e²**; овако је боље. [6]) *доћи* **a b c d e b² e²**. [7]) *чиће* **a**. [8]) *да* **a b c d e b² e²**. [9]) *прав диђо (знало* **c d**, *знала* **b e**, *знаћо* **a**) или *парви диђо* сви остали рукописи; у **b²**: *карв и диђо.* [10]) *по правди* **a b c d e**, у **a b² e²** само на првоме мјесту: *по варси (!)* [11]) *триба* **b c d e b² e²**. [12]) *изисковати* **a b c d e b² e²**. [13]) *нарво* **a**, *право* **b c d e** (на другоме мјесту **a**: *вар).* [14]) овако е читање главнога рукописа: *наипочеоние,* у **b c d e**: *наипощениће,* у **a** *наипочимне,* у **f**: *наћпочеониће,* у **b² e²**: *и наћпослидћне почело.* [15]) *од изгони* **b c d e** (чега нијесу разумјели), још горе **b² e²**: *од источне стране.* [16]) *zdribnicc* **d**, **b e** покварено *ждрибов* или *ждрибово,* добро у **a c** *ждрибове,* него у **a b e** мјесто *старе* покварено *стране;* а пред *сада* у **a b c d e b² e²**: *а.* [17]) Овај сувишни натпис има само у главноме рукопису и у **a b² e² f**. [18]) у **b c d e** овако: *изнова намистила се,* у **a b² e²**: *и новине достоћно наслонена;* даље у **f**: *од старине.* [19]) *tвте* **b c d e**, *tоте* **b² e²**. [20]) *ницо* **b c d e** У главном рукопису долази ријеч на крају ретка па је за то написано *ник* с *i* над *к.* [21]) Ово се има читати као натпис, ако и није у рукописима тако истакнуто У **c** *земаћла,* у **a b² e²**: *од земал ча ће попоћлни.* [22]) *имао* **b c d e**, *има* **a b² e²**, *имаћо* **f**. [23]) овако још у **a d b² e²**, **b c e** искварено: *земћла* **c** или *тоће гаћа* **b e**. [24]) **b c d e** *наћближће оногаћ села.* [25]) Ријечима *и наконац* и т д. стављен је у **b c d e** посебан натпис, као да не спадају к пређашњим установама, већ да су почетак нечега новога. Овај натпис гласи овако: *Da se ne gradi novo selo* **b c d e**. [26]) *придомишћленћа* **b c d e**, у **a b² e²**: *приношениће* (без *кое).* [27]) *речени* **b² e²**. Сада долазе у **b c d e** оне двије наредбе, што су наштампане под 58.

Капит8ли[1] ѿ попаше.

60[a] (106). И овои е законь, да се не има п8щати живина по т8ихь тезихь, гди море щет8 8чинити. Ако ли се наиде живо 8 тег8 гди[2] чини щет8, ово е законь: наипрво живина велика, ча[3] с8 говеда и кони и товар[и]ци[4], гди се наид8 8 виноград8 зими, али када ние 8 грозде[5], тада свака глава плаћа динарь. А живина дробна д8жна е свака глава болањч8.

*

60[b] (107). И ћоще Полица пришзаконише ѿ живине велике, ако би тко хоте[6] шгонио ш виноградь ш ноћи, плаћа дшплицш; ако ли се неће шсвистити, тадаи едномш шсици[6] репа. И ћоще ако се неће оставити, а ти посици.

А ча е ш ґрозде[7], ѿ када бшде виноградь ш младицш тере до обћамањћа[8], дробна живина дшжна е главом; едань бравь; и ћоще козћи бравь и зими[8] ки огриза воће, дшжно е главом. А живина велика има се спратити тере стимати. А ча е на житш, законь е живини[9] великои[9] заћати и стимати попашш, а дробни бравь поати, докле се стима щета.

Законь ѿ крмакь.

60[c] (108—109). А ѿ свинь[9] законь е(сть), да е дшжно главом; када е на житш, докле ние никло, тада га е они чигово е жито волань шбити и оньде принести[10] га на рвотинш, гди е рило[11], и оньде га оити[12]. Ако ли е жито ш травш, волань га е шбивь истратити за се; зачь свине[13] носи двое ори[ш]жие, косш и мотикш. Ако ли е ш виноградш, како е речено, подь грозди свине, море се шбити и потратити.

60[d] (110). Ако ли е крдница с пращи[щи]ћи[14], али ако ли е ћато свинь, ние чов(и кь волань шбити наиболега али крднице[15], него ино хше[16] али мане, да едно а не веће ш едно застанье. И ако е прасаць жировни[17], а юсть иниxь маниxь, не има се онь шбити, него ини. Ако ли е едань сам прасаць жировни[17] през иниxь, има се прво оповидити придь свидочьем[18], а паке обочитивши волань га е они шбити и потратити, тако ш житш како ш виноградш. Ако ли би они, чи[19] е прасаць, имио[20] господара, комш би имио[20] главш дати ѿ оногаи прасца,

тада м8 се има оити[12] глава ѿ нега[21], а ино е волань ови за се обратити. Да прво се има обнаити[22] истином, е ли м8 8 исто[23] напасто 8 жел8дц8 побилиже[24] ѿ гроздовь али ѿ жита, ако е 8 жит8 био[25].

60ᵉ (111). А тои се раз8ми дотле[26], докле кола потек8 п8тем, када се жито носи али се по ини п8ть носи жито 8 снопихь немлаћено[26]; када [да] се ћ8рь почне носити жито[27] п8тем[27], ћ8рь таи билигь не с8ди пищарь дотоле[28], докле се жито справи[29].

[1]) *капит8* **a**, *капит8л* **b c d e**; у **b e** к латинскому натпису додан је овај ћирилски додатак: *Закон од попаше,* тако и у **b**² **e**²: *закон од попаше поћла.* [2]) *ди* **a c d,** *да* **b e.** [3]) *ка* **b e.** [4]) осим главног рукописа сви други пишу: *товарци.* [5]) *грожће* **a,** *грозће* **b e b**², *грозће* **c e**², *grozje* **d** (без предлога *8).* [6]) *отећ* **b e.** [6]) *одсици* **f.** [7]) *грожће* **a,** *грождће* **b**², *грозће* **b d e,** *грозће* **c e**². [8]) *таргаћни* **b e,** *о таргаћна* **c d.** [8]) *8 зими* **f b**² **e**². [9]) *живин8 велик8* **b c d e.** [9]) Првих трију ријечи у **b c d e** нема, него одмах почима ријеч *закон.* [10]) *принити* **b c d e,** *ћоднити* **a.** [11]) у главном рукопису *рело,* читај *рило* према **a b c d e f,** у **b**² **e**² *риђо.* [12]) *оставити* **a b c d e b**² **e**², али **f**: *одпти;* него **b**² **e**² по други пут: *одсићи.* [13]) *свићна* **b c d e,** *свина* **b**² **e**². [14]) у главноме рукопису сувишан је слог *щи,* у **a b**² **e**² пишу *8лица* мј. *крдница,* у **b c d e**: *с прашћићи.* [15]) **b c d e f** пишу свагда *карзница,* **a b**² **e**²: *8лица.* [16]) *ино хве али* изоставише **b c d e,** и у **a** ријечи *хве* нема, у **b**² **e**²: *него они 8ћме.* [17]) *жировник* **b c d e e**² У главном је рукопису на другом мјесту, како ријеч стоји на крају ретка, пошљедње слово *i* дошло под *н.* [18]) *свидочбом* **a c,** *свидожбом* **b b**² **d e e**², но **f** слаже се с главним рукописом. [19]) *чиђи ће* **b c d e f.** [20]) *имао* или *има* **b c d e.** [21]) *од ћеднога* **b** но **c**: *од ћнега.* [22]) *обаћти* **a,** *наћи* **b e,** *наћти* **c d.** [23]) *доћисто* **b d e** (у **c** нема). [24]) *побилижће* **a b c d e b**² **e**². [25]) *бића* **b c d e.** [26]) *дотле* нема у **a b c d e b**² **e**², даље у **b**: *докле коли почем8 п8тем жито носити;* **c**: *докле коли почн8 п. ж. н.,* **d**: *dokle godir koli poçmi putem xito nositi,* **e**: *докле коли почм8 п8тем ж. н.,* само у **a f** као у главноме рукопису Даље овако **b d**: *по они п8ти 8 снопи не млаћено,* **c**: *по хоних п8тих 8 снопих немлаћено,* у **e**: *по они п8ти 8 снои немл.* [26]) у **a**: *на млаћене,* али **f b**² **e**² као у гл рук. [27]) овијех ријечи нема у **b c d e.** [28]) и ове ријечи нема у **b c d e.** [29]) *носи* **a b**² **e**².

Капит8[1] ѿ изст8па[2].

61 (112—113). И[3] волань е чов(и)кь ч(о)в(и)ка изьст8пити[4], тако ча е о племеньщин8 како ѿ ствари гиб8ће како и ѿ крви, али ѿ сваке ине

ричи море се изстȣпити[4], да ли [и]ђе[5] законь стари: да истȣпь не има ѿстȣпа[6].

И тои се разȣми оваком: трибȣе[ђе][7] да бȣде изьстȣпь[8] таки[9] и ȣ таковȣ мистȣ, како да море ови сȣварижь[10] с правдом стиснȣти онога ки изьстȣпи[11]. И затои се говори, да истȣпь[12] не има имити ѿстȣпа, ере ѿ неȣзможнога[13] ниткорь ние дȣжань.

[1]) *капитȣл* **a b c d e f**, *закон олити капитȣл од испȣста* **b^2 e^2**. [2]) *од искȣпа* **a**, *од испȣста* **b c d e**, *од стȣпа* **f**. [3]) Нема у **a b c d e f b^2 e^2**. [4]) *искȣпити* **a**, *испȣстити* **b c d e b^2 e^2**, *истȣпити* **f**, *испȣсти* **b^2 e^2** (на првом мјесту). [5]) *ће* **a b c e f b^2 e^2**. [6]) *да искȣп не има истȣпа* **a**, *да испȣст не има остȣпа* **b e**, *да испȣст не има ћамства* **b^2 e^2**. [7]) *трибȣће* **a b c d e f**. [8]) *истȣп* **c d f**, *искȣп* **a**, *испȣт* **b e**, *испȣст* **b^2 e^2**. [9]) у главноме рукопису и у **f b^2 e^2** погрјешно *паки*, исправљено према **a b c d e**. [10]) *сȣпроћ* **a b^2 e^2**, *ове ствари* **b c e**, *sve stvari* **d**; у **f** *сȣпариж*. [11]) *искȣпи* **a**, *истȣпи* **f b^2 e^2** [12]) *истȣп* **c f**, *искȣп* **a d e**, *испȣт* **b^2**, *истȣп* **e^2**. [13]) *неȣзмножнога* **a b c d e f b^2 e^2**.

Ѿ племеньщинь[1].

62 (114). Тко држи племеньщинȣ, не море се из држаниа изнети[2] брезь правде. И ако е држао мирно презь оповида годищь .л҃., тада се не може изь [с]тогаи ȣсиловати ни прити; да ако е з братїом ближном али даоном али врвном, тада не[3] море бити пр(и)стоино нигдарь, него се море вазда меȣ братїом врвном врьвь поати[4] и примирити гди се комȣ криво види, и свака се правда двигнȣти, ча е о племеньщинȣ[5] ка е врвитїа[6].

63[a] (115—116). Ако ли тко кога пита по законȣ изь племеньщи(не), или е мала или велика, има га позвати наипри по законȣ и обичаю поличкомȣ, када кнезь гре око горе; зачь се не могȣ ȣложити ȣ племеньщи(нȣ) ини, него кнезь, сȣци, не бȣдȣћи вола обию страњ. И тако о[7] кнезȣ, како е речено, има га позвати с приставом на кȣћи говорећи: „позивам те на таи оброкь, именовавши, да ми

имашь ѿговорити на оно, ча б8д8 на те говорити"; ови ако м8 на таи позовь ѿговори, волань е; ако ли рече: „позиван ме по закон8", тада га има позвати до три оброке[8].

63[b] (117—120). И када се сви три[9] позови сврше, ако би тко рекао[9] питаюћи рока прокарат8р8, има м8 се дати по закон8 до третьега[10] оброка. И када се ђ8рь[11] почне ѿговарати ови ки држи, али за-нь прокарат8рь, волань е рећи: „ча е и гди е тои, изь чеса на ме говоришь"; и имаю поити по закон8 с приставом на лице земле и обвести[12] и 8казати изь чеса га пре. И паке опеть кадь доид8 придь с8дь, и еще ка би се страна помогла, говорећи: „имам прави", а навластито[13] ако би рекао писане прави, има се по закон8 правем[14] рокь на оброкь д(ати)[15]. Тои се ти роци мог8 по закон8 изьпросити и ником8ре се не море законь вазети. Да и еще паке ѿлише[16] закона могли би бити али се згодити такови подобни 8зроци, за кое[17] могло би се достоино рока питати, и тои стои 8 раз8м8 и к8шеньцићи оних кои ѿл8ч8ю, ки мог8 проциниити, али се рокь пита[18] за 8зрокь подобань али листо тaври[19] ки рока пита, да не има правда свога миста, коћа се свак8м8 има еднако [еднако] дилити.

[1]) *од племещћине* **a** **b**², *од племенщине када кнез греде око горе* **b c d e**, *од племенищинь* **f**, *од племеншћине* **e**². [2]) *изнити* **b c d e**, *дигнѣти* **a b**² **e**² (али одмах уз то: *изнити).* [3]) ова је ријеч испала у **c**. [4]) *пригледати* **a**, *право стати* **b c d e**. [5]) *од племенишћине* **b c d e**. [6]) *варовитића* **a b**² **e**², *варвића* **b c d e**. [7]) *при* **b c d e**. [8]) *оброка* **a b c d e**. [9]) *ти* **a b c d e b**² **e**². [9]) *чекаћо* **f**. [10]) *трећега* **a b c d e b**² **e**². [11]) *ђѣрве* **c** *ђѣре* **b d e**. [12]) тако и **a f**, но **b c d e**: *одвести*. [13]) у главноме рукопису *„навластите"*, но **a b c d e**: *навластито*. [14]) *прави* **a c**, *парви* **b d e**. [15]) у главноме рукопису само *д* (ријеч није дописана) [16]) *пакер олиш* **b c d e**, *паке олиш* **b**² **e**². [17]) *такођер* (мјесто *за кое)* **b c d e**, али **a f**: *за коће*, у **f** даље: *могло би бити*. [18]) *али рок питати* **b c d e** у **a b**² **e**²: *али се рок питати*. [19]) *таври* (глагол „таврити" значи то што би другим ријечима: насумце говорити, исправно викати), тако се чита и у **b c e**, у **d**: *ta pri*, у **f**: *тахври*, у **a b**² **e**²: *али тоћ ствари*.

Ѿ апела.

64 (121—122). Тко (с)е не би к8ньтеньтао ѡ одл8ци[1], ча допита к8пань[2] зборь Полиць[3], волан се ѣе двигн8ти[4] и апелати придь кнеза поличкога, кадь иде; а 8 негови[5] воли стои до др8гога збора, ако се хоѣе апелати.

Ако ли е о кнез8, када кнезь полички гре около, онадаи[6] ча допита, ако би се ка страна не к8ньтеньтала, волань се е апелати придь го(спо)д(и)на кнеза сплицкога[7]; и 8 негови воли стои до третьега оброка, али ѣе се апелати али не.

65 (236). [И[8] не море се ниткор апелати из силе али зле воѣле ча прокарат8р пре опѣени[9], него се има[10] одстати[11] по закон8 8[12] самошест[12] л8ди[12], одложе ако би била коѣа хитрост али приварка[13], има се разабрати. Ни из л8пешѣине не море се апелати, или када[14] из чеса ѣ8р приме[14] поротнике[15], ли не море се апелати.]

66 (237—240, 122). [Тоѣ како ѣе речено од апела ме8 поличани племенитими л8дми, али ако[16] би тко на племенита човика поличанина коѣ8 парн8 имаѣо, такоѣе[17] како ѣе речено. Да ако би тко коѣ8 парн8 имиѣо на кметиѣа, коѣи има свога господина и коѣем8[18] ѣе негов господин подобан с8дац, тога има прити прид господином неговим, и ако м8 8чини правд8, то ѣе[19] добро; ако ли м8 неѣе правде ш нега 8чинити, а он има поѣти прид збор на онога господара ки м8 неѣе правде 8чинити. Ако ли ѣоще неѣе, а он море поѣти наприда[20] изискавати мисто правди своѣоѣ. Ако ли би они господар, чиѣи ѣе човик, 8чиниѣо правд8 и одл8к8[21] ме8 ними, рек8ѣи[22] ме8 човиком своѣим и овим[22] коѣи пита, тадаѣ ако би се не к8нтентао они човик свога го-

сподина, он се о-тога[22] не море никамор апелати дотле[22] докле ће годир негов човик и[22] немȣ[22] подложан[22], него се има на пȣни[23] изваршити одлȣка господарева[24] и направити[25]. Да ако би када пошао од нега[26], волан би[27] с правдом питати, ако би мȣ ча криво али неподобно ȣчинио. Нȣ ли би се ови дрȣги не кȣнтентаћо, коћи ча пита од тога[28] човика, коћи има господара, тере мȣ не била задоволна та одлȣка[29] и[29] сетенцића, ча би одлȣчићо та господар оногаће човика, он се море двигнȣти наприда и апелати прид сȣдце й остале[30] властеле и кȣпан збор полички, рекȣћи[31] ча би било о ствар гибȣћȣ[32]; ако ли би о племешћинȣ, тада прид кнеза поличкога; а паке ако би од потрибе, прид господина кнеза сплицкога. А тои се разȣми, ако се тако апела, има таћ[33] говорити и тȣжити се на онога чловика господора], кои[34] мȣ ние задоволно на пȣни[35] свога чов(и)ка правдȣ ȣчинио[35]; да ли пакь ако опеть добȣде ови кои пита, не има платити господарь ѿ себе, него ѿ ч(ови)ка[36] свога кои се кривь обнаиде.

[1]) *одлȣци* **a b**^{2} **e**^{2}, *по одлȣци* **b c d e**, у главноме је тексту погрјешно *ѿ* м. *ω*. [2]) *скȣпа* **a b c e b**^{2} **e**^{2}, *skupan* **d f**. [3]) *поћлички* **b c d e**. [4]) *дигнȣти* **a b e b**^{2} **e**^{2}. [5]) *ћнеговоћ* **b c d e b**^{2} **e**^{2}. [6]) *онда* **a b e**, *онада* **c d**, *онодаће* **f**. [7]) *сплитскоги* **a**, *сплискоги* **b d b**^{2}. [8]) Одавле даље све што је заграђено узето је из рукописа **a b c d e f b**^{2} **e**^{2}, пошто је у главноме рукопису испао читав лист, на којему је ово било написано **У a f b**^{2} **e**^{2}, пред овијем текстом и опет стоји натпис *„од апела“*. [9]) тако се чита у **c d f**, у **b e**: *пре опћини*, у **a**: *пре з опћине* (или *през опћине)*, у **b**^{2} **e**^{2} чак овако: *брез опћени*. [10]) ове ријечи нема у **a f**. [11]) у **c** *остати*, **f** *одстати*, **a d** *оставит*. [12]) ове се три ријечи читају само у **a**, у **f**: *само шест л*; послије *по законȣ* пише **b e**: *како*, **c d**: *само*. [13]) *привара* **b c d e**. [14]) *или би ис чеса примића* **b**, *ali bi iz çesa primia* **d**, *ако би и чека* (!) *примића* **b e**. [15]) у **a** гријешком *противникће*, ондје и у **f** нема ријечи *ли*. [16]) *али како* **a b**^{2} **e**^{2}, *и али ако* **f**, *ако* **b c d e**. [17]) ове ријечи нема у **b c e**, но у **d**: *tako kako je reçeno*, у **f** *такоћ*; **b**^{2} **e**^{2} слажу се с главн. рукописом. [18]) боље овако, него ли у **b c d e**: *и ако мȣ ће*. [19]) *тот* **b c d e**, у **f** само: *то*. [20]) ова је ријеч додана према **b c d e f**. [21]) *правȣ одлȣкȣ* **c d**, *правдȣ одлȣкȣ* **b e**; с **a** слаже се **f**. [22]) овихъ ријечи нема у **b c d e**; у **f**: *о-тога, довле* (**a b**^{2} **e**^{2} *дотле)*. [23]) *напȣнити* **a f b**^{2} **e**^{2}, *напȣнит* **b c d e**, нема

сумње да је у најстаријем рукопису било *напѕни* 24) *господарства* **a b**^{2} **e**^{2}. *господара* **b c d e**. 25) ријечи *и направити* долаве само у **a f b**^{2} **e**^{2}. 26) *од свога господара* **b c d e**. 27) *ће* **a**, *би* **b c d e**, у **f**: *би с парвадом*. 28) *овога* **c d**, *свога* (погрјешно) **b e**; у **f**: *кођи ча пита*, тако и **b**^{2} **e**^{2}. 29) ове ријечи нема у **b c d e**. 30) пред овом ријечју нема *и* у **a**. 31) *а то ће* **b c d e**. 32) тако у **b c d e f**, **a** мање добро: *од ствари гибѕћи*, у **b**^{2} **e**^{2}: *о ствари гибѕће*. 33) ове ријечи нема у **b c d e**, **b**^{2} **e**^{2} **f**: *тађ*, **a**: *та*. 34) овдје опет наставља главни рукопис. 35) рукописи **a b c d e b**^{2} **e**^{2} преокренуше *напѕни* у *напѕнио*, те већина их избацише глагол *ѕчинио*; у **f**: *напѕно*. 36) *од чловика свога* **f**.

Ѿ пристави[1].

67[a] (123—124). Пристави сѕ, по ких се чине[2] позови по законѕ и правде питаю[3] и поротьа[4] и продае и такмине и свидочаства[5] и сваке ине ствари и дѕгованьа[6] меѕ лѕдми. И пристави, ки сѕ подобни и достоини вири[7], навластито ротни, есѕ вридни каконо писма, и вировани сѕ[8], гди ћихь е веће[9] а стрне се; ако ли е и ротни приставь, тои боле[10], меѕ ними тере приставѕю[11] складно и стрне се, то е вировано, ако не би била коћа ћала[11] али хитрость, ча би се могло обнаити[12].

67[b] (125). И када приставь приставѕе[13], ки е изведень по едноi страни, а дрѕга страна стои на[14] ѕзочице тере мѕчи и не приговори негови[15] приставщини, тои га стрни[15] толико бѕди изь племеньщине колико ѿ инога[17]. Ако ли мѕ ће ча дрѕга страна приговорити и порећи га[18], волань е докле приставѕе стоећи на ногахь[19]; ако ли приставь приставовавши[20] тере ћѕрь седе ѕ сѕдѕ, ћѕрь[21] га није волань оньдаи опеть двигнѕти ни[22] га порећи.

67[c] (126). Ако ли би тко порекао пристава, а навластито ротнога, тере га достигне за кривога пристава, есть законь стари, да мѕ се имаю изьсићи три ребра и није веће вировань ни за шторь; ако ли га не би достигао ки га е порекао, него се

нашао правь, а тадаи на онога тои пада ки га е права порекао.

(127). Да сада с8 Полица милостивии законь 8чинила и 8законила: ако се приставь порече и достигне се за крива, д8жань е [д8жань е] мртвом враждом[23], по страни а др8га опћини поличкои[24]; ако ли га не достигне[25], него се правь обнаиде, тада тои пада на оногаи, ки га е неправо порекао, по страни а др8га по опћини.

ѿ пр̓иставид[26].

68ª (128). Пристав8 е законь, ча се годи по пристав8 пре, ки хоћь б8ди приставь[18] тере се припита и достигне, или е племеньщина или ино, тогаи гре пристав8 десето; ако ли е веће пристави 8 том д8гованью, тада им е заедно десето[27] свим. Ако ли е приставь ротни[28] а веће ће пристави полагь нега, тада е ротном8 пристав8 половица тога десетога, а иним осталим др8га половица.

68ᵇ (129—130). И[29] паке ѿ ос8довь. Пристав8 е десето свацихь ос8довь[29], како и инога; ако ли ћих е веће, како е речено.

И такоерь ѿ 8воднога[30] и ѿбоиннога и ѿ осл8хе[31], тко би прогнань за свои 8зрокь такови[32], ли пристав8 е неговь дио десети[33]. И ѿ наплаћиванья тко не да доброволно, ли гре[34] приставу десето. И ѿ зар8ке, ка се по пристав8 зар8чи и припита се, гре пристав8 десето. И ода свихь инихь ствари и д8гованьћи, ке годи се по пристав8 исправлаю, гре га десето, ако не би ке ине такмине за негов8 прист҃авщин8.

Да ли гре пристав8 десето, ако е изь племеньщине, ѿ оногаи, ки допре и доб8де племеньщине[35];

они пристава кꙋньт(ент)ати[36] има по добиткꙋ, ки е добио. Ако ли е о инꙋ ствarь гибꙋћꙋ, тада они ки пита терь добꙋде с правдом, како[36] е дꙋгь али ина ствarь такова, они ки [добива] добива има имити напꙋни[37], а ови ки ние хотио презь парне доброволно платити, они има пристава кꙋньт(ент)ати[38] ѿ себе.

68ᶜ (131). Тои како е речено ѿ приста(ва) и негове приставщине, разꙋми се тако о кнезꙋ како иньда[38], и тако ѿ пристава кнежа, како свога инога[38] пристава.

68ᵈ (132). И тои како е писано ѿ приставщине и дила десетога, ча гре пристава[39], тои е више речено ѿ поличанина до поличанина. Нꙋ ли би били ѿ изьваньнега[40] до поличанина, тада свакоћако ли гре пристава ѿ изваньнега[40], ки добива[41] правдꙋ, десето. Ако ли би ѿ изьваньнега[40] до дрꙋгога изванега била ка парна ꙋ Полицихь, тада гре приставщина онакои, како и меꙋ Поличами[42].

68ᵉ (133). Тои е речено ѿ приставщине, ча се пита правдом законом[43], тꙋи[44] гре пристава десето; да ако би била правда облꙋблена али придь сꙋци облꙋбленими, томꙋи има бити и приставщина облꙋблена[45], тои е половица десетога, а тои ѿ оне стране коћа веће добива и коћо(и) се веће припита[46], ча ние приа имила али држала.

[1]) *пристава* **a**, *приставах* **b**² **e**². [2]) *чинꙋ* **b e**. [3]) *и правде питаћꙋќи свакꙋ* **b c d e**, *ки правде питаћꙋ* **a**. [4]) *пороќа* **b c d e**, *поротћа* **f e**², *поротића* **b**². [5]) *и такмена свидочаства* **b e**, *и т. свидочанства* **c d** [6]) *о-дꙋгованћа* **b c e**, *od dugovanja* **d**. [7]) *вире* **b d e** [8]) *и вированће* **b e**, *вированићꙋ* **c d** *вировани сꙋдствꙋ* **a** [9]) *ди ли ће веќи* **b e**, *ди ли ће веќе* **c d**, *гди ће виќе* **a b**² **e**². [10]) *то ће бољле* **b c d e b**² **e**². [11]) *приставꙋће* **c**, *приставꙋ* **b e**, *pristavuju* **d**. [11]) *фвалса* **f**, *фалса* **e**², *валса* **b**². [12]) *обнаќи* **b c d e**. [13]) ове ријечи нема у **b c d e**, у **a b**² **e**² погрјешно *приставће*, **f** слаже се с главним рукописом [14]) ове ријечи нема у **b c d e**. [15]) *ћнегов* **b c e**, *ynegovoj* **d**, *ћнегове приставшќине* **b**² **e**². [16]) *тога страни* **b c d e**, *старни* **f**. [17]) *толико од-рꙋгога* **b c e**, *од онога* **b**² **e**², *toliko od drugoga* **d**. [18]) *и рече мꙋ поћлагћле* **b**, *полагћле* **c d e**, *порећ волан* **a**, само **f** као у главноме

рукопису. [19]) *докле пристав стоѣи на ногв* **b c d e**. [20]) *приставши* **b c d e**, у **f** овако: *пристава приставищини.* [21]) ове ријечи нема у **b c d e**. [22]) *нит* **b c d e**. [23]) *правдом* **b c d e**, но у **a b² e²**: *мартвом враждом,* у **f** погрјешно: *мартвом варжадом.* [24]) ове ријечи нема у **b c d e**. [25]) даље у **b c d e** овако: *платиѣе они како е згора,* али у **a** овако: *него се прав наѣде, тада то пада ки ѣе то неправо рекаѣо, по страни и по опѣини.* [26]) тако још у **f**, у **a b² e²**: *опет од приставн;* у другијем рукописима нема онога натписа. [27]) ове ријечи нема у **b c d e f b² e²**. [28]) у **b c d e** даље овако: *ѣнемв самв* (или *само) гре половица, а свим иним дрвга,* но **a** слаже се с главним рукописом. [29]) Овога натписа у **b c d e** нема, у **a b² e²** стоји *свдов.* [29]) *свдов* **a b c e b² e²**, али ова је реченица у **b c e** скраћена овако: *такоѣер и од свдов свих како и онога,* у **d** овако: *a svim inim koko i onoga.* [30]) у **a**: *од воднога,* у **c**: *од вднога,* **b e**: *од одвднога,* **f b² e²** слажу се с главним рукописом. [31]) *слвге* **b d e**, *слвхе* **c f**, *ослвхе* **a b² e²**. [32]) у **b c d e** ове ријечи нема, у **a b² e²**: *за своѣ взрок такон.* [33]) *десето* **b c d e**. [34]) тако и у **a**, али **b c d e** другачије: *тер доѣе пристав, взме десето.* [35]) *племещинв* **b e**, *племенщинв* **c d**. [36]) ово је у **b c d e** другачије изречено: *а ни пристава заклетнога ти има,* у **a b² e²** погријешено: *ако ѣе они пристава квнтента (квмпаѣна* **e²** *квнпаѣна* **b²**) *има по добиткв.* [36]) у **a b c d e** *ако,* што чини се да је боље. [37]) *напвно* **b c d e**. [38]) *квнтентати* **c d**, *квнтентат* **a**, *квпаѣнати кветати* **b²**, *квнтетати* **f**, *квнтети* **b e**. [38]) *и кнезв како инада* **b c d e**. [38]) *вирнога* **b c d e** [39]) *приставв* **b e b² e²**. [40]) *од изваѣнскога* **b c d e**, *нв ли би било од изваѣнега* **b² e²**. [41]) *добие* **b c d e** [42]) *Поѣличани* **b c d e**. [43]) *с правдом и законом* **b c d e**, *с правдом законом* **a**, **f** слаже се с главним рукописом. [44]) *од тога* **b d e**, *и тога* **c**. [45]) *обслвжена* **b e** (погрјешно). [46]) *присвди* **b c d e**.

У главноме рукопису уметнуто је пред ријечима *„ако ли о инв стварь гибвѣв“* новијом руком ово: *А ко кога пре за двг тер мв ѣе двжан и добвде, (а)ко се пороти ни плаѣа пристава.*

Ѿ (д) двговь и позововь[1].

69ª (134). Тко би комв в благо (двжань)[2], или е мало или веле[3], нима се ниткорь самосегом[4] плаѣати[5], ако не би неговь чов(н)кь[6]; да ниткорь не има сам себи правде чинити. Него ако свога двжника наиде на зборв али о кнезв[7], тада е волань оньде на-нь говорити, а онь има мв ѿ(д)говарати онди. И тотв ако га достигне, волань е испросити пристава, ки га наплати[7], ако мв сам доброволно не плати.

69ᵇ (135). Ако ли га позове ѡ̂ дома[8], има га позвати с приставом ротним али иним приставом, испросивши га ѡ̂ кнеза и сȣдаць, али исто ѡ̂ сȣдца, када е о кнезȣ[9]. И паке и вазда иньда[10] волань е вазети свакь пристава ѡ̂ сȣдца, али би веће сȣдаць[11], тои боле, ча е из дȣга, море позвати.

70ᵃ (136). И още када тко вазима пристава, волань е рећи: „даите ми пристава, тко ми се дȣжань спови[12], да ме наплати над ним". Ако ли се не спови[12], и тако има приставь поити. Ако мȣ се спови[12] дȣжань, наплатити га; ако ли се не спови[12] дȣжань, има га позвати придь правдȣ.

70ᵇ (137—138). Ако ли би онога[13] дома не нашао, море га пошадь[14] кȣћи позвати, ако е иткорь дома тко море доповидити господарȣ, када доиде; листо га е триби[15] позвати приа тога, како море приспити на правдȣ. Ако ли би ничь[16] далеко био на пȣтȣ, да би не могао приспити, ȣ том не море кривь бити. Ако ли (би) био дȣжникь ничь[17] немоћань, а не (би) био на смрти, има послати за се прокаратȣра. Нȣ[17] ли е дȣжникь, ки ние ни немоћань ни на пȣтȣ, а не помни[18] се поити на позовь[19], тада на први рокь има платити .і̄. боланачь; ако ли на дрȣги не приде, тада има бити осȣень .л̄. либрȣ; ако ли на трети рокь не приде на позовь, онь али неговь прокаратȣрь, тада гȣби правдȣ, ако ние о племеньщинȣ; ѡ̂ложивь ако би био ки таковь[20] подобань ȣзьрокь.

71ᵃ (139). Када ли ѣȣрь чов(и)кь достигне, да мȣ е дȣжно[21], тадаи ȣпре дȣжника тер мȣ дадȣ пристава ки га наплати, има поити и наплатити га ȣ гибȣћем, докле га потиче[23]; ако ли би нестало али[24] не[24] било[4] гибȣћега, а оно ȣ племеньщини, ако ю има.

71^{b}. А ови комȣ е дȣжно не има ȣзбигнȣтиниедне пратежи[24] по цинȣ достоинȣ, ѿложе орȣжа мȣшкога терь халинь женьских; ере ние подобно распасати орȣжа ћȣнакȣ[24] ни халинь сь жень свлачити. Да[25] и ошь ако би било орȣжће залихо али халине ча би дȣжникь своћом волом дао, тада ни тогаи не море ȣзбигнȣти; има се паке ȣчинити закладȣ рокь.

72^{a} (140). Ако ли би дȣжникь ѿбио[26] пристава и достигне се да га е ѿбио[26], тада ȣпада ȣ осȣдь ѿбоини[26]. Паке се има послати воивода с товарищьством[27].

72^{b} (141). Ако[28] чов(и)кь племенить [и] има кмете своe, приставь тадь не има се похитити на кȣћȣ неговȣ, него на кмета[29] негова.

72^{c} (142). Ако ли би приставь не нашао дȣжника дома, тада не море бити ѿбоино[30].

72^{d} (143). Ако ли е кметић комȣ дȣжань, тада неговь господарь има ш нега правдȣ ȣчинити и оправȣ; ако ли е не ȣчини, а онь комȣ е дȣжно има поити придь Полица на оногаи негова[31] господара, да мȣ рекȣ правдȣ ȣчинити. Нȣ ли и ћошь неће, на Полица.

1) ***позови*** **a b c d e**, ***позовов*** **f**. 2) додано према **b c d e**. 3) *велико* **b e**. 4) ***само собом*** **a b d e** b^2 e^2, али **f**: *самосегом.* 5) ***наплатити*** **a b d e**, ***наплаћивати*** **c**. 6) *ако не би човик дава липо* **c d**, *ови* (м. *човик*) **b e**. 7) ***ȣ кнеза*** **c**, *ȣ кнезȣ* **f**, него *о кнезȣ* **b d e**, *при кн.* **a**. 7) *ки га ће напла-****тити*** **a** (у **f** b^2 e^2 нема *ће*, али *наплатити).* 8) *из дома* **b c d e**. 9) *с кне-****зом*** **c**, ***кнезом*** **b d e**; у **a**: *и листо од сȣдца.* 10) *онда* **b c d e**, *а онда* **a** 11) ***али од веће сȣдац*** **b c d e** *тот било ча* **a** *тоћ било* b^2 e^2. 12) *озове* **b c d e**, но **a** свакојако: *стави* и *спови* у **f**: *спови.* 13) *га* **b c d e**. 14) *по-****слат*** **b e**, ***пошадши*** **a**, *поћи* b^2. 15) *ки га да има позвати* **b**, *ли тако га* ***е триба*** *позвати* **c**, *li tada je triba pozvati* **d** *да да га има позвати* **e**. 16) *ди* **b c d e**, *нач даћле* b^2 e^2. 17) нема у **b c d e**, *нач* b^2 e^2. 17) Овдје **има** у главном рукопису и у **a f** b^2 e^2 овај натпис: *ѿ дȣжниковь,* који није **задржан** у тексту, јер га сувише прекида. 18) *не помиће не се* **b c e**, *ne spo-****mine se*** **d**, *не помина се* **a**, *не спомиће на се* b^2 e^2. 19) *на заповид* **b c d e**. 20) ***тако*** (без *ки)* **c** *таков* **b d e**, *таки* **a**, *ки подобит* b^2 e^2. 21) *дȣжан* **b c d e** b^2 e^2. 22) *и* **b c d e**. 23) ***тече*** **b c d e**, *ко тиче* **f**. 24) овијех ријечи

нема у **b c d e**. 24) *партежи* **a**, тако ће и боље бити. 24) *оряжђе ђянака* **a b**², даље у **f b**: *жене свлачити*, **e**²: *жени свл.* 25) *да ли* **b c d e**. 26) *био* **b c d e**. 26) **f** додаје: *ча ђе либар пет.* 27) *з дряжбом* **b c d e**; у **a b**² **e**²: *поставлати воѣвода* и даље ништа. 28) Одавле даље нема у рукописима **b c d e**, али има у **a f b**² **e**². 29) *кметиħа* **a**. 30) *питати одбиђенђе* **a b**² **e**², *не море бити одбођни* **f**. 31) *своги* **a b**² **e**².

Ѿд парьбе.

73ᵃ (144). А када се ђ8ре све колике те ствари изьколе[1] и ђ8рь стране 8лиз8 8 парн8 и б8де едань др8гом8 ѿговарати, сваки отимаюћи и отеж8ћи прави свое, ови кои пита говори: држишь мое, али моихь првихь, ча пристои мене; хотио бихь с правдом, да би била мени [мени] моа племеньщина; — а ови ки држи, таи[2] одговара: паче ђа држим племеньщин8[3] мою и моихь стариђихь, коюсам имио и држао ѿ вика; али говоре[4]: да сам к8пио али издворио законом вик8вичним, а не држим ни посид8ем[5] твога ни твоихь првихь, не даи богь: том8и море бити правда, тои ѥ поротье[6] законом по држанью; и тко е 8 држанью, наилише[7] ѿ давна, велик8 правь има, и толико веће, ако е држао мирно презь 8тиске[8] ѿ никога.

Ако ли има листе столачке али капит8оске али ѿ кое господе[9] али ине кое достоине листове, то е и ђошь већа пра(вь), и не море се лахько с8проћь том8и парна здвигн8ти, ѿложе ако би и ова др8га страна имала кое листове вола[10] подобне[10] приставе али ине достоине прави.

73ᵇ (144—145). И ако тко има држанье и к том8 достоине и праве листове, не море[11] бити рота проти листом, не[12] 8хнтивь прво и не разбивь листа за кривога[12]; да могла би бити рота полагь листа, да не проти лист8 правом8[13]. Н8 ли и др8га страна има кое подобне листове, триб8е видити и разгле-

дати, кои с8 листи боли и подобниѣи и стариѣи и с болим редом 8чинени и ели по нихь 8лизено 8 држанье[14].

73[c]. И ако би свака страна имала листе подобне, тада има бити рота ли по држанью, ѿложивь ако би се стране ме8 собом пон8диле и ако би коа страна о-двию[15] рекла на парни др8гои страни[16]: вазми себи рот8 или ю[17] мени п8сти; обери[18], кое ти годи[18]: то е велика правь[19] и том8и се не море лахко приговорити, ѿложе ако би ови др8ги показивао ник8 таков8и[20] правь, коѣа би могла задоволна бити презь роте еднога и др8гога.

73[d] (146). И ако се ѣ8рь ѿл8чи пор(о)тье[21] еднои страни само .і.[22] по закон8 ис племеньщине и наложе се поротници[23], оньде стоеѣи волна[24] би онаи страна др8гои страни рот8 врн8ти с половицом тихь истихь пор(о)тниковь. Ако ли опеть врне[25] онаи страна на овогаи, тада има бити нем8 такое с половицом, бити[26] рота[26] самотреть[26]. Ако ли опеть ономе врне, тада самодр8гь. Н8 ли и опеть овом8и, тада самом8 присеѣи. Ако ли опеть, тадаи виром реѣи. Ако ли [ли] опеть, тада простом ричю.

73[e] (147). И[27] ако се ѣ8рь коѣо(и) страни припита[28] поротье и б8д8 над тим да б8де за правд8[29], колико годи поротниковь б8де ѿл8чено, една страна и др8га имаю се саити[30] на мисто гди е ѿл8чено[31]; една страна води поротнике, а др8га носи моѣи с приставі и заклетвом. И тот8 ако би коа страна не била к8пна[32] своими правми, море с тога правд8 изг8бити, ѿложе ако би био ники такови подобань 8зрокь, ким би могао бити извить[33] през нике ѣале [се][34] али хитрости; и волне с8 стране ѿмицати роке, да поротници и они с8[35] волни еднога рока ѿмакн8ти.

73[f] (148). И када ћ8рь б8де на забашни[35] рокь тер би една страна к8пна[36] дошла на рокь своими правми, а др8ге не било, има оваи страна чекати до мрака и наложити огань и звати др8г8 стран8. Ако ли е ли не б8де[37], море с тогаи правд8 изг8бити, не б8д8ћи подобна 8зрока да[38] ниђе[38] дошла[38]. Ако ли ники дио б8де а не б8де к8пно, и ошь такое ли море изг8бити.

73[g] (149). Ако ли се оби страни[39] к8пно саид8 на рокь, тада ови ки носи моћи има ихь дати пристав8 ки заклина; и када ћ8рь б8де к роти, ако би се инако не натакмили[40] него ћ8ре за рот8[41] б8де, тот8 ако би се тко иск8пио али ѿмолио, и п8сти ли га страна 8 право име, тои како да би присегао; ако ли присег8 сви, и воика[42] и поротници, по заклетви 8 правь, тои[43] таи правда добита; ако ли кои поротникь не присеже, како да би сви не присегли, не б8д8ћи ке ине начиньбе.

73[h] (150). Тои се раз8ми тако изь племеньщине, тако изь инога гиб8ћега[44], тако[45] изь крви, тако[45] изь д8га, тако[45] изь сваке ине ствари, рек8ћи[46] гди би[47] било поротье, све има по таи законь поити. И не има бити 8 таков8 д8гованью хитрость али химба[48] али приварька ка би на пошт8 8чинена[49].

[1]) *исколе* **c d b**^{2} **e**^{2}, *изколе* **a f**, **b e** погрјешно: *из коће.* [2]) у **b c d e** *таћ добра.* [3]) ове ријечи нема у **b c d e**, већ само: *мое и моих старих* (или *стариђих) коће.* [4]) ове ријечи нема у **b c d e**, али се чита у **a b**^{2} **e**^{2}. [5]) *посилвем* **c**, *8живам* **a b**^{2} **e**^{2}. [6]) *потриба* **a b**^{2} **e**^{2}, *а то ћест пороће* **b e**, *а то е .е. пороте* **c**, *a to est morete* **d**, у **f**: *то ће поротбе.* [7]) *навластито* **a b c d e b**^{2} **e**^{2}. [8]) *брез 8тиске алити парнице* **c d**, *през 8стиске* **b**^{2} **e**^{2}, *брез истиске алити парнице* **e**, *бре 8стиске алити парнице* **b**. [9]) *господе праве* **b c d e**. [10]) мјесто овијех двију ријечи у **b c d e** само *али.* [11]) *и тада не море* **b c d e**, али ове ријечи слиједе одмах послије *„ине достоине прави“.* [12]) ријечи *„не 8хитивь — кривога“* нема у **b c d e**, но читају се у **a b**^{2} **e**^{2} **f**; у **f** стоји пред тим: *протива листовом.* [13]) и ове ријечи нема у **b c d e**, у **a f** *парвом8.* [14]) у **b c d e**: *и ћели по ћни 8здаржано,* но **a f** слажу се с главним рукописом, тако и **b**^{2} **e**^{2}, само што пишу *8лазно* мј. *8лизено.* [15]) *од ови* **b e**, *od ovihu* **d**, *о-двиђ8х* **c**. [16]) нема у **b c d e**.

[17]) *ћи* **b e**, *ili* **e d**, *ћв* **f**. [18]) *оберни ко ти драго* **b e**, *обери ко ти драго* **c d**. [19]) *велика ће прав тога* **b c d e**. [20]) *такв такменв прав* **b c d e**. [21]) *рота* **b c d e**. [22]) **b c d e** додавају *ћлвди*. [23]) *по законв наложе се за племенщинв поротници* **b c d e**, [24]) *право би да — врати* **b c d e**, *воћлна ће* **f**. [25]) *варне на оногаћ* **b c d e**. [26]) овијех ријечи нема у **b c d e**, него скраћено овако: *с половицом рота; тер ако ли опет, тада нека мв е самодрвг, посли рећ виром, а наћносли ричћв.* [27]) Пред овијем ријечма има у главноме рукопису и у **f** овај натпис: *страни ко(и)* (у **f**: *коћ) се припита поротье*, у **a b**² **e**²: *страни коћом се пристоћи поротће*, у **b c d e** другојачије: *ствари кад су поротници.* [28]) *наварже* **b c d e**. [29]) *и бвдв за правдв* **b c d e**. [30]) *састати* или *саставити* **b c d e**. [31]) *речено* **b c d e**. [32]) *справна* **b c d e**. [33]) *с ким би (ким* **b**) *био извитан* **b e**, *с кин би имао извитан* **c**, *s kim bi imao ispitan* **d**; у **a b**² **e**² овако: *ким би могал бити извити.* [34]) у главноме рукопису *ћале се*, у **a**: *палсе* или *валсе*, у **b c d e** *ћале*, у **f**: *хвалсе*, **b**²: *валсе*, **e**²: *фалсе.* [35]) *они нисв воћлни* **b c d e**. [35]) у **b**² **e**² погрјешно: *на башћини рок.* [36]) *сквпна* **b c d e**, *пвна* **b**² **e**². [37]) *и ако ће не бвде* **b c d e**. [38]) овијех ријечи нема у **b c d e**. [39]) У главноме је рукопису нетко исправио *стране*, тако се чита у **b c d e f b**² **e**². [40]) *не могло* **b c d e**, *не наплатили* **b**² **e**², *не наткамили* **f**. [41]) *да рота* **b c d e**. [42]) *воћка* **a f b**² **e**², *воћак* **b c d e**. [43]) *то ће* **b c d e**, *тоће таћ правда добива* **f**. [44]) *толико и из блага гибвћега* **b c d e** (мјесто *гибвћега* у **b e** ништа, у **d**: *di bude ga).* [45]) *толико* **b c d e**. [46]) нема у **b c d e**. [47]) *гди би коли* **b c d e**. [48]) *инба* **a c f**, *иба* **b**, *имба* **e b**² **e**², *himga* **d**. [49]) *вчинила* **b**² **e**².

Од освди.

74ª (151). И[1] свакога освда гре половица страни, а дрвга опћини, а приставв ча е законь, десето.

Ако[2] ли би био кметићь ки г(оспо)дина има, тада прво гре половица господарв, а дрвга страни.

74ᵇ (152). Како е речено ѿ освда[3] заставнога, в колико се[4] тко застави по законв, каконо е достоино и законито, в толикь освдь внада они ки вчини прико заставе.

74ᶜ (153). И[5] тако тогаи освда и свакога освда гре по страни, а дрвга по оним свдцем ки тои бвдв свдили[5]. Ако е о кнезв[6], тада кнезв и свдцем. Ако[7] ли св свдци ротници, тада ним[7]. Ако ли е придь збором, тада опћини. Ли тои ономви свдв и питанью, придь кими бвде вчинена застава и допитана[8].

*

[1]) У b² e² гласи натпис: *Од сѣди.* Осим тога: *из* f, *и од* b c d e. [2]) О кметићу нема ништа у b c d e, али с главним се рукописом слажу a f b² e². [3]) *сѣда* b e b² e². [4]) *ѣ колико ће ко* b e. [5]) Овијех ријечи, од *и тако* до *сѣдили* нема у b c d e; *и такође* f. [6]) *прид кнезом* b c d e. [7]) Ријечи *ако ли сѣ сѣдци — ним* нема у b c d e. [8]) b c d e додавају овдје: *како ће згора.*

Осѣди[1].

75ª (154). И ошь[2] овои Полица прићаше и ѣзаконише, да тко годи би кога опсовао ѣ зборѣ али на саимѣ али о[3] кнезѣ о питанью, да е осѣень[4] либарь .і.

75ᵇ (155). Ако ли би се тко на кога поћао боем, рѣком али палицом али батом, ли[4] ѣ саимѣ али на зборѣ али о кнезѣ[5], да е осѣень либарь .н.

75ᶜ (155). Ако ли би ѣдрио, да[6] е осѣень либарь .ρ.

75ᵈ (156). Тко ли би поћао орѣжћа на бои ѣ зборѣ али на саимѣ, али о[3] кнезѣ, да е осѣень ѣ рѣкѣ[7].

75ᵉ (157). И тько годи би се паке за те такове осѣде молио, да ѣпада ѣ ониерь[8] осѣдь.

[1]) Овај се натпис чита само у главноме рукопису и у f. [2]) *ћош* f. [3]) *прид кнезом* b c d e. [4]) *осѣћен* или *осѣђен* a b c d e f b² e². [5]) ријечи *ли — кнезѣ* нема у b c d e. Осуд износи овдје по b² e: *либар деветдесет.* [6]) *ки* b c d e. [7]) *рѣком* b c d e, *о рѣкѣ* a b² e². [8]) *речени* b c d e, *ѣ ћонићер* f, *они* a b² e².

Ѿ креће[1].

76 (158—160). На кога би ѣзречена[2] крећа терь приа правдѣ да[3] ние[3], има мѣ се наложити поротье[4]: ако е исподь прага, тада само .ів.[5]; ако ли и иньди, тада само .ѕ. Ако се не ѿстои терь се кривь наиде, тада ѣпада онако[6] како е прво писано; а има бити заклетва[7], да ние честань[8] ни вистань. Ако[9] ли се ѿстои и правь се наиде[9], тада ови кои га е права[10] озлогласио и[11] на-нь тои зло ѣзрекао[11], онь остае под оним ѣзроком и под оном покором, комно би

они д8жань. Ако ли би се кривь нашао, него[12] ако би ѿ толика[13] како би имила[14] глава поити тере се ови ѿстао[15] и правь се нашао, тада м8 се има они иск8пити п8ном враждом[16].

И не море се ис покреѣе рота 8зврн8ти[17].

Ѿ крее[18] ка се 8хити.

77 (161—162). Тко би 8хитио покреѣ8, ако е ко живо[19], има м8 за билигь 8ха 8ризати терь поити к[20] правди. Ако ли е ина пратежь[21], а онь иним 8билиживь[22] и 8свидочивь терь поити к правди. Ако ли е чловикь ки има господара, оном8[23] е правда. Да не има ч(о)в(и)кь сам себе плаћати[24] али ѿвазети, него само ако би стигао и 8хити[25] лицем, гди л8пежь негово води али носи, волань би свое вазети[26].

1) *kapitul od kreje: капит8л од креѣе* **b e**, *капит8л од креќе* **c**, *kapitul od krechie* (!) **d**. 2) *изречена* **b c d e**, **a f** слажу се с главнијем рукописом. 3) ове се двије ријечи читају само још у **f**, у **a b c d e b**^{2} **e**^{2} нема их. 4) *пороѣе* **a f**, *поротници* **b c d e**. 5) у **a f b**^{2} **e**^{2}: *само осамнаѣест*, у **b** *.ги.*, у **c** *.і.*, тако и у **d e**. 6) *8 сетенциѣ8 парво писан8* **b c d e**, **a b**^{2} **e**^{2} **f** слажу се с главнијем рукописом 7) мјесто овијех ријечи долази у **b c d e**: *веќе ако би се заклели поротници*, али **a f** као у главн. тексту. 8) *чистан* **a f b**^{2} **e**^{2}. 9) Реченице *ако — наиде* нема у **b c d e**. 10) и ове ријечи нема у **b c d e**. 11) реченице *и — 8зрекао* нема у **b c d e**, у **a b**^{2} **e**^{2} овако: *и на што зло об88рочиѣо.* 12) ове ријечи нема у **b c d e** 13) *од толикога* **b c d e** 14) *имала* **a b c d e f b**^{2} **e**^{2}. 15) *остоѣо* **a**, *остаѣо* **f**, *одастаѣо* **b c d e**, *остоѣи* **b**^{2} **e**^{2}. 16) у **b c d e** овако: *тада се има они др8ги п8ном правдом.* 17) *здигн8ти* **a b**^{9} **e**^{2}. 18) *од креѣе* **a f**, у **b c d e** нема никакова натписа на овоме мјесту; у **b**^{2} **e**^{3}: *од креѣе ка се 8вати*, тако и у **a**: *8вати.* 19) у **b c d e** погрјешно *жив.* 20) без ове ријечи у **b c d e f**. 21) *партеж* **a f**. 22) *а они 8билижи* **b**, *а он се 8билижив и освидочи* **c d**, *он се 8биливши освидочи* **e**. 23) у главн. рукопису овако: *оноu м8 е*, у **a b e**: *оном8 ѣе, хоном8 ѣе* **f**, *оном8 е* **c d**, *он м8 ѣе* **b**^{2} **e**^{2}. 24) *на да он сам себе плаќа* **b e**, *на да а сам себе плаќа* **c**, *o sam sebe plachia* **d**. У **b c d e** даље нема ништа. 25) *8ѣитиѣо* **a b**^{2} **e**^{2}. 26) *вазести* **b**^{2} **e**^{2}.

Ѿ л8пежи[1].

78ª (163). Тко би се нашао л8пежь поличанинь, ки би крео 8 Полицихь: тко би 8крео кокошь, д8жань е козом; а тко 8креде[2] коз8 или ини[3] бравь[3], д8жань е волом, али толико вридности. А[4] тко 8креде ча би мин8ло вридности либарь .р., има се обисити.[4]

78ᵇ (164—165). Ако би поличанинь 8крео иньди, не б8д8ћи 8 размирью[5], има платити д8плиц8. Тко ли би се л8пежь Ѿин8де[6] 8хитио 8 креѣи 8 Полицихь, има се ли по[7] сваки п8ть обисити.

78ᶜ (166—168). Да тко би се л8пежь нашао 8 сел8 ме8собаць, тада не само д8жань е обишеньѣем да и свим ча има. Ако има племеньщин8, остае ближнем8; а ино благо опћини. Ако ли е кметићь, тад м8 господар8 по[8] иманьа, а др8га опћини. Ки ли би покрео свога го(спо)д(и)на[9], д8жань е и главом и благом[10]. Ки ли би крео господара, 8 кога би стао 8 наим8, д8жань е д8пло.

[1]) Овога натписа нема у рукописима **a b c d e b² e²**, него се наставља као да спада к оному што је било наприједи; само **f** слаже се с главнијем рукописом. [2]) *8краде* **b e**. [3]) *ино бравче* **a b² e²**, у **b c d e** овијех ријечи нема. [4]) додатка *а тко — обисити* нема у **a b² e²**, али у **b c d e** чита се овако: *ако 8креде ча би ваѣлало вридности либар* **.р.**, *има се обисити како ѣе згора.* [5]) *8 размиранѣ8* **a b² e²**. [6]) *извански* **b c d e**, *од инди* **b² e²**. [7]) мјесто *ли по* у **b c d e**: *по.* [8]) у **b c d e** даље овако: *како ѣе речено.* [9]) *господара* **b c d e**, *8 свога господина.* [10]) даље у **b c d e** овако: *а навластито 8 коеа би стао 8 наѣм8.*

(За невирство[1]).

79 (169). Тко ли би поличанинь иньди изванъ био на соди али 8 сл8жби тере господар8 8чинио кою невир8 али срамот8 али га обр8жио али м8 ино кое зло 8чинио, тада се има они кривацъ тирати и искати и не има за тои ниедань неговь

ближнни никое зло подлеђи, да паче неговь дио вась, или е племеньщина или гиб8ђе, г8би га онь и има 8пасти 8 ближнега; а тои[2] затои, нека се ниткорь не 8чи такове х8добе[3] и нечистође чинити.

[1]) Овога натписа нема ни у главноме рукопису ни у a b² e² f, веħ само у b c d e. [2]) *а то ће за то* b c d e f. [3]) *вдобиħине* a b² e².

Законь ѿ коловаи[1].

80ª (170—171). Коловае млиньске[2] али ст8пне гди с8 старе и чие с8 биле, не мог8 се вазети[2] прес правде. Ако би прем и ѿ давна заветьшале[3] али стале неначинене, има се видити, чигове с8 и тко ихь е држао: тако има бити и остатк8[4]. Ако ли тко хоће чинити[5] нов8 коловаю[6], гди ние прво[7] била, ако е на негови[8] дионици особити[9], тада[10] е волань на свом8 градити; н8 ли е ме8 братѣом али ином др8жином врвитѣом[11] тер би хотио чинити коловаю, а ини[13] кои дионици 8ставлаю али оповидаю, да е иним дио, тада не море м8 тои бити самом8, брез иниxь кихь оньде тиче[13] дио.

80ᵇ (172). Ако ли би градио тако на опћеном тер м8 ниткорь не противио ни 8ставлао ни оповидао, него онь с миром градио преза сваке против[е]щине[14] и 8чинио млинь и ђ8рь се обрн8о млинь али ина коловађа[15], том8и се ђ8ре веће вазети не море из р8кь, да море м8 се 8 мир8 поставити[16] и 8 дио неговь. А тои зачь се не море млинь 8 тми[17] поставити ни се море пакь[18] ласно али брзо 8чинити.

80ᶜ (173). По старом8 закон8 млинь[19] се чини на петь диловь: први дио гре земли, на кои се стави; др8ги гре па вод8, ка се доведе к мист8 гди ће млинь бити; трети дио [и]зградам, к8ђи и зид8 и лис8[20] и свем8 ча се хоће лиса свеђе 8 млин8[20]; четврти дио на жрвне[21] и гвоздѣа[22], а пети дио

мештр8[23] ки га чини и држи и начина и настои; и чигова ће годи дионица, рек8ћи земла по бриг8 али по краю рике али тек8ћице, тада како годи држи дионица по краю, тако е неѕово до по рике. Тои е законь стари[24].

[1]) *коловаћ* **a b**^{2} **e**^{2} **f**, *коловоћ* **b c d e**. [2]) *коноловћа млинска* **b e**, *kolovoja mlinske* **d**, *коловаће млинске* **a c f**. [2]) *вазести* **b**^{2} **e**^{2}. [3]) *завештале* **f**, *завешале* **a b**^{2} **e**^{2}, *зап8шћене* **b e**, *завекшале* **c**, *zapustiane* **d**. [4]) *и остати* **b c d e**. [5]) *начинити* **b e**. [6]) *коловоћ8* **c d**, *коловаћ8* **b**^{2} **e**^{2}. [7]) *парвле* **b e**. [8]) *ћеговоћ* **a b c d e b**^{2} **e**^{2}. [9]) *особита* **b c d e b**^{2} **e**^{2}, *и ћособита* **a**. [10]) у главноме рукопису и у **f** пишу овако: *особитита да*, у **a**: *та ће*, **b c d e**: *да ћ8 ће*. [11]) *варвном* **a b c d e**, *вирном* **b**^{2} **e**^{2}. [12]) *али коћи* **b c d e**. [13]) *ких онде тиче* **b e**, *ка онде тич8* **c**, *ki on dotice* **d**. [14]) *протившщине* **f**, *протившћине* **a b c d e b**^{2} **e**^{2}. [15]) *коловоћа* **b e d**. [16]) ове ријечи нема у **b c d e**. [17]) *8стми* **b c d e**, *м8че* **a**, само **f**: *8 тми*. [18]) нема у **b e**, **d**: *raka* [19]) *млини се чине* **b c d e**. [20]) у **b e**: *и лис8 и свем8 млин8*, у **c d**: *и лис8 свем8 ча се наћде лиса 8 свем8 млин8*, у **a**: *а лис8 8 свем8 ча се хоће лис8 свем8 млин8*, у **b**^{2} **e**^{2}: *а лис8 8 свем8 ча с8 оће ли 8 свем8 млин8;* само **f** слаже се с главнијем рукописом те пишу: *и лис8 и свем8 ча се хоће лиса 8 свеће млин8*. Мени се чини најкраће и најпростије, да се чита како је више у тексту, гдје су само обје ријечи *8 свеће* преметнуте; али може бити и ријеч *лиса* није овдје потребита, него само *ли*, овако: *ча се хоће ли свеће 8 млин8*. [21]) *жарван* или *жарваћн* **a b c d e f b**^{2} **e**^{2}. [22]) *гзов8ћа* **f**, *гвожћа* **a b**^{2} **e**^{2}, *гвоздћа* **b c d e** [23]) *мештром и ки га дарже* **b c d e**; у **a f**, као у главноме тексту. [24]) овдје свршује текст не само у главноме рукопису, него и у **a f**, али **b d e** (у **c** само нешто од тога) настављају јоште ово: *и ако млин мли брез парне годишће, да ће веће мирно 8 вике*. Ове је ријечи нетко приписао повнијом руком у главни рукопис овако: *И ако млин мли годишће през парне годишће да ће мирнно 8вик.*

Законь ѿ реда 8 млин8[1].

81ª (226—227). Ꙋ млин8 има се млити по ред8; како е тко приа дошао 8 млинь и жито донио, тако има прво и млити[2]. И не море едань др8гом8 реда вазети нитко̀рь ником8рь[3] презь негове добре воле, ѿложе господарь ѿа млина волань е самлити 8ћам, една кварьт8, прико реда[3], да веће не; ни пакь инога жита, него 8ћам, ки с8 8 млин8, ѿложивь када донесе али пошале господарь врић8 8 млинь, ѿолень[4] м8 редь потече.

81[b] (228). И паке ако би се згодио ки такови 8зрокь, како е сеₜдмина али брашно за воиниц8, али ини кои подобань 8зрокь, море се самлити презь реда, ере невола нима закона.

81[c] (229). И паке стари е законь: море се ковач8 самлити николико прико реда, зачь и 8 ковачници млиньском8 гвозₜдю редь е, нето доиₜде.

[1]) У главноме је рукопису овај закон много ниже, (т. ј. послије нашега броја 111); исто тако у његовијем најближим сродницима a b² e² f; али у b c d e он се чита на овоме мјесту. [2]) у b c d e другачије: *и жито 8ниђо 8 млиницу.* [3]) у b c d e само *нигдар.* [3]) *ђедн8 кварт8 8ђма* b² e². [4]) у b: *одонеле м8 ред потече*, у d: *odonlen mu red poteçe*, e: *одонле м8 ред потече*, у c: *одонле м8 ред почме*, у b² e²: *од оне м8 ред почне.*

Законь ѿ с8жань.

82 (174—175). Ме8[1] ине законе поличке е(ст) законь, кои говори ѿ с8жань: када би кои с8жань по срићи[2] 8шао ѿ свога господара, 8[3] кога би био 8хићень[3] тере ѿ нега 8шадь, а др8ги га опеть 8хитио[3], мин8вши едн8 нођь, таи[4] е с8жань оногаи ки га е послиа 8хитио[4], излож(и)вь[5] негове добре воле[5]. Ако ли би таи с8жань био ѿнесао кою роб8 оногаи, ки га е приа био 8хитио[6], има м8 се таи роба вратити. А тои ча е ме8 поличами[7] с поличани; а ѿ изванихь[8] много веће.

[1]) *и ме8* b d e, у c гријешком: *има 8 ине.* [2]) *по срићи* нема у a b² e², даље *ишађо* a b² e². [3]) *8 кога — 8хићень* овијех ријечи нема у b c d e. [3]) у b² e² гријешком: *8нитађо*, у a: *8ватиђа.* [4]) *тад ће* f. [4]) *8ватиђо* a b² e². [5]) овијех ријечи нема у b c d e, али се читају у a f b² e². [6]) *имађо биђо* b c d e, у a b² e²: *онога чиђи ће биђа приђа.* [7]) *поличани* a, у b c d e *пођличанин с пођличанином*, у b² e²: *међ8 пођлици с пођличани*, у f: *међ8 пођлицами.* [8]) *и с изванскими тако и мго (sic!) веће* c, *ispisa izvanskim i tako i mnogo vechie* d, *и з иванским и тако и много веће* b e, *а о изваћних много веће* f, *а од изванеги много веће* a b² e².

83 (176) . . . . а инако по сваки п8ть 8пада, како е згора писано, ѿложивь ако би била бл8дница ѿ

плаће тере ю тако силовао, 8пада 8 ос8дь сиони либарь .кє.

Ово је конац закона, који говораше о силовању; све што је било пред овијем ријечима у рукопису, пропаде неђ давно, пошто **a b[2] e[2] f** — а то су пријеписи XVIII вијека — овај одломак вежу у једно с пошљедњим ријечима пређашњега закона „о сужњима", као да то спада онамо. Покојни проф. Месић мишљаше, да овај комад закона пристаје под конац онога закона „о разбијању женском", који је наштампан ниже под 110, али то као да неће бити тако. У **b c d e** овога одломка нема.

Ѿ гриха неподобна.

84[a] (177). Ако би се тко наша 8 грих8 неподобн8, ча се зове грихь содомски, али би била м8шка глава али женска, ки би био 8 том нечист8[1] грих8 има се сажгати преза всакога смилованђа[1]; а ча е од иманьа нима[2] вазети ини ништарь, него ком8[3] пристои.

84[b] (178—179). Ако ли би се грихом[4] нашла женьска глава ка би дите 8давила[5] вола[6] како годирь хоћь[7] на свит8[8] али ким[9] хоћь п8тем али начином, има бити по сваки п8ть огнем сажган(а), ако се наиде; и ако се обнаиде таи такова, има сваки чловикь, тако м8шка глава како женьска, т8и таков8, кад ю обочити, има ю хитати, подь зарокь либарь .кє.

84[c] (180). А да 8 сваком8 сел8 два пристава б8дета[10], ка би била очита, ако би тко не хотио хитати и везати те такове и повести ихь придь опћин8.

84[d] (181). Ако ли би се тко за не[11] рвао проти таково(и) пособи, да е др8гь таков8 кривц8.

84[e] Ако ли би они пристави не хтили вапити[12] на не, да е д8жань .н. либарь 8 опћин8 поличк8.

Овако, овдје и овијем редом, долази закон „о гриху неподобну“, у главноме рукопису, даље у **a f** и у **b**^{2} **e**^{2}, (т. ј. у другој половици рукописа **b e**); у **c d** а тако и у **b e**, (т. ј. у првој половици рукописа), уписан је на нижем мјесту, испред закона „од разбијања и силовања“, т. ј. пред бројем 110, и то само први одломак овог закона 84^a, до ријечи „пристои“. Ипак је у **c** додан такође наставак, све до конца, с овом опаском: „ovo ozdola bilo je izvadjeno iz starogha zakona“.

[1]) *томв нечистомв* **b**^{2} **e**^{2}, *милосарђа* **a b**^{2} **e**^{2}. [2]) *нима се вазети ништар* **a**, *нима се вазести нищар* **b**^{2} **e**^{2}. [3]) *комв се* **a**, *ономв комв се* **b**^{2} **e**^{2}. [4]) *нашла в грихв* **a b**^{2} **e**^{2}. [5]) *вдвшила али вдавила* **a**, *вдвшила или вдавила* **b**^{2} **e**^{2}. [6]) овако је у главноме рукопису, али **a f** и **b**^{2} **e**^{2}, а исто тако **c**, сви пишу сагласно: *волом* или *воѣлом*, па тако је нетко исправио и у главном рукопису. [7]) *злоће* **a**. [8]) *на свит* **f**. [9]) *ки оћ* **c**, *ки охоћ* **a**, *али хоћ ки кодир* **b**^{2} **e**^{2}; даље у **f**: *начинон*. [10]) *бвдв та* **a c b**^{2} **e**^{2} (погрјешно мј. *бвдета*, како је у главноме и у **f**). [11]) *за нега* **a b**^{2} **e**^{2}, *за ѣнв* **c**. [12]) у **f** *ватати*, у **e**^{2} *ватити*.

Ѿ (д) шкоде[1].

85 (182). На конаць и на свршение коим годирь пвтем[2] али[2] начином, или хоте[3] или не хоте[3], ч(о)в(и)кь ч(о)в(и)кв вчини кою щетв в благв и в иманью, али живомв али гибвћемв али негибвћемв, али в житв[4] али в коћои хоћь[5] на свитв ствари, хоће свака правда, да мв плати и вчини задоволно.

Него само тко вчини нехоте, има мв бити развмакь. А тко вчини хоте али захваливь[6] се, има тежв покорв поднести.

Овај се закон чита овако у свијем рукописима, само што у **b c d e** долази одмах послије закона „о сужњима“; али мени се чини, да је ово тек конац онијех закона, што долазе ниже „о убојству живога“ и „од живога међу собом“. Кад би тому тако било, ваљало би рећи, да је већ у главни рукопис текст унесен наопако, т. ј. да су већ у његовој подлози листови били поремећени. По нашему рукопису ово се не може турити онамо ниже иза оба поменута закона, јер ондје нема простора.

[1]) *Од шкоде мев ѣлвдми* **b c d e**, а **b**^{2} **e**^{2} **f** само *од шкоде*. [2]) овијех двију ријечи нема у **b c d e**. [3]) *хотећ, не отећ* **b e**. [4]) у главноме руко-

писку: *вжитовтв,* то су прочитали *в житв* b c d e, али у a f: *в животв.* 5) *в коѣоѣ хоѣе ствари на свитв* a f. 6) *завалив се* a, *заваливши се* b c, *зафаливши се* d e.

Законь ѿ пась.

86ª (183—185). Тко има пса великога или малога, тада лити, када мине дань с(в)етога Ѣакова, велога има везати пса, да не зобле[1] гроздовь[2], али м8 има привезати кл8чь, ком8[3] е кл8ка ѿ лакта комоца[4], великом8 пс8; ако ли е мани пась, тада толико мани кл8чь к нем8 подобань.

Ако ли ние тога[5] терь се наиде прость пась[6], тада оно село волно е 8бити м8 бравь[7] двизи[7] господар8[7] чиговь е пась, али толико вридности вазети[8] и обрн8ти ме8[9] село за свако нашастье, не б8д8ѣи ли[10] едань дань.

И ѣошь ако би га тко застао[11] 8 своихь гроздихь[12], волань га е 8бити; ако ли би га застао с кл8чем 8 гроздихь[13] своихь, волань га е бити, да не 8бити.

Тои се има трпити, докле се масть справи[14].

86ᵇ (186). Ако би се пась отргао али огризао али се по ини п8ть[15] ѿришио, а господарь за ним шао[16] али звао да га ѣаме, онь вола посао неговь, тада ондаи не има 8пасти 8 осл8х8[17] згора речен8.

1) *изобле* b c d e. 2) *гроздове* a, *грозѣа* b c, *грозѣа* e, *grozgie* d. 3) *при комв* b c d e. 4) *конопца великога в псв* a, *конопаџ* f, *конца* b e, *od lakta koja velikoga velikomu psu* d, *коца великога великомв псв* c, *од лакта конопца* b², *од лакта конца* e². 5) *ако ли таѣ с тога* b c d e. 6) *пак тада пак* b c, *pas tada pak* d e. 7) *брава двисуа господара* a b² e², тако и f, само: *господарв; брав двизе* b c, *bravçe dvixe* d, *брава двизе* e 8) *привазети* a, *вазести* f. 9) *в село* a. 10) *не бвдвѣи лин ниѣедан дан* a, *не могвѣи ѣедан дан* b c d e, *не бвдвѣи ни ѣедан дан* b² e². 11) *затека* a 12) *в свомв гроздѣв* b c d e, *в своѣи гроздови* f. 13) *в грозѣв* b d e, *в гроздови* f. 14) *стави* b c d e, но a f b² e²: *справи.* 15) *али не оте одришиѣо* b c d e. 16) даље овако: *да га вити, тада нима* b c d e, но b² e² слажу се с главнијем рукописом и с a f. 17) *в освд* a b² e², *в освдв* b c d e, даље у овијем рукописима: *како ѣе згора.*

Законь ѿ риб.

87 (187). Гди е чие ловище али рибнакь али заточь[1], тада ниткорь не море с правдом през негове воле оньде ловити: како да мȣ оно из дома вазима.

[1]) *затичь* b c d e, *али* a f b[2] e[2]: *заточ.*

Ись .ѧ. .є. .о. .ѕ. дань .ѕ. агȣста.

88 (188). Меȣ законе ине поличке Полица ȣзаконише и ȣстановитише[1] овако и по ови пȣть, зашто се бихȣ згодиле меȣ поличами[2] нике разлике деференьцие и сметне и сваде[3] меȣ (о)ве лȣди[4] ништо за ничь[5] а ништо за крви и квистьȣне[6] и скандале и нике лиге и парти ѿ мнозихь да мнозихь — и тако Полица о ти[7] дань згора писани бȣдȣћи ȣ кȣпнȣ зборȣ складно и единно ȣчинише и ȣзаконише овако и по ови пȣть: да приаше и сединише тврдо и непомчито[8] на складь и на мирь и брацтво[9] и единьство, како е игдарь било, рекȣћи[10] ча е ȣ стварь опћенȣ а свакомȣ правда на мистȣ, сваки питаи свога[11] по законȣ, како е обичаи и законь; а ча е ѿ овогаи скандала али кое разлике метерьбе[12] да сваки има с миром и ȣ мирȣ свое ствари чинити с правдом и законом, а да нима ниткорь ȣ Полицихь чинити сметнȣ али разврхȣ[13] али кое лиге водити али парте[14], с чеса море ȣ Полицихь бити скандао али коћа сметна али свада[15] али паке кое паньке[16] сносити неподобне, али кое силе али новыщине чинити подь зарокь ѿнь[17] вире господцке и поличке и подь изгȣбление свега свога добра, да мȣ се обрне ȣ опћинȣ гибȣће а племеньщина ближнемȣ, а да мȣ се кȣћа ȣжеже, а онь да бȣде ȣ баньдȣ ѿ главе.

Овај закон носи у **f** овај натпис: *нд од исȣса тисȣћа пет сто седамдесет и седам дан шест агȣста;* тако и у **a**, само без *нд;* **b e**: *ђезȣс* .ѵ.ѣ о.ꙁ. *на* .ꙁ. *агȣста*, у **c**: *езȣс*: .ѵ.ѣ.о.ꙁ.: *на* .ꙁ. *агȣста*. Овдје је посљедње слово, које је у главноме рукопису ѕ, т. ј. шест, преиначено у ꙁ, т. ј. изгледа као ʒ, седам, зато у **f b**² **e**² пише: *седам* или *седмо*, а чини се да се је имало рећи: *шест* или *шесто*.

1) *ȣстатȣтише* **c d**, *ȣ статȣтȣ пише* **b**. 2) *поћличани* **b c d e**. 3) *свадбе* **a b c d e f**. 4) *мећȣ ови лȣди* **a**, *мећȣ истим ћлȣдми* **c**, *мећȣ исте ћлȣди* **b e**. 5) *за нищо* **b c d e**. 6) *квищиȣне* **c**. 7) *ови* **b c d e f**. 8) *непонижито* **f**, *непомичито* **a**, *непомичћливо* **c d**. 9) *брасшво* **b c**, *bractvo* **d**. 10) *и то ће* **c**, *а то* **b d**. 11) *своће* **c**. 12) *инетербе* **b d e**, *интербе* **c**, *нетребе* **b**², *нетербе* **e**². 13) *разварȣ* **c**. 14) *парбе* **b c d e**. 15) *свадба* **a b c d e**. 16) *паћнке* **b e**, *painke* **d**. 17) читај *ѡнь* т. ј. *онь*.

Када кметић гре одь господара свога[1].

89ª (189). И када кани кметићь по(и)ти ѿ господара[2], тада наипри има затворивши ȣ дворȣ своМȣ и ȣ кȣћи све ча има имања или живине или инога блага гибȣћега или и ћоще ако би бащине кȣ би под ним[3] стекао, тере има призвати свога господара тер мȣ рећи: г(оспо)д(и)не, то е све боже и твое, волань[4] ча оставити, волань не оставити. И тотȣ[5] такои ȣчинивши, ако би мȣ ча ȣзео, волань би или све или ники дио; нȣ ли мȣ онди ослободи, юр[6] мȣ посли ние волань господарь оногаи вазимати, ча годи мȣ е едночь ослободио.

89ᵇ (190). Ако ли би се креo отаи[7], гди годи га господарь стигне[8], волань мȣ е све вазети[9] и нега свезати како невирна[10].

89ᶜ (191). Напоконь и на сврхȣ има се видити и разабрати, али господар кмета ѿгони, али онь ѿ г(оспо)дара бижи презь ȣзрока: тои се има разлико проциниити. Волань е чов(и)кь зла бижати, ако море.

1) Овај је натпис у главном рукопису додан, не обичном, већ нешто новијом руком; он се чита и у **a b**² **e**² **f** као натпис, но у **b c d e** почима овијем ријечима већ сам закон. 2) **f** додаје *свога*, у **a b**² **e**²: *и када кметић поће од господара свога;* у **b c d e** читаве прве реченице закона нема,

пошто су веħ ријечи натписа повучене у закон, као почетак његова текста. [3]) *под оним* **d** и **c**, само што је у c погријешено: *подобним*, у **b**² **e**²: *под ħним*. [4]) у **a** **f** **b**² **e**² додана је ријеч *ħе*, у **b** **c** **d** **e**: *си*, у **a** има и код другога *волан* опет *ħе*. [5]) *тот* **a** **b**² **e**², *тоħ* или *то* сви остали, осим **f** који се подудара с главнијем рукописом. [6]) *веħ* **b** **c** **d** **e**. [7]) *отаħно* **a** **b** **c** **d** **e** **b**² **e**². [8]) *достигне* **a** **b**² **e**². [9]) *вазести* **b**² **e**². [10]) *невирника* **a** **b**² **e**².

Ѿ мире житне.

90 (192). Има бити 8 Полицихь вазди мира стара, ча е петим дилом[1] веħа ѿ бнетачке[2], тако да приходи 8 четири кварте score поличке петь стач8ньскихь, ѿложе[3] ако би се ча ино Полица договорила терь 8чинили единьно, ча би ним боле видити[4].

[1]) Ова ријеч испаде у **c**, *петин дилом* **b**². [2]) *млетачке* **a** **b** **c** **e**, *млеташке* **b**² **e**². [3]) *одложив* **b** **c** **d** **e**. [4]) *ча би се ħним боħле видило* **b** **c** **d** **e**.

Овај је закон замијењен или допуњен послије другијем, о којему је по рукописима **a** **f** **b**² **e**² и по додатку **A** ка главноме рукопису ријеч ниже (послије нашега броја 115), али **b** **c** **d** **e** ставише ону познију промјену закона овамо. Ево је:

.҂а.х.к.г. на .ıƶ. з8ħна (**b**: ħ8на).

91 (250). Овога истога годишħа сташе[1] се Поħлица, племенити властели[2] и племенити дидиħи на станк8 при блаженом8 светом8 Ч8бриħан8, поставише разлог парви[3], ħедни[3] и др8ги ħедино и складно 8чинише:

да 8 Полициx 8 св8 дванадесте кат8нари даħе се и 8зимле се сплицком квартом жито, и да се на он8 кварт8 8дре[3] билиг ж8пски; а омишка кварта да може бити за по сплицке, нове садаħне, к8 ж8па 8чини.

А[4] тоħ при 8говорише, да се држи права кварта сплицка алити камена.

[1]) *ставише се* **a** **b**² **e**² **f**, *ставаше се* **A**. [2]) *властеличиħи* **a** *п. и племенити власт.* **A** **b**² **e**². [3]) *при* **a** али *први* **A**; у **b**² **e**² нема ове ријечи; *8чинише разлог праведни* **b**. [3]) *8дри* **A**. [4]) овога даље нема у **a** **b**² **e**² **f** ни у **A** него само у **b** **c** **d** **e**.

Сва је прилика, да под исту годину спада, као наставак овога закона о мјери житној, јоште и ово:

Од продаѣе вина.

92[a] (251). Кад бȣде вриме од продаѣе вина, ȣ свȣ дванадесте катȣнарих ȣ Поѣлицих да нима нитко из свога села ȣ дрȣго поѣи прид тȣрмȣ[1] ни ȣ свомȣ селȣ приȣзети дрȣгомȣ тȣрмȣ[2], него с ким се наѣпри погоди. Тко ли би ови закон пристȣпиѣо[3], да онога истога, ко приȣзме тȣрмȣ али из свога села ȣ дрȣго прид тȣрмȣ изаѣде,ономȣ истомȣ коѣи тако чинити бȣде, ко бȣде намирник од Поѣлиц али ваѣнанин, да разѣагме и попиѣȣ вино; не боѣеѣи се госпоцке глобе, ȣ наш одговор слободно да прȣжи рȣке свак.

92[b] (252). [И[4] да се вино не продаѣе дражѣе, него поч ѣе ȣ Сплитȣ и сплицком миром, одложе саѣма, а то ѣе како ȣчини кнез и воѣвода с осталими главари. И тко би од ови валиѣо[5] али не боѣеѣи се правде, парва да мȣ се разѣагми вино, и ȣ ѣнегово живѣленѣе алити живот, како се бȣде видити правди].

У **a f b**² **e**² и у **A** овај је закон састављен с онијем, што је сприједа, без посебита натписа.

[1]) *при тȣрмȣ* **a b**² **e**² **c**, *прид тȣрмом* **f**, *прид тȣрмȣ* **A** [2]) ове ријечи нема у **b c d e**; у **A**: *дрȣгомȣ тȣрмȣ, с ким се . . .* [3]) одавле даље у **b c d e** овако: *тада ко кодир се намириѣо или намирник или Поѣличанин да разѣагме.* [4]) одавле даље у **a f b**² **e**² и у **A** нема ништа; по томе се види, да у редакцији првој и старијој овога додатка није било [5]) *falio* **d**.

Законь ѿ наѣамника[1].

93 (193—194). Тко би наѣао[2] наѣамника коѣе хоѣь врсте или за кȣ хоѣь цинȣ или на кою хоѣь работȣ, на годище али на мане али на веѣе, хоѣе стари законь, да ако би наѣамникь пошао ѿ господара не доставши[3] вриме свое а през никога

подобна ȣзрока, волань мȣ е господарь не платити ништарь. Нȣ ли би га господарь презь ȣзрока достоина одагнао приа достанька, има га платити за пȣнь наѣам.

То е био стари законь. Да сада Полица приȣзакониш милостивии[4] законь овако: ако би наѣамникь стао нико време, а не ȣчинивши никога зла али щете, волань е питати ѿ господара они дио наима, колико е времена застао тере поити липо поклонивь се. Ако ли би паке господарȣ толикое ȣзьхотило се ȣ кое хоѣь време ȣчинити рачȣнь[5] с наѣамником своѣим, волань[6] га е плативь[6] за онолико колико е стао тер мȣ дати прощение; а тои за тои, нека е свакь слободань.

Него само[7] триби е времена[7] проценити ѿ година; зачь е зима трȣдниа храном него лито, а лито е вридние работомь[8] него зима.

1) *од наѣменика* a f b^2 e^2 b c d e (тако увијек). 2) *имао* b c d e. 3) *не доспивши* b c d e, али a f слажу се с главним рукописом. 4) мјесто ове ријечи, која се чита и у a f b^2 e^2, долази у b e: *имамо стари*, у c: *има стари закон*, у d: *imimo stari zakon*. 5) *конат* b c d e. 6) мјесто овијех ријечи, како је и у a b^2 e^2 f (само што у a b^2 e^2 пишу: *платити)*, долази у b c d e: *и платити га за онолико*. 7) Ријечи *само — времена* нема у b c e, у d пропуштено је све послије ријечи *а тои за тои*. 8) у a f b^2 e^2 долази ријеч *робством*, у b c e нема ријечи *вридние*, већ се чита скраћено онако: *зач ѣе зима трȣдниѣа раном а лито (ѣе) работом*.

[Од границ и меѣашев[1].

94 (241). Поѣлица ȣзакониш, да тко годи би[2] се нашаѣо ки би границȣ истȣкаѣо тȣѣȣ отаѣним начином али границȣ[3] истлачиѣо[4] отаѣ[5] брез допȣшщенѣа правде, али паке толикоѣе ако би тко сикаѣо и чиниѣо границе нове отаѣ[6] по своѣоѣ воли, през допȣшщенѣа правде, да тко би тȣѣ хȣдобȣ ȣчиниѣо да ѣе дȣжан рȣком и да гȣби онолико[7] племенишщине колико ѣе биѣо тȣѣе[8] захитиѣо.]

Овога закона и који је за њим на реду нема у главноме рукопису само зато, што је испао један лист, како се види и по бројењу страна у рукопису, које ако и није проведено првом руком, опет неће бити касније него ли из 18-га вијека. А да је ово стојало на листу који се изгубио, доказују оба рукописа **a f**, што су најближи сродници главнога рукописа; а исто потврђују текстови **b**² **e**², т. ј. изновице по други пут преписани текст пољичкога закона у рукописима **b** и **e**. У свијем тијем рукописима слиједи исти ред, како је у нашем издању.

¹) ове друге ријечи нема у **a b**² **e**², али у **b c d e** чита се *од границе и међаши.* ²) тако се чита у **d**, у **a b c e** пише *кодир*, у **f**: *тко го би се.* ³) ове ријечи нема у **b c d e**. ⁴) овако у **a**, у **f** *излачиђо,* у **b**² **e**²: *истачиђо,* у **b c d e**: *испластиђо.* ⁵) нема у **b c d e**, у **a**: *а то ђе,* исто тако у **b**² **e**². ⁶) *отађно* **b c d e**; у **b**² **e**² нешто другачије: *сикађо чиђ8 границ8 а токође по свођођ вољи.* ⁷) *онолико своће* **c d e**. ⁸) *тзђа* **a b**² **e**².

[Закон од в8ка.

95ᵃ (242). Тко би ча отеђо в8к8, ако отме цило, оном8 ки отме гре м8 кожа и глава; ако ли¹ раздарто, гре м8 печеница; ако ли ђе живо а ни 8ђидено, гре м8 питва.

95ᵇ (243—244). Тко би отеђо птицам, закон ђе² како и од в8ка. Тко би 8хитиђо ча³ вода носи, ако носи вода, има половиц8 ки 8хити, а др8га господар8; ако ли на дн8 лежи да не море се⁴ догазити, оно ђе ђнегово ки изнере⁵.]

И овај је закон био у главноме рукопису на листу, који пропаде, а овдје је стављен на својем мјесту према **a f b**² **e**² и према **b c d e**.

¹) *ако ли ђе* **b c d e**. ²) ове ријечи нема у **b c d e**, у **b**² **e**²: *гре м8 како и од в8ка.* ³) *оно ча* **b c d e**. ⁴) ова је ријеч додана према **a**, у **f** нема је, али у **b c d e** пишу *човик.* ⁵) *изнори* **a b e** и **b**² **e**²

Ва¹ име ис8крстово аменꙿ.

96 (195). Лито од роениа негова .ʏ.8.п. и др8го, данъ четврти на десте фебрара², б8д8ћи г(оспо)д(и)нь Д8ђам Папалићь кнезь полички, и ходећи 8

први пȣть по Полицихь (с)[3] сȣдци сво(и)ми и с пȣним двором, правде питајући по законихь[4] поличкихь и бȣдȣћи ȣ Донемȣ[5] полȣ ȣ светога Мартина, и тоте племенити лȣди поличане[6] ча се зовȣ Лимићи приаше меȣ се ȣ сȣцтво оне све ки дају меȣ ними десетинȣ а нисȣ до сада имали дио сȣцтва; тако ихь приаше и ȣчиникше им свим дио сȣцтва и свакога инога почтениа[7] ȣ Полицихь, бȣди[8] да томȣ ници[9] од нихь порицахȣ, да ли ȣ[10] већи дио ȣчинише опћено. И паке кнезь и сȣдци и остала опћина поличка допȣстише и потврдише и рекоше овои записати ȣ статȣть, да им гре сȣдцтво за Трвижи[11]; а ови сȣ ти именом здола писани[12]: наипри дом Давидь Кричковићь, Бȣдачићь Јурко[13] з братђом, Богавчићи, Слидинићи, Толеновићи, Радиновићи, Еловчићь, Боровина, Зечићи, Дабиживовићи[14], и Павла Томасовића дица.

1) *ȣ* **a f b**^{2} **e**^{2}. У **b c d e** стоји пред инвокацијом још ово: *Лист ки ȣчини кнез Дȣђам Папалић при светомȣ Мартинȣ меȣ Дочани*, у **b**^{2} **e**^{2} само овако: *Кнез Дȣђам Папалић.* 2) У бројењу године и мјесеца долазе ове разлике: **a** исписује ријечима: *тисȣћа четири сто двадесет и дрȣго*, **f** овако: *тисȣћа четири сто девдесет и дрȣго*, **b**^{2} **e**^{2} пишу словима .ч҃.ȣ҃.к҃.в҃., те потврђују читање рукописа **a**; мјесец је у **b c d e**: *дечебра* или *деченбра*, *decembra*; али у **a f** и **b**^{2} **e**^{2} пишу *фебрара* или *веȣрића*. 3) предлога *с* нема ни у једноме рукопису. 4) *по законȣ поличкомȣ* **a**. 5) *ȣ донемȣ доцȣ полȣ* **a b**^{2} **e**^{2}. 6) *Поличани* **a b c d e f**; ријечи *ча се зовȣ* нема у **b c d e**, али се читају у **a f b**^{2} **e**^{2}. 7) *поштеђна* или *поштенћа* **a b c d e f**. 8) у главноме рукопису погрјешно *биди, бȣди* у **a f b**^{2} **e**^{2}, *премда* **b c d e**. 9) *ники* **a f b**^{2} **e**^{2}, *ништо* **b c d e**. 10) без ове ријечи **a f b**^{2} **e**^{2}. 11) *тарвижи* **a f**, *за тарвижжом* **c**, *po za tarvixi* **d**, у **b e** ове су двије речи пропуштене, у **b**^{2} **e**^{2}: *за парви*. У главном је рукопису нека новија рука под знаком приписала над овом ријечју нешто, чега не могу прочитати, осим . . *еће звечане*. 12) *а ови ти именом здола писани* **f**, *а ово сȣ ти им. зд. п.* **b e**, *а овођ сȣ ти именом здола писаними* **c d**. *а овим тим именом здола писаним* **b**^{2} **e**^{2}. 13) *ђерко* **a f b**^{2} **e**^{2}, *ђȣрко* **b c d e**. 14) *Дабижиновићи* **b c e**, *Dabilixinovichi* **d**, но **a f b**^{2} **e**^{2} како је у главноме рукопису.

К овому је закону у **c** додано оно изборајање граница, под истијем даном уписано у штатут, што је већ напријед наштампано на стр. 40—41 међу бројевима 29 и 30 по главноме рукопису с разликом читања из **c b**^{2}.

*

Тко би[1] ча отео г8си.

97 (196). Ако е г8са ноћна, то е една стварь, ча е на село како л8пештво; а ча е г8са очита, како воиска, тои носи законь е[2] како воичнн[3]; право е, да се потичи 8чини нихь[4] законь ча би отела[5].

[1]) ово је изостављено у **f**; у **b**[2] **e**[2] овај натпис: *то ко (тко) отеђо що гвсарв, гвси.* [2]) *законье? законђе* **a f b**[2] **e**[2]. [3]) *воћичини* **f**, *воћнички* **a**, *и воћнишки* **b**[2] **e**[2]. [4]) *на закон* **a b**[2] **e**[2]. [5]) *отел* **b**[2] **e**[2].

У b c d e долази ово о гуси под конац закона „о војсци" те се ондје чита овако: *а од гвсе ако ће нокна, а то ће ђедна ствар — — — — како воћска, закон ће да се потече и 8чини ча би отели како ће згора* — — — — само у **c** мјесто *на село* пише *насео*, у **d**: *kao selo kako lupestvo*

Тко би ча отео воисци.

98 (197—199). Тко ча ѿме[1] воисци, стари е законь био, да ако присни 8 воисци[2] плинь, тада е оногаи ки ѿтме, ѿложе ако би робе; да ча е ино[2], то е онихь (ки)[3] ѿм8 навластито; ако ли би се отело приа нерь доиде 8 околь, тада има[4] имити приамщин8[5], а не ино[6].

Да сада Полица чине законь милостивии, ере ча е ме8 братьом поличани, тои се не море обьсл8жити; да ли добро е, да б8де николико за почтенье оним, ки би се потр8дили; право е, да сваки тр8дь свою плаћ8 приме. И паке каковь кои тр8дь и каково кое ризиканье, веће али мане, триб8е разгледати.

Тои како смо рекли ѿ поличанина до поличанина; а ча би поличанинь отео за изваньскога, море се веће платити за свои тр8дь али ризикь, ки би 8чинио за инога, него за брата поличанина, а навластито ако би не био госпоцки подложникь.

[1]) *тко би ча отеђо* **a f b**[2] **e**[2]; у **b c d e** овијех ријечи до *воисци* нема. [2]) *8 овчиђи плин* **b c d e**. [2]) *да ча ни оно* **a**, *да чини оно* **b**[2] **e**[2]. [3]) *ки* је

додано у главном рукопису послије, али се чита у **a f**, нема у **b c d e**. [4]) ове ријечи нема у **a f b**² **e**². [5]) *примћленће* **b c d e**. [6]) *дића* **b c d e**.

У рукописима **b c d e**, како је већ казано, долази истом овдје као конац закона оно о гуси, што је пред овијем наштампано.

ѿ сироте[1].

99 (200). Гди се згоди, да остане сирота мꙋшка глава наконь родители, али е едань[2] али ћихь веће било, тада ниткорь не море с правдом поприти га али здвигнꙋти на-нь нове нарбе кога би сиротиньство затекло, рекꙋћи ча е ꙋ племенщини[3]; не бꙋдꙋћи негова вола ѿговарати[4], волань е неѿговарати[5] дотле, докле мꙋ се не сврши време ѿ лить .ін. А паке ние достоино да ни онь меꙋ тим мози никомꙋре нике силе али новщине ꙋчинити ꙋ племеньщини по себи али по дрꙋзихь (ꙋ) ꙋфанье[6] сиротиньства.

[1]) *од сирот* **a f b**² **e**². [2]) *ћедна* **f**. [3]) *о племенщинꙋ* **b c d e**, *ꙋ племещинꙋ* **b**², *ꙋ племеншћинꙋ* **e**². [4]) ове ријечи нема у **b c d e**. [5]) *одговарати и не одговарати* **b c d e**; у **b**² **e**² пишу *одговорити*. [6]) *ꙋ ꙋфанье* **b c d e**; у главноме рукопису испаде прво *ꙋ*.

Новије редакције рукописи **b c d e** додају овдје познији надопунак, који говори о удовицама. Он нема особитог натписа, него се рачуна с овијем што је записано о сиротама као једно. Тај надопунак гласи овако:

100ª (263). [И ћошће оће закон наш[1] поћлички, за нека ниће карбе меꙋ нами поћличани и нека свак зна закон, записасмо ꙋ овом[2] статꙋтꙋ: да ꙋдовица коћа би остала з дицом тер би стала пощено своћом дицом на добрꙋ мꙋжа свога, да се има ранити на мꙋжевћлꙋ[3] до смарти своћом дицом.

100ᵇ (263). Ако ли би се опет одала оћемо да нищар не има[4] од мꙋжа парвога, него само да вазме дотꙋ коћꙋ ће к ћнемꙋ била донила, коћа се наће непо-

траћена, и ако би ћоћ исти мѹж оставићо коћѹ багателѹ по тастаментѹ.

. 100с (264). И ако би ѹмра коћи син ѹдовици, ни о-тога не има нищар матери, него браћи; ако ли ниће браће, а оно сестрам; ако ли ниће сестар, ли тако остаће ћниовоћ ближици, а не матери. И ово се разѹми, коћа би се одала; коћа ли би пощено стала своћом дицом, како ће ѹ горћнем сказаћнѹ.]

[1]) ове ријечи нема у **b e**. [2]) *ѹ овом нашем* **b e**, *и ovet paset* **d**. [3]) *на мѹжевѣлевѹ* **b d e**, ријеч *до смарти* испаде у **c**. [4]) *не има* додано према **b d e**.

Ѿ пѹтовь[1].

101 (201—202). Пѹти опћени имаю бити слободни свакомѹ, како е законь, и[3] има пѹть опћени велики крозь жѹпѹ има[3] бити широкь еднѹ розгѹ; а ча е ѹ селѹ[4] гоньникь[5], таи има бити широкь да могѹ ним ходити два воли[6] ѹ ћарьмѹ.

И да ниткорь не има пѹта стисковати[7] али га инамо ѿтиснѹти[8] брезь допѹщениа опћине али сѹда[9].

[1]) *капитѹл од пѹта* **b c d e**. [2]) Ове ријечи нема у **a f b**. [3]) ове ријечи нема у **b c d e**. [4]) *ѹ село* **a b**[2] **e**[2] **f**. [5]) у **f** погрјешно *ѹгодник*, **a b c d e b**[2] **e**[2]: *гоник*. [6]) *вола* сви осим главнога рукописа. [7]) *стискати* **a**, *стискивати* **b**[2] **e**[2]. [8]) *али га кѹд одвраћати* **b c d e**, *отиснити* **b**[2] **e**[2]. [9]) у **b c d e** додаје се: *како ће закон*.

Тко би ча отео лѹпежѹ.

102. (203). Тко би ча ѿтео лѹпежѹ[1], право е да има приамщинѹ[2], ча е достоино; и паке [и паке][3] какова коа покреа и каково кое отетье[4]; зачь ча се отме ѹ ноћи, то е една стварь, а ча се отме ѹ дне, тои е дрѹга стварь; ча се отме пошадь из дома на ѹпои, и то е веће достоћанье приамщине[9] него ако би се тко листо по срићи намирио. Или паке ако би лѹпежа дале[6] тирао или[7] онѹе[7]

кь негов8 дом8, то е иошь веѣе. Али ако би 8чинио кою рван8, и то е иошь веѣе. За то е речено: какoво кое[8] отетье; ере ѣе право да е свакь за свои тегь плаѣень.

[1]) Ова се прва реченица не понавља у **b c d**. [2]) *дар* **b c d e**, али **a f b² e²**: *приѣамшкинв.* [3]) Два пута у главноме рукопису; може бити овдје нестаје ријечи: *има се видити* (или *има се видити и разабрати).* [4]) *каково ѣе отео* **b c d e**; у **a b² e²**: *отимане.* [5]) *дара* **b c d e**, али **a f b² e²**: *приѣамшкине.* [6]) *далеко* **b c d e**. [7]) мјесто овијех ријечи: *далеко* **b c d e**. [8]) *каково ѣе* **b c d e**.

ѿ винограда на земли т8ѣои.

103 (204). Тко би имио[1] виноградь на чьѣои земли[2], ком8[3] има доходакь давати тере ако би пошао ѣамати[4] они виноградь скровито л8пешки брес повиданьа[5] господар8 ѿ земле[6], и нашадьши га господарь на тои невире[2], волань м8 е 8зети и литин8 и виноградь, како л8пеж8.

[1]) *имаѣо, имао* — сви остали рукописи. [2]) **a b² e²** додаје *т8ѣоѣ.* [3]) **a b² e²**: *има м8.* [4]) *таргати* **b c d e** али **a f b² e²** *ѣамати* (само што неки погрјешно пишу *ѣати).* [5]) *брез оповиди* **c d**, *брез оповида* **b e**, али **a f b² e²** слажу се с главн. рук. [6]) *од земле* стоји у **b c d e** ниже, послије *господарь.* [7]) *невири* **a f b² e²**, у **b c d e** све се ово приповиједа овако: *и нашадши га господар од земѣле али да м8 каж8 добри свидоци и б8д8ѣи истина да ѣе та невира.*

ѿ водь[1].

104 (205—207). Вода жива има бити опѣена гди год(и)рь е[2] на чиговоѣ годи земли.

Вода рвеница[3] особита[4] онога е тко ю на свом[5] изарве.

Вода дажѣева, тко ю наводи на свою земл8 када е мала, да м8 добро чини и користь[6], тада има трпити и велик8[8] када доиде, не море ѣе бижати ни е ѿтисн8ти[6] на др8га; него ако би се могао бранити себе[9], а ином8[10] зла не 8чинивши. Ако ли се велике личи, тадь нима [нима] ни мале вазимати[11].

[1]) *Закон од вод* **a**. У **b c d e** овај је натпис састављен с пређашњим у једно овако: *Од винограда на земљи твђоћ и од вод.* [2]) *гди би се кодир нашла* **b c d e**, но **a f b**[2] **e**[2] како је овдје. [3]) *арваница* **b c d e b**[2] **e**[2], но **a f**: *арвеница.* [4]) *пособита* **b c d e**. [5]) *на своме* **b c d e**, у **a**: *на своћоћ земли.* [6]) ове ријечи нема у **b c d e**. [7]) и ове ријечи нема у **b c d e**, али се чита у **a f b**[2] **e**[2], него у **a b**[2] **e**[2] мјесто *тарпити* стоји *примити.* [8]) *потиснвти* **b c d e**. [9]) ове ријечи нема у **b c d e**, у **a b**[2] **e**[2] има *себе* али нема прије тога *се.* [10]) *дрвгомв* **b c d e**. [11]) у **b c d e** има још додатак: *али ли како ће згора.*

Ѿд 8боиства живога[1].

105 (208—209). Гди би се згодило, да би чићи пась 8ћио кога тере с тога грихом 8мрђо[2], али би био с тога лихь[3] коим 8дом 8 п8ти[4], тада ови чьћи е пась ако[5] би ћамши оногаи пса тере га прида оном8 щетник8 или негов8 остатк8, ако е 8мро, говорећи: ото ти твои кривацъ[6], море тим бити прость и шкап8о. Ако ли тогаи не 8чини, тада море таи се кри питати[7] ѿ господара пасьега, говорећи: тво[е]ће брашно 8чини ми тои[8] зло.

И толикоерь се има раз8мити и ѿ кона и ѿа сваке ине живине, коа би ком8 так8и крвь 8чинили, ако не би ча ино ме8 тим било.

[1]) овако и у **a f b**[2] **e**[2], али у **b c d e** пишу овај натпис: *од вбоћста пса али коћна и остали живин.* [2]) *вмра* **a**, *вмро* **f b c d e**. [3]) овако, само што пишу *ли,* још **a f b**[2] **e**[2], али **b c d e** замијенише словом *ром.* [4]) *впвт* **b c d e**. [5]) даље у **b c d e** овако: *нека га вхити тер га прида.* [6]) *карвавац* **b c d e**, али **a f b**[2] **e**[2]: *кривац.* [7]) *кри* није већ нетко у главноме рукопису разумио те приписао *b*: *крив,* у **a**: *крв* (траг старога читања *кри,* јер иначе ваљало је написати *карв),* у **f** *карв,* у **b**[2]: *море да се кар пита,* **e**[2]: *море да се карв пита;* у **c**: *тада море таћ кривац бити а господарв пасћемв море се рећи,* у **d** исто тако, само мјесто *кривац* пише *kriv;* у **b e** изостављено је све од *шкапво* до *а господарв пасћемв.* [8]) *а вчини мени зло* **b c d e**.

Ѿ живога ме8 собом.

106 (216.) Гди[1] би се згодило, да би живо кое 8морило др8го живо, али м8 к8 скрдоб8[2] 8чинило, море бити[3] оногаи глава за глав8, ѿложе ако би веле вридниа една ѿ др8ге била.

Овај закон у главноме рукопису и његовијем сљедбеницима **a f b² e²** не долази одмах на овоме мјесту, већ се ред прекида онијем, што ће одмах за овијем доћи, т. ј. он се чита послије нашега 107ª· Ипак је већ новија редакција, која се огледа у **b c d e**, овај закон саставила с пређашњим, чак без особита натписа.

[1]) *ако ли* **b c d e**. [2]) тако пише главни рукопис, али **a f b² e²** *гардобѹ;* можда је у главноме рукопису писац мислио на ријеч *скврнѹ,* те почео са *ск* а наставио са *грдобом,* у **b c d e**: *зло.* [5]) *поћти* **b c d e**.

Законь ѿ меса ко се продае на бикарићи[1].

107ª (210—211). Тко годи продае месо на бикариѹ[2] гди хоћешь ѹ котарѹ поличкомѹ, не бѹдѹћи ки ини ѹвить, како е разам вола[3] ини кои ѹговорь, него да га продае на мирѹ, има га продавати по ови пѹть а драже не.

Наипрво:

Месо ѿ овна младошкопца[4], волань га е продавати наклаћаи[5] по содинь[6];

месо ѿ козла младошкопца, волань га е продавати по десеть пинезь;

и такоерь юнета млада до дви[7] годищи[7], море га продавати[8] по десеть пинезь;

паке месо ѿ шилегвице, волань га е продавати до годища по овнѹ цинѹ;

и такое ћарице до годища, море се продавати по цинѹ ѿ козла младошкопца;

а ино свако кое хоћь месо не има се продавати драже од осам пинезь.

(212—213). То е законь полички. Ако ли би тко се нашао, ки би га продавао драже, него е законь полички, за свако нашастье има бити освень (д) либарь .є҃. и гѹби онои месо, кое продае. Ѿ тогаи гре, наипри ѿ оногаи меса ѹзамнога[9], половица ономѹи ки освади, а дрѹга по официалом, ки га вазмѹ; а

ѿ осȣда половица опћини, а дрȣга по сȣдцем и официалом кои вазмȣ осȣдь.

Ако ли е кметићь[10], тада по неговȣ г(оспо)д(и)нȣ, а остало опћини и сȣцем и официћалом.

Месȣ[11] свиньскомȣ[11] ние ини законь, него како се када пригоди и каково кое месо.

(214—215). Паке они кои продаю месо, тада о божићȣ три дни, а о покладихь три дни, волни сȣ месо продавати брез мире на очи, да не иньда. И паке не има се продавати на тргȣ месо немоћно[12] али мрлина[13] али ѿ кое сȣмне[14], подь зарокь речени ѿ петь либарь.

Овај закон о месу не чита се у **b c d e** на овоме мјесту, већ је у **c** приписан сасвиме на концу рукописа с овијем ријечима: *Ovi kapitul izvadio sam iz staroga zakona libra koi stoi u schrijni s privilechi pravo u viru ja don Petar Karstelan godine gosdnve 1781 agusta, a novi libar upisa pravo rich po rich na 1796 agusta 29.*“ У **b d e** нема овога никако, али се чита у **a f b**² **e**².

[1]) У **a**: *закон од меса на бикарићи*, у **b**² **e**²: *закон меса на бикарићи*, у **c**: *закон од меса коће се на бикарићи продаће.* [2]) *бикарићи* **a b**² **e**², али **f**: *на бикарићȣ.* [3]) *воћла* **a b**² **e**²; у **e**² пише *разаћн*, у **a b**² *разан*, но **c f**: *разам.* [4]) *младошкопчево* **b**² **e**². [5]) *клаћаћ* **a**. [6]) *солдин* **c f b**² **e**², *солдини* **a**. [7]) *два годишћа* **a c f b**² **e**². [8]) одавле даље прескаче **a**, а према њему također **b**² **e**², одмах на ријечи *по цинȣ од козла*, а што је у средини, то је ондје изостављено; али **f** и **c** слажу се с главним рукописом. [9]) *ȣзетога* **a c b**² **e**² **f**. [10]) ову ријеч изоставише **b**² **e**²; мјесто *тада* пишу *та* **a f b**² **e**² **c**. [11]) *месо свинско* **a b**² **e**². [12]) *нездраво* **a b**² **e**². [13]) *марлин* **a b**² **e**². [14]) *сȣмћле* **a c b**² **e**².

Рукопис **c**, који је по свједочанству његова записа од год. 1781 - 1796 преписао тај месни закон из „старога рукописа“ (а тај се стари рукопис ријеч по ријеч подудара с нашим главним текстом), додаје подједно још и ово:

[Тарговац.]

107ᵇ (259). [Тарговац ки се наће ȣ комȣ селȣ, наћпарво да сȣвећни оном робом, ка ће за тарг, своће село; а сȣвећнив село,ваћнанике; инако ȣчинив да мȣ ће они тарг за ћагмȣ опћено.]

У главноме рукопису има овај закон у додатку A, на стр. 135-ој послије онога, што је наштампано о лупежу под 109. Као у замјену овог закона о продаји меса долази у рукописима новије редакције, т. ј. у b c d e, послије онијех уметака о мјери житној и о продаји вина, који су наштампани више под бројем 92, овај текст:

[Од продаѣе меса.]

107[c] (253). [Месо вол8ѣе и козѣе т8сто коѣе б8де, да се нима дражѣе од орлака продавати; а они ки бикаре да нимаѣ8 б8бриговь одирати[1]. Ко ли би дражѣе[2] продава речено месо али одкин8ѣо б8бриге, свак ко се намири да може р8ке 8ложити[3] да се разѣагми 8[4] наш[4] одговор[4].

Месо скопчево да се продаѣе по пет бечи, а не инако; а[5] о божић8 и поклади три дни по що се може[5].

107[d] (254). Пшеница и раж и озимац[5] по што с лита с цином б8де, она речена[5] цина може се даржати, и продавати и к8повати, до божића[6]; а од божића ако 8зресте[6] цина жита, з договором да се 8чини.

107[e] (255). Кр8х коѣи би к8хали[7] 8 Поѣлицих, да имаѣ8 мир8 чинити, како ѣе 8 Омиш8, и ако освидоче два човика[7] прид великим[7] кнезом да ѣе маѣна мира, да се има разѣагмити[8] 8 наш одговор.]

Ово се чита, али без особита натписа, такођер у A и a f и у b² e², као одломак наредбе од године 1623-е, редом с онијем што је наштампано више под 91 и 92[a] о мјери житној и о продаји вина. У b c d e завршује се овај цјеник меса и жита додатком о обвези трговца, који је управо наштампан на другоме мјесту (107[b]) из рукописа c, а по b² e² слиједиће ниже.

[1]) *одкидати* **A f**, *скидати* **b² e²**; у **a**: *да не скић8ѣ8 з б8бригов лоѣ.* [2]) у **a f b² e²** опет се додаје *од орлака.* [3]) *пр8жити* **A a f b² e²**. [3]) овијех ријечи нема у **A a f b² e²**. [5]) од ријечи *а* до *може* ово је све изостављено у **A a f b² e²**. [5]) *озимица* **a b² e²**. [5]) *и наречена цина* **a b² e²**. [6]) овдје, код ове ријечи прекида рукопис **f**. [6]) *8зрасте* **a b² e²**. [7]) *ки се мисц на*

продаѣ8 мир8 8чинити **a b**² **e**², у **A**: *коѣи кзхаѣ8 на продаѣ8 толико поѣлицем колико ваѣн(аном) (ни)маѣ8 маѣн8 мир8 чинити него 8 Омиш8...* ⁷) у **a b**² **e**² овако: *ако се наће маѣна мира свидочбом два човика кад освидоче прид великим кнезом поѣличким они крвх.* ⁷) *велицим* **b e**. ⁸) *разѣамати* **b e**.

У рукописима **b c d e**, а исто тако у **a b**² **e**², одмах за овијем долази даље овако (нешто је од тога било и у додатку **A** к старому рукопису, али како је лист обрезан, не може се прочитати):

108 (256). [М8з8вира[1] очита[1] кога неће село али ж8па, да га се одличе през милосарћа и да га придад8 господи; ако м8 што господа не 8чине, п8шћамо опћини да на-н р8ке ставе, и на л8пежа ѣеднако.]

Од л8пежа 8 сел8[2].

109 (257—258). Л8пеж ки се наће 8 сел8 ки креде вартле и 8 тор8 имане, виноград е[3], на нииви жито, да[4] м8 село 8зме глоб8 чим се пошт8ѣ8: како се наће да ѣе шћет8 8чиниѣа, онако да и пособ8 вазм8 и господа глоб8 што мог8.

И тко за л8пежа 8зговори[5], да[6] м8 ѣе др8г[6] и да ѣе д8жан глобом господком, ко[7] л8пежа 8 чем поможе ричѣ8 али дилом[7].

¹) У **b c d e** ове су двије ријечи истакнуте као натпис овако: *од м8з8вира очита.* ²) Овај је натпис у **a b**² **e**², у **b c d e** само *од л8пежа,* које се ријечи понављају и у тексту. ³) **b c d e**: *грозѣе.* ⁴) у **c d** овако: *да м8 море село 8зет пособ8 чим се пощ8ѣ8;* исто овако и **b e**, само што је у њима изостављен глагол *8зет.* ⁵) у **b c d e**: *ако би за л8пежа говорио.* Овдје наставља текст **A** на претпошљедној страници 135-ој. ⁶) ове су ријечи извађене из **b c d e**, нема их у **A a b**² **e**². ⁷) овај се наставак: *ко л8пежа — дилом* чита само у **a b**² **e**² и у **A**, гдје пише *л8пеж8.*

Сада долази у **A a b**² **e**² (а било би и у **f**, да није већ прије прекинуо) овај додатак (у **A** без натписа):

Од тарговац.

Тарговац ки се наће 8 ком сел8, наѣнарво да сл8жи оном8 сел8 робом ка ѣе за тарг, своѣе село

с8вени село, ма не инако 8чинив да м8 ће они тарг за ћагм8 опћено.

Овај је текст у рукописима **a b**[2] **e**[2], по којима је овдје наштампан, знатно поремећен; како се има у истину читати, показује исправнији текст **A**, што је паштампан више (107[b]). У **b c d e** тај исти закон, додан на крају к ономе „о продаји меса“, гласи овако: *Тарговац ваћла да шввећни наћпри своће село, а шввећнив село, ваћнане; и 8чинив инако, да м8 ће они тарг 8 ћагм8 опћен8.* Што у додатку **A** главног рукописа за овом наредбом слиједи, то је наштампано ниже под бр. 116.

ѿ разбианиа женскога[1].

110 (217—221). Ако би тко разбиаћо и силова женьск8 глав8, наипрво хоће законь, да е по сваки п8ть д8жань главом. Да п8 паке има се разабрати, како е и по кои начин и с коим 8зроком и тко е чловикь и ке врсте; и женьска глава ѿ ке е прави и ѿ кога гласа и ѿ кое работе. Тои све потриб8е разабрати и проценити, како и ча е; зачь се не мог8 све ствари изьименовати[2].

Наипри ако би била коа хоћь женьска глава опћено тере ю тко силоваћо и разбиао прежь не воле, д8жань ћо(и) е мртвом крвю.

И ако е жена м8жата али дивоика р8кована[3], тада е они разбоиникь д8жань нои едном мртвом крвю, а др8гом м8ж8 неће.

Ако ли е дивоика неѿдана, а[4] ови такое ние оженен[4], а достоино е да се мог8 поати[5], тада има ю вазети[6] за жен8 по закон8 цриквеном8, али ю такои направити и дотати[7], како се море подобно по своћои врсти 8домовити, тако како да би ои ниедна срамота не8чинена али приговорь.

У главноме рукопису, исто тако у **a f b**[2] **e**[2], овај закон долази послије нашега броја 106

[1]) Мјесто овога натписа, који се чита такођер у **a f b**[2] **e**[2], долази у **b c d e** овако: *А од жен како смо и при рекли.* [2]) *именовати* **b c d e**. [3]) *р8-*

ковна **a b c d e b² e²**. [4]) ове су ријечи *а ови — ожењен* изостављене у **b c d e**. [5]) *взети* **b c d e**, и одмах овдје се додаје: *по законв црикбеномв.* [6]) *ваѣла да ѣе взме* **b c d e**. [7]) **b c d e** настављају одмах послије ријечи у пређашњој опасци овако: *или ѣоѣ да дотв и в своѣв ѣе варств вдомивити и да ѣоѣ никор не море приговорити.*

Законь ѿ лова звирьега[1].

111 (222—225). Хоће закон стари, да свако звире[2] стои заводника, ки га взрене[3], ѿложе ако би заводникь[4] повпио тогаи али овогаи, тада мв има дио дати.

Како е речено, свако[2] звире[2] е(ст) оногаи, ки га взрене[5]; него само медвидь терь лисица, тим[6] е законь, тко ихь вбие; да пакь и (ѿ) онихь[7] ки приспию[8], има им се николико почтено вчинити, ча се зове поточно.

И кое се звире[9] вбие[9] на чиои земли, има се дати по правди на земле очестье[10] четврто.

И поточно има бити разлико, како и дионо[11]; ере ако би тко ѿ ловаць већи трвдь приао али већи ризикь, како в води али инако, има мв бити избодно[12], али боли дио; ако ли е поточникь, боле почтено[13].

[1]) У **b c d e**: *закон од лова од звири;* у **a b² e²**: *звирнега.* [2]) *свака звир* **b c d e**. [3]) *за онога ки га изрене* **b c d e**. [4]) само *они* **b c d e**. [5]) *изрене* **a f b c d e b² e²**. [6]) *тизим* **b c d e**. [7]) *од них* **b c d e**, *и ѣони* **a**. [8]) *пристаѣв* **b² e²**, *ких пристоѣи* **f**. [9]) *звири вбиѣв* **b c d e**. [10]) **b c d e** нијесу разумјели ове ријечи те пишу *од шесте,* **a** пише *од чеса ѣе,* **b² e²**: *чеса ѣе.* [11]) *о-дила* **b c d e**. [12]) *избод* **b c d e**, **a b² e²**: *избоѣно.* [13]) *боѣле потарчао* **b c d e**, **a b² e²**: *поштено.*

Од вишћиц и чаровниц[1].

112 (246). Ако би се истино[2] нашла коѣа вишћица али чаровница[3] али вражарица[4], од парвога обнашастѣа има се врвштати[5]; ако ли се веће наѣде, има се сажгати.

Овога закона нема у главноме рукопису, гдје се са наредбом „о реду у млину“ текст прве руке довршује; али како су рукописи **a f b² e²** у свему дојакошњем вјерна слика и прилика главнога рукописа, слиједимо их и овдје. Да и у рукописима **b c d e** долази овај закон управо овдје, послије „закона од лова звирјега“; у главноме рукопису он би имао доћи за законом „од реда у млину“, јер је тај ред држан у **f a b² e²**.

¹) *чаралиц* **f**. ²) *истином* **a b² e² b c d e**. ³) *чаралица* **f**. ⁴) *вражалица* **f**. ⁵) *фрвщати* **c e**, *ввpвшmamu* **f**.

Од ȣмицаћна дивоћак силом[1].

113 (247—248). Ȣ име исȣса[2] амен. Лит од пороћенћа ћегова .ѵ.х.є., мисеца шетенбра[3] на .д. дни, ово нека се зна, како ово ȣчини сва почтована опћина поћличка скȣпно и договорно, а за кнештва г(оспо)д(и)на Стипана Никȣлића и за воиводе Ивана[4] Сичића, а то да ниедан поличанин не има ȣмицати дивоике силом. Ако ли би коћи то ȣчиниђо сȣпротив почтованоћ опћини, да би ȣмака дивоикȣ силом, да мȣ иде почтована опћина на[5] кȣћȣ[5] и да мȣ развали[5] кȣћȣ, а негово све ча годи има да се ȣзме ȣ опћинȣ поличкȣ, толико ономе ки би ћȣ ȣмака, толико ономе, ки би мȣ помога. И за ово ово ȣчинише, за што бише ȣмака Стипан Каћȣнић дивоикȣ силом, а за свога сина, ка е била обећана дрȣгомȣ и обрнȣта[5] на опосȣн и на нȣ ставлен прстен по законȣ овога свита. И зато осȣди почтована опћина[6] Стипана Каћȣнића педесет толорих а дом Иванова синовца дваесет толорих, а свакога свата по десет толорих, ки ће годир биђо ȣ тих сватих. И ако то не донесȣ на збор почтоване опћине, да иде опћина на ниховȣ[7] кȣћȣ[7] и да им ȣзмȣ дȣплицȣ, а то да све иде[7] ȣ опћинȣ поличкȣ.

И ћа дом Лѕка Иванишевић канчилир почтоване опћине поличке по заповиди писах.

Овај је „закон“ уписан у главни рукопис другом руком, него ли сав пређашњи текст; чини се као да је на ономе сада откинутоме листу ово унесено управо руком Луке Иванишевића „канчилира“; характер писма потврђује оваку комбинацију. Рећи ћемо дакле, да је у главноме рукопису, у који бјеше уписано све пређашње под конац XVI вијека (око године 1575 или нешто доцније), остало неколико листова празнијех. На првоме, који бјеше на реду, записа канчилир Лука Иванишевић г. 1605 овај закон, којим се забрањује отмица.

Лист, на којему је ово записано, бјеше послије искинут из старе књиге, како свједочи овај запис: *Овѕ картѕ бише одкинѕо до(м) Марко Вѕковић потаћ и зло, не кажѕћ правди ни комѕр дрѕгомѕ.* Ове је ријечи, како ми се чини, записала на хрпту листа (на обратној празној страници) рука једнога од онијех писаца који су за два листа даље уписали у исту књигу закон од године 1623-е (ср. у наш. издању 91. 92a. 107c—108), и разне друге додатке.

Овај закон долази на овоме мјесту и у **a f b² e²**, што доказује да је њиховијем извором in ultima linea био наш најстарији рукопис; али у **b c d e** преметнут је тај закон нешто даље напријед, иза „разбијања женскога“ а пред закон „од лова звирјега“, т. ј. међу нашим бројевима 110 и 111.

[1]) Овај се натпис чита у **f**, у **b c d e**: *капитѕл од змицаћна жен.* [2]) *Исѕкарстово* **f**, у **b c d e** инвокације нема, него одмах почима годином: .ч.х.е. *мисеца* итд.; **b² e²** слажу се с **a**. [3]) **b c d e** пишу *фебрара на* .ı., али у главноме рукопису још се може прочитати: *етенбра*, право је дакле *шетенбра;* а и дан није .ı. већ .д., јер се тако чита у **b² e² a f**. [4]) у **b c d e** погрјешно: *Стипана.* [5]) овијех ријечи нема у **b c d e** већ послије *иде* (или *иће)* долази одмах *кѕћѕ.* [5]) *окренѕта* **a b² e²**. [6]) *кнез и опћина* **b c d e**, име осуђеника изостављено је у **b c d e**. [7]) *нихове кѕће* **a f b² e²**. [7]) ова се ријеч чита у **b c d e**, у **a b² e²**: *а то да ће све.*

На .ѵ.х.л.ꙁ.[4] месеца агѕста, на .ıє.

114 (249). Подхити се Фране Ковачић по толорих .ı., да[2] ће вазда дати лѕпежа[2] почтованоћ правди жѕпскоћ од свога племена, ако се наћде. Такоер[3] Тадића Матиев, тако како ће згора[4].

Пера[5] Сиротковић, тако како е згора[5].

Запе се на племенȣ Драгишића, не хти се подхитити за них племе да ние лȣпежа ȣ них племенȣ; и би за ине[6], да не хти нитко за Ивана Липопивовића[7] и Ђивана Мишчића.

Мати[8] Ȣгриновић за свое племе, дале не хти за Матића Кордића.

И подхитише се .к҃. Періччића по толорих .м҃., да неће побит добре ђлȣди, кое посла жȣпа, а то кнеза Франȣ Сȣћића и кнеза Матића Видатовића с онизими[9] добрими ђлȣдми, кои сȣ их прво погађали.

Ово је уписано у главни рукопис особитом руком, која није ни обична прва, ни она што унесе у ту књигу пређашњу забрану отмице. Истијем редом уписано је ово и у **a f** b^2 e^2; у **b c d e** долази ово нешто више, за онијем законом о „вјештицама и чаровницама“. У рукописима ове друге редакције записано је на челу „*Ситанска*“.

1) Овако пишу годину **a f b c d e** (само што **d** пошљедње слово прочита као 6), али b^2 e^2 не знам одакле и зашто пишу .ч҃.х҃.к҃.ʒ҃. 2) ријечи *да ће — лȣпежа* нема у **a** b^2 e^2, зато овдје има послије ријечи *наиде (наће)* овај додатак: *лȣпеж*. 3) *тако и* **a** b^2 e^2. 4) додатак *писано* **a** b^2 e^2. 5) овијех ријечи од *Пера* до *згора* нема у **a** b^2 e^2. 6) *за ђне* **e**. 7) *Липопиловића* **a** b^2 e^2 **b c d e**. 8) *И Матић* **a** b^2 e^2. 9) *и ш ними* **a** b^2 e^2, *с иними* **f c**, *с оними* **b e**.

На .ѵ҃.х҃.н҃.є҃.[1]

115 (260). Кад[2] бих кнез од п. жȣпе Полиц ђа Ђȣра Синовчић и п. воѣвода Пава[3] Бартићевић, октомбра на .л҃.[4] приде к мени харат[5] .о҃. мане .л҃. о-до-Марка[6].

Посли на .ѵ҃.х҃.ѯ҃., кад прида речени до-Марко ови п. статȣт, манкаше .к҃. карте бȣдȣћ га бића зађа ȣ свидок[7] сви братими од госпе Тȣгар млади на Застићнȣ[8].

На[9] .ѵ.х.ѯ.н. о Ђ8рЂвоЂ придах п. ж8пи по закон8 све здраво, како Ђе згор Ђа Ђ8ра Синовчић с воЂводом Иваном БехоЂвићем.

Ове биљешке читају се на пошљедњој страни главног рукописа, чини се да су оригиналне, којима се истиче и потврђује, колико је када листова било у тој старој књизи и како је прелазила из руку у руке. Ово је овако унесено и у рукописе **a f b² e²**, истијем редом.

[1]) Рукопис **f** понавља годину словима овако: *на тис8ћа и шест сто и педесет и пето*, тако и **a**, само што је изоставио *шест сто;* зато је у **b² e²**, који најближе слиједе рукопис **a**, изостављено слово **.н.** те стоји само **.ч.х.е.** [2]) Ова се ријеч чита само у оригиналу. [3]) у **a** погрјешно *Пера*. [4]) у **f**: *на парви*, у **a**: *на три*, зато и пишу **b²** e²: *на* **.г.** [5]) пред овом је ријечи у главноме рукопису неко додао *статѹт*, па зато има и **f**: *статѹта карат*, у **a**: *статѹт карат*, у **b²** e²: *с карат;* мјесто *седамдесет* (тако у **a f**) пишу **b²** e²: 17. [6]) **a f b² e²** додавају: *В8ковића*. [7]) послије *заЂа* у главноме се рукопису јасно чита *8*, даље долази слово *свидок*, којему је *к* исправљено другом руком у *ци;* у **a b² e²** чита се ово овако: *б8д8ћи га биЂа заЂа свидоче сви братими*, у **f**: *б8д8ћи га бих Ђа заЂа свидоци сви братими.* [8]) Од ове се ријечи у главноме рукопису види још само *за*, али **a** пише *Застин8*, **f b²** e²: *ЗастиЂн8*. [9]) Пошљедњег одсјека нема у **a f** ни у **b²** e², по чему могло би се нагађати, да су они пријеписи потекли из главног рукописа прије, него ли бјеше тај додатак записан, дакле прије године 1668-е.

У главноме рукопису има послије овијех биљежака јоште један лист (обрезан на дну), писан опет другом руком, него ли су остали дојакошњи додатци. Што на њему долази, већ је наштампано више, гдјено иде ријеч о мјерама и продаји, према преиначеному закону од године 1623, под бројем 91, 92a, 107c. 107d. 107e. 108. 109. 107b. Послије дужности „трговца“ слиједи даље у главноме рукопису, па тако и у **a b² e²** ово:

116 (261). Свако[1] село складно своЂим кат8наром да поставе два добра и права[2] брата пѡ҃ рот8, да имаЂ8 добр8 помн8 за ов8 наредб8, да се има обсл8жават, а два пристава по све годишЂе на сврси двиЂ8х[3] мисецих[3] по своЂ[4] ж8пи да обходе[5] ове Ђл8ди пѡд рот8, ако би не имали помне за ове наредбе да се ж8пи оповиде.

Све ча 8чинисмо Ђедино сви колици, шаЂлемо да сваки капелан 8 светац заповидни прошти п8к8,

ће ли доброволно свако село ово(ћ) наредби. И да се пωдпиш8 на ов8 книг8[6], како ћ8 примаћ8; навистив ћ8 и пωдписав да ћ8 опет к нам поврате, а ми примив исте наредбе да 8 стат8т поћлички ставимо.

Чини се, да ово што се говори о одржавању „наредбе" спада на цјелокупни закон од године 1623. А што је ријеч о „књизи", биће разумијевали главни рукопис нашега статута, који се је шиљао од села до села, да се прогласи што је у њему ново. И збиља, како се види по писму, на истој страни потврдише својим потписима, да су ову наредбу читали својим опћинама, ови:

Ћа дом Бариша К8ћначић навистих ове п. наредбе прид п8ком на с. Ћакова и свим би драго и 8годно, и рекоше да е добро, исто да се опсл8жи.

Ћа до(м) Матић навистих ово писмо прид Ситнани и бише к8нтенти о истои наредби сви.

У главноме рукопису не виде се остали потписи, али чини се да су били под конац листа, у дну, гдје је сада артија откинута. За то настављамо према **a b² e²** овако:

Ћа до(м) Матић В8кићевић нависти ово п. писмо прид п8ком и сви га примише доброволно и сви рекоше, да ће добро и право, ако се обсл8жи.

Ћа дон Тадића Ж8левић нависти ово писмо прид п8ком и сви примише и доброволно рекоше, да се обсл8жи.

[1]) У **a b² e²** долазе као натпис ове ријечи: *Два човика ки ће ћемат помн8.* [2]) *и праведна* **a**. у **b² e²** нема од тога ништа. [3]) *два мисеца* **a b² e²**. [4]) *по овоћ* **a b² e²**. [5]) у **a**: *да ободе ови л8ди,* у **b² e²**: *да б8д8 ови ћл8ди.* [6]) *карт8* **a b² e²**.

Овдје се свршује текст не само главног рукописа са свијем његовијем додатцима, већ такођер његова пријеписа **a** и што потече из истога извора, ако није управо из **a**, т. ј. текст **b² e²**. Али у рукописима друге редакције, а то су **b c d e**, слиједи послије онога што је наштампано више под бр. 112 и даље за овијем послије онога што је наштампано под бр. 114, читав ред одлука, које исто тако освјетљују правне одношаје пољичке, за то ће се овдје и наштампати.

*

ДОДАТАК.

1.

Лист збора.

(265). Ꙋ име божје амен. Лит господњи .ѵ.х.ҳ.в., марча на .к.

Ово нека се зна на свакоѣ племенитоѣ правди и сꙋдꙋ, а то ѣе скꙋпивши се ми сви поѣличани на опћени збор на Гаѣине и договоривши се сви п. властели и п. дидићи са свим пꙋком договорно, вирно и складно потвардисмо по законꙋ и по привилеѣах наш статꙋт, како ѣе од старине.

(266). И ако би се коѣи поѣличанин наша и ѣедним начином невиран али[1] лꙋпеж[1] али мꙋзꙋвир братимски, али да поѣде ꙋ тꙋрке али ꙋ аѣдꙋке, али да[2] би се нашло да коѣи помаже продавати али кꙋповати чеѣлад, али дрꙋге коѣе мꙋ драго варсте, ке би могле наꙋдити пꙋкꙋ али господи; кои[2] би се сꙋпротивио п. правди поѣличкоѣ како ѣе од старине обичаѣ — свакомꙋ коѣи вали[2] бићe ꙋ ѣеговꙋ главꙋ, и да мꙋ обори опћина кꙋћꙋ и гибꙋће ꙋ опћинꙋ, а племенщина ближнемꙋ, за нека се сваки[3] има чꙋвати ꙋ напридак и непослꙋха братимскога и сиромашкога, сасвим како ѣе згора. А щo ѣе било досада, све простише свакомꙋ присвитла господа и пощ(ова)на жꙋпа поѣличка.

(267). И на ово се подписаше сви здола именовани, кои се ꙋчинише ѣамци и одговорници за своѣа[4] села:

Из Доѣнега Доца кнез Иван Шꙋшић, Матиѣ Радичић[5], Микꙋла Браоѣевић, кнез Пава Стазић: ови сꙋ ѣамци и одговорници за све Доѣне Дочане.

Из Горѣнега Доца кнез Мићовићо Марчела, Иван Чꙋле.

За Тринбꙋшане Иван Ђꙋрић, за Срићане кнез Марко Павић и Микꙋла Атмача, за Пꙋтишићане Матић Рогꙋђлић: ови ђесꙋ ђамци за вас пꙋк[6] горђни.

Из Костађн кнез Фране Гођсалић, Ђꙋра Мандалинић, Стипан Мандалинић, Петар Марасовић. Из Смолођн[7] Иван Милавић: ови сꙋ ђамци за катꙋн костански.

Из Звечађна п. кнез Пава Сичић, Иван Божић, Лꙋка Станић, Андрића Алфиревић, Миховићо Бађнакꙋшић: ови сꙋ ђамци како и остали.

Чичла: кнез Иван Драгићевић и Ђꙋра Драгићевић[8], Иван Леလановић, Лꙋка Домђлановић, Иван Крагꙋђевић: ови ђесꙋ ђамци за своће село Чичла[9].

Из Гата[10] п. воћвода Иван Беођевић[11], кнез Пава Бартићевић, Матић Кꙋхаћевић[12], Марко Ђаковићић[12] с Накђлиц: ови сꙋ ђамци за Гата и Накђлице како и остали.

Дꙋброва[12] п. кнез Ђꙋра Синовчић, воћвода Стипан Башић, Тадића Чотић: ови сꙋ ђамци за село Дꙋбровꙋ[12], како и остали.

И(з) Ситнога п. кнез Ђꙋра Мићановић[13] са свими сеђлани обећаше, ако би се наша ко нехаран, да ће они сами своћом рꙋком нехарника ꙋитити и придати п. жꙋпи.

И(з) Срићнина п. кнез Иваниш[13] Новаковић и катꙋннар Иваниш Делисина[13], Пава Хаћлиновић, Петар Мꙋжинић, Микꙋла Бꙋлић, Иван Радиловић: ово сꙋ ђамци за катꙋн сринански.

Дꙋће и Трꙋше: Стипан Катичић, Пава Воћиновић, кнез Шимꙋн Франићевић Баричић: ови за свога брата подписа мало и велико ꙋ опћинꙋ, а ови остали ђамци за катꙋн дꙋћски.

Из Ђесениц ђа Гаргꙋр Томин[14] придаћем све моће ꙋ опћинꙋ жꙋпскꙋ, ако поћдем ꙋ хаћдꙋчинꙋ. И

ѣа Гаргȣр Херцеговић, тако и два Стипишића и Матић Аѣлиновић, Микȣла Ѣерчић и Пава Матиашев[15] и Стипан Реметић и Стипан Зоѣлевић: сви згора именовани подписаше се и све своѣе, како и Гаргȣр Томин[14], ако поѣдȣ ȣ аѣдȣчинȣ.

И би ѣамац Тадиѣа Ѣерчић[16] за свога синовца и Петар Стипишић за свака Матиѣа Хаѣлиновића. И ми сви сеѣлани од катȣна ѣесеничкога, ако коѣи вали[2], оћемо поȣпити свȣ жȣпȣ на помоћ на зле ѣлȣде.

За Пострапȣ кнез Пава Милȣновић, Ѣȣре Баѣнић, Матић Багатиновић, ковач Реѣлић[17]: ово сȣ ѣамци и одговорници за село Подстранȣ, како и остали.

(268). А ȣ то време биѣаше кнез[18] велики[18] п. гн. Ѣȣра Синовчић и п. воѣвода Иван Беоѣевић[11] прокаратȣри п. кнез Иваниш[13] Новаковић и п. Стипан Башић; катȣнари из Доѣнега Доца кнез Иван Шȣшић, из Горѣнега кнез Миховиѣа Марчелић[19], из Костаѣн кнез Фране Гоѣсалић, из Звечаѣна кнез Пава Сичић, из Чичал кнез Ѣȣра Драгиѣевић, из Гат кнез Пава Бартиѣевић, из Дȣброве п. кнез Ѣȣра Синовчић, и(з) Ситнога кнез Ѣȣра Миѣановић, из Сриѣнина кнез Иваниш Делисина[20], из Дȣћ кнез Стипан Катичић, од Ѣесениц кнез Фране Сȣћић, од Постране Пава Милȣновић.

Ѣа Марко Жȣѣлевић ротни ка(н)чилир писа по заповиди.

[1]) *али лȣпеж* нема у **b e**. [2]) *ди* **b e**. [2]) *коли* **b e d.** [2]) *фали* **e**, *fali* **d**. [3]) *свак* **b e d.** [4]) *свакога* **b e**, *svoga* **d**. [5]) *Радичевић* **b e d.** [6]) *катȣн* **b e d.** [7]) *из Смоѣлон* **b.** [8]) *Алвиревић* **b**, *Алфиревић* **e d.** [9]) *Числае* **b**, *Çiçle* **d**. [10]) *Гат* **b e**, *Gatj* **d**. [11]) *Беовић* **b e d** [12]) *Kuvaçich* **d**, *Ѣаковчић* **b e**, *Dubrava*, *Dubravu* **d**. [13]) *Mihanovich* **d**, *Ivan* **d**, *Делина* **b.** [14]) *Томић* **b e d.** [15]) *Матиѣашевић* **b e** [16]) *И би тада ѣамац Ѣерчић* **b e.** [17]) *Реѣле* **b e.** [18]) *кнезом великим* **b e d.** [19]) *Марчела* **b e d.** [20]) *Ivan Delisich* **d**.

Рукопис **d** протумачио је годину ове одлуке арапским цифрама 1692.

2.

.Ѵ.Х.Ҁ.Д. сичѣна на .І.Є.

(269). Бꙋдꙋћи скꙋпан опћени збор ꙋ Гати з главари и капелани ꙋчинисмо сви здоговорно[1] и складно, а то ѣе бꙋдꙋћи потвардила господа све наше законе и разлоге и статꙋт[2], тако и ми примамо вазда ꙋ вике ꙋздаржати[3], како ѣе било од старине.

(270). И чинимо из нова, коѣи катꙋнар не доѣде на збор, бꙋдꙋћ авизан, да плати за сваки пꙋт толора два; кои[4] ли би се не кꙋнтента, да плати дꙋплицꙋ.

(271). И савише примисмо и ꙋ статꙋт ꙋписасмо, коѣа би кодир ствар даржана ꙋ мирꙋ през парне годишћ .Л., да ѣе ꙋ вике твардо[5] и добро — одложив, ако би се наша ки разлог подобан.

1) *договорно* **b e d**. 2) *katnne i razloge i statut* **d**. 3) *ꙋздаржат е ꙋ вике* **b**, *ꙋздаржите ꙋ вике* **e**. 4) *ко* **b e**, *koliko* **d**. 5) *pravo* **d**.

Рукопис **d** прочита годину овако: 1694 Геннаја 15, у **b e** пишу дан мјесеца .І.

3.

Меѣаш од Херцеговине.

.Ѵ.Х.Ҁ.Є., мисеца вебрара[1] на .І.

(272). Ово нека се знадꙋ границе, докле ѣе Херцеговина по хембри[2] и по свидочби[3] стари ѣлꙋди, а то ѣе Матиѣ Ѹгриновић, коѣи има[3] годишћ деведесет и пет; толико[4] кнез Ђꙋра Миѣановић, коѣи има[3] годишћ деведесет. И ови примише вирами и дꙋшами да ѣе истина, бꙋдꙋћи старе границе, како ѣе здола.

Границе старе[5].

Стоѣни Камен[5], под Каменом одма[6] ꙋправ к морꙋ, а гори ꙋз рикꙋ врило Жарновнице[7], ꙋправ Пећиница, граница на Ошѣлꙋ арптꙋ[8], граница вода Се-

дреник[8], Пеħ 8 Кривица[9], граница К8чишħа[10], граница 8 Коħневод8[11], граница Тарнова Каменица, граница Тартарица Каменица, граница Обишени д8б, код ħнега ħе граница[12] Владавиħ д8брава, на к8л8 Бараковиħа, 8 исток по Самолечих на мали Коначник, 8 Цетин8 под Н8ħак, низ Цетин8 Такала, Мостине, Пер8ħица, Г8бавица низ Цетин8 коħа тече испод Омиша 8 море.

¹) *фебрара* **b d e**. ²) *по ебри* **b**, *по ембри* **e d**. ³) *по свидоци* **b e**. ³) *ħема* **b e**. ⁴) *толикоħер* **b e d**. ⁵) *парве* **b e**, *prave* **d**. ⁵) *каме* **b e**. ⁶) ове ријечи нема у **b e**, *uprav* **d**. ⁷) *Жарвнице* **b**, *Xarnomnice* **d**. ⁸) *на Ослѣх харбатѣ* **b e**, *na oslu harptu* **d**. ⁸) *Седарник* **e**, *pod Sedrenik* **d**. ⁹) *пеħ 8 кривица* **b e**, *pech и Krivizah* **d**. ¹⁰) *К8ħишħа* **b e**. ¹¹) *8 Коноводѣ* **b d e** ¹²) у **b e d** овдје прекида.

Рукопис **d** прочитао је и овдје годину овако: 1695.

4.

(273). Ово нека се зна[1], како приписасмо ови п. стат8т из старога 8 ови[1] вирно и право, ни 8змакн8в ни примакн8в, него да се боħле раз8ми арвацки[2] и латински, з договором сви п. властели[3] и пни. дидиħи и са свим п8ком. А то ħе за кнежиħе п. г. кнеза Ђ8ре[4] Синовчиħа, кнеза великога, и пна. воħводе Ивана Беховиħа, с осталими главари и с п8ком, како ħе згора.

.ѵ.х.ѯ.є. фебрара[5] на .к. 8 Поħлици провинциħи[6]. Ħа Марко Ж8ħлевиħ, б8д8ħи ротни канчилир м. п. опħине ж8пе Поħличке писа и приписа васколик с почетка вирно и право ни примакн8вши ни 8змакн8вши.

¹) *знаде* **b e**. ¹) *8 нови* **b c d**. ²) *раз8мив арваски и латиски* **b**, у **e** само *арвацки* а ријечи *и латински* нема, *hrvatski i latinski* **d**. ³) *властеле* **b e**. ⁴) *Ђ8рħа* **b d e**. ⁵) у **b e** стоји на мјесту десетице знак .ѵ., који узеше или за шездесет или за деведесет; свакако ħе овдје најбоље бити да се чита ѯ т. ј. 60; у рукопису **c** стоји к, (т. ј. 20), што не пристаје времену: **d** је прочитао и овдје 1695., даље пише **b** *фербара*. ⁶) *8 провинциħи* **b e**.

5.

.ѵ.х.о. деценбра на .к.л.

(274). Б8д8ћи кнез велики п. гн. Ђ8раћ Синовчић и воћвода п. Матић К8хачић 8чинише збор подимни[1] на мист8 обичаћном под Грацем по закоӊ8 старом8 и с редовници. И на исто вриме бише 8чинио мир честити гн. цар и д8жд, када бић8 придали Кандиу за Кћлис[2] и за остала миста. Ꙋ ово вриме оти8 т8рци да смо ћнихови, а латини да смо ћнихови; а ми б8д8ћи вазда под заповидћ8 кћлишком. За то сви ћедино и ск8пно[2], редовници и главари, са свим п8ком одл8чише[3] вирами и д8шами, да стоћимо на наших к8ћа и 8 нашем8 закон8; и за то сви ск8па да нима никор од ниђедне варсте по ниђедан п8т ни начин дати ни чинити дати ни пристати, да се да ниђедна ствар, толико ћаспри толико др8ге робе, т8рчин8 ни ка8рин8, докле се кодир не види, под ким ће остати речена ж8па и не 8становите се меће[3] на краћини; и да не мози нигда никор об8зрочити 8 ниђедн8 ствар опак8[3] прид ниђедном господом, за б8д8ћи да све оно що ће 8чинено до сада од главари речене ж8пе било ће з договором и с воћлом свега п8ка; под пен8 свак8м8 ономен[4] коћ би др8гоћако 8чиниђа 8 све и по све како се 8здаржи 8 закон8 старом8, 8 стат8т8 овомен, на карти .мл.[5], коћа пена бити ће с8против а кривц8, како ће згора, изваршена брез ниђедлнога милосарћа; и не даћ бог тогаћ, ако би се господа горћна али доћна расардила с8протива нами, да ћема[6] ћедан др8гом8 бити 8 помоћи, гди б8де потриба.

Ђа Марко Жȣђлевић канчилир ротни п. опћине жȣпе Пођличке по заповиди.

¹) *podimski* **d**. ²) *Клис* **b e**. ²) *кȣпно* **b**. ³) *одлȣчи се* **b**. ³) *ustanovitti se teja* **d**, *ovaki* **d**. ⁴) *ономȣ* **b e**. ⁵) **b e** пишу: *на карти* *.лѕ.*, **d**: *n·i karta* 23. ⁶) *има* **b d**.

У рукопису **d** пишу дан ове одлуке 20.

6.

.ѵ.х.о.ѕ. мисеца октонбра на **.ıв.**

(282). Ово нека се зна, како се састаше сви пни властели и пни дидићи на Обликȣ код светога Ђадре п. гн. кнез велики, п. кнез Пава Сȣћић и пни. вођвода Миховиђо Петровић и п. прокаратȣри п. кнез Иваниш Вицићевић и пни кнез Лȣка Барнићевић, и пни кнез Фране Гођсалић и п. кнез Ђȣра Башић, и сви п. катȣнари, п. кнез Стипан Стазић и п. кнез Тадиђа Жȣђлевић и п. кнез Фране Гођсалић и пни кнез Пава Станић и пни кнез Ђȣра Драгићевић и пни кнез Матић Вȣковић, и пни кнез Тадиђа Чотић, и п. кнез Ђȣра Миђановић, и пни кнез Марко Барић и пни кнез Вицко Новаковић, и п. кнез Пава Сȣћић, и п. кнез Микȣла Влахо. И ови сви згора именовани овако рекоше и поднише своими вирами и дȣшами, да ће бит вазда ȣ склад сиромашки[1]; и ако би се тко шнаао кои би биђа изворан измеȣ браће тер би се познала од кога кођа невира, бити ће невирник братимски и бити ће ȣписато ȣ статȣтȣ да ђе невирник и да има главом платити, и од ћегове кȣће да се нима никад примит ȣ збор ни ȣ нијведно виће братимско ни сиромашко.

Ђа дом Иван Лозић писа по наредби и заповиди, бȣдȣћи канчилир п. жȣпе пођличке[2] ȣ ово вриме.

Ове одлуке нема ни у којем другом рукопису већ само у **c** и у рукопису, који ми дође до руку истом у пошљедње дане моје радње око овог статута, назваћу га **g**. У томе је рукопису ова наредба додана сасвиме на крају.

[1]) У рукопису **g**: *8 складъ сиромашки вазда за добро стаѣне сиромашко.* [2]) *Поѣлиц* **g**.

7.

(275). Б8д8ћи се дотакла непристоѣна рич до п. воѣводе Стипана Стазића и ѣегове п. к8ће, да ниѣе дидић, и сварх8 тога 8чинисмо збор дидићски на Козѣик8[1], и отворисмо стат8т и наће се по стат8т8 и по закон8 свега збора[2], да ѣест Стазић прави п. брат дидић и да с8 од ѣнихова племена били и до сада п. с8ци. А ова рич бише изашла од кнеза Ивана Синовчића, али не наће се истина.

У **b e d** ова је одлука написана ниже послије броја 9; али по времену лица, која се у њој спомињу, боље пристаје овамо.

[1]) *na Kozjaku* **d**. [2]) **b e** додају: *дидићскога,* **d**: *didinskoga.*

8.

На .Ӯ.Х.П.Є.

(276). Нека ће 8 знанѣе закон8 поѣличком8, како одсиче С8ћић на светога Арнира[1] нос Марк8 К8хачић8 и ван[2] брез 8зрока, с коѣега носа изг8би ж8па поѣличка велико благо[3]: пна ж8па 8чини и одл8чи складно и договорно, да он ни од ѣнегове к8ће ни од ѣнихова колина нигдар ние вићник ни с8дац 8 ж8пи поѣличкоѣ.

Одл8чи п. ж8па овако: ако би ко натега али проговорића, да м8 се 8чини помиловаѣне, да се они човик 8биѣе каменом а он 8пише 8 п. стат8т како и[4] С8ћића.

Ова одлука долази не само у **c,** већ и у **b e d.**

[1]) *на свети Арнир* **b e**, *na svetoga Arnira* **d**. [2]) *изван* **b e**, **d** пише: *Ivan.* [3]) *благо и пощеѣне* **b e**. [4]) *како ће и* **b d**.

9.

На .ѵ.ѡ.к.є., аг8ста на .ıѳ.[1]

(277). Б8д8ћи се нашло овога времена, да Фране С8ћић издаће п. провинциће8 пољичк8, зато одл8чи вас збор п. провинциће пољичке да се запише, да није вићник он ни његов након њега нигдар 8 провинцији пољичкој, како ће згора, и потварди парв8 карт8 що ће згора.

Писа ја Марко Барић прокарат8р и канчилир п. провинциће пољичке, а по заповиди свега присвитлога збора пољичкога 8 вир8, како ће згора.

[1]) У b e само .ı., но у c има .ıѳ., а ѳ стоји овдје мјесто .ѳ., у d само *f* т. ј. 9.

10.

На .ѵ.ѡ.к.є. аг8ста на .ıѳ.[1]

(278). Б8д8ћи пасанога времена приша од провинциће пољичке из села Чажина Доца 8 Стаћне на Брач ко[2] се зове Перме Маркићевић, и б8д8ћи се исти Перме наша својми синови да издаће ов8 провинциј8 8 њихови потриба ове провинциће, за то одл8чи сва п. ж8па и ск8пан збор п. провинциће пољичке, да веће није речени Перме ни његов након њега нигдар вићник 8 провинцији пољичкој, како говори наш закон.

[1]) У b d e пишу само: *на .ѳ.* [2]) *који* b e, *koi* d.

Гдје је што,

показује ово „стабло“, наштампано према **b e**; а што је заграђено, додано је из **c**, или ако је латинским словима из **d**; иначе подудара се **d** са **c**, и оба опета са **b e**.

Стабло олити каза̂ње що се уздаржи у овому статуту, за мо̂ћ сваку ствар на̂ћ на своју мисту олити листу.

Парви закон од кнеза: каже суд истога кнеза и друга го воре̂на.

Од традитура и заставе (и од силе прие̂ухи се): Од традитура од нашега миста, каже суд ње̂гов.

Да се прокаратури могу прит: Прокаратури могу се прит супротива кривцем. И од десетине.

Од суда (осуде) племенита човика: каже суд племенита човика. И пороте̂ лупежа.

Од кнезове сентенцие̂ (и ко ће воје̂вода, и ча се осуди лупеж): каже суд кнеза велога и воје̂воде, ње̂иове сентенцие̂ и како суде лупежа.

Од кметића: каже од кметића, парви ће (суд ње̂гов господар).

Од ропства: од ропства каже разлоге.

Да не море стати влах у Пое̂лици: каже да не море вла̂ћ стати у Пое̂лици и тко би кога убие̂о (и ко би убио изванскога).

Од кагве *(kavghe)* у Пое̂лици: од кагве ме̂ћу Пое̂личани и да не море узет изва̂ње̂нскога поротника. И од карве над ким би учинена.

Капитул ситански: од капитула сита̂ње̂нскога, каже ње̂гово подписа̂ње̂.

Од статута како га узаконише: статут како пое̂личани узаконише и утвардише. (Повала *(potvarda)* привиле̂ћ).

Од ствари царковни и од проклества: каже суд о ствари царковни и од проклества.

Закон од дие̂ле̂ње̂а: каже закон од дие̂ле̂ње̂а, како се има дилити.

Од парне капитул: капитул од парне и остало.

Од свадбе и *(ali)* бое̂а: каже суд од свадбе и бое̂а од веће ствари.

Од ран 8 р8ци: каже с8д од ране на р8ци и осталога живота *(u ruci i ostalim mistim).*

Од карви: каже с8д од карви олити 8боѣства (8боѣство ашашинско. Ко би ком8 доша на к8ћ8).

Од кметића: каже ако би коѣи кметић поставиѣо р8к8 на свога господара. (И процинеnѣа ран).

Од жена и ѣниова боѣа: од жена и ѣниова боѣа и женскога наѣахиваѣна.

Од надворѣа: каже капит8л од надворѣа. (Ки кога потвори 8 сили и надворѣе 8 парни).

Од стат8та: каже, како поѣличани примише своѣ стат8т. (Од земѣле ка ѣе 8 парни *(zastavi)* али 8 залог8).

Од канчилира: каже, како поѣличани 8чинише свога канчилира.

Од башћине капит8л: каже капит8л од башћин, остале племешћине. (Од башћин и ща ко стече. Що ѣе гиб8ће).

Од продаѣе племешћине: каже од продаѣе племешћине. (Od *procignenja bastine* kada se prodaje).

Од замине: каже с8д од замине.

Закон од вартла и кокош: каже закон од кокош(и) и вартла. (Тко смета.)

Од гр8бе ричи с8проћ господи млеташкоѣ: каже, како ск8пан збор поѣлишки 8чини, ко би опсова господ8 млеташк8.

Од (гаѣи и) котари капит8л: капит8л од котари.

Од испаше: капитул од испаше.

Закон од диѣленѣа: закон од диѣленѣа гаѣа олити котара мећ8 собом.

Да се не гради ново село: каже да се не има градити (селити) ново село.

Од попаше: каже закон од попаше.

Од кармак: каже закон од кармак олити прасац.

Капит8л од испуста: каже капит8л од ист8па.

Када кнез гре около горе: од племешћине када кнез гре около горе. (Од с8да кнезова и даржаѣна племенщине).

Од апелациѣ8на: каже од апелациѣ8на како се апел8ѣе. *(Od apella. Od apella prid kneza spliskoga).*

Од пристава: каже с8д од пристава.

Од д8гов и позови: каже од д8гов и позови.

Од парбе: каже закон од парбе.

Ствари од поротников: каже ствари од поротников.

Од свсиди (од осв,дих, *od ossude*): од свсида каже суд.

Од креће (ча ће и при речено): капитвл од креће.

Од невирства: каже од невирства и остала (тко би вчиниђо господарв невирв).

Закон од коловођ: закон од коловођ каже.

(Red u mlinu).

Закон од свжађн: каже закон од свжађн.

Од шкоде међв ђлвдми: каже од шкода ке се чине међв ђлвдми.

Закон од пас: каже закон од пас.

Закон од риб: каже закон од ловђлеђна риб. (Закон од рибђнаков).

Међв законе ине пођличани взаконише: каже, како пођличани међв ине законе Пођлица взаконише. (Лист од кнеза пођличкога).

Како кметић гре од господара: каже, како кметић гре од свога господара.

Од житне мире: каже свд од мире житне колика има бит.

Од продађе вина: каже, како се има в Пођлици продават вино.

Од продађе меса: каже, како се има и пощо продават месо в Пођлици.

Од мввввира очита: каже свд од мввввира очита. (Од мвввввира *(oçita)* и лвпежа).

Закон од нађменика: каже свд од нађменика.

Од границ и међаших: каже свд од границ и међащи.

Закон од ввка и воде: каже свд ввка и воде.

Од листа кнеза Двђе Папалића: каже лист господина кнеза Двђе Папалића међв Дочани. (Од границ и међаши, кође вписа гн. Двхе Папалић).

Що би тко отеђо ворски: каже свд що би тко отеђо вођсци.

Од сироте: од сирота кажв свд. (Од сироте и вдовице).

Капитвл од пвта: каже свд од пвта в Пођлици. (Од пвта закон).

Що би ко отеђо лвпежв: каже свд, що би ко отеђо лвпежв.

Од винограда на твђођ земђли и вод: каже свд од винограда насађена на твђођ земђли и вода.

Од вбођства пса, ине живине: каже свд ко пса вбиђе и кођна и остали живина.

Од гриха неподобна: каже с8д од грића неподобна.

Од жен др8ги капит8л: каже др8ги капит8л од жен. (Од жен, како смо и при рекли. *Od xenskoga razbianja i silovanja)*.

Капит8л од 8мицаѣна *(xen):* каже с8д од они, ки силом 8мицаѣ8 женск8 глав8.

Закон од лова звири: каже закон од лова звири сваке варсте.

Од вишћиц и чаровниц: каже с8д од вишћиц и чаровниц.

Подпис ситаѣнски: каже подпис ситаѣнски да неће одит 8 аѣд8чин8. (Од л8пештва 8 Ситном8. Лист ча 8чини ж8па нагаѣина).

Од потварде закона и привилеѣи: каже, како с8 овога времена Поѣлица потвардили закон. (Потварѣенѣе закона и коѣа би ствар даржана мирно годишћ .л.).

Каже од др8гога збора поѣлишкога потварде привилеѣа.

Меѣаши меѣ8 Херцеговином: каже меѣаше меѣ8 Херцеговином и границе.

Од приписаѣна стат8та: каже 8 коѣе ће време биѣо приписан стат8т.

Каже 8 коѣе смо време 8лизли под крило принчипово.

Од С8ћића: каже да од С8ћића никад не море бит с8дац.

Од Перме на Брач8: каже да од ѣнегове к8ће не мере никад бит с8дац.

У мјесто пошљедња четири ретка долази у **c** овако:

Карта ме8 поѣличани под Грацем.

Карта ме8 поѣличани на Облик8.

Карта од Стазића.

Карта од С8ћића Ивана.

Карта од Фране С8ћића.

Карта од Перме Маркићевића.

Закон од меса кое се на бикариѣи продаѣе.

У **d** послије главе, *„od vistizi i çarovnici“* слиједи овако:

Sitainska. — List zbora. — Obetanje uzdarxati zakon i tko bi mirno possidovao .л. godin da je uvik tvardo. — Mejas Ercegovine. — Pripisagne zakona. — Slog Pogliçki. — Svarxenje Ivana Sudichia. — Svarxenje Frane Sudichia. — Potvarda Didichstva Stazichia. — Svarxenje Perme Markichievichia.

Додатак из рукописа е.

Под конац рукописа, за текстовима нове и старе редакције, слиједи у рукопису е јоште овај додатак латинским словима, за који се смије мислити, да је оригинално писмо, ма да би се могло питати, судећи по свјежем црнилу слова, није ли ово писано истом у XIX вијеку. Али како под конац има уз потписе још и опћински печат, биће све ово писано збиља године 1776/7 руком „канчелира“ Марка Мартића.

На првоме листу овог додатка имађаше бити у средини нацртан опета свети Ђурђе на коњу, као оно на почетку рукописа. Простор оста празан, али више главе чита се овако:

SVETI GIVRAJ OBRANITEGL
I GOSPODAR
PROVINCIE POGLISKE

а на дну лика (кад би био) чита се на загравном листу овако:

ISPISAGNJE PRISVITLE GOSPODE
PROVINCIE POGLISKE
GODISCHIA
1778
MDCCLXXVIII.

Сада долази на слиједећем листу овај текст:

NAREDBA PRISVITLE GOSPODE PRIÇASNE PROVINCIJE POGLIÇKE GNIOVJ ÇESTITJ PLEMENA I PLEMENITI IMMENAA. NA VJKOVJTU USPOMENU OD NARODAA.

Buduchi reçena prisvitla gospoda, alliti vlastella iosc od davna alliti mnogho vrimena prividilla, da gniove stare karte i vikovite uspomene iesu poveksalle i izgubila se mnogha immena i çestita plemena od ove provinczije pogliçke, zato svi skladno i jedino skupno odredisce i opchieni zbor allitivam vichie uçinisse na mistu obiçajnomu, misto zvano Pod Graczem u dan misecza i godista, to jest na 7 prosincza alliti decembra godista 1776, gdi buduchi svi sakupglieni plemenita gospoda bosanska i ungarska, sidechi svaki na svome pristogliu, odredisce sa svim zborom i obchienim duorom, svi skupa zajedno, da s[c]e immadu izpisati i zabilixiti u ove kgnighe za vechiu gniovu çast, slavu i postegnie plemena i imena sve gospode jedne i drughe varste, i za da unapridak ne bi se zgodila kakva privara u stvari takovoi, to jest izgubilo koje pleme alliti ime od reçene plemenite gospode, ni stavillo drugho, koje nije od karvi

gosposke, u reçenu obitogliu alli drustvo od brastva; i ne samo koj pribivaju i ovoj Provincij, dali iosc od onnj koi su otisli u prosasna vrimena pribivat u drugha mista od Dalmazije i koj su bili primglieni od reçene gospode u gniovo vichie i gospostvo, koj i sada naode se gniova imena i plemena u ovoj nassoj provinczij i uxivaju sve pristoschine u nassemu vichiu.

Sidechi dakle u zboru ovuomu na svomu pristogliu prisvitli gospodin knez velliki od Poglicza Ivan Jeronçich i prisvitli gospodin velliki vojvoda Antun Martich i çettiri prokaratura i dvanajest katunara alliti knezova od dvanajest selaa, i prisvitli i çasni gospodin vikarj i ostali parroczi alitivam curati od provinczije pogliçke, koj svi skuppa i jednoglasno naredisse i zapovidisse, da svaki mnogho postovani kurat s gospodinom knezom od sella imadu virno i pod peçat svoje czarque pridati stare karte i sva immena allitivam plemena, koja se nalaze u svoij selli, tolliko prisvitlu gospodu vngarsku i bosansku, i kad budu sve reçene stvari sakupgliene, odregiujemo pripostovanoga gospodina D. Mattija Martichia, kurata od Zveççagnja, da on reçene stvari skupgliene postavi i upisse u iedan libar, koj po dospitku bichie prikazan skupnomu zboru, privighien i potvargien, i u opchienu skrigniu postavglien za vikovitu uspomenu od naroda, kako ozgora rekosmo.

Poçimglie dakle i daje se çast i postegnie jednako svakomu katunu alliti sellu od prisvitle i çasne gospode, igiuchi na opposu(n)[1] i po obiçaju, to jest Gorgni Dolacz i Dogni Dolacz, koj izhode od Ellema velikogha kneza Miroslavichia.

1.

Kattun allitivam sello Dogni Dolacz.

Poçimgliu dakle od ovoga sella gniove gospode alliti vlastelle çestita plemena i glasovita immenna knezovi bosanski.

Pleme i kuchie Vulassovichia i koj od gnj slide.
Pleme i kuchie Marisaglichia i koj od gnj slide.
Pleme i kuchie Bannichia i koj od gnj slide.
Pleme i kuchie Jurkovichii i koj od gnj slide.
Pleme i kuchie Duokatovichia i koj od gnj slide.
Pleme i kuchie Mandichia i koj od gnj slide.
Pleme i kuchie Simunichia i koj od gnj slide.
Pleme i kuchie Sussichia i koj od gnj slide.
Pleme i kuchie Jadrichia i koj od gnj slide.

[1]) У рукопису *opposu*, и у новоме пријепису *na oposu*.

Pleme i kuchie Braovichia i koj od gnj slide.
Pleme i kuchie Tiardovichia i koj od gnj slide.
Pleme i kuchie Bogdanichia i koj od gnj slide.
Pleme i kuchie Junussichia i koj od gnj slide.
Pleme i kuchie Guinovichia sto su sadaa pridivkom Silovichi i Pezeglichi i koj od gni slide.
Pleme i kuchie Radoevichia i gniovi poslidujuchi.

2.

Kattun allitivam sello Gorgni Dolacz.

Poçimgliu dakle od ovoga sella gniove gospode alliti vlastele çestita plemena i glasovita immena knezovi ungarski i bosanski.

Gospoda ungarska.

Pleme i kuchie prisvitle gospode Pavjchia i koj od gnj slide.

Gospoda bosanska.

Pleme i kuchie prisvitle gospode Kachiunichia i koj od gnj slide.
Pleme i kuchie Roguglichia i koj od gnj slide.
Pleme i kuchie Vuletichia i koj od gnj slide.
Pleme i kuchie Radovçichia reçenoga Çikotichia i koj od gnj slide.
Pleme i kuchie Vuanovichia i koj od gnj slide.
Pleme i kuchie Vidaçichia i koj od gnj slide.
Pleme i kuchie Xuglievichia i koj od gnj slide.
Pleme i kuchie Xivaglichia i koj od gnj slide.
Pleme i kuchie Çorichia i koj od gnj slide.
Pleme i kuchie Lukaçevichia i koj od gnj slide.
Pleme i kuchie Simunitichia i koj od gnj slide.
Pleme i kuchie Reglichia i koj od gnj slide.
Pleme i kuchie Sladoevichia i koj od gnj slide.
Pleme i kuchie Leksichia i koj od gnj slide.
Pleme i kuchie Sinkovichia i koj od gnj slide.
Pleme i kuchie Luçichia i koj od gnj slide.
Pleme i kuchie Vukichievichia i koj od gnj slide.
Pleme i kuchie Pavkovichia i koj od gnj slide.
Pleme i kuchie Struichia i gniovi poslidujuchi.
Pleme i kuchie Gliubatovichia i gniovi poslidujuchi.
Pleme i kuchie Skeichia i gniovi poslidujuchi.
Pleme i kuchie Giurichia i gniovi poslidujuchi.

3.

Kattun allitivam sello Costagnie.

Poçimgliu dakle od ovoga sella gniove gospode alliti vlastele çestita plemena i glasoviti (sic) immena knezovi bosanski od Tissimira.

Pleme i kuchia prisvitle gospode Sladoevichia i koj od gnj slide.

Pleme i kuchia Mandalinichia i koj od gni slide, sada niki drugojaçie zvani Dujmovichia, Bujchia, Bogdanovichia, Barstichia, Banovichia, Jeronçichia, Begichia: svi ozgor reçeni plemenom Mandalinichi.

Pleme i kuchia Vladanovichia i koj od gnj slide, sada novjim imenom zvani Jugumovichia, Strujanovichia, Chiajchia: svi plemenom Vladanovichi.

Pleme i kuchia Markovichia i koj od gnj slide, sada nikim imenim zvane novim Simunovichia, Sarolijchia, Okaçichia, Chialichia i Miduglevichia, koi je u Zveçagniu: svi ozgor imenovani gospoda Markovichi.

Pleme i kuchia Vukichievichia, reçeni gosp. knezovj Tiçinovichi i koj od gnj slide.

Pleme i kuchia Radovçichia i koj od gnj slide, sada inaçie zvane Maçevichia, Bukavçeve, Açinichia, Volichia, Bilichia, Czavranichia: ovo su svi starinom gospoda Radovçichi

Pleme i kuchia Gosalichia i koj od gnj slide, sada drughim immenim novim zvane: Pepiçichia, Plassinovichia, Ledinovichia, Banovichia, Amulichia, Ragnkove, Mattievichia, Bassichia, Berosseva, Skartichia: ovo su svi gosp. knezovj Gosalichia.

4.

Poçetak Tissimira, kattun alliti sello Tervis, reçeni Sveçagn, koj izodi od iasne i glassovite kuchie velikoga kneza Tissimira Miroslavichia, poglavitoga vitnika kraglia bosanskoga.

Poçimgliu dakle od ovoga sella gniove gospode alliti vlastelle çestita plemena i glasovita immenna knezovi prisvitla gospoda i bosanska i ungarska.

Pleme i kuchia Karstoevjchia, sto se sadaa zove Martichia i Siçichia.

Pleme neko velliko Martichia, od kogha izhode knezovi i vojvode i poslidujuchi.

Pleme velliko Siçichia, od kogha izhode knezovi i vojvode i gniovj poslidujuchi.

Drugha tri plemenna mala tako se sad zovu, koja od iste Karstoevichia kuchie izhode.

Pleme i kuchia Drasinovichia reçeni knezovi Bozichi, drugi zvani Krusichichi (aliti Kružićevići) i gniovj poslidujuchi.

Pleme i kuchie knezova Ivagnichia i gniovj poslidujuchi, koj sada drughojaçim razlikovitim immenim zovu se, to jest Katussichi, Stanichi, Nevichi, Vuletichi alliti Ghimçichi, (Glumčići): svi reçeni starinom Ivagnichi

Pleme i kuchie Çopeglievichia i gniovi posliduiuchi, sada drugoiaçkim imenom zvani Radichievichi reçeni Milichievichi, Markovichi reçeni Miduglievichi, koi je dossa iz Kastagnia na bastinu k Miduglievichia odivi, Boboglievichi od istoga Çupeglievichia, sada zvani Pavisichi i poslidujuchi.

Ovo su svi recenj ozgora prisvitla i çasna gospoda plemichi alliti knezovi bosanski, i slidechi:

Pleme i kuchie Ivaniscevichia, sada staniczi u Splitu, ovi su prava i plemenita gospoda alliti knezovi bosanski.

Pleme i kuchie Darmichia alliti Martinovichia i gniovi poslidujuchi.

Pleme i kuchie prisvitle i plemenite gospodee ungarske.

Pleme i kuchie Jeronçichia sada zvane Alfirovichia i gniovi posliduiuchi.

Pleme i kuchie gospodee bosanske Jakovglevichia, sto se zovu Ostarviçani.

Pleme i kuchie Radakovichia, sto se sada zovu Karcatovichia i gniovi posliduiuchi.

Pleme i kuchia Rudanovichia i gniovi poslidujuchi.

Pleme i kuchia Xorichia i gniovi poslidujuchi.

Pleme i kuchia gospode bosanske Slidinko.

Pleme i kuchia Miaglievichia i gniovij poslidujuchi.

Pleme i kuchia Maneniçichia i gniovij poslidujuchi.

Pleme i kuchia Juranovichia i gniegovj poslidujuchi.

Pleme i kuchia Kovaçichia, sada staniczi u isoli Braçkoi i gniovi posliduiuchi.

5.

Kattun allitivam sello Çisla.

Poçimgliu dakle od ovoga sella gniove gospode alliti vlastele çestita plemena i glasovita immenna knezovi bosanski.

Pleme i kuchie Juranovichia i gniegovi poslidujuchi; od ovogha plemena niki su sada staniczi u Ostarviczi, sellu Sveçagniu, niki u Zakuçczu, a niki u gradu Omissu, zvani sada Sestani.

Pleme i kuchie Grubisichia i gnegovi poslidujuchi.

Pleme i kuchie Lelanovichia i gnegovi poslidujuchi, niki sada stoje u gradu Omissu.

Pleme i kuchie Kraglichia, sada zvana Staichia, i gnegovi poslidujuchi.

Pleme i kuchie Domianovichia i gniegovi poslidujuchi.

Pleme i kuchie Jaksichia i gniegovi poslidujuchi.

Pleme i kuchie Perissichia i gniegovi poslidujuchi.

Pleme i kuchia Budinacz, reçeni Vodanovich, i gniegovi poslidujuchi.

Pleme i kuchie Radinçichia, sada zvana Saskorovichia, i gniegovi poslidujuchi; od ovi niki sada staniczi u Braçu.

Pleme i kuchie glassovite plemenite gospode bosanske Dragichievichi i gniovi posliduiuchi.

Pleme i kuchia prisvitlogh gospodina ungarskoga Alaça i gniovi posliduiuchi.

Pleme i kuchia prisvitle gospodee bosanske Juretichia gniovi i posliduiuchi.

Pleme i kuchia Parvinçevichia, sada drugoiaçkim immenim mnoghe zvane.

Pleme i kuchia Kastelanichia i gniegovi posliduiuchi.

Pleme i kuchia Graguevichia i gniegovi posliduiuchi.

Pleme i kuchia Jurjevichia, sada stanik u Svinischi, i gniegovi posliduiuchi.

Pleme i kuchia Petrovichia, od ovogha plemena Frane Bassich i gniegovi sinovczi, sada staniczi u Çisli, ovomu istomu selu, i gniegovi poslidujuchi.

Pleme i kuchie Uranciskovichia, sada zvane Kordunovichia, koj izhode od Miaglievichia, od sella Sveçagnia, i gniovi poslidujuchi.

6.

Kattun allitivam sello Gatta.

Poçimgli dakle od ovoga sella gniove gospode alliti vlastelle çestita plemena i glasovita immenna knezovi bosanski.

Pleme i kuchia Borovçichia, sada niki staniczi u Splitu i gniovi poslidujuchi.

Pleme i kuchia Pivçevichia i gniegovi poslidujuchi.

Pleme i kuchia Mechinichia i gniegovi poslidujuchi.

Pleme i kuchia Braiçichia, starinom Beovichia, i gniegovi poslidujuchi.

Pleme i kuchia Beovichia i gnegovi poslidujuchi.

Pleme i kuchia Vukovichia i gnegovi poslidujuchi.
Pleme i kuchia Kaubrassovichia i gnegovi poslidujuchi.
Pleme i kuchia Bartichievichia i gnegovi poslidujuchi.
Pleme i kuchia Kriçkovichia, sada zvana Stossichia, i gniegovi poslidujuchi.
Pleme i kuchia Çovichia i gniegovi poslidujuchi.
Pleme i kuchia Valentinovichia i gnegovi poslidujuchi.
Pleme i kuchia Millossevichia i gnegovi poslidujuchi.
Pleme i kuchia Kuvaçichia i gnegovi poslidujuchi.
Pleme i kuchia Tvardichia, sada zvana Kovichia, i gnegovi poslidujuchi.
Pleme i kuchia Billichia i gnegovi poslidujuchi.
Pleme i kuchia Jerichia i gnegovi poslidujuchi.
Pleme i kuchia Generalichia i gnegovi poslidujuchi.
Pleme i kuchie Bagatovichia i gnegovi poslidujuchi.
Pleme i kuchia Ochiassichia i gnegovi poslidujuchi.
Pleme i kuchia Cikichia i gnegovi poslidujuchi.

Plemenna i kuchie ozgor immenovane iessu didichi, sto chie rechi stareniczi alliti plemichi gospoda bosanska.

U ovome sellu çine sse dva zbora: iedno skupschina duhovna u czarkqui stolnoi s. Czipriana, s kojom vlada pripostovani çasni gospodin vikarj, koi biva od iste provinczie, koi vlada s izvagnskom darxavom splitskom; drugha skupschina allitivam zbor çini sse pod Graczem gdi gospoda çine vichie i svoje poglavicze alliti glavare pod vladagniem privedre republike mletaçke.

7.

Kattun allitivam sello Dubrauva.

Poçimgliu dakle od ovoga sella gniove gospode alliti vlastelle çestita plemena i glasovita imena knezovi bosanski i ungarski.

Pleme i kuchia prisvitle gospode bosanske.

Pleme i kuchia Çotichia i gnegovi poslidujuchi, sada niki staniczi u Splitu, a druzi pod Çaçvinom (Čavčinom).

Pleme i kuchia Uzinichia i gnegovi poslidujuchi.

Pleme i kuchia prisvitle i plemenite gospode vngarske, koi su naiparvo uçinili svoje pribivalischie u ovomu sellu i pak se razasli po drughi selli od ove Provincie i drugha mista od Dalmaczie.

Pleme i kuchia Drasoevichia, sada zvana Jelichia, stanik u Omissu, i gnegovi poslidujuchi.

Pleme i kuchia Reglichia i gnegovi poslidujuchi, ovo su dva plem. Ungarczi.

Pleme i kuchia istogha Reglichia, niki stanici u Primoriu a niki u Xarovnici.

Pleme i kuchia Bassichia i gnegovi poslidujuchi, od ovizi sada su staniczi niki u Doczu, u Zastigniu, u Postrani i u Xarovniczi.

Pleme i kuchia Stipagnichia i gnegovj poslidujuchi, od ovi niki stoje u Splitu.

Pleme i kuchia prisvitle gospodee i plemenite Sinovçichia ungarske, sada niki staniczi u Splitu, a niki na sluzbi principovoj.

Pleme i kuchie gospode bosanske Radiçichia, od ovi niki su staniczi u Primoriu i zovu se novim immenom Marassovichi, a druzi od iste kuchie stoje u Dugopogliu, i onni se zovu Marassovichi, a niki u Kglissu, a niki u Xarovniczi.

Pleme i kuchia Petrichievichia i gniegovi poslidujuchi.

Pleme i kuchia prisvitlee gospode ungarske.

Pleme i kuchia Gargatovichia i gnegovi poslidujuchi, sada jedna stanik u Primoriu.

Pleme i kuchie prisvitle gospodee bosanske.

Pleme i kuchie Glavinovichia i gnegovi poslidujuchi, od ovoga plemena niki su stanici u Klissu a niki na Umj (sic).

8.

Kattun allitivam sello Sitno.

Poçimgliu dakle od ovoga sella gniove gospode alliti vlastelle çestita plemena i glasovita immena knezovi bosanski.

Pleme i kuchie prisvitle i plemenite gospodee bosanske:

Pleme i kuchie Mianovichia i gniegovi poslidujuchi, od ovogha plemena sada su staniczi iedni u Xarovniczi, a drughi na Braçu.

Pleme i kuchie Toloevichia i gniegovi poslidujuchi, od ovogha plemena iedni su staniczi u Tvarçichi.

Pleme i kuchie Desichia i gniegovi poslidujuchi, sada od ovj stanik jedna kuchia u Xarovnici.

Pleme i kuchie Draghisichia, sada zvanj Radichi i gnegovi poslidujuchi, sada stoi u Splitu.

Pleme i kuchia Boguvidovichia i gnegovi poslidujuchi, od ovogha plemena iedne kuchie sada stoie na Faru i zovu se drughim imenom Kovaçichi, a jedne u Kastelim i zovu se sada Sparglichi.

9.

Kattun allitivam sello Çasvin Dolacz, Uume i Srignine, sto iest sve jedna knexija.

Pocimgliu dakle od ovoga sella gniove gospode alliti vlastelle çestita plemena i glasovita imena knezovi ungarski i bosanski.

Pleme i kuchia prisvitle i plemenite gospodee ungarske:

Pleme i kuchia Novakovichia i gniegovi poslidujuchi.

Pleme i kuchia Durakovichia, reçenogha Novakovichia, i gnegovi poslidujuchi.

Pleme i kuchia Jurissichia, reçenogha Xarkovichia, i gnegovi poslidujuchi.

Uume.

Pleme i kuchia prisvitle i plemenite gospode ungarske.

Pleme i kuchia Barichia i gnegovi poslidujuchi.

Pleme i kuchia Sarichia, reçenoga Sinovçichia, i gnegovi poslidujuchi.

Pleme i kuchia Ozretichia i gnegovi poslidujuchi, od ovi niki stoje u Omissu, a niki u Borku, drugi u Raçniku.

Çuarcichie.

Pleme i kuchia Vladussichia i gniegovi poslidujuchi.

Pleme i kuchia Kulissichia i gniegovi poslidujuchi.

Pleme i kuchia Barichia i gniegovi poslidujuchi, govori se da je g. ungar.

Srignine.

Pleme i kuchia Juriçichia i gniegovi poslidujuchi.

Na Ossiçu.

Pleme i kuchie Radilovichia i gnegovi poslidujuchi.

10.

Kattun allitivam sello Duchie i Trusse.

Poçimgliu dakle od ovoga sella gniove gospode alliti vlastelle çestita plemena i glasovita imena knezovi ungarski i bosanski.

Pleme i kuchie prisvitle gospodee ungarske:

Pleme i kuchie Lozichia i gnegovi poslidujuchi.

Pleme i kuchie Velichia, reçeni Borovczi iz Gata, i gniovi poslidujuchi.

Pleme i kuchia Mekinichia prisli iz Gata, i gniovi poslidujuchi.

Pleme i kuchie Kulinbatovichia i gniovi poslidujuchi.

11.

Kattun allitivam sello Jessenicze.

Poçimgliu dakle od ovoga sella gniove gospode alliti vlastelle çestita plemena i glasovita immenna knezovi ungarskii bosanski.

Pleme i kuchie prisvitle gospode ungarske:

Pleme i kuchia Jurjevichia reçenogha Dujchia i gniegovi poslidujuchi.

Pleme i kuchie Sugichia i gnegovi poslidujuchi.

Pleme i kuchie Lozichia i gnegovi poslidujuchi

Pleme i kuchie prisvitle gospode bosanske.

Pleme i kuchie Billinichia i gnegovi poslidujuchi, sada jedni staniczi u Splitu.

Pleme i kuchie bosanske Ercegovichia i gnegovi poslidujuchi.

Pleme i kuchie Didichi, to jest gospoda bosanska Silovichia i gnegovi poslidujuchi, od ovi niki su staniczi u Splitu.

Pleme i kuchia prisvitle gospode bosanske Bartulovichia i gneg. poslidujuchi.

Pleme i kuchie gospode bosanske Jurinovichia i gnegovi poslid.

12.

Kattun allitivam sello Postrana.

Poçimgliu dakle od ovoga sella gniove gospode alliti vlastelle çestita plemena i glasovita immena knezovi bosanski.

Pleme i kuchia prisvitle gospode bosanske.

Pleme i kuchia kneza Goje Mattia i gniegovi poslidujuchi.

Prisvitla i plemenita gospoda, koi su bili primglieni u gospostvo i vichie poglisceko za uxivati milosti kako i ostali slide.

Pleme i kuchia Garagninova iz Troghira i gniovi poslidujuchi.

Pleme i kuchia Dudanova iz Splita i gniegovi poslidujuchi.

Pleme i kuchia Dujmovichia s Braça i gniegovi poslidujuchi.

Prisvitla i priplemenita çasna gospodo provinczije pogliçke.

Evo kgnighe allitivam libar po naredbi Vassegha Prisvitlogha Gospostva uçignen i sloxit Vami sse prikazuje, buduchi da vassa çasnost i prisvitlo gospostvo jest mene odredilo za skupiti i upisati reçeni. Ja dakle za çasnost i postegnie Vasse iesam naredbe ispunio kako od vas bile su zabilixene i u skupnomu zboru alliti vichiu odregiene i u dan missecza decembra alliti prosincza i godista zabilixena 1776; i u skupnome ovome malanu premda mloavu trudu, nista dakle nisam uzmaknuo ni nadostavio sto mi nije bilo s istinom prikazano i s peçati potvargieno od M. P. gospode pastira alliti kurata i prisvitle gospode knezova od isti sella i staracza i vassi stari libara i karata, privileggia alliti milosti, koje ste imali i imate od cessarski i kraglievski milosti çestitoga czara i privedroga principa i od starj prossasni nighda kraglia slovinski. Ovi daklen mloavi i malakni trud Vama prikazujem i posvechiujem, buduchi da ostajem i u napridak vazda spravvan i drughi svaki mnogho muçnij trud priko ruku uzeti, za Vami posluxiti i uzmnoxati slavu i postegnie immena Vassega, kojm xelim svaku srichiu i çestitost nebesku i zemaglsku, vazda sse nazivgliem kako se i podpissujem.

Vas. Gosp. Prisv. i Priças.
pripon. i vazda duxni sluga
D. Matti Martich Curat od Sveçagna.

Buduchi Nama dokazano, da kgnighe allitivam Libar jest dovuarssen, kako smo bili odredili u Godiste prosasno od 7 decembra 1776 u skupnomu szboru allitivam vichiu, da sse immadu upisati plemena i çestita immena od sve prisvitle i priçasne gospode, iedne i drughe varste, alliti immena od ove provinczie i koj su posli pribivali u drugha mista od Dalmaczie a jesu od karvi gosposke i stabla nassega: zato çinimo i kupimo obchieni i oçiti szbor allitivam vichie, koje bi na 7 aprila 1777, ghdi buduchi sakupglieni svi glavari od iste provinczie, to jest prisvitli gospodin knez veliki Ivan Jeronçich i prisvitli gospodin vojvoda Antun Martich i çettiri prokaratura, i dvanajest kattunara alliti knezova od sella, i prisvitli i çasni gospodin vicarj d. Marko Pavjch s' ostalima parrocima allitivam kuratima od ove provinczie i sva ostala prisvitla gospoda podimicze alliti kuchiami, sidechi svak na svomu pristogliu i pomglivo svaka slissajuchi i razmisgliajuchi, ghdi buduchi prinesen ozgor re-

çeni libar alliti upissagnie od sve prisvitle gospode plemena i immena za gniovu svitlost i vikovitu uspomenu, koi bi s vissokim glassom postiven od obchienoga gospodina kançelira Marka Martichia bistro prid svim obchienim szborom, od kojega bilo je obchieno i slobodno na vass glas potuargieno, da tako iest istina. Nadodajuchi da ako bi se nasla koja drugha obitoglia allitivam pleme, koje po zaboravgliegniu alli neznagniu nije ovde megiu ostalom vlastelom alliti gospodom zabilixeno, i kad bi godir dosla u svako vrime po svidoçbi zakonitim naçinom da izhodi od kolina alliti stabla i karvi gosposke po zakonitome matrimoniu, i kad potvarde s istinom ono pleme allitivam kuchie, na koje ime bisse prikazali reçeni, iosc odvisse da bude potvargiena ova istina od M. P. curata od istoga sella, od koga bi se darxao da jesu reçeni s peçatom czarquenim, takogier i s virom gospodina kneza od istoga sella; odvisse odregiujemo i ochiemo da tako bude uzakognieno i darxano, da ako bi xelio koj godir od drughoga mista da se prime u broj i gospostvo nasse, imachie se sakupiti opchieni zbor allitivam vichie od sve gospode iedne i drughe varste, ghdi bichie prikazan reçeni xeglitegl koj chie se ballotati od sve gospode slobodnim naçinom, i ako progie na balotaciunu i bude primglien, zapisachie se u reçeni libar i priat na sve nasse privilegie i gospostvo. I za potvargiegnie i virovagnie od ove istine i od svega onnoga sto sse u ovome pismu i zabilixegniu nahodi i sto je prisvitli zbor alliti vichie uçinilo, podpissujemo i peççatimo s peçatom od sve ove obchine pogliçke i gospostva nassega u viru, koj. sl.

Ja D. Martin Bagnich kurat od Dogniega Docza.
Ja Nikola Bilich knez od Dogniega Docza.

Ja D. Gargo Leksich kurat od Gorgniega Docza.
Ja Marko Xuglievich knez od Gorgniega Docza.

Ja D. Anton Tiçinovich kurat od Kostagnia.
Ja Mihovio Radovçich knez od Kostagnia.

Ja D. Mattii Martich curat od Sveçagnia.
Ja Anton Martich knez i vojvoda od Sveçagnia.

Ja Do. Mijo Miaglievich curat od Çiçala.
Ja Petar Juranovich knez od Çiçala.

Ja D. Mattii Pivçevich kurat od Gaata.
Ja Juraj Çovich knez od Gaata.

Ja D. Juraj Bassich curat od Dubrave.
Ja Mattii Bassich knez od Dubravue.

Ja D. Mijo Mianovich kurat od Sitnoga.
Ja Mattii Jurissich knez od Sitnoga.

Ja D. Mattii Vladussich kurat od Sargnina.
Ja Jura Novakovich knez od Sargnina.

Ja D. Mijo Rakuglich kurat od Duchia.
Ja Anton Kapitanich knez od Duchia i Trussa.

Ja D. Filip Nazor kurat od Jessenicza.
Ja Bartua Erczegovich knez od Jessenicza.

Ja D. Anton Rusich kurat od Postrane.
Ja Petar Braiçich knez od Postrane.

Ja Ivan Pavich prokaratur od Poglicza.
Ja Petar Juranovich prokaratur od Poglicza.
Ja Andrija Barich prokaratur od Poglicza.
Ja Petar Stossich prokaratur od Poglicza.

L. S. Mi Antun Martich, vojvoda od Poglicza.
Mi D. Marko Pavjch, vikarj izvagnski i Poglicz.
Mi Ivan Jeronçich knez velliki od Poglicza.

Ja Marko Martich kançelir od
postovane opchine Pogliske.

III.

STATUT VRBANSKI

A DONEKLE I SVEGA KRČKOGA OTOKA

(GOD. 1362—1599.)

UREDILI

DR. IVAN ČRNČIĆ I DR. FR. RAČKI.

(А. Закони у вријеме крчких кнезова Франкапана.)

(1362—1477).

(a. *Одломци старијега статута: из год. 1362, 1367, 1375 и 1382.)*

(1). К(а)п(и)т(у)л како се имаю казат в зароци.

У рукп. на стр. 42.

.Ч.Т.М.Б.[1] м(и)с(е)ца маѣ дни .ѕ.[2] Тада се лагоди више, да има присежник показати по закону двору до .в.[3] дни и в живини и в' зароци[4]; а дворь да има рећи господару, да покаже до .в. дни, гдо е биль пастир.

И още, да има вс'ки двор звати еднога присежника и еднога кмета гди коли би гдо казань. Ако ли би ки ч(лови)кь казан в зароци лес сикущь, да му има двор рещи до .в. д'н: „да си казан". Ако би послаль двор свое пермани чинити продаю оному, ки би казань, али господару ч'и би добит'кь биль: ако га пита, буди му длжьн поведати, гдо га е казал.

---

[1] .Ⱍ.Ⱅ.Ⰿ.Ⰱ. = 1362. [2] .Ⰸ = 8. [3] .Ⰲ. = 3. [4] Ⰸⰰⱃⱁⱌⰻ, околина мјеста, pomoerium. Ријеч „зарок" је на Крку још позната. У том значењу раби се у том статуту два пута. Ријеч „зарок" значи такођер глобу, казну, именито у пољичком статуту (в. стр. 55, 93), за тим у листинама год. 1447—8. (Acta croat. p. 69, 70, 73 s.), код Карнарутића: „Kad zapovid taku ta baša razumi, klade pomnju svaku, ku more i umi, svim *zaroke* čineć da idu k raboti"; код Леваковића итд. У винодолском закону долази „заговор" мј. зарок (в. стр. 12.)

(2). Капит(у)ль одь меса.

У рукп. на стр. 42.

.ч.т.м.б.[1] месеца октебра дни .і.в.[2] Будущи општина пред црикву наредише вси купно, да гре козега меса и говедега либрица по .д.[3] врнизи, а овче по .є.[4], и праза овна, а скопчевина по .и.[5] врнизи.

(3). Капит(у)л за градь.

У рукп. на стр. 43.

.ч.т.м.ж.[6] мисеца июна дни .і.[7] Будущи суд'ц и вищници и кмети пред црикву, учинише мею собу, да када буде граду ка потриба вище имити мею собу, да буде зван вас пл'к по бусовищи, вели и мали. И да има то вище бити в недилу з' маше. И ча би вище учинило, да неморе нием'н рещи проту тому.

(4). Кап(и)т(у)л обрати опщини[8] ч(лови)ка за потрибу.

У рукп. на стр. 43.

Паки, ако би ка[9] потриба опщини, да буде обрань .л. ч(лови)кь, и колико их буде триби, и да се нима зети ниедну скужу; а ки би се земал, плати .б.и.[10] ц(е)леза, вищник и вани з вища да има бити. А тихь врнизь будита .в. дела опщини, а трети господи.

(5). Капит(у)ль од' прази.

У рукп. на стр. 42.

.ч.т.н.д.[11] месеца марча д'ни .г.[12] Будући суд'ц с вищници на вкуп учинише зарокь мею собу, да се нимаю пасти овни гостинске прази

---

[1] .Ⱍ.Ⱅ.Ⰿ.Ⰱ. = 1362. [2] .Ⰻ.Ⰲ. = 23. [3] .Ⰴ. = 5. [4] .Ⰵ. = 6. [5] .Ⰹ. = 10. [6] .Ⱍ.Ⱅ.Ⰿ.Ⰶ. = 1367. [7] .Ⰻ. = 20. [8] У ркп. погријешно ⰑⰒⰛⰋⰐⰀ мј. ⰑⰒⰛⰋⰐⰋ. [9] ⰍⰋ мј. ⰍⰀ. [10] .Ⰱ.Ⰹ. = 12. [11] .Ⱍ.Ⱅ.Ⱀ.Ⰴ. = 1375. [12] .Ⰳ. = 4.

с нашими овни прази. А ки би е в'зель овнар те исте овни више писане, плати три ц(е)лези.

(6). Кап(и)т(у)л за одкупи.

У рукп. на стр. 48—4.

.у.т.о.б.[1] мисеца отебра д(а)н. .і.ӡ.[2] Будущи оточко вище на куп в' Крци, ие приш'л пред нас пр(ва)дь Блажь з Врбника тузещи се за ед'нь виноградь: „да ми га недаду одкупить а мене пристои“. И е кунтентало то вище и ти почтовани мужи, ки биху онди, да мози откупити всаки, кога пристои, наипрво мужски поль а паки женски.

(б. Статут год. 1388).

В име божие ам(е)нь. леть божьихь текущихь .у.т.о.ѕ.[3] м(е)с(е)ца июна дань .д.н.[4]

То е штатуть.

У рукп. од стр. 1—19.

Ми госп(о)д(и)нь кнезь Штефань и ми г(осподи)нь кнезь Анжь, слишещи ми велике тужбе от нашихь верних служб'никовь крчкога отока, ке имь чин(и)ху худи люди, послали есмо нашихь вернихь в отокь, да они с'звавше добрихь мужи за всега отока; и тако есу начинили, да б(у)ду прави в' пр(а)вдѣ стати, а криви да б(у)ду каштигани.

Ми г(осподи)нь Ловренац, и г(осподи)нь Ивань, и гос(по)д(и)нь Павль, и подкнежинь Докша, будущи ми послани од' г(осподи)на кнеза Штефана и од' г(осподи)на кн(е)за Анжа в отокь крчки, призвали есмо к' н(а)мь подкнежинь[3] оточкихь и добрихь мужи с Крка и за всего отока хотещь учинить то, ча би право и добро за вась отокь.

---

[1] .Ⱍ.Ⱅ.Ⱁ.Ⰱ. = 1382. [2] .Ⰺ.Ⰷ. = 18. [3] .Ⱍ.Ⱅ.Ⱁ.Ⰷ. т. ј. 1388. [4] .Ⰴ.Ⱀ. т. ј. 15. [3] Мј. ⰒⰑⰄⰍⰐⰅⰆⰋⰐⰟ.

*

(1). К(а)п(и)т(уль) први от силе женске, ка би с(ило)в(а)н(а).

Наиприѣ от силе. Ка коли жена али девоика би силована, ка коли отещи, та б(у)ди, ми хощемо и зап(о)в(и)д(а)мо, да скажущи она, када се б(у)де тужити от силе, по .в.[1] добрихь сведоцѣхь, ако би таиль онь, ки би силоваль, ако би она сказала тѣмь .в. сведокми, буди поставл(е)нь на муку. Ако буде правити на м(у)цѣ: да му имѣи гл(а)ва понти.

Иощь, када буде тужба колѣ от тѣхь силь: тада судци будите држани ихь заминати оваенаго к(а)ко наитане буду могли.

Иощь, то зложивши к' тому, да гдѣколѣ та д(е)в(и)ца или жена будущь, кого колѣ рачуна, да има прити пред дворове разплетена кличущь „помаганю", прѣе нере приде домовь, и опоменути место, гдѣ буде сила чинена. А тада судци имеите ћти оваенога, таре заминати га. И ако имь буде истину правити: имеи му гл(а)ва поити, а блага не згубла. На муцѣ ако не б(у)де правиль: просвь е.

Иоще, ако неби имела сведоки: да она има присещи само .б.н.[2] од кихь јѣи се има наложити половица, а други поль имѣи сама наитй.

Иоще, ако три от тѣхь нее ближикь не би рачили присещи: да еи ништьтарь не уди. Ако ли веще не би присегло: оваени е просвь.

Още, ако она неби имела ближичство: да она мози наити госте, жене от добра гл(а)са. А то буди в' разумѣ суд(а)ць. И судци имѣите држати в узѣ обреченога, доклѣ се судь зда; али имѣи дати добро поручаство, в'зда разумѣющ се, имѣите сведоци бити од онога града, гдѣ е сила чинена. А та тужба имѣи

---

[1] .Ⰲ. т. ј. 3. [2] .Ⰱ.Ⰹ. т. ј. 12.

бити до трети д(а)нь. Ако буде ч(ин)ити другако: да пр(ав)ду свою згубла.

(2). К(а)п(и)т(уль) за кона јиздного.[1]

Ощь, зврху тадби хоте и зап(о)в(и)даю, да в'с(а)ки, ки кона украде ездноѓа, да има платить .м.[2] л(и)-б(а)р, ке .м. либ(а)рь имѣите се делити на поль: поль господару а поль г(оспо)дѣ; ка половица имѣи се разделити на трое: ед(а)нь дель г(оспода)иу кнезу Штефану, а др(у)ги г(оспо)ди)ну кнезу Амжу, а трети опщинѣ, с к(о)га града остане тать.

(3). К(а)п(и)т(уль): ки би украль вола.

Още, за вола такое да остае тать л(и)б(а)рь .м. И дели се к(а)ко згора.

(4). К(а)п(и)т(уль) за жрѣбца али кобилу.

Още, за зрѣбца али кобилу л(и)б(а)рь .ђ.є.[3]

(5). К(а)п(и)т(уль) за юнца и краву.

Още, за в'сакога юнца али краву плати л(и)б(а)рь .ђ.є.

(6. Капитуль) за осла.

Още, за в'сакога осла али ослицу л(и)б(а)рь .і.ж.[4] И дели се како згора.

(7). К(а)п(и)т(уль) за озимче ошле.

Още, за в'сако озимче ошле, али самца али сам'це, л(и)б(а)рь .н.в.[5] и поль.

(8). К(а)п(и)т(уль) за кр(а)ве и коб(и)ле оз(и)мч(е).

Още, за всако озимче кравее али кобил'е л(и)б(а)рь .в.н.[6] и поль.

---

[1] ⰅⰈⰄⰐⰑⰃⰀ. [2] .Ⰿ. т. ј. 60. [3] .Ⰼ.Ⰵ. т. ј. 36. [4] .Ⰺ.Ⰶ. т. ј. 27. [5] .Ⰹ.Ⰲ. т. ј. 12. [6] .Ⰹ.Ⰳ. т. ј. 13.

(9). К(а)п(и)т(уль) за овцу и коз(у).

Още, за всаку овцу али козу велу имѣи платить тать л(и)б(а)р .ꙁ.[1] и дели се к(а)ко згора.

(10). К(а)п(и)т(уль) (за) овче и коз(е) он(у)кл(е).

Още, за вс(а)ко онукле овче и коз'е плати тать со(лдини) .к.ѕ.[2]

(11). К(а)п(и)т(уль) од ѣнца.

Още, за вс(а)кога ѣнца али козл(и)ща пл(а)ти со(лдини) .ђ.є.[3]

(12). (Капитуль) за ул.

Още, вс(а)ки уль плати либр(е) .г.[4] и поль.

(13). К(а)п(и)т(уль) за кокошь и пет(е)ха.

Още, за кокошь али петеха плати .ı. и .ж.[5] со(лдини); и дели се к(а)ко зго(ра).

(14). К(а)п(и)т(уль) за свою тадбу, ку би нашаль украдену.

Още, ако би нѣки нашаль свою тадбу, ка би му украдена, а тать не би затаиль: имеи се платить, к(а)ко е згора; и имеи се писати за тата. Ако би затаѣль, а господар би могаль провати трими сведоки в' градѣ а двѣма ванѣ з' гр(а)да, ко да[6] нѣма ни ед(а)нь гость тѣми сведокми провавши: има се поставити на м(у)ку; и има се мучити к(а)ко б(у)де видѣти судцем. Ако се неби одьдаль: има бити прость.

---

[1] .Ⱚ. т. j. 9. [2] .ⰎⰇ. т. j. 48. [3] .ⰏⰅ. т. j. 36. [4] .Ⰳ. т. j. 4.
[5] .Ⰶ. и .Ⱍ. т. j. 27. [6] ⰃⰀ ⰐⰡⰝ (ⰃⰑⰐⰡⰝ?)

Още, по сведоцѣхь али по іномь рачунѣ, ако господарь не буде мощи видѣти свою шкоду, т(е)ре би се сум'нель на никога тата: мози га ротити само .в.і.[1] Ако би не свршиль роту: остани к(а)ко згора е пис(а)но. Ако тать би се могаль првичь молити: другович' се немози.

На кога посьведокуе .а. сведокь: буди поставлень на м(у)ку, в'зда разумѣющь по првои тадбѣ; по другои имѣи платити по дуплу, по третои тадбѣ имѣи бити обѣшень; немози се скупити ниеднимь благомь. Ако по прву тадбу, али по другу, тать неби имель чимь платити: имеи му се усѣчи .а. удь; а за трету имѣи се обѣсити.

Още, ако нѣки господарь би имель шкоду от ов(а)ць: да старѣшина от стана имѣи присещи, колико му ихь е украдено, а господарь потврдити онь трать, када буде судь здань.

Още, нам' е видити и хощемо, да судци, ки есу и ки буду, имѣите имити поли себе в'зда до .г.[2] добри мужи от веща.

И ако буде припелань тать на муку: имѣи бити ондѣ сатникь онога гр(а)да поли судаць в Крку. од куда е тать, када га буду заминати и пелати на м(у)ку.

И в'зда сведоци имѣите бити от добра гл(а)са; и да сведоци не имѣите бити поведени на сведочаствѣ, имѣите бити поведени от суд(а)ць.

(15. Капитуль од госта.)

Иоще, тако крчане к(а)ко оточане есу се улагодили, да ниеднь навкирь, ни ниеднь ини ч(лови)кь несмѣ возити вань з отока ниеднога госта неимѣющь про-

---

[1] .ш.ф. т. ј. 12. [2] .ѣ. т. ј. 4.

щенѣ от судаць онога места, от куд би се имель повести, под пену .в.і.[1] ц(е)зл(е)за[2], ако буде казань; и раздели се на четверо.

(16). К(а)п(и)т(уль) гдо би имель попа.

Ощ(е) хоте, да ниед'нь о(ть)ць али мати, имеющь с(и)на жакна али попа, немози та с(и)нь слободити оца ни мат(е)ре, да бита неслужила кнез(е)мь, ни ниеднога ч(лови)ка.

(17). К(а)п(и)т(уль) за овцу уету.

Още хоте, д' ако би у нѣкога тата уета .л. овца, а в(е)ще би ихь манкало ш ню: б(у)ди веровано в' бравареви ротѣ; а тать имеи бити поставл(е)нь на м(у)ку, ако буде упрѣти тадбѣ.

(18). К(а)п(и)т(уль) от тадби кущне.

Още хоте, д' ако би нѣки тать украль в' храмѣ ча би врѣдно .н.[3] л(и)б(а)рь, т(е)ре би наш(ас)ть: имеи платит .в.н.[4] цезл(е)за, ка се раздѣлита к(а)ко згора; а госп(о)д(а)ру имѣи платити по дуплу. Ако би ощь украль .і. л(и)б(а)р и .д.[5] имѣи платити .л.[6] л(и)-б(а)рь до .д.н. д(а)нь. Ако би ихь неплатиль: имеи му се усѣщи .л. удь. Ако би украль више от .л. л(и)б(а)р: б(у)ди обѣшень.

Ощь хоте, д' ако би нѣки тать нѣкому украль до .і.[7] со(лдини): плати .в. ц(е)зл(е)зи; ощь от .і. со(лдини) до .д. л(и)б(а)рь да плати .є. ц(е)зл(ези); от .д. л(и)-б(а)рь до .н. плати тать .в.н. ц(е)зл(ези); а оному, ки шкоду приме, в'зда плати по дуплу.

---

[1] .ѥ.ꙗ. т. ј. 22. [2] ⰜⰅⰈⰎⰅⰈⰀ, Ⰵ и Ⰸ сливено, целева. [3] .ⱇ. т. ј. 10. [4] .ѥ.ⱇ. т. ј. 12. [5] .ꙗ. и .ⰿ. т. ј. 25. [6] .Ⰸ. т. ј. 50. [7] .ꙗ. = 20.

(19). К(а)п(и)т(уль) от тадби ванѣ али на стану, али на г(у)вни, али на комардѣ.

Опць хоте, д' ако би нѣки ч(лови)кь учиниль нѣку тадбу ванѣ, али на стану, али на гувнѣ, али на комардѣ, до .ı. со(лдини): плати .в.[1] ц(е)зл(еза), а господару по дуплу' и на нега роту.

(20). К(а)п(и)т(ул) ки би (удриль: α) песту кога.

Опць, ако би нѣки нѣкога песту удриль, али скубаль, онь, ки буде скубень, буде се тужити, т(е)ре провати еднѣмь добрѣмь ч(лови)комь: да плати .в. ц(е)зл(еза).

Ако би немогаль провати ки би б'ень: буди верованъ самотреть присегь, от кихь му се има .л. наложити. Ке се раздѣлите на поль; поль г(оспо)дѣ, а поль ки е бьень.

Ако би казань од присежника: плати .є.[2] ц(еле)зь; ке .в. раздѣлите се к(а)ко згора; а друге .в. б(у)ди .л. кнеземь, а други опщинѣ, а трети оному, ки покаже.

(β) Батомь али кам(и)ком. Опц(ь) хоте, ако би ники нѣкога удриль батомь али камикомь, в руку држещь, онь, ки би удрень т(е)ре би се тужиль, и проваль еднѣмь добрѣмь ч(лови)к(о)мь: плати .є. ц(е)л(е)зь. Ако би немогаль провати, б(у)ди верованъ присегь само .в., от кихь му се наложи .л. Ако би казань, имѣите се раздѣлити к(а)ко згора.

(γ) Ножемь али камикомь хит(е)щь. Опць хоте, д' ако би нѣки удриль кога ножемь али камикомь, з руки пустещь: плати .в.н. ц(е)зл(е)зь а в'зда лѣкариѣ схранена. Ако буде казань: плати к(а)ко згора.

---

[1] .ш. т. j. 3. [2] .з. т. j. 6. [3] .еч. т. j. 12.

(21). (Капитуль) од' уда усѣч(е)на.

Ако би гдо отсѣкаль нѣкому удь: плати .л. ц(е)зл(езь), ке се раздѣлите на поль, поль г(оспо)дѣ, а поль оному, ки е поражень. Ако би не имель чимь платить: имѣи се вложить в' пржунь, али добро поручаствѣ дати, имѣи искупити до .д.н. дни. Ако би нескупиль: за мани зарокь имѣи бити фруштань, за срѣдни фруштань и прѣжг(а)нь, за трети имѣи му се удь .л. усѣщи.

(22. Капитуль.) Ако би ка жена псова(ла).

Още хощемо, да ниед'нь мужь немози винети[1] свое жени ниедну лиганцу[2]; ако би псовала нѣку добру жену: имѣи се вложити в берлину и плати .г. ц(е)л(еза), ке се раздѣлите на поль, поль г(оспо)дѣ а поль странѣ; а на то б(у)ди верована .л. добра жена всака.

(23). К(а)п(иту)ль одь твари женс(ких).

Ощь хоте, ако би ке жени прѣтиле тварми: имѣи се вложити в' брлину. Ако ли би се нашло по истинѣ: имѣи се поставити на м(у)ку. Ако се от'да на муцѣ: имѣи бити с'жгана; а в'зда б(у)ди в разумѣ суд(а)ць.

(24). К(а)п(и)т(уль): ки би псов(а)л вещн(и)к.

Още хощемо, д' ако би нѣки ч(лови)кь рекаль нѣкому ч(лови)ку од веща непочтену беседу, брезь зачела вещника: плати .є. ц(е)л(е)зь, кехь б(у)ди поль странѣ, а други поль раздѣли се на трое: .Б. дела г(оспо)дѣ, а трети опщинѣ.

(25 Капитуль) од' поличн(и)ц.

Още хощемо, д' ако би нѣки ч(лови)кь даль поличницу нѣкому вещнику, плати .л.[3] л(и)б(а)рь. Ако ли

---

[1] ⰲⰻⱀⰵⱅⰻ, изнети, изјети, excipere, eximere. [2] ⰾⰻⰳⰰⱀⱌⱆ од тал. ligare, везати, обвезати. [3] .ⰾ. т. j. 50.

би нѣкому иному ч(лови)ку такое даль поличнйцу, плати л(и)б(а)рь .і.д.[1] а в'зда проваюцн .в. али еднѣмь добрѣмь ч(лови)к(о)мь; а немогущь провати, имѣи се отприсещи само .є. от тѣх' му се имѣита .в. нарещи.

(26. Капитуль): клобукь.

Още хощемо, д' ако би нѣки нѣкому взель клобукь али бериту: плати .л. ц(е)л(е)зь, ки се раздѣли к(а)ко згора; а шкоду плати господару по дуплу.

(27. Капитуль) од шк(о)де, ка би кому учинена ка колѣ.

Още хощемо, д' ако би нѣки ч(лови)кь приш'ль иному ч(лови)ку, ки би имель шкоду, т(е)ре би му рекаль: „ѣ вѣмь онога ч(лови)ка, ки е т(е)бѣ ту шкоду учиниль, да нецу тога повѣдѣти", проваюць онь да му е т(а)ко рекаль: имеи платити ону пену, ку тать плаща.

(28). Од вдовице и жакна к(а)п(и)т(уль).

Още хощемо, да ние(д)на вдовица не мози в'зети ниеднога попа ни жакна к' себѣ, рекущи она: „хощу га взети и држати за с(и)на, кога нимамь"; а хотець свое благо нему дати, да би госп(о)дѣ неслужило; тога нехощемо.

(29). К(а)п(и)т(уль) од листа.

Още хощемо, да ниед'нь листь, ки би писань од кихь коли ричии[3] никога, ни ина ниедна пр(а)вда немози бити становита, ако не буде пена вложена, от ке пени б(у)ди трети дель г(оспо)дѣ, а .в дела господару.

---

[1] .ⰺ.ⰴ. т. ј. 25. [2] .ⰵ. т. ј. 6. [3] ⰓⰊⰝⰊⰊ мј. ⰓⰊⰝⰊⰊ.

(30. Капитуль) од Крка и каштел'.

Ощь хощемо, д'ако би Крчанинь кога коли оточанина од кога коли каштела заврнуль в' свом добитцѣ, т(е)ре га ѣль: имеи га пелати вань каштель; наиприе од кога каштела е ч(лови)кь; а по томь имеи га сатникь тога каштела з добру обару в Кркь пелати пред судаць; и ондѣ имеи пред ними направу чинити, ако б(у)де прва тадба; ако ли б(у)де по другои тадбѣ, има имити другу пр(а)вду. И т(а)ко ако би ель Омишлан(и)нь Добрѣнанина, али Добрѣнан(и)нь Омишланина, али Врбничанина, али Бащанина, имеи чинити к(а)ко е згора писано и указано и направлено.

(31). К(а)п(и)т(уль) мею кмети и властели.

Ощь есу положили пену мею кметми с властелми зл(а)т(и)хь .і.д.[1] врхь старе пени от ствари, а от беседи зл(а)т(и)хь .н.[2] врхь старе пену.

А то су мужи, ки су ондѣ били: дворникь Грг(у)рь, сатникь Миронѣгь, Микула, Гижмань, Лука Жив'ць, Д'минакь, Братона, Киринь, Захариѣ Зврчищь.

Ощь, ти люди есу н(а)сь просили и молили, да бисмо вещу пену не вложили не веще зл(а)т(и)хь .і. и .д.[3] от ствари; а от беседи .н.[4] дукать. А ту пену има платить всаки от себе, ки би посегал али опсоваль. А ту пену есмо учинили за нике беседи, ке се с'да млче за мане зло, ке су били речени од Луки проту Миронѣгу, будущ сатникь, будущи подкнежинь Марко и подкнежинь Бартоль на вратѣхь место наше г(оспо)де пр(ав)ду држати; те згора речене беседе есу биле, а ми нехотещи, да би се крвь али неприѣзань мею ними згодила, есмо ту пену по-

---

[1] .ꙁ.ть. т. j. 25. [2] .ф. 10. [3] .ꙁ.ть. 25. [4] .ф. 10.

тврдили ш ними, накупь властеле и кмети есу потврдили поли нась.

(Додатци к статуту 1388 из год. 1411 и 1443.)

(32). К(а)п(и)т(у)л: Ки има бит суд'ц.

У ркп. стр. 44.

(32). .ч.у.а.и.[1] мес(е)ца новембра д(а)н .є.и.[2] Будущи подкнежин Шарер и вси вищници врб(а)нски пред с(ве)т(и)мь Петромь на Рту, наиме Лука и Мирониг и Микула и Гижман и Мик'лин и дворникь Ѣковь и с(а)тник Хрсона и Гргурищ и Кирин Гавель син и Братона и Юре, и Бань и Бартол синь Лучинь и Петр'ц и Захариѣ пис(а)ц опщи, есу се направили и кунтентали мею собу, да немози ниед'н бити с'тник, ки ни вищник; и да ниед'н ч(лови)кь не посеже на опщину неспросивши од опщини, под пену .б.и.[3] ц(е)леза; и да не мози нигдорь коз млисти в реченом зароци.

(33). Капитуль[4] од зарока.

У ркп. стр. 33—5.

Будущи суд'ць Юрмань и пловань Тома и сатникь Гргурь, суд'ць Валентин и Петр'ц и вси вищници есу се договорили, да тако буде обдржано наприда, да вс(а)ки, ки е спросиль али ки спроси (од) опщини в реченом' зароци земле за саен'е, да мози садити, а немози вградити веще од три брави[5] нетежане земле; и да не мози нигдор ниед'нь дрмун'[6] в реченом зароци ни држати ни заградити

---

[1] .ⰝⰖⰀⰉ. 1411. [2] .ⰅⰉ. 16. [3] .ⰁⰉ. 12. [4] У рукопису уз Ⱏ', за коју пишемо ь. [5] ⰁⰓⰀⰂⰉ, брав земље = 1000 четворних а пет стопа дугачких сежања, како су Цресани посвједочили. Они још сада говоре: овца пȁше, овца или брав земље, толико овац земље. [6] ⰄⰓⰏⰖⰐⱏ, грч. δρυμών, латински nemus, sylva. На Крку и у Винодолу „дрмун", ограђена дубрава.

ни мошуни[1]. А ки би ва то заш'ль, да плати три ц(е)леза; а вс(а)к да мози то разградит и пасти в нутри, ча е вещ од три брави. И тоту будущ Микула, синь покоиного Ѣкова дворника, ест рек'л: „Ѣ не дамь моихь разбити ни разградити, а ви за то поите наприда“. И те исте неризи[2], ако би гдо почель садити, мози вь свою посещи вазда с лиценцию общини. А када годи е запущено, да буди неризь, да е опет под опщину, и да мозимо дат в' зароци врть, и ванка зграда хишу, и в граду.

Иоще, (вь) речени зарок да се имаю пустити о(д)лучени ѣнци и козлищи, непитающ судца ни никогаре.

Иоще, да се има ѣнцем одрещ, како се отргаю виногради.

Иоще, одь Михоле да ѣнци имаю поити в'нка, а кози в' зарок.

Иоще, када приде снигь: тада да е волна всака живина зарокь паст.

Иоще, на маи месець да се има зарок пустит овцам' с ѣнци.

Иоще, ки годи ч(лови)кь неда своихь нериз мею общину, како се удржи, ка(да) су пусти, всаки море в' них пасти; ки бо крати, та немози з опщину зарока пасти.

(34). Кап(и)т(у)л за ложа и за сини.

У ркп. стр. 52—6.

.Ү.ү.к.в.[3] Суд'ц' Юрман и вищници вси оте, да буде тако наприда: да немози нием'н ч(лови)к сищи леса суха ни сирова в ложих ни в синахь под пену л(и)б(а)рь. .д. Наиприѣ ложе Мулч, Грабровице, Засвитнак, врх Тухораѣ, в Самотрци, на

[1] ⰿⱁⱎⱆⱀⰹ тор или лопа. [2] ⱀⰵⱃⰻⰸⰹ или неризине, земља запуштена. [3] .ⱍ.ⱆ.ⰽ.ⰲ. 1443.

долци Мажавища, на Гащцах поли Дунащу, в Грубчи, в' Ступицах, Косовнице, Осичища, в Мартни, Кутонин, Чрнини, Скалнице, в Чинини, (в) Влконеници, на Красини над Ситовицу, (в) Макнели, в Камашевици, в Трушаитахь, над Валь, (в) Микуле ложе, Мажола, за Ѣзи, под Растијин, за дол'ць Сагнища, в Устихь, за дол'ць Мирково, поли Карищь, в Мочи над Козарин, в Хрилини, за Петрову, в Паутномь, над Грабровик поли Ѣпненицу, на Саду за Град'ць, Козарин, в Влашкомь, на Житинини, в Чели, под Стазу, врх Житинина, з юга мекоти Житинина, в Мирцих, в Чищаци, на Кудини сини, на Кузмани и на пути под Цером, в Литини дрази, в Т'мничком потоци, Кострил и за брди, Внеприновица до мора, кади е Агета стала над вал.

И още оте, да се не сѣче на рту с(ве)то(га) Петра, на брду Ск(а)ли за вели дол'ц, (в) Жегини, в Разбоиници, и в Дубом, в Дрених, на Тухораи дол'ц, и под ѣму Дражица, надь Озринь, на врхь Зле драги, дражица под Ричиѣчули, Козѣчище, под поповске дрмуни, Кленки, меи Скалнице, меи поповске дрмуни, и за Видале дол'ць.

(г. ***Статут год. 1470*****).**

В име божие ам(е)нь. Леть б(о)жихь .ч.ꙋ.н.[1] м(е)с(е)ца окт(о)бра.

Штатут.

У ркп. стр. 21—25. Ва време в'змозного и звеличеного и пленитога и високороенога и славнога г(осподи)на кнеза Ивана де Франкапана, крчкога и модрушкога и сенскога и всега отока г(осподи)на. Будущи та исти г(осподи)нь в дрази Бащанскои у с(ве)те Луцие

---

[1] .Ⱍ.Ⱆ.Ⱀ. 1470.

в опатии, ондѣ е пришаль попь Антон' з Врбника, с(и)нь судца Ивана Дружинища, тужещи на Бащань од стране всега Врбника, да емлю них живине Бащане в дрмуних и в житих по своме закону, таре .л. зак(о)л(ј)у себи, али ю зламенаю за се; а Бащане ти т(а)кое тужаху, да им Врбничане потираю дрмуни и жита. И ондѣ е посьлаль на питан'е та исти господ(и)нь именитих мужи, да учине мею ними писмо новимь з(а)к(о)н(о)мь, к(а)ко имаю чинити; и есть посьлаль на то веле разумнога оца духовнога г(осподи)на Юрѣ опата с(вета)го Миховила с Крка, и почтованога и разумнога и племенитога мужа подкнежина Мартина Моисѣевища и племенита ч(лови)ка подкнежина Филипа з' Башке. И одлучише свѣстю тога истога г(осподи)на више реченога; и хоте, да т(а)ко буде и да се то вьложи в штатуть вечним закон(о)мь:

(1. Капитуль .а.)

Наипрво хоте: ки годѣ би Бащанинь презламеналь, али заклаль ку годѣ живину кому годѣ Врбничанину, нашадши в дрмуних али в житѣх, да плаща пену л(и)б(а)рь .л.[1] г(осподи)ну. Такое ако би ки Врбничанинь Бащанину: плати пену к(а)ко згора.

(2). К(а)п(и)т(уль) .б.

Ощь хоте, ако би ка врбанска жив(и)на кому годѣ Бащанину шкоду чинила в дрмуних али в виноградѣхъ: имеи поити к своему подкнежину тужить; а онь имеи писати (вь) Врбникь к судцемь: „тога и тога ч(лови)ка живина чини шкоду тому Бащанину". И судци имеите ѣвить ч'ѣ е жив(и)на; и то ѣвлен'е имеи бити едань трать на лето. Ако се наиду потлѣ,

[1] .ђ 50.

плати .в. ц(е)л(е)з(и) в'зда напридь. А имеи бити граѣ подобна, и имеи присещи али показати, да су били в граѣхь. И т(а)кое тимь закон(о)мь имеите плащать и Бащане, ки би чинили шкоду Врбничамь.

(3). К(а)п(и)т(уль) .в.

И още хоте, да мози одьдати кому би шкода чинена своимь судцемь вь ком граду стои. И имеи бити одьдаѣ до трети д(а)нь; а оии имеите дати тудие знати онѣмь, ч'ѣ е живина одьдана; а то за то, ако би ки одьдаю учиниль в' разграенихь дрмунихь, и могущи провати ки е осуень еднѣм добрѣмь ч(лови)комь, али онѣмь, ки е одьдаль, да су били лази: плати пену самь, ки е одьдаль; а шкода в'зда имеи бити плащена. И имеи бити едань суд(а)ць, ки штима шкоду, з Врбника, а други з Башки.

(4). К(а)п(и)т(уль .г.)

Още хоте, да ки су меѣши Врбничане, да неимете пустить в зарокь Бащань. Ако ки пусти: плати пену со(лдини) .і. А к(а)да га одреку себѣ: мозите пасти и суседи в' д'не, а в нощи поити в' свои котарь.

(5). К(а)п(и)т(уль) .д.

Още хоте, да не мози се платить подкнежинь бащански над ниедним Врбничаниномь за осудь, ни врбански над Бащаниномь; него имѣи писати едань другому: „та т'е толико осталь". Онь имѣи стирать, и дати г(осподи)ну, с кога града е ч(лови)кь. Ако ли би плѣниль (с оног)а града: плати суд(а)ць, али ки пошле плѣнить, пену л(и)б(а)рь .т.

(Додатци к статуту 1470 из год. 1476 и 1477.)

(6). Кап(иту)ль од коз и од овац, ке се наиду в' шкоди.

У ркп. стр. 49.

.ѵ.ѵ.н.є.[1] м(е)сеца сектебра д(а)н .а. Будущи г(осподи)нь плованъ и суд(а)ц и вищници вси накуп на вратих (в') Врбници, учинише вище меѧ собу за поболшан'е кмет, да ниедна козѣ трпела ни овцѣ, ка се наиде (в') виногради, да плаща пену со(л-дини) .ѕ.н.[2] т(е)р шкоду; и да се има приказати следь до .в. дни пред вищникомь, да е била (в') виногради; а да се има ети и држати до .в. дни. И ако е не одкупи до .в. дни, да ю мози одрить и раздилит на .в. дели.

Още, ако би ки отещь пасль (в') виногради: плати пену .в. ц(е)лези.

(7). И още к(а)п(иту)ль: велика живина.

Вела (живина)[3], ка би се нашла (в') виногради, да плаща пену со(лдини) .в.і.[4] и да се има пригнати на закон. И ако е неморе пригнати или нетел: да е верованъ с' роту. А та пена се имиј дилити на .в. дели: наипрво господи .а. дел, а други опщини, а трети оному, ки га овади. И да се има овадити судцу, а суд(а)ц имии дати знати оному, ч'ѣ е живина.

(8). К(а)п(иту)ль: докле се има жито заградить, ко се сие.

У ркп. стр. 45.

.ѵ.ѵ.н.ж.[5] первара д(а)н .в.[6] Будущи в' каштели Врбници на вижитани г(осподи)н Уго и с всими вищници и с' иними добрими мужи, и есу одлучили тако и оте да тако буде: ки годи буде

---

[1] .ѫ.ѧ.р.э. = 1476. [2] .ѫ.ѱ. = 18. [3] У рукопису преметнуто, послије ⰲⰻⰴⰻⰲⰰ. [4] .ⰵ.ⰲ. = 22. [5] .ѫ.ѧ.р.ⰴ. = 1477. [6] .ⰳ. = 3.

жито сиѣль, да е има заградить до .л. месец, да се има платить; а мимо тога докле се нез(а)гради, да се нима платить, докле не буде заграено, никомуре по ниедно вриме.

(9). К(а)п(иту)ль од служби кметь.

У ркп. стр. 46. .ʏ.ɣ.н.ж. мисеца . . . д(а)н .ђ.[1] Тада есу одлучили, да ако би синь со отцем, стоещь всаки по себи, кмет с кметомь, или ке коли врсти, од кога би служба пошла, и да би се скупили на купь, да оте накуп службу с(лу)жить господску скупа, ако би ка фаль проту тому била, плати пену всака стран' л(и)б(а)рь .л.[2]

(В. Закони за млетачке владавине.)

(1483—1599.)

У ркп. стр. 19. (1). Перо Калбо провидурь[3] крчки и пр(о)ч(а)ѣ. Теби судче (вь) Врбници зап(о)в(и)дамо, да учинишь клицати и навестити в'сѣмь тимь людемь, да нигдорь од нихь не буди толико сминь, да би смель приеть в' оток ниедну ванню живину, малу ни велику, презь допущенѣ нашега под пену .в. л(и)б(а)рь по главу; а та пена да им се хоще взети през милости. И то писмо учини записать ва в штатуть Децембра дан .і.л.[4] .ʏ.ɣ.о.в.[5] При судци Юрши Миховилищи то е било; а то писа Илиѣ нотар ц(а)ревь.

У ркп. стр. 20. (2). Перо Калбо провидурь и пр(о)ч(а)ѣ. Вамь, судче Юрша (в') Врбници, з(а)п(о)в(и)д(а)мо, да имате навестити в'с(е)мь онѣмь, ки годи имаю ку живину гостинску, т(е)р ю пасе ту в отоци,

---

[1] .пр. = 30. [2] .ш. = 50. [3] Два пута ријеч „провидурь". [4] .в.л. = 21. [5] .ж.и.я.ш. = 1483.

*

да ю нима пасти нигдере на трави комунскои, ни на ниеднога ч(лови)ка трави, него на своеи; и кире би ю ондѣ пасаль, да пл(а)ща пену за вс(а)ку гл(а)ву со(лдини) .к.[1] и ки га одьда, поль те пене има, ча е со(лдини) .ı.[2] и да му се хоще в'зети през милости. И та листь препишите ва в штатуть. Д(а)нь енвара први .ч.у.о.г.[3]

(3). К(а)п(иту)л: како се имаю стариjи, от(а)ц и мати хранити.

У ркп. стр. 46—48.

.ч.у.п.ж.[4] месеца децембра д(а)н .н.[5] В'каштели Врбници при цикви великои по излазеню з мисе велике, и тоту будущи добри почт(о)вани мужи: подкнежин' Антон Блажинищ и суд(а)ц Миховиль Валентищь, Жашко Миховилищь, Грж'ц Дружинищ, Юран Профет, Лука Карчищь, Юран Кузмачищь, Марко Седмачищь, и ини добри мужи каштела Врбника; и тоту будущи скупа есу учинили доброволним законом, и одлучили: да од нина напрво вс(а)ка обител, сини и хщере, имите хранити почтено своих стариихь, отца и матерь, тако како се пристои[6].

Ако ли би се нашло од никих сини али хщери, да би се с тога знимали тога[7] нечинити, и недати храни отцу или матери, врху тога одлучи поткнежин Антон и суд(а)ць Миховиль, и ини згора писани одлучише: (да докли су живи они стариjи, кади е то потрибно, како е згора, хоте, да гре около вазда, почан'ши од на[и]стариега до наимлаега[8] докле се обиду толико колико их се наиде од обителе. И толикое одлучише, да он ки би се с тога знималь и не отел дати свое поредне, хоте, да га имеи стиснути, и взети му со(л-

[1] .ⰽ. т. j. 40. [2] .ⰻ. т. j. 20. [3] .ⱍ.ⱆ.ⱁ.ⰳ. т. j. 1484. [4] .ⱍ.ⱆ.ⱂ.ⰶ. т. j. 1497. [5] .ⰺ. т. j. 10. [6] У рукопису: [illegible] [illegible]. [7] Погрјешно ⱀⱅⱁⰳⰰ мј. ⱅⱁⰳⰰ. [8] Ово што је у заокрци, у рукопису је на крају, очевидно пометњом преписача.

дини) .ı.[1] и дати тому отцу или матери, ки потребуе, суд(а)ц, ки е сада и ки наприда буде, вазда през всаке правди и през всаке сентенције.

(4). К(а)п(иту)л: ча се море пасти в зароци.

У ркп. стр. 50—51.

.Ɣ.Ɣ.п.ѕ.[2] новембра д(а)н .ђ. Подкнежин Юрко и суд(а)ць Юрань Пр(о)ѳет, и вси присежници одлучише, да има бит тако наприда, како се тоту постави: Наипрво оте, да буде една кобила слободна са жребцем, али с' озимкомь, зарока, ка гони дрва; а ине да плащаю зарок.

Иоще тако оте, да се има вс(а)ка попаша судит до С'Луцини, и немози, ка е суена, нигдар згинут ниедну лиганцу.

Иоще оте, да ча е пошло опщини, да гре судцу од зарока.

(5). Кап(иту)л за дробь од живини овч'е и коз'е.

У ркп. стр. 51.

Оте тако вси[3], суд'ц и пл'к, да всака глава коз'ѣ дроба и овчега и праза да гре за ед(а)н солдин, под пену л(и)б(а)р .д.[4]

(6). Урдини од рибь.

У ркп. стр. 26.

То су урдини од риб, одлучени по звеличеном господини Франчиски да ка[5] Михел[6] по них милости.

Наиприѣ камениц либрици .в. през репа и носа по со(лдин) .а. а воловини[7] либр(и)це .в. по со(лдин)

---

[1] .Ⰻ. т. ј. 20. [2] .Ⱎ.Ⱆ.Ⱂ.Ⰷ. т. ј. 1498. [3] У рукопису [illegible]. [4] .Ⰴ. т. ј. 5. [5] Da ca mj. da ca(sa) по млетачку. [6] Fr. Michiel бијаше проведитуром крчким год. 1511—1513. M. Sanudo: Diarii. Arkiv VI, 370, 375, 398, 399. [7] [illegible] тал. bò, bue.

.л. лиган[1] либр(и)ци .в. баготини .є.н.[2] олиг[3] .л.[4] за со(лдин) .л. сипь[5] и хоботниц[6] либри .в. по со(лдин) .л. гар и менул[7] либр(и)ца и пол по со(лдин) .л. Всака риба костена ниже од либрице по со(лдин) .л. либр(и)ца. Риба костена всака, ка потеже веще од либрице гори, по со(лдин) .л. и беч. Имаю продават рибари все, како се згора (удржи) под пену либ(а)р .л. и ед'н мисец стат в берлину, и трате и мриже згубит[8].

(7). Урдини од подкнежин и судац.

У ркп. стр. 27—29.

Ово е одлучение од официи и подкнежин и судац по звеличеном г(осподи)ни Жан Мори[9] провидури града.

Прво: да покнежини и судци од каштелов од отока, тудије како буду избрани и одлучени на них офици, имите бити облигани присесци пред милостивим провидуром за чинити официи них праведним законом, и споменути нега милости оно ча познаю смислити в почтенју и корист од свитле господе наше и подложников својих.

Друго: да су државни ослужити все мандати и урдини свитлога г(осподи)на Шебестијана Жустијана, бившега провидура од Далмације, супротиве

---

[1] Тал. calamajo. [2] .з.ҹ. т. ј. 16 [3] Тал. agone. [4] .ІІІ. т ј. 50. [5] Тал. seppia. [6] Тал. folpo, polpo. [7] Тал. mennola. [8] У тал. крчком статуту чита се о цијенику риба: „Il pretio del pesce secondo ordine del statuto e della consvetudine è questo; videlicet: La raza senza la testa e coda se vende a peso de statera a danari sie la lira. Pesce bò, pesce squadro e pesce can à danari 4 la lira; calamari à danari 8 la lira; seppe e folpi à danari 6 la lira; agoni s. 3 al centener. Li altri pesci possono li pescadori vender fin alla summa de s. 2 la lira iuxta le consuetudine, e più e meno, secondo parerà al regimento nel tempo della necessità. (Ср. лат. Statutum Veglae, Atti e memorie della società istriana di archeologia e storia patria. Parenzo 1887. vol. I, p. 233.) [9] Giovanni quon. Damiano Moro, proveditore крчки од 15 фебруара 1513 до 29 маја 1517.

татом[1]: да всаки трат, када подкнежини[2] али судци буду знали, да е ники тат на них официји, имите

[1] Sebastiano Giustinian proveditore generale Далмације године 1512—1516. Наредба Гиустинианова, на коју се позива овдје, гласи у лат. крчком статуту овако: Lib. III, cap. LXXX. (ed. cit. vol. II, p. 76—8.) Proclamata contra fures de mandato ut in eis. Et hoc est primum. Avendosi doluto molti cittadini di questa città et altri dell isola, che da certo tempo in quà sono molti ladri, che vanno per questa isola e città derobando, chi furtive, chi per forza, senza alcun rispetto overo timore, animali et altre diverse robe a più persone in grave danno di assai cittadini et isolani di questa isola et non mediocre ignominia delli magistrati, per il che volendo provedere a tali enormi delitti et mancamenti, di comandamento del magnif. et celsissimo M. Sebastian Giustinian cav. proveditor generale in Dalmazia, si fa a saper per la presente pubblica proclama, che se fosse persona alcuna, che sia di che condicione si voglia, che fosse contravenuto in questi latrocinii et furti, che accusasse il compagno over compagna, sarà assolto da qualunque pena, nella quale potesse incorrer per tal debito, et haverà delli beni del delinquente over delinquenti lire L de piccoli; et sarà tenuto vel tenuti de credentia; et similiter qualunque altra persona possi acusar li detti malfattori, et etiam sarà tenuto de credentia; et avrà, ut supra, delli beni del delinquente overo delinquenti lire L de piccoli. David officialis de mandato proclamavit predictam proclamationem in platea multitudine populi adstante etc. Praedictum proclama stridatum fuit per praedictum David officialem ad portas civitatis adstante magna populi multitudine de mandato magnifici d. Johannis Mauro dignissimi provisoris Veglae die 7. Maii 1514. — Cap. LXXXI. *Secundum proclama factum de mandato, ut in eis, contra fures.* Volendo il magnifico et clarissimo proveditor generale per qualunque possibil via et modo eradicar molti ladri, si banditi et condemnati per diversi latrocinii et furti per lor perpetrati in questa isola, come altri adhuc non giudicati, li quali non si potendo aver nelle forze del reggimento et castigar secondo li loro demeriti, si fa saper de commandamento di sua magnificentia a qualunque persona, che potesse ammazzar et ammazzasse nelli confini di quest' isola li detti banditi per furto, se ammazzassero o ammazzeranno quelli tali banditi, li abbino, e s' intendano haver ben ammazzati, et impune, acciochè, vedendo loro tal manifestissimo pericolo, vadano alli suoi confini,

бити облигани ћти или чинити ћти реченога тата и препелати в официју свитлога провидура. И мозите по(д)кнежини и судци заповидат всим, да до(и)ду помоч

---

et quelli si dilettasse di simil arte, si astengano et attendino al ben vivere etc. Daniel officialis proclamavit in platea, populi multitudine adstante, dictam admonitionem et proclama, ut in ea, de mandato die 13 Maii. — Cap. LXXXII. *Tertium proclama contra fures factum de mandato, ut in eis.* Di commandamento, ut ultra, si fa a saper a qualunque giudice delli luochi et castelli di questa isola, che intendendo loro, in qualunque loco essere alcuno ladro, debbano et siano obbligati di darli nelle forze del reggimento di questa città sotto pena della disgrazia dell' illustrissima Signoria, e di pagar tutte le robe, fossero derobate ad alcuno. Et volendo detti ladri farsi forti in casa sua ovvero d' altri, in castelli ovver ville, li giudici debbino usar modi et violentia al prender di quelli necessaria, et non facendo, che li giudici cadino alla pena di pagar e satisfar tutte le robe tolte furtivamente per essi ladri, et loro giudici abbino libertà di commandare a qualunque persona per eseguir tal officio circa il prender li predetti ladri; et similiter cadino alla pena predetta quelli, che non volessero dar detti ladri nella forza. Et quelli veramente, che favore alcuno et ausilio non vorranno dare, cadino alla pena predetta etc. David officialis die 8 Junii 1512 proclamavit suprascriptam proclamationem in platea Veglae multitudine populi adstante. — Cap. LXXXIII. *Quartum proclama contra furantes, factum de mandato, ut in eis.* Sebastianus Justinianus, eques, provisor Dalmatiae. Perchè n' e pervenuto a notizia, nelle ville e territorii di Veglia nodrirsi assai ladri con ignominia dell' illustrissima Signoria et grave danno et pregiudizio di tutta quella isola, et desiderando opportune provedere a tanto inconveniente, tenore presentium commandiamo a tutti voi giudici et visconti, cancellieri et altri officiali esistenti nell' isola predetta, dobbiate, quamprimum intenderete esser alcun ladro, si bandito, come etiam non, del luoco, ove habitasse, manifestando al magn. reggimento di Veglia sotto pena di lire C, et esser bandito per anni V dall' isola et città, et etiam privato dell' officio, nel quale si trovasse. Et il presente mandato da parte nostra pubblicarete in tutte le ville di detta isola a notizia di cadauno. In quorum fidem etc. Ex trireme nostra apud Jadram die 1 Novembris MDXII Donatus Quardus cancellarius scripsit etc.“ [2] У ркп. [illegible].

за ћти речених тати. И ако буде никн непослушан тои заповиди: ими бити облиган платит, колико буде украдено по речених татих, оному, кому буде шкода учинена.

Трето: да су облигани оддати г(осподи)ну провидуру всих татих и банжаних[1], ке буду знали да су на отоци, под пену (бити) касани[2] од официђ, л(и)-б(а)р .р.[3] платити.

Четрто: да подкнежини немозите по ниед'н пут ни начин продати ни их официји очите, ке пристоје них покнежинији, под пену (бити) касани од них официђ лет .і.[4] и увријенји пиниз, али варнути взетих, и толикое за пену.

Пето: да речени по(д)кнежини и судци нимите пачат в ствари од карменала[5], ке пристоје г(осподи)ну провидуру; ни в правди цивил мимо од (су)ми минут од либ(а)р .д.[6] под пену више писану.

(8). Закони од присежники[7].

У ркп. стр. 30—32.

Наипрво: да присежници, к(и) буду збрани и одлучени, имите присечи пред г(осподи)ном провидуром чинити них офици право и чисто, не имиющи помне роду али приђтелу, ставещи доли всаку лубав и неприђзан, прошне, страх и приченји; и да има(ју) споменут нега милост, и колико буде намислил ним на поштенји и добро наше зможне и звеличене господе и подложников них.

Друго: да су облигани денуциђти г(осподи)ну милостивому провидуру всих оних, ки буду псовали г(осподи)на бога и блажену диву Марию и иних светих; и ки би тежали дан бла(г)дани; ки би чи-

---

[1] ⰁⰀⰐⰆⰀⰐⰉ мј. прогнань, тал. bandito. [2] ⰍⰀⰔⰀⰐⰉ одпуштени. [3] .Ⱃ. = 100. [4] .Ⰻ. = 20. [5] Мј. ⰍⰓⰋⰏⰋⰐⰀⰎⰀ, криминала. [6] .Ⰴ. = 5. [7] У рукопису надпис два пута, а тако и прве три ријечи.

нили квештијун с оружјим или през оружѣ; ки краде или ки би чарал; ки би играл на харти или зара[1] в кучах затворених за пинизи; ки би продавал или мирил криво вино, ил мирил хи(н)бено месо; рибари, ки би продавали рибе мимо ординов; и оних, ки би през узрока правога рекли беседе непоштене кому; под пену л(и)б(а)р .л.[2] и бити касан од офицѣ.

Трето: да су облигани и држани за праву плачу штимати право шкоду учињену од чл(о)вика ил блага, тако гибу(ще) (како) станову(ще), всакому ки (буде) потрибовал; и бранити (у)довице и сироте, и ва инои иних убозих луди, ки за припрощину или неволу небуду могли рещи них прав пред господином провидуром, судци (и) по(д)кнежини.

И да од них фатиге они слише нику корист, милостиви г(осподи)н Жван Моро, провидур достоини, терминива: да речени присежници имите имит трети дел од осуди, ке се учине по денунцији, ке они даду; и оте бити, ако буду (одали), отаино држани.

(9). К(а)п(иту)ль (од) суд(а)ць.

У рукп. на стр. 56.

Ки годи ч(лови)к буде отел држати товерну, имиј взет од судца меру а има дати судцу мали вина. Ки годи би пропелал ч(лови)к од звана отока ж(и)то, жир, али ул'е, има взети меру од судца, и ту меру има дати пл'ну судцу; а суд(а)ць има дати мали вина и два хлѣба и сира.

(10). К(а)п(иту)л од присежники.

У рукп. на стр. 57.

Да када пом(а)нка .л. присежникь, има га пост(а)вити суд'ц са всими присежници; и да га имаю презентат господину провидадуру.

---

[1] Тал. zara, giuoco, che si fa con tre dadi, одавле тур. зар, и грч. ζάρι, коцка. Курелац: Руније и пахуљице стр. 123, 130.
[2] .ѿ. т. ј. 50.

(11). К(а)п(иту)л за пси.

У рукп. на стр. 57.

Да всаки п'сь, ки би се наш'л в виногради брез куки, да плати пену со(лдини) .і.д.[1]

(12). Капи(ту)л за локи,

У рукп. на стр. 57.

ка е пред Чипцаком, да е неморе нигдоре градит, ни син' ни ложи сипци.

(13). (Капитул од апелације.)

У ркп. стр. 35—6.

(Тоту здола ишщи закон од статута крчкога, знето и сакуплјено право.)

Не море се сентенцић апелат, ка е учинена пред кими годи суци, пред ниедних других судац, него пред г(осподи)на провидура. А апелацијун има дурат до дан .ѕ.[2] ако не учини се позов, шкури апелацијун.

(14). (Капитул о запису.)

У рукп. на стр. 36.

Отац или мати немогу пустит другому сину или хщери веще од со(лдини) .ђ.[3] него всим равно. Ни внуку алит(и) внуки неморе пустит едн(о)м вещ него другом. Али а(ко) би пустил едному внуку али внуки, а другим внуком не: то неморе учинит; него ако още ча пустит и внуком, триба е да пусти всим; али за дар али како му драго неморе пустит веще едному него другому со(лдини) .ђ. А ки би пустил пред едним, нек буди ризан ва негов урдин и тиштамент и писма.

(15). Капитул за младоженци.

.ѵ.ф.к.г.[4] маја дан .д.і.[5] (в') Варбници на плаци, онди подкнежин Жан Разприштищ и судац Гержан

---

[1] .ⰊⰄ. т. ј. 25. [2] .Ⰶ. т. ј. 8. [3] .Ⱇ. т. ј. 30. [4] .ⰀⰗⰍⰂ. т. ј. 1544. [5] .ⰊⰄ. т. ј. 25.

Витезищ и вещи дел плка одлучише и терминаше, и оте, да тако буде наприда ва вики: да всаки младоженац да е прост перво лето од всакога комуна и бири и всаке ингарие и пута злажущи пута од голие, ча би за велико време пошла ван; а од всих иних да су прости. И би чинен клич на плаци по Антони Бергонищи официали, да се ѣви, ки ни кунтенат тому; и неѣви се нигдор, и всак кунтента на то.

Ѣ попь Гргурь Жашковищь то преписахь з харти буньбажина на харту бергамину по прошни судца и по урдину и всѣхь присезници .ѵ.ф.і.є.[1]

У ркп. стр. 41.

(16). В име божие и блажене диве Марие, амен. Лет од Исухрстова пороенѣ .ѵ.ф.п.ꙁ.[2] мисеца июна дан .ѕ.

Будущи сафкуплени на полачи, ка е светога Ивана, поштовани мужи, ки су братѣ в брашщини светога Иван(а), ча е судац тога лета, судац Перо Дружинищ, судац Микула Болинищ, Матиј Фугошищ и Микула Острогович и Перо Харбич и вещи дел братие, они тако сентицијиваю и одлучую: да бравари, ки су и ки буду, да имиј потегнут интраду, докли е в браварии; да се нимиј платит, ако би учинил ки тег, ки неби сивен. А то су бравари с(ве)те Марие и светога Ивана.

Та сентенциѣ би штана и публикана по м(е)ни канцилару опщини ва Врбаници Матији Спарожищи, а пред сведоци: попом Иваном Фугошищем и пред жакном Микулу Воларищем.

---

[1] .ⰼ.ⱇ.ⰲ.ⰵ. т. ј. 1526. [2] .ⰼ.ⱇ.ⱂ.ⰸ. т. ј. 1599.

(17). (Год. 1524, 31 октобра. О сумњивим са краѣе).

Philippus Grimanus, Vegle Provisor. Concedemo licentia al zudise di Verbenico, intravignando per nome de Universita de dito logo, che per obviar a molti furti, (che) si cometeno per zornate in dito loco, possi per suspeto far intravegnir in judicio qualunque, sopra il quale si havesse suspetion et fusse di mala fama, et hoc v(idelicet) civiliter, acio che quelli havessino in animo di cometer tal mancamento, si abstengano, et sequitin la norma et vestigio del ben vivere. Datum Verbenici die ultimo Octobris 1524.

(18). (Год. 1524, 7 децембра. Подкнежину даје се власт одсудити на глобу и затвор).

У рукп. на стр. 37. Philippus Grimanus, Vegle Provisor. Tenore presentium concedemo licentia allo Visconte di Verbenico, videlicet Jacobo de Zutinis, et successori sui in dito officio, che per abilita di quelli da Verbenico et manco spese loro et delli poveri homini possin criminal condanar et sententiar qualunque, che per suo delicto li venisse per le mani, perfino a L(ire) 3 tantum et non ultra, over poner in cepi dito delinquente over delinquenti, come meglio a diti Visconti parera; ma in danari non possi excedere la suma di L. 3, ut supra, qual possa applicar dove li parera più expediente, facendo lo presente mandato registrar in lo Statuto di Verbenico ad futurorum memoriam. Datum Vegle die 7. Decembris 1524. Hieronimus Craya vice Canc. mandato.

(19). (Год. 1526, 1 октобра. Како се има судац у Врбнику бирати).

У ркп. стр. 39. Die primo mensis Octobris MDXXVI. Clarissimus dominus Augustinus Valerio pro illmmo Du(ce) Do. Venetiarum Vegle Provisor, existens in sala Palatii sue solite residentie, audita et intellecta controversia non parva, vertente inter homines castri Verbenici circa electionem factam judicis castri dicti loci, in qua per certam partem dictorum hominum fuerat ellectus in dicto officio Bunchus Cassarich, et per unam aliam partem Grisanus Stupich, que partes requirebant confirmationem ellectionum predictarum, et aliqui ex ipsis hominibus requirebant provideri huic rei, ne tumultus fieret inter eos,

Volens ac intendens prefactus magnificus D. Provisor superinde opportune providere in dando tali modo et forma, qua membra a capite regantur in similli ellectione, ne in posterum aliquod scandalum eveniri possit, sed homines predicti vivant inter se pacifice et quiete, habita superinde debita et convenienti consideratione, terminavit: quod talis ellectio judicis castri praedicti Verbenici fieri debeat, prout fit et servatur in hanc civitatem Vegle, videlicet, quod ad sonum campane, aut per vocem preconis, de mandato Vicecomitis presentis et per tempora existentis in loco ipso vocentur et congregentur omnes jurati, qui tempore ellectionis fiende erunt in castro, v(idelicet) quos poterunt invenire, et unus vir pro omni familia eiusdem loci, ab annis quadraginta super, vel maior pars eorum, si omnes non poterunt inveniri. Et illis congregatis in palatio comunis, semper cum presentia vice comitis ac domini Plebani ipsius castri, per cancellarium loci predicti fiat scrutinium, prout fit in consilio Veglensi. Et facto dicto scrutinio, publicentur omnes ellecti per ordinem, qui ballotentur inter ipsos juratos et homines predictos, expulsis attinentibus expellendis de jure, sicut observatur in Veglensi consilio. Et qui ipsorum ellectorum exegerit maiorem partem ballotarum, sit judex dicti castri per annum continuum. Et sic de anno in annum servari debeat in loco predicto. Et sic dixit et declaravit omni meliori modo coram presentibus nobilibus viris D. Francisco de Renaldis et Grabe de Grabia, judicibus (Vegle), et aliis quam pluribus testibus, etc. — (L. S.) Vitus Antonius Murizellus, cancellarius prefacti clarissimi Domini Provisoris mandato.

(20). (Год. 1526, 1 децембра. Потврда некојих глава статута Врбнику).

У ркп. стр. 58. Die primo mensis Decembris MDXXVI. Magnificus et clarissimus Dominus Augustinus Valerio pro illustrissimo ducali Dominio Venetiarum Vegle et insule Provisor, auditis non semel sed pluries Matheo Vlai judice castri Verbenici cum pluribus ex juratis et hominibus dicti castri, deinde Grisano Stupich eius successore cum multis ex predictis juratis et hominibus eiusdem loci supplicantibus pro commodo et universali satisfactione ipsius castri sibi confirmari debere per eius magnificentiam infrascripta capitula et statuta annotata in eorum statuto, magis necessaria ad commune bonum et utilitatem predicti castri, interpretata ex sclavo

in latinum per Peregrinum Grabia, nobilem et notarium Vegle, ut de cetero ab omnibus observentur sub penis et stricturis in ipsis capitulis et quolibet eorum contentis. Unde visis ac lectis predictis capitulis, videlicet inferius per capita nominatis, et illis diligenti examine ponderatis, auctoritate officii et magistratus sui capitula statutorum predictorum infrascripta et posita sub numeris infrascriptis confirmavit, ac tenore presentium confirmat laudat, et approbat, terminando, illa ab omnibus posthac observari debere sub penis et stricturis in eis contentis, et hoc ad beneplacitum illustrissimi Dominii Nostri antedicti. Que quidem capitula sunt infrascripta, videlicet capitulum X. XI. XIII. XV. XXVII. XXVIII. XXVIIII. XXXI. XXXVI. XXXVII. XXXVIII. XXXIX. XL. XLI. XLV. XLVI. XLVII. XLVIII. XLVIIII. L. LI. LV. LVI. LVII. LVIII. LX. LXI. LXII. LXIII. LXIIII. LXV. LXVII. LXVIII. — (L. S.) Vitus Antonius Murezellus clarissimi Domini Provisoris antedicti Canc. mandato.

(21). (Год. 1541. Врбански пук на правди добива кућу и врт).

У ркп. стр. 61—63. Ex libro criminalium Pisani ad c. 640. 1541 die primo Aprilis Clarissimus D. J. Aloysius Pisani Provisor Vegle et Insule, visa querellata suprascripta instituta contra Jurchum Valcich pro quoddam horto, et defensa rei, et visis productionibus ut supra, viso instrumento annullationis venditionis, ut in eo, et consideratis merito considerandis, mandavit suprascriptam querellam circumdari et depenari, declarando tamen quod hortus suprascriptus non possit amplius vendi aut alienari, sed remaneat semper in comuni Verbenici, ad usum dicti comunis. Ideo mandato circumdata.

Die dicta Clarissimus dominus Provisor antedictus, visa querella supra scripta instituta contra Grisanum Stupich, visa deffensione rei cum productionibus, ut in eis, viso instrumento annullationis venditionis horti, de quo supra, et consideratis merito considerandis, mandavit dictam querellam cassari et circumdari, declarando tamen, quod dictus hortus remaneat in comuni Verbenici, et ad usum dicti comunis, nec amplius possit vendi aut aliter alienari. Et sic mandato circumdata et cassata.

Eodem die. Cls. d. Provisor antedictus visa querella suprascripta contra Barum Fuscum, visa deffensa rei, ut in ea, cum productionibus... (ut supra).

Quo supra die. Cls. d. Provisor antelatus visa querella suprascripta contra magistrum Stassium cerdonem, visa deffensa rei... (ut supra).

Die quo supra. Cls. d. Provisor antedictus, visa querella instituta contra Nic. Bosanich pro una domo, in qua erat fusina fabricata per q. d. Comitem Joannem de Frangepanibus, visa deffensione ut supra, cum productionibus, ut in eis, viso instrumento annullationis emptionis domus, de qua supra, mandavit dictam querellam cassari et circumdari, declarando, quod dicta domus non possit amplius vendi, aut aliter alienari, sed restet in comuni Verbenici sine prejudicio jurium camere aliquo tempore. Et sic mandato ecc. — (L. S.) Jo. Daniel Terzago notarius et cancellariae Veglen. coadiutor fideliter registravit.

(22). (Год. 1569, 26 Новембра. Потврда некојих глава статута Врбнику).

У ркп. стр. 64—65.

Die Sabbati 26 Novembris 1569. Clms Dominus Andreas Bondimerius pro illustrissimo et excellentissimo Duce D. Venetiarum etc. dignissimus Provisor Vegle et Insule, sedens in suo Pallatio, audito Nic. Valkovich judice castri Verbenici, domino presbytero Barichio Bosanich, Nicolao Bosanich, Mattheo Fugossich, Gerga Drusinich, Joanne Soldatich, Matheo Thomassich, et Nic. Bollonich, juratis dicti castri, cum pluribus aliis hominibus dicti loci, petentibus et supplicantibus pro comodo et universali beneficio hominum dicti loci, eis per suam magnificentiam confirmari debere ultra scripta capitula in presenti eorum statuto anotata, magis necessaria, que etiam alias per clmum. D. Augustinum Valerio dignissimum tunc provisorem Vegle confirmata fuere sub die primo mensis Decembris 1526. Qua supplicatione intellecta, cupiens antedictis supplicationibus pro justitia gratificari, visis ipsis capitulis positis sub numeris infrascriptis, ipsa et unumquodque eorum auctoritate officii et magistratus sui laudavit et confirmavit, ut in futurum possint ab omnibus observari, ad beneplacitum tamen predicti illustrisimi Ducis D. Que quidem capitula sunt infrascripta, v. capitulum X. XI. XIII. XV. XXVII. XXVIII. XXVIIII. XXXV. XXXVI. XXXVII. XXXVIII. XXXIX. XL. XLI. XLV. XLVI. XLVII. XLVIII. XLVIIII. L. LI. LV. LVI. LVII. LVIIII. LX. LXI. LXII. LXIII. LXIIII. LXV. LXVII. LXVIII. — (L. S.) Laus Deo. Donatus Petrisius nobilis et coadjutor cancellariae Veglensis mandato.

(23). (Год. 1581, 1 аугуста. Потврда некојих глава статута Врбнику.)

Martis primo Augusti 1581. Clarisimus Dominus Sanctus Mauro pro serenisimo Duce D. Venetiarum Vegle et Insule Provisor dignissimus, audita humili instantia et suplicatione coram ejus magnificentia clarisima facta per Mattheum Fugossich q. Ghersani, judicem in presentiarum Verbenici, nomine illius comunis, pro confirmatione capitulorum, commodum et beneficium hominum castri Verbenici concernentium, alias approbatorum per clarisimum D. Augustinum Valerio olim Vegle et Insule provisorem benemeritum sub die primo Decembris 1526, nec non per clarisimum D. Andream Bondimerium dignissimum itidem provisorem hujus civitatis sub die 26 Novembris 1569, visis perlectisque capitulis ipsis sub numeris inferius anotatis, optans predictum Mattheum Fugossich judicem desiderii sui compotem reddere, auctoritate officii et magistratus sui, capitula ipsa et eorum quodlibet laudavit, approbavit, et confirmavit, ad omne tamen beneplacitum prefati illustrisimi Ducis D., mandans ea perenni exequutioni demandari. Quae sunt infrascripta, v. capitulum X. XI. . (uti superius) — (L. S.) Laus Deo Op. Max. Scipio Kastheus de Portugone Not. et V. Cancellarius Veglensis mandato.

IV.

STATUT KASTAVSKI.

UREDIO

D[R.] FR. RAČKI.

A.

Zakoni grada Kastva po rojstvu Isukrstovu let gospodnjih 1490.*)

KAPITUL 1.

Najprvo dužni su (kme)ti[1] od Kastva na svako leto dati u tu valputiu sto marak, svaka marka libar osam; i to imaju mej sobom složit i u nedelju za Martinju sbrojit je tomu valputu[2].

KAPITUL 2.

Ošće smo mu dužni dati desetinu od vina, janjac i kozlić, i od svakoga žita; a ta valput je dužan od te desetine dati vsim starejim[3] i plovanu jedan obed na svako leto, ča se zove Kraljev pir[4].

KAPITUL 3.

Ošće se ima to desetinsko vino prodavati po čem najdraže poteče kmesko[5]; i ima se počet prodavati i na tovernu postaviti u nedelju pred svetu Luciu; i ne mozi

---

*) U priepisu 1400, što je pogledom na kap. 48 pogrješno; a pošto kap. 1—57 čine jednu cjelinu, koja je u isto vrieme sastavljena i to za cara Fridrika III (IV) izmedju god. 1471—1493, o čem se razpravlja u predgovoru, scienimo, da je treća brojka imala biti 9 mj. 0. Kada se 9 i 0 pišu izmedju dvie jednake crte, lasno se zamiene.

[1] Tal. tutti li sudditi. [2] al sudetto S. Capitanio. [3] conseglieri. [4] convitto legale, po hrv. rieči „regale“. [5] a maggior prezzo che correrà delli sudditi.

niedan prodavat vina na toverni, dokle gosposko teče[1], pod penu libar pedeset; i da imej platit sve vino gosposko, koliko ga se onda najde.

KAPITUL 4.

Ki bi na treti narok[2] neprišal, svoju pravdu zgublja.

Ošće, neima rota[3] biti, ka bi od pravdi odlučena, od pusta[4] do drugoga pondelka po vazmi.

KAPITUL 5.

Ošće, tako nima bit rota od Jelenine do prvoga pondelka po Miholje.

KAPITUL 6.

Ki bi (u) gradu[5] kral, plaća ruku[6] ili pet marak.

KAPITUL 7.

Ki bi kral u pećnice ili kovačnice, zapada glavu, ili da plati libar sto.

KAPITUL 8.

Ki bi krivu meru držal od svake riči[7], prodavajući ili kupujući, plaća libar pedeset.

KAPITUL 9.

Ošće, od svakoga udarca[8], ki bi udril ili posekal, plaća peni libar dvajset i pet. Ako bi lekarie potriba posečenomu, i za stanje vrimena[9], plaća ki udri ali poseče.

KAPITUL 10.

Ki pi psoval nepošteno svakoga dobra človeka, plaća peni libar pedeset.

---

[1] sino che non sarà finito il vino della decima. [2] citazione. [3] giuramento. [4] carnevale. [5] dentro nella terra. [6] gli debba esser tagliata una mano. [7] di qualsi voglia cosa. [8] d' ogni ferita. [9] le giornate, che perde.

KAPITUL 11.

Ki bi cestu slobodnu[1] razbil, gre mu za život. Ako bi kral na ceste, plaća libar sto.

KAPITUL 12.

Ki bi ukral na kuntrade konja ili vola, gre mu za život.

KAPITUL 13.

Ki bi kral u malinice[2], plaća libar sto.

KAPITUL 14.

Ki bi kral na pristanišće[3], plaća penu libar sto.

KAPITUL 15.

Ki bi kral na guvne, plaća ruku, ili pet marak. Ki bi vazel nijednu stvar malu ni veliku na bekarie prez licenzie bekara, ili gospodara, plaća penu libar sto.

KAPITUL 16.

Ki bi kral uli s pčelami[4], zapada ruku, ili pet marak.

KAPITUL 17.

Ki bi ine tadbine učinil vane na kuntrade, ako va dne, plaća libar osam; ako li bi tadbina noćna, plaća dve marke; a komu se ukrade, tomu gre samo drugo i zarok[5].

KAPITUL 18.

Ošće, ki bi sam pred sobom kral, plaća libar osam, ako bi vane grada; ako li bi u gradu, pet marak. I od toga osuda (del)[6] gre kapitanu, sucem, i satniku, i zarok puli[7] toga.

KAPITUL 19.

Ki bi koga bil a na svojem, plaća penu libar pedeset.

---

[1] strada publica. [2] nel molino. [3] nell' habitazione. [4] le api. [5] gli si debba restituire, et pagar la pena chiamata il zaroch. [6] di questa pena va la parte. [7] ancora.

KAPITUL 20.

Ki bi nastupil na osujenu pravdu[1] prez apelaciona, plaća libar osam; a od toga gre kapitanu, sucem, i satniku . . .

KAPITUL 21.

Ošće, takovi nisu držani nijedni patti, ni prodavanje, u noći od zdrave Marie paki do druge zdrave Marie.

KAPITUL 22.

Ošće, da nigdor nemore od tuja sina, ni hćeri, ni junaka[2], ni device[3] nijednoga blaga kupiti prez volje njih starejih; ako bi kupil, davši otac ili gospodar svaki soldina dva, ima imeti to, ča jest bilo prodano.

KAPITUL 23.

Ki bi junak ili devica pošli od gospodara prez uzroka, plaća jednu marku, i zgublja svoje mito.

KAPITUL 24.

Ki bi gospodar svojega junaka odignal prez uzroka, plaća jednu marku, i sve mito.

KAPITUL 25.

Ki bi prasci tržni prišli u borg[4], da jih nemozi nigdor prekupit do treti dan; na konac trih dni more svaki kupit, davši jednoga prasca za komun, ki se ima seć po soldin libricu.

Ošće, prasci, ki bi prišli na kuntradu[5], ili pošli pasačem[6], ima se dat jedan prasac u grad za komun, i prodati libricu po soldin jedan, a salo za komun po soldina dva librica.

KAPITUL 26.

Imamo zakon od samnja svetoga Jakova. Ki koli u tom samnje[7] bi učinil ku tadbinu, ili kustion[8], ali ku

---

[1] contra la giusticia, cioè contra la sententia finita. [2] servitore. [3] serva. [4] Brego, borg = burg. [5] terra. [6] nel territorio. [7] fiera. samanj, sajam. [8] robbarà o farà furto.

nepodobnu rič, plaća pet marak; od toga gre kapitanu, sucem, i satniku . . .

KAPITUL 27.

Ošće, na dan svetoga Jakova ta opat[1] ima dat strašcem, ki čuvaju grada, jedan spud vina, i jednu četert volovja mesa, i dvanajst kruh, od soldin svaki.

KAPITUL 28.

Imamo zakon na Sensu[2] pojt s križem k svetomu Jakovu, i tem česćianom[3] ima dat opat jedan spud vina, i po jedan (h)libac[4], koliko jih bude.

KAPITUL 29.

Imamo zakon, da nima nijedan od starejih[5] za nikogar govorčin[6] biti, razve za crikvu, ali za jednu ubogu sirotu, i za udovicu; i toga nemore učinit prez sveta starejih.

KAPITUL 30.

Ošće, odluči gospodin Ivan Faturnar[7], i svi stareji, da nijedan tovernar[8] nemozi u jednoj konobe, ni u hiže tovernit dvojega vina, pod penu libar osam.

KAPITUL 31.

I jošće odluči gospodin kapitan i svi stareji, da ki goder bi človek stojeći pred pravdu govoril riči nepoštene, ima platit penu libar osam, i u peržune[9] sedet dni osam.

KAPITUL 32.

Jošće, ta dva suca od leta[10], imata oblast činiti sentencie po zakone s pravdu, vinur imejući k sebe tih svetniki ordinarih, i da imaju činit svoju senteneciu[11]. Ako

---

[1] Abbate dell' abbatia al Paolo. [2] giorno dell' Ascensione, Sensa = Ascensione. [3] coloro, che anderanno. [4] un pane. [5] dei conseglieri. [6] procuratore. [7] Giva Ventura. [8] niun oste, nè venditore di vino. [9] prigione. [10] le doi giudici ordinarii. [11] con l' assistenza però d' alcuni consiglieri promulgar la loro sentenza.

bi se ka stran aggravala, more vazeti apelacion pred gospodina kapitana, i pred ostalih starejih. I takovi svi apelacioni po rečenom gospodine kapitane, i po ostalih starejih imaju biti zaslišani u mestu svoje prve štancie: prvo ča koli se prigodi od mesopustà u dan prvi po svetoj Jeleni, pak i od tega vrimena ča koli se učini, apelacioni imaju bit zaslišani gospodinom kapitanom i starejemi na prvi ponedelak po svetom Mihovile setembra meseca; pak i od toga vrimena ča koli se učini, apelacioni imaju bit zaslišani gospodinom kapitanom, ili njegovem verbeserom[1], onda kada se suci prenavlaju[2]; da vinur ako meju tim gospodin kapitan, ali verbeser, zapovedal starejim k pravde, imaju poslušni bit i priti[3].

KAPITUL 33.

Ti svi suci i stareji jesu dužni va to vrime, ča je pred mesopustom i po Jelenine i po Miholje priti, i puli gospodina kapetana sedeti na pravde, a to zato, da takovi apelacioni zasliše, i pravdu razluče[4]; a to za uzrok, ako bi ki godere hotel drugi apelacion vazeti, nima se braniti pred imenovanu principovu svitlost, ili pred ordinari regiment; a to zato da kadi jest u pravde životom gospodin kapitan ale njega verbeser[5], nemore biti nijedna apelaciona razvi pred principovu svetlost, i pred svetli regiment.

KAPITUL 34.

Ti suci i svetnici, ki goder k tim ordinarim terminom k pravdi nepride, nebudući nemoćan životom, i da se

---

[1] luogotenente, Verweser. [2] quando si tramuta l' offizio. [3] et con tutto ciò se tra questi termini commandasse il S. capitano overo suo lugotenente alli conseglieri . . . debbano obbedire e venire. [4] con giustizia determinano. [5] ciò però sarà osservato solamente quando il S. capitaneo overo il suo luogotenente sarà intervenuto nel giudizio.

nahodi u dežele, plaća na svaki ta termen gospodinu kapitanu i starejem libre dve.

KAPITUL 35.

Da svako vrime tim termenom ordinarim premore gospodin kapitan za podoban uzrok drugi termen staviti, kako je prvo od staroga vrimena držano; i ošće puli toga, ako bi zapovedi imenovane principove svetlosti gospodinu kapitanu došle, ili ako bi ki goder u grade, ili na kuntrade, škandal stvoren, zato na svaku zapoved gospodina kapitana jesu ti svetnici dužni priti, i na pravde puli njega milosti sedeti.

KAPITUL 36.

Jošće, ta dva ordinara od leta suca puli svojega oficia imata oblast za svaki istini dug svoju sentenciu učiniti, i dati svrhu kanta[1] po zakone pismo po kancilere, ako bi se ki agraval, nebraneći apelaciona.

KAPITUL 37.

Jošće, ta dva imenovana suca od leta imata svoju oblast u gradu i puk governat za svaku potrebu; i imaju za svako leto činiti, da se svake mere, s kimi se prodaje i meri i peza u gradu i z vani grada u kunfine, da se imaju pravo po satnike žustat.

KAPITUL 38.

Jošće, imenovana suca imaju zvrhu svoga puka onu oblast, da nijedan pulčanin, ki ako bi pošal na drugoga tužit prvo nere bi se njima pritužil, ta svaki i po svaki trat upada u penu libar osam, od ke peni gre polovica gospodinu kapitanu, druga polovica tema sucema, i u komun Kastavski.

---

[1] l' incanto. [2] che si giustino.

KAPITUL 39.

Jošće, imenovana suca od leta imata oblast uhitit činit svakoga zločinca u grade i na kunfine, i shraniti ga, i ne odpustiti prez videnja[1] gospodina kapitana i starejeh.

KAPITUL 40.

Jošće, imenovana suca od leta imata oblast, i jesu dužni na svako leto braniti u Loze[2] toga lesa seći, ni živini pasti; tolikoj toga Berguda ne dati pasti od blagovešćenja bogorodice[3] do rojstva Krstova; tolikoj te sve senožeti[4] braniti pasti; ni tem lesom zasekati; ča jest tomu pena libar osam. I tolikoj ki bi te pušće puli tih senožeti prvo dne svete Margareti kosil, plaća libar osam.

KAPITUL 41.

Jošće, svaki koga stareji izberu i meju svoj svet postave, ta jest dužan gospodinu plovanu i svem redovnikom i svetnikom dati jedan obed iliti večeru.

KAPITUL 42.

Jošće, ta satnik na svako leto more za sebe zeti van od straže od tih dvanajste deseti od svakoga deseta jednoga kmeta, vinur s poznanjem teju dveju sucu; i takoj od svakoga stana ovčarskoga[5] jedan sir. Od toga ima svako leto davati gospodinu kapitanu, gospodinu plovanu, svim starejem, i kanceliru jednu večeru pred mesopustom ponedelak; pak jedan obed na dan svetoga Jakova tamo u Opatie, paki jednu večeru ponedelak po svetem Mihovile.

KAPITUL 43.

Tomu satniku od svakoga pozvanja[6], ča jest (v) našem kunfine, i od svakoga posesa, ča se na pravde spozna,

---

[1] senza saputa, [illegible], videnje mj. vědenije. [2] bosco chiamato Losa. [3] dalla festa dell' anuntiatione della B. Vergine. [4] prati, sjenokoše. [5] d' ogni grege. [6] citazione.

gre mu soldini osam; od svakoga žustanja svake mere soldin jedan; od svakoga domaćega, koga stavi u peržun, soldini četiri; od gosta[1] soldini osam. Zato ima držati stražu va dne i v noći puli vrat graskih, i po vsuda, kako se njemu od sudac ukaže. Dužan je zločince hitati, i na konop vezati, i u peržune čuvati, i zločinca s temi strašci do mesta smrti sprovoditi, i te sohe tomu osujenomu s temi stražci na mesto pripraviti i načiniti. Jošće ima u grade čuvati va vrime od velike suše, da nebi se oganj učinil, od koga bi mogla škoda biti u grade; i s tem dvornikom da ima po svem meste činiti klicati, da svaki čuva svojega ognja, da se nebi kakova škoda pripetila.

KAPITUL 44.

Ta dva suca od leta imata po zakone odavati tem kmetom senožeti, ki ima od svake podeljene senožeti od toga, komu dadu, gre soldini šestnajste. I takoj ta dva suca mozite podeliti kmetom komunitadi, i od svakoga, komu podele, njima gre libar osam.

KAPITUL 45.

Jošće je takovem senožetam zakon: ako kmet pomanka, tere ostavi sini, tako ta njegova senožet ima prit tomu najmladejemu sinu prez takovoga davanja tih dinari. Pak ako bi nijednoga sina, razve da ostane (v)dovica, premore takovu senožet udržat, dokle pošteno udrži vdovičastvo; da oženujući se, ili pomankavši, neimejući sina, senožeta u komun i oblast sucem upada, i premogu dati drugomu kmetu, ki bi neimel senožeti, jere nijedan nima držati dve senožeti.

KAPITUL 46.

Jošće, tima sucema od tih konji i od druge živini, ča se najde u škodah, i da se na zakon dovede, i sucem

izruči, od toga gre tima sucima soldini četiri. I tolikoj kada bi takove škode po mužeh[1] štimane, i da bi ti štimaduri pred suci prikazani, i štima oznanjena, od toga gre tim sucem soldini četiri, i to i škodu plaća škodnik.

KAPITUL 47.

Jošće je zakon za ti markari:[2] budući po mise na belu nedelju pred crikvu svete Trojice suci, stareji, i pulčane imaju iz toga pulka izabrati od svake četi jednoga dobrega muža, ki tri muži, i s temi prvemi[3] trimi muži markari, imaju tih sto marak razložiti[4] pravo i na svih živućih[5] u grade, i na teh, ki svojimi živinami pasu[6], i na teh ki uživaju i seku svake (vrsti) lesa po svom kunfine, tem nakladajući[7] kako je pravo proti(va) njega imanju, i protiva njega uživanju. I za takovo razloženje i za steranje[8] tim trim mužem puli toga razloženja ima biti priloženo k njih plaće svakomu jedna marka dinari, i paki po sebe jedna marka za dispendiu tim šestim mužem, ka spendia ima bit delana puli satnika. Jošće tim trim mužem, ki jesu bili prvoga leta markari, gre svakomu na svaki dan, dokle takovo razloženje pomagaju svršiti, soldini osam; i na svršenju razloženja k večere ima priti plovan, ta dva suca od leta, i kanciler; i ti imaju videti razlog i svu sumu za tih sto marak, i za to sve kako se više udrži; i h takovoj večere ti novi markari tri svaki ima pomoć z jednu kokošu. I ti isti markari tri jesu dužni teh sto marak izterati, i u tu valputiu dati i splatiti kako je zakon. Imaju oblast svakoga nepokornega na svakem blage rubati; i takovi rubeži na

---

[1] uomini periti. [2] coloro, che hanno da riscuotere le marche. [3] li primi tre del passato anno. [4] spartire. [5] pogrješno „živućimi". [6] u priepisu: ki „s temi živinskimi pašami", u tal. prievodu: „che pascolano nel territorio". [7] mettendo sopra ogn' uno rata portione. [8] tale spartimento e per riscuoter.

kante imaju biti prodani u termenu prva dva dni; da svaki ta markar budi prvo toga rubanja totu u grade svakoga jednuč opomenuti, da plati; ako li ne plati, i da se pošalje oficial na kontradu, plaća ga ta dužni.

KAPITUL 48.

Jošće, ti od Veprinca i od Mošćenic, kako je od staroga vrimena pod tom dobroga spomenutja gospode od Valse,[1] kih jesmo vlastito[2] služili, u nutar da[3] jesmo poddani tomu visokomu mogućemu gospodinu i gospodinu Fedrigu archiduki u Austric i cesaru rimskomu i pročaja; ti imenovani od Veprinca i od Mošćenic jesu dužni svakoga čoveka od kriminala dati u kapitaniu Kastav pred gospodina kapitana i pred nas suditi.

Ošće, ti župani od Veprinca i od Mošćenic jesu dužni pri tem osujenju[4] biti.

KAPITUL 49.

Jošće imamo zakon od toga fruta,[5] ča jest va tom kostanjevu svetoga Jakova (v) kunfine kastavsken: i kada jest vrime toga fruta zemati, ima gospodin opat pul tih sudac u Kastve dati na znanje, i da se po dvornike proglasi, da se hoće takovi fruti redigovati po delu, kako gospodin opat dopusti, od dne svetoga Mihovila i nutar do svetoga Martina na večerje, u ta isti dan svaki od Kastva more takovi fruti slobodno vazeti, i jemati.

KAPITUL 50.

Rečeni gospodin [opat jest na svako leto od toga kostanja tema sucema i satniku u Kastve dužan dati svakomu jedan star kostanja kastavske mere, jere su ti njemu

[1] Pogriešno „od Beča", u tal. dobro „di Valse", Wallsee. [2] espressamente. [3] con tutto che. [4] sliedi suvišna rieč „mogu". [5] del frutto.

dužni svoju oblastu pomagati suprot svakomu, ki bi činil škodu u rečenem kostanjevu.

KAPITUL 51.

Jošće, za ta zarok,[1] ča jest pena libre četiri tere soldini šestnajste, za to narejujemo: da od sada naprvo, kada kakov zarok bude pred tema sucema od leta imenovan suprot svakomu; i ako bi se ta uloženi u zarok agraval, i prosil pravde, za to imaju ti drugi stareji zaslišati, i po zakonu spoznati prez rečenih suci; za to da tema pristoji polovica rečene peni, a druga polovica tomu, koga pravda bude odrešiti.

KAPITUL 52.

Jošće, po starom običaju i zakone tem bekarom za to meso narejujemo: za svaku živinu, kada bude dognana pred stari borg ili unutar, nima se van peljati do tretoga dne prez dopušćenja sudac; i da ti bekari toga oderanoga mesa te velike živine nemozite prez štimanja prodati, pod penu soldini četrdeset.

KAPITUL 53.

Jošće, za tih muži, ki prebivaju na tom Voloskem, i totu u tem Preluke, te ribe loviti budut, za to ordinamo: da ta suca od leta mozita slobodnu penu suproti tem svakomu naložiti, i postaviti, da oni od takovih ulovenih rib jednim pravim delom budu u mesto, grad[2], nositi; i na place prodavati, kako je pravo i podobno.

KAPITUL 54.

Jošće narejujemo i hoćemo: da bude udržano naše prvo odlučenje od toga svakoga lesa, ča koli je u tom kunfine, ki bi človek gost toga delal i prodaval, imata ta dva suca i s temi muži od komuna položenimi na teh gosti

---

[1] per la pena chiamata zaroch. [2] a Castua.

jednu podobnu plaću naložiti; i uzeti od toga suca jednu polovicu za sebe, a drugu polovicu ti muži u ime komuna zahraniti, i od toga u potribah za vas puk dati i stratiti, tolikoj od svake živine gostje[1], ka pride u kunfin, i uživa travu i žiri.

KAPITUL 55.

Jošće jest zakon, da ti dvanajst starešini od straže, ti jesu prosti od noćne straže; ale jesu dužni svaki svoju čredu va dne na vrateh sedeti, i od svojih desećan tu listu njemu za potrebovanje gosposko i za grasko pravo po teh svojeh povedati svako leto[2].

KAPITUL 56.

Dužni jesmo listi nositi u Reku, Veprinac, na Klanu, i u Grobnik, ča jest za gospodu i za mesto.

KAPITUL 57.

Jošće je zakon za toga dvornika, koga oficij izbere: ima priseći, da hoće pravo čuvati lesi i berguda, i senožeti; zač njemu od svake akuse ta dva suca davata polovicu takove peni, jere imata oblast i milost činiti.

Jošće tomu dvorniku ima svaki kmet na svako leto davati soldini četiri, aliti jedan badnjić vina; i tomu svakomu kmetu jest dužan njegovo vino na tovernu prez plaće klicati.

Jošće tomu dvorniku od svakoga kanta na place gre jedan soldin od domaćega kmeta. Dužan je hoditi za četiri soldini do svakoga kmeta, ki je u kunfine, kada je potriba.

Jošće tomu dvorniku gre na dan svetoga Jakova tamo va Opatie od svake toverni jedan soldin vina, i od svakoga mesta, kadi se ti česni prodaju, jedna rešta.

---

[1] d' ogni e qualsivoglia animali forastieri. [2] e delli suoi guardiani debba tener registro, acciochè occorendo alla communità overo alli Signori possi giustamente notificare quello, al quale tocherà andar in qualche luoco per li loro bisogni; così anco son tenuti nella sensa a Togninane ogn' anno.

B.

(Dekreti god. 1546—1614).

KAPITUL 58.

Na 1546 decembra dan 15 u grade Kastve, u hiže rimskoj s(vetlosti) cesara, na prestole pravdenim[1] sedeći zveličeni i dobro rojeni Ivan Rečan v(ice) kapitan, razumejući veliko stuženje od poštovaneh sudac i svetniki kastavskeh suproti tim od Veprinca, da ti čine i posiljuju na kunfin kastavski,[2] na to odgovaraše Matej Valentinić, župan od Veprinca, a to za uzrok jedno silno učinjenje, ča biše Mikula Fabić od Veprinca na kastavskom kunfinu učinil, vrh toga neimejući nijednoga kapitula va ovom statute; zato od sada naprvo tem od Kastva, i tem od Veprinca, postavljamo penu libar sto vsakomu, da nima nijedan na tom drugem kunfine nijednoga silovanja ni uzetja učiniti prez dopušćenja sudac od Kastva, i prez dopušćenja tih župan od Veprinca. Ki bi to stvoril, da ima rečenu penu platit. Ako takovi nebi imeli blaga, s čim bi mogla takova pena bit plaćena, tako da ima ta od Kastva sedeti u Kastve u pržune jedan mesec, i biti bandižan iza sve kapitanie za jedno leto; i tolikoj takovi od Veprinca, ki bi takovu penu prestupil, da se ima takoj kaštigati.

KAPITUL 59

Ima se va tom grade Kastve jedna hiža, ka jest ležeća blizu te crikve svete Trojice, ta ista hiža jest rimskega kralja svetlosti vlastita, zač jesu tu svaki kapitan, ki jest udržal Kastav, tere prebival va toj hiže od staroga vrimena.

KAPITUL 60.

I h tomu ta svaki kapitan jest udržal tu senokošu, ča se zove „Knezov dol“, i takovu travu jest imel kositi; i

[1] in cathedra provinciale. [2] intendendo gravissime lamentationi delli giudici e consiglieri di Castua contro quelli di Veprinaz, che sforzatamente usurpano il loro territorio.

ti kmeti od straže to seno spraviti, i u Kastav ti stražci na svako potrebovanje gospodina kapitana prinositi.

KAPITUL 61.

Jošće jest jedan dolac, ča se zove „Kapitanov misinac“, to jest ležeći u loze blizu grada, i jedan vrt pod crikvu svete Jeleni, z vani zida gradskoga; to isto sliši pod gospodina kapitana u Kastav.

KAPITUL 62.

Jošće tomu gospodinu kapitanu ti kmeti od toga sela, ča se zove „Bergud“, jesu od svake zemlje na svako leto dužni dat u Kastav svaki jedan voz sena, a i njim gospodin kapitan jedan kolacion.

KAPITUL 63.

Gospodin Bernardin Cucurin namestnik kapetanie kastavske va vrime toga visoko naučenoga gospodina Wolfa Sronza[1], otajnikà svetnika i vice kancilera presvetloga principa Karla arciduka od Austrie, našega premilostivnoga gosp(odar)a, i njega milost kapitan u Kastvu, Veprince, i Mošćenic Matej Crljenac i Rok Zavidić, suci ordinarii, i svetnici Petar Marot, Ivan Blencić, Lovre Pavlinić, Matej Poščić, Mihovil Pilepić, Juraj Malonić, Grgur Miločna[2], Matej Matešić, Paval Bratković, Jakov Barilović. Od strani pulka, ča se zove mali svet[3], Juraj Slavić, Grgur Jurković, Matej Stanić, Andrej Ferlan, Petar Spincić, Petar Bencić, Matej Blecić, Juraj Drnjević, Mihel Lukovac, Ivan Puhar, Tomaš Faraguna, i veće poštovaneh pučan, budući u hiže prvo rečenoga suca Mateja Crljenca više rečeni gospodin namestnik z ostalemi više imenovanemi zaskupno promišljajući i videći, kako komun kastavski ostaje leto na leto dužan štivre, dacie i druge an-

[1] Schranz. [2] Milochna. [3] minor conseglio.

garie u deželu Kranjsku; i po nemaršćine tih sudac ordinarih pridu takove angarie dužne na veliku sumu, i ti ubozi pulčane na jedan krat moraju takove angarie dužne na veliku sumu platiti, ča njim prihaja na veliku ruvinu i mankament, tako svi zgora imenovani spored z gospodinom namestnikom štatutuju, i zakon čine: da ta dva suca ordinaria, ka budeta učinjena ili ordinana leto od leta, imata i jesu dužna u svojem lete činiti platit onoga leta svake angarie, štivre, i dacie; ako jih nečine platit, tako imata svojem platit, i paki činiti terat kako budu najbolje znati. Stvoreno u dan 14 Jenara 1585.

KAPITUL 64.

V dan prvo rečeni. Gospodin kapitan i suci i svetnici i pulčane prvo imenovani, videći da ti satniki na svako leto ne drže straže, kako bi potreba gradu, nego se plaćaju od ubogeh kmet, a straže nečine nijedne, kako bi se imelo u gradu i na mesteh običajneh; za prit takovem stvaram napreda, i da od sada naprvo bude bolje straža držana, prvo rečeni kapitan, suci, svetnici i pulčane odlučiše, ordinuju, i zakon čine: da ovi satnik, i svaki oni satniki, ki budu, imaju za se imet i uzet tih dvanajste kmet, kako se u njegovem kapitulu udrži, i h tem kmetom ošćie mu pridaju kmet dvajset, ča jest sveh kmet trejset i dva; a s temi ostalemi, ki mu budu na pisme dani, ima povsud dobru stražu držat, i od nikogar mimo teh trideset i dva nijedne plaće vazet; i ako bi kmet tomu satniku ča plaćal, zapada s. 8. ka pena gre u komun. A ti drugi, ki njemu budu za stražu ordinani, i nepridu, da jih more satnik za soldini dvajset i četiri rubat; i to tomu satniku ostaje, i s temi strašci po dve volte po gradu hoditi, da se neučini kakova škoda.

KAPITUL 65.

V dan 29 Juleja 1591. Visoko naučeni, plemeniti, zveličeni gospodin Wolfango Šronc, arciduka Karla od Austrie otajni svetnik i kanciler, kapitan u Kastve, njega milosti locotenent plemeniti gospodin Ivan Zanki, Matej Crljenac, Matej Tonković suci ordinarii, i ostali svetniki kastavski nahodeći, kako ti bekari kastavski jesu do se dobe činili preko zakona prvo udržanoga, i tako od sada naprvo narejujemo i statutujemo: da veliko meso, ča je meso govedje, i tolikajše ovčje meso, nimaju seć prez štimi pod penu s. 25. ke peni gre četrti del onomu, ki kuza, a ostanak gospodinu kapitanu i sucem ordinarim; a skopčevinu po beči pet, a kozinu i jarčevinu po tri beči; a škopac po soldini dva. I da nima nijedan kmet, ni človek, budi ki se hoće, vane grada bekarit pod penu s. 25; razvi dopušćamo bekarit na Volosken. I da ima se meso štimat po suce Petre Marote, ili Tomiće Tomiciće, ili po Rokine Zavidiće. I da rečeni bekari jesu obligani dat najprvo mesa gospodinu kapitanu, plovanu, sucem ordinariem, starejem, i kancileru; ki bekar nebi hotel tih više rečenih mesom acomodat mimo sveh oneh drugeh, da pada penu libre dve, ohranjujući druge(h) kaštig.[1]

Ošće narejujemo, da nijedan bekar nemozi na dan vazet za se nego jedno obište[2]; ako bi veće vazel nego jedno obište, zapada penu s. 2. toliko bekarom u Kastve koliko na Volosken. I ki bekar u Kastve ili na Volosken bi merlinu[3] nosil, da ga nebi na bekarie odrl, zapada penu s. 8.

Ki bi bekar krivu pezu dal, plaća penu s. 8.

---

[1] riservando ancora altri castighi. [2] un rognone. [3] carne morta.

KAPITUL 66.

V dan 18 novembra 1598. Plemeniti, i svake poštene časti dostojni gospodin Andrej Jurković Ričanin, tada namestnik kapetanie kastavske, Matej Crljenac, Lovrec Pavlinić, suci ordinarij, i ostali stareji u Kastvu.

Razumevši mnoga smućenja i nepodobšćini od onih, ki ostaju dužni ljudem kastavskim i jinim, da kada terani budu, hote za takov dug platit s čim godere, i čemu nijedan, ki ima imet, kuntent se neozove; zato hotejući providet, narejujemo, i statutujemo po ovi način: da ki godere človek, posedeći kunfina grada Kastva[1], jest dužan, i ki se od sada naprvo zateče ili zaduži, da nemozi dat nijednoga penja blag ležećih; nego li da se svaki, komu bude dužno, budi malo ili veliko, ima najprvo onomu, ki bude dužan, za dug da mu se imej zeti najprvo blago živo; nemogući doseć blago živo, ima se (naplatiti) svakim njega mobilim ili digućim blagom što se najde u hiže; ako to oboje nebude moći doseći, da se dužnik mozi za ostanak naplatiti nad blagom ležećem, kade bude njemu ugodno. I tako da od sada naprvo vavek se imaj ovršiti.

KAPITUL 67.

V dan 11 jenuara 1611 u grade Kastve u kuće suca Ivana Posčića; kade kudući zaskupa poštovani suci i svetnici grada Kastva: Ivan Brajmanić, Ivan Posčić, Jakov Barilović, Paval Bradković, Matej Cucurin, Valerio Marot, Ivan Bencić, Mikula Miločna, Juri Pavlinić, Matej Čiković, Lovrec Crljenac; kade budući mi razumeli jedan kapitul od zakona, (u) komu govori, da kadi ki od tih dvanajsteh svetnici premine od ovega sveta, da ima(ju) drugi si izabrati jednoga dobra čoveka na mesto onoga, koga njim para, a ne da bi imalo pojt po ereditade, ni po suplikah.

---

[1] possedente in questo territorio di Castua.

KAPITUL 68.

V dan 20 maja leta 1613 u gradu Kastvu na lože komunskoj, budući se na ovi zgora imenovani dan sakupili, najpreja plemeniti i zveličeni gospodin vice kapitan gospodin Jeremia de Leo, skupa s poštovanemi sudci ordinarij: sudac Bernardin Matešić i sudac Matej Čiković za veće s poštovanemi svetniki: Matej Crljenac, Jakov Barilović, Ivan Brajmanić, Matej Cucurin, Matej Ferlan, Ivan Bencić, Juraj Pavlinić, Ivan Bradković; ki videći i nahodeći mnogu nepokoršćinu do oveh podložnikov kastavskih, navlastito u potribah i stvarah na straže[1], da neki neotejući hodit na stražu, kako su dužni ovršit, nego gredu spat, ale kuda goder drugu stvar nastojat, a stražu svoju zapuste i bandonaju; zato videći rečeni gospodin vice kapitan i poštovani stareji ta takov neposluh, s koga bi se moglo ovomu gradu i pulku mnogo zlo, rasap i nesreća prigodit, razmisliše, ordinaše, i odlučiše: da od sada u napridak, ako bi se ki kmet našal, ki nebi hotel k straži priti, a buduć mu zapovedano; a pak prišadši nebi ovršil svoju stražu kako je dužan, da ima bit na život kastigan; a to u pržunu dolenjim dan osam. Ako bi pak drugoč pregrešil, da ima imet prez vsake milosti tri skasi od konopa[2]. Ako bi pak tretič takajše pregrešil, da ima bit bandižan z ovoga grada i za svega kunfina kapitanie kastavske.

KAPITUL 69.

Tolikajše ako bi ki u gradu po noći z puške hitil[3], zapada penu libar pedeset prez svake milosti, i tri skasi od konopa.

---

[1] nelle girandie. [2] tre tratti di corda. [3] se . . . tirasse dell' archibuggiate.

KAPITUL 70.

Tolikajše zgora imenovani gospodin vice kapitan, i poštovani stareji videći, da se po ovom gradu nahaja, da jedni ter jedni objestniki i tvrdovrati ljudi hode po noće kamenjem hitajuć, i po gradu mnoge halavanje[1] i škode ljudem čineć, z česa bi se mogla krv i ko goder zlo med ovim pukom pripetit: zato prvo imenovani gospodin vice kapitan s starejemi odlučiše i ordinaše, da od sada u napridak, kako se zvoni zvon, ki je na lože, ob noć u večer, da nemože nijedan po noće po gradu hodit prez svetla; ni prvo zvona, ni po zvonu nijednu halavanju, ni rumora da nemozi po noće počet; a to pod penu libar pedeset i tri skasi od konopa, prez svake milosti, kako je i prvo veće krat ordinano i odlučeno bilo.

KAPITUL 71.

Tolikajše visoko imenovani gospodin vice kapitan skupa s poštovanemi starejemi videći, da su se jedni toliko segurali razbiti pravdu, otejući satnik položiti človeka u pržun za ki godar njega dostojan greh, pak su ga drugi silnom rukom oteli, a to onega, ki bi imel bit u pržun položen, ča jest suproti pravdi cesarskoj i oficiu ovega grada; zato od sada u napridak hoćemo i odlučujemo: ako bi ki otel takova človeka, ki bi jure satniku ale onim na to odlučenim u rukah bil, ale najmanje ruku suprotiva oficiu položil, da ima platit penu libar pedeset, i još za pridavak da ima prijet tri skasi konopa; a te pene su aplikane: pol gospodinu kapitanu, a pol sucem ordinariem z ovim i svakim boljim putem i načinom.

KAPITUL 72.

V dan 21 Jenara 1614 u Kastvu na lože komunskoj, budući sakupljeni poštovani suci, i svetniki, i skupa

[1] molti strepiti.

z onemi dvajset tere četiremi deputanemi grada Kastva, ki se skupismo, i spravismo pogovoriti se za veće potreb ovoga poštovanoga komuna, obnajdosmo, da municion, ča jest prah i olovo, ki stoji za potrebu i obrambu ovoga grada i pulka, nekako se do ove dobe prez ordina tratil: zato sada ordinujemo svi skupa, da od sada u napridak imej ostat ključ od municiona kade i pečat komunski stoji, a to u suca ordinaria komunskoga; i kada se spotrebi ča vazet od toga municiona, da smeta pojt ta sudac i satnik skupa s kancilerom; i ono ča se uzame, da se vazme po mere, i popiše svakim boljim putem i razlogom.

V dan 21 Maja bi proglašeni ovi dekreti pred plemenitim gospodinom v. kapitanom gospodinem Jurjem Stembergarom, ka sva biše od njih milosti potverjena, kako se gore udrži.

KAPITUL 73.

V dan gore imenovani po visoko imenovanomu gospodinu vice kapitanu i poštovaneh starejeh bi dekretano, da nijedan nemozi nosit stileta po gradu, ni po noće, ni po dnevu, pod penu gore imenovanu, ni nijednega oružja prepovedanoga.

C.

Dekreti poslednji (1647—1652).

(74). Leta 1647. na dni 27 meseca julea u grade Kastve na lože komunskoj, kade budući na današnji dan sakupljeni plemeniti gospodin kapitan Martin Diminić, i poštovani suci ordinarij: Ber(nar)din Matešić, Petar Krstul, svetniki: Andrea Matesić, Martin Milić, Mihovil Ferlan, Mihovil Blecić, Juraj Bratković, Petar Cucurin, Lovre Pavlinić; i ti dvajset i četiri od puka: Bartol Ferlan, Luka Tonković, Lovre Čiković, Martin Verljen, Martin Drnjević, Juraj Mladenić, Matej Mohorić, Ivan Bratković, Žane Tomicić, Mikula Grbac, Juraj Pavlinić, Ivan Ferlan suca Mihovila sin, Petar Milić, Ivan Pavlinić kanciler,

Miho Trinajstić, Petar Barilović, i tomu bihu primaknjeni nekoliko starac od puka, ki bihu se sakupili na današnji dan, a to za pogovorit se i posvetovat za te paše i travi za potrebu od konji ovoga grada i kunfina; i zato dokonjaše, i štabiliše, da nemozi nijedan past va Tigoraje nijednoga sorti blaga od dneva svete Marie, ka dohodi na 15 agusta; paki od onda da nimaju past nijedan va tem rečenem Tigoraje od toga vrimena do dan svetoga Mihovila meseca setembra, nego samo da se imaju past konji; a od onda pasavši ta dan Miholje tako od onda da mozi s(v)aki u nutre past s(v)ake sorti živini.

Zatim štabiliše i concludiše, da se nima past u senožetah u Korenšćicah nijedne sorti živini od Blagovešćenja do dan Miholje, a to razvi od Miholje do Martinje da se imaju konji ondi past, a po Martinje da mozi s(v)aki past svoju živinu, i to pod onu penu kako se u zakone udrži. Zatim ako bi ki drugi, zvan oficiali, našal na svojoj senožete, ali va koj drugoj, pasuć va takoveh prepovedah, ter more svoju rotu mantinjat, da je našal pasuć, hoće bit verovan i ohranjen, i hoće mu se dat pol od one peni, kako je u zakone, ka pena nosi libar osam. Ni da nimaju past ni gosti, budi ki se hoće.

(75). V dan 23 setembra anno 1647. U gradu Kastve u kuće ili na lože komunskoj, kade bihu sakupljeni poštovani suci ordinarii: Bernardo Matešić, i Petar Krstul, svetniki: Andrea Matešić, Miho Ferlan, Fran Tomičić, Juraj Bratković, Petar Cucurin, i ostali 24 od puka, ki budući se sakupili, a to za razumet odluku i sentenciu učinjenu od mnogo častnoga gospodina Padre-retura Ludovika Vinchiarist od collea rečkoga za konfini meju nami, Kastljani i Veprinčane, va koj sentencie je nam Kastljanom odneto one senožeti, ke su va našem kunfinu; ku sentenciu budući dobro i napunoma razumeli, i budući se posvetovali, ako se ima na tom obstat; zato vsi skupno jesu

po balotacione odlučili, da se apeluju od rečene sentencie, i da nemogu prejudikat, ni pustit drugem tujem usurpat našega konfina, ni senožet, ke su va našem konfinu, ni pašišć. Ja Ivan Pavlinić kanciler po ordine pisah. p.

(76). V dan prvi otobra leta 1647. U grade Kastve u kuće gospodskoj u pravdah ordinarieh, kade budući sakupljeni plemeniti i svetli gospodin kapitan Martin Diminić, i poštovani suci ordinarii: Bernardin Matešić i Petar Krstul; svetniki: Andrea Matešić, Martin Milić, Fran Tomicić, Mihovil Ferlan, Juraj Bratković, Vicenc Marot, Petar Cucurin, Lovre Pavlinić, pred kih naprvo budući pristupil sudac Petar Krstul, ki proseći i suplikajući pred poštovanu pravdu, da bi mu koncedili tu milost; a to da bi mu dopustili i dali za (v)lastitu senožet njegovu, ka je u Korenšćicah, a to da bi hotel ondi učinit jedan dvor i njivu, budući da rečena senožet je s kraja, z vana zmed drugeh senožet, i da hoće dat u pomoć od šterni, ka se ima ovde u Kastve učinit, i da hoće dat libar pedeset: zato budući se z gora imenovani, poštovana pravda, posvetovali, ter budući da ta senožet je na kraje z vana od drugeh senožet, tako mu daše i concediše, da mu bude za (v)lastitu, i da mozi storit njivu i dvor ondika; i da imaju pojt tamo na lice zemlje sudac Brnardin Matešič i svetnik Andrea Matešić, ki da imaju postavit vse okolo te senožeti kunfini, i križi; i da se ovdi zdola budu imenovali i zapisani. I to mu se je dalo za uzrok, da je sada storena resolucion za začet storit rečenu šternu ovdi u grade na Lokve; i zato odlučiše, da se nemozi veće od sada nikomure dat nijedna senožet za (v)lastitu, nego ova zaradi da je ovo začetak od rečene šterni. I zato da rečeni sudac Krstul bude voljan s toga storit nizko i visoko, dat, prodat, zamenjat, kako svoje (v)lastito; vinur da bude obligan večnim načinom plaćat te dužne desetini i ostali

dohodki, kako i od ostalih blag se plaća. Ja Ivan Pavlinić komunski kanciler po ordine pisah.

(77). V dan 2. febrara 1650 na lože komunskoj, kade budući se na današnji dan sakupili poštovani suci ordinarii, i svetniki, i ti dvajset i četiri od puka, ki ovde niže hote bit po njih imene i pridevke zapisani; i to bihu se sakupili zaradi uzroka, a to budući na 17 agusta pasanoga leta 1649 oni storili jedan svet, i tužbu contra ovomu gospodinu kapitanu Martinu Diminiću, ki je do sada bil, kako ovdi va ovom anotanem svete se udrži; i to da nemogući trpet ni prenašat stvari, ki je činil, i contra zakonu skaževal; ter da bi naša gospoda P. ježoviti dali jednoga drugoga dobra kapitana, ki nas bude u naših zakoneh i običajeh držal; jer smo mi veće i veće krat tužili ne samo na riči, da i na pisme contra rečenomu gospodinu Diminiću; ter (su) do sada rečeni gospoda P. ježoviti provideli, i zato da nemore imat pravda, kriminal, ni civil, svoga mesta i puta radi toga uzroka; i da bi se opeta replikala ta njih prošnja i ti uzroki. Gospodin plovan. Prvi sudac Anton Posić govori, da se ima dat uzrok, za ki se ima znet ta gospodin kapitan, i da se vidi. S. Lovre Pavlinić, Andrea Matešić, s. Fran Tomicić, s. Martin Milić, s. Miho Ferlan, s. Miho Blecić, s. Juri Bratković, s. Vicenc Marot, s. Martin Varljen, s. Ivan Cucurin. Ovo su od 24: Luka Tonko, Bartol Ferlan, Lovre Ciković, Mikula Gerbac, Matej Mihelić, Žane Tomicić, Ivan Bratković, Mikula Pilepić, Martin Dernjević, Juri Pletenica, Juri Mladenić, Ivan Ferlan, Petar Milić, Matej Kos, Juri Sirola, Valko Serdoc, Petar Serdoc, Matej Vicko, Berna Osojnjak, Ivan Pavlinić.

(78). V dan 3 luja 1650. Na lože komunskoj bihu se sakupili ovi poštovani niže popisani, a to zaradi svetovat se za one sili i sramoti, ke nam čini gospodin Panizol od Klane, i njega podložniki, da se imamo branit i ne konsentit takove sile; i da se imamo branit, i naplatit se

duplo ča nam vazimaju. Prvi sudac Anton Posičić, sudac Lovre Pavlinić, Andrea Matešić, Martin Milić, Bartol Ferlan, Luka Tonko, Lovre Čiković, Juri Pletenica, Martin Drnjević, Mihovil Trinajstić, Mikula Grbac, Žane Tomicić, Ivan Bratković, Mihovil Ferlan, Juri Bratković, Vincenc Marot, Martin Varljen, Juri Širola, Marko Hvost, Ivan Ferlan, Petar Serdoc, Brno Osojnjak, Matej Vicko, Ivan Pavlinić, Volko Serdoc. Ki zgora imenovani jesu vsi složno contenali, da se branimo i da ne pustimo činit te sramoti ovomu puku

(79). V dan 24 setembra 1651. Na lože komunskoj budući sakupljeni poštovani suci ordinarii Juraj Bratković, Martin Milić, i ti 24 od puka, ki na današnji dan jesu se posvetovali, i concludili, da od sada u naprvo ima bit zibran jedan človek od sveta tih 24, ki bude imel kuru i skrb od pinez komunskeh, da ima on prijimat pinezi i činit po kancilere va jednu kvadernicu zapisevat prietak i tračene; i na konac leta, ko bude svaki ta nastal, da ima zdat prav račun; i pak kada on svrši svoje leto, tako se onda (ima) jedan drugi od tih 24 muži zibrat, i njemu oblast dat, da bude nastal; zatim da ta saki, ki bude to nastal i prijimal, da nima dat poštovanem sucem od leta, nego po dukat pet; i kada ta dva suca spendaju tih duk. 5. tako, ako bi njim potreba, a njim ima dat drugeh d. 5. A ta dva suca da budu obligani zdat dobar i prav račun kamo spendaju ti pinezi; i ako bi ki ča kamo krivo dal, ili spendal, da svojem plati komunu. Ja Ivan Pavlinić kanciler zapisah.

(80). V dan 29 9-bre. 1651. Na lože komunskoj bihu sakupljeni svetli gospodin kapitan Luka Celebrini, i pošt. suci ordinarii: Jure Bratković i Martin Milić, svetniki Miho Ferlan, And. Matešić, Vicenc Marot, Antonio Posčić, Martin Varljen, Ivan Bratković i Lovre Pavlinić, veće ti 24 od puka, ki budući se sakupili a to za ove potrebi, krivice,

i novitadi, i razboj, ke se čine ovoj kapitanie od daziari i colnari i njih liberajtari; zato budući se mnogo tužbe obnašlo i krivic, ke se nam čine; i radi toga su ovi pošt. vsi kupno odlučili i dokonjali, da se ima poslat jedan človek od Kastva, razuman i ki pismo i jaziki bude znal, i da ima pojt najt njih C. S. z našimi suplikami i tužbi za takova nedostojna činenja, kako mu bude ordinano, i štrucion dan. Za to bi zibran, da ima pojt njih C. S. svetnik Anton Posčić kako zibran od veće parti.

Veće je odlučeno, da se ima obiskat z listi župan i stareji od Veprinca i Mošćenic, da bi i oni pomogli k ovomu potrošku zgora imenovanomu, da i oni imaju pomoć k ovomu puti na Dunaj.

A di detto. Copia od lista tim županom na Veprinac, i u Mošćenice. Pošt. župane, i stareji kastela Veprinca i Mošćenic. Budući se mi na današnji dan sakupili, a to za uzrok od nikeh nedostojneh i vnovič začeteh novic, daci i coli i razboja, ča čine daciari i njih soldati, zato smo odlučili poslat jednoga našega človika, ki zna naše tužbi i jaziki, i pismo, da naše tužbi od vse kapetanie naprvo donese pred njih C. S Za to vas z ovim našim ljubeznivim listom hotismo obiskat, da bi se i vi contentali h takovoj pomoći i potrošku dat pomoć i složit nikoliko pinez za pomoć od potroška rečenomu našemu človiku; i zato vas prosimo da biste se contentali sada ovu nedelju ili na dan sv. Marie ovdi u Kastav, i on dan hoćemo se nadiat vašemu prihodu, čekajući subito odgovora, za moć i mi toliko brže odpravit našega človeka. S tim da ste zdravi. Dan u Kastve na 29 9-bra 1851. V. M. dobri susedi i prijateli: svetli gospodin kapitan, suci i svetniki, i ti 24 od puka.

(81). V dan 2 aprila 1652. Na lože komunskoj budući sakupljeni pošt. suci ordinarii: Brnardo Matešić, i Anton Posčić, i ostali stareji od tih 12, zvan suca Mihovila Ble-

ćića, ki nemogući simo prit radi njega starosti, vsi 24, zvan Mikuli Pilepića, ki je puli svetoga Križa kako Kastaldo te crikve, budući okupan radi te crikve. Ki budući se sakupili za mnoge potrebšćine, i prejudici, ki ovomu pošt. komunu i pravde nam čine naša gospoda Ježoviti, a navlastito za jednu sentenciu, ku su učinili na Reke na 16 marca 1652 suprot svetniku Jurju Bratkoviću, i radi Rečine, ku bi hotili gospoda imat poda se; a budući da je bila vazda pod oblast pošt. komuna kastavskoga; i druga mnoge stvari, ke nam čine suprot našemu staremu zakonu i običaju: i penu, ku su storili 100 marak sucem i starejem, da nimaju sudit prez Petra Krstula; zato budući razumel pošt. svet ti takovi prejudici, bi odlučeno od vsega sveta, da ta sentencia nima se obdržat, nego ako je ča ta sudac Bratković pregrešil, tako neka ga gospodin kapitan i suci i stareji imaju sudit i kaštigat, kako je stari običaj; a ne da se na Reke sudi i sentencie čine, budući da ovi grad i pravda ima oblast sudit kriminal i civil.

Za tim bi odlučeno radi Rečine, ka da se ima držat i branit, kako je bilo u starem vrimene, a to zajedno i druge komunitadi, ke su podložne ovomu gradu i komunu; i da ima satnik z oficiali pojt tamo u Rečinu noćas za videt, ako bi kega našli u nutre sekuć ili pasuć, zvan našega podložnika; i ako koga najdu, da ga imaju rubat; i ako bi blago našli pasuć, da je rubaju; ako človeka sekuć, da ga uhite i semo u Kastav dopeljaju; a u jutro da imaju pojt svet veli i mali za videt va kem essere se nahodi ta Rečina.

Puli toga bi dokonjano zaradi Lopače, ka je bila niko vreme radi velikeh potrebšćin ovoga komuna alienana; skroze ke Lopače neki susedi čine velik kvar i škodu va toj Rečine; zato bi odlučeno, da bi ovi komun opeta, za skivat škodu toj Rečine, odkupil za komun tu Lopaču, i zato s tim okazionom da ta svet tamo gre, da se ima...

V.

STATUT VEPRINAČKI
(1507.)

UREDIO

D^R. FRANJO RAČKI.

В име божие, амен. Лет г(оспод)них .ч.ф.ж.[1] дан . . . . Пред црикву свете Ани онди седещи почтовани и разумни мужи, жупани и стареи града Вепринца: наипрво жупан и судац Тумпищ, жупан Фабищ и судац Матко Брнковищ, заедно з осталими стареими тога града: жупан Матеи Чохил, жупан Урбан Братковищ, жупан Иван Шкабац, жупан Илиѣ Гржанищ, судац, и Ѣков Ховрлищ, судац Марко, судац Павал Фабичевищ; и полук них будущ светно комунщак ординани и забрани од плка Мартин Дминчищ. Ки више писани вси едино светно се свещаше за боле общинско; и за нети да би се од сада напреда ки коли шкандали мею плком згаѣли, т(е)ре мани канцелеру ниже подписаному заповедаше закони стари записат, ки есу вазда били држани в том почтованом граду Вепринцу, и да буду и за наприда држани, и да се вазда в писме наиду.

В име божие, амен. Лет г(оспод)них .ч.ф.ж. Тога лета се нахаѣху мужи на Вепринцу, ки памещаху лет .р.[2] Од лет сто бѣ жупан Чохил .б. жупан Брнко, ки памети лет .п.[3] .в. жупан Братковищ, ки памети лет .н.[4] .г. жупан Фабищ, ки памети лет .о.[5] И ту бѣше вещѣ старих мужи, ки су запаметили прву господу, ки су били кнези од Фавалищ; и под ту господу бѣху наши закони подтверѣни. И са всакими закони, кѣ муж до мужа памещаше, сада ми стари

---

[1] .Ⱎ Ⱇ.Ⰶ. = 1507. [2] .Ⱃ. = 100. [3] .Ⱂ. = 90. [4] .Ⱀ. = 70. [5] .Ⱁ. = 80.

*

мужи више писани прогледасмо в писми тѣ нашѣ закони, в кѣх смо пущени од тѣ првѣ господи под г(оспо)ду Аустрие, од тех есу постали крали и цесари. И в то врѣме преписасмо те закони; и нашим млаим сином поведасмо за нашега живота. На те закони ниже писанѣ да нам г(осподи)н цесар листе, када нас прие в свое руки од Фавалища.

То су ти закони:

(1). Наипрво, закон наш од капитана: када приде г(осподи)н капитан к нам на урочна веща, тако му гре само трету, три еди од жупана. А три крат су урочна веща у лето.

(2). Пак е закон: ако би сѣ ка тадбина згодала, т(е)р бисмо по капитана послали, тако му шпендиѣ грѣ од онога, ки се кривац наиде. Ако се кривац не наиде: тако му шпендиѣ гре од комуна.

(3). Пак е закон: да колико коли крат би пришал капитан по своих фатех, тако му нисмо длжни ниедне шпендие. Пак му нисмо длжни наших кони даѣт на ниедан пут.

(4). Пак е закон: ако бисмо по капитана послали о санме с(ве)тога Петра на Учку, тако му грѣ шпендиѣ само трету од комуна.

(5). Пак ест закон од осуди: ча е коли ниже .s.[1] л(и)б(а)р, то нѣ грѣ ништар г(оспо)ди. А ча е осуд ниже .л.[2] л(и)б(а)р, то грѣ едан дел г(оспо)ди; а други жупану; трети оному, ки би кужал. Пак осуд од .л. л(и)б(а)р, и вишѣ .л. л(и)б(а)р, та грѣ вас г(оспо)ди.

---

[1] .ꙅ = 8. [2] .ꙟ. = 50.

(6). Пак е закон: ки би кущу ва граду али ване града разбил . . . . или улник, та запада пени .д. марак и ча правда наиде.

(7). Пак е закон: ки би крал в козаре ограенои, запада .д. марак; а ки би крал в козаре неограенои, запада .л. марку.

(8). Пак е закон: ки би в контраде в нощи крал, плаща само трето и .в. марки. Ки би сам в своих руках крал, запада марак .н.

(9). Пак: ки би коли ко благо ва днѣ украл, плаща само шесто; а од тога грѣ .в. дела оному, кому е шкода учинена, а останак гре мею всех стариих; а в нощи дуплицу, и плаща пену, ка коли се више удржи.

(10). Ки би украл кокош ва дне, плаща .д. мар(а)к, а коковш (sic) само шесту, а в нощи дуплицу.

(11). Още ест закон од удорца: ки би убил до смрти, запада главу.

(12). Ки би светника удрил, али на нега посегал, али опсовал, за(па)да .л. л(и)б(а)р.

(13). Ки би цести разбил, запада .л. л(и)б(а)р.

(14). Ки би до крви удрил, запада .л. марку.

(15). Ки би на кога нож винел, запада .л. марку. Када опет схрани, плаща .л. марку.

(16). Ки би длану удрил, плаща .д. марак. Ки би песту или камиком удрил, плаща .л. марку.

(17). Ки би коли кѣ врсти ч(лови)ка срамотил или псовал, плаща .і.д. л(и)б(а)р.

(18). Ки би кога в зарок вложил, нему грѣ трети дел зарока. Ако би немогал зарока допр(и)нест, тако сам ва нем остае.

(19). Ки би на правду суену з нова ступил[1] през желе друге парти, плаща старием .л̄. марку.

(20). Ки би жени или вдовице пещу з главе звргал, запада .л̄. л(и)б(а)р.

(21). Ки би зкроз лозу ходил, запада .л̄. л(и)б(а)р. Ки би се в нои нашал пасущ или дрва вземлущ, плаща сол(дини) .л̄. мане два.

(21). Ки би зване лози до просеки секал сирово, плаща сол(дини) .н̄.є̄.[2]. Ки би в пресеках сирово секал, плаща .б̄. л(и)бре.

(22). Ки би в лудском гаю секал, плаща .л̄. марку.

(23). Ки би пасал в сеножетах, плаща .л̄. марку и шкоду господару.

Ки би се нашал пасущ в преповеди, плаща со(лдини) .л̄. мане два.

(24). Ки би тужил на другога, када су веща урочна, неповедавши му, не може му правде добит. То е ки су кмети, а г(осподи)ну и госту е друга правда.

(25). Закон е мею нами за господскога жрелога: да га ми изберемо меи собу а г(оспо)да да га потврде. И та има гледат кралева приходища.

Още, ако би га г(оспо)да избрала, имаю га нам показат; ако буде за нас има присещ на закон; и море седит в правди меи нами.

(26). Закон наш е: да имамо г(оспо)ди дат десетину жита и вина и ѣнац. Од тога грѣ попом четрти дел. А господско жито и вино има се в граду продат, како направе суседи з валпутом. А ѣнце има валпут ꙍ Юреви сачтат; и ки още свое одкупит, тако е закон, по .н̄. со(лдини).

---

[1] У пријепису латиницом слиједи: „i drugu pital". [2] .ѱ з. = 16.

(27). Закон наш е: да на дан трех крали има мали комун с плованом жупана и судца и сатника изабрат; и те трих мужи има плован ротит на правду.

А када манка светника, имаю га сами старии наити в малом комуни. И ки би не(х)тил бит светник, али ки коли велѣк, има платит .л. марку меи стареими; и ако би потреба, да га могу другоч поставит.

(28). Закон е наш: да када приде едан из друге контради з овцами, море се кордат с нами на динаре. Та море пасти куда и домащи кмети; и ни длжан десети(не) овде, ако е дома дал; а длжан е .л. сир попом, .в. жупану. Амбадрѣц има паст, каде му се покаже; и има дат попом .л. сир заволу немощи ако би им потреба попа.

(29). Када приде хлапац о младе лете з овцами господари, а ни се онде мркал; али ако би о Михолу пришал, а ни онди лета пасал, ни длж(а)н десетине, ни марак.

(30). Наш е закон: ако ки кога още тужит, када су веща урочна, има все прво нарещ; и да приде за дан, в ки е позван; ако не приде . . . .

(31). Закон е: Да овде (ва) Вепринце моремо за всаку реч правду судит; зач имамо пун стол и рихту. И нигдаре нисмо ходили в Кастав на ниедну правду. Ако нам е била потреба на помощ, тако смо вазели в Кастве и Мощеницах по два, или колико смо (напл)нили[1] плн стол. А они су толикаише и нас вазимали на помощ.

(32). Закон (е) наш: да море жупан своими стариими, ки су присежники[2], судит на правди за .л. л(и)б(а)р брез капитана.

---

[1] У пријепису латиницом: „sturili“. [2] Опет „мњьз“.

(33). Закон наш ест: да всако благо лежеще, и ко би се ван гнало, али несло, да море всаки парентин коверат за ним ближни сусед.

(34). Плащамо господи од наше контради мар(а)к .іа̅.[1] и шест либар. И за то имамо слободу пустит паст и сищ в нашои контради всакога званскога ч(лови)ка.

(35). Ки би на порти крал лес али ко благо, запада .л. либ(а)р.

(36). Още, да не мози ни едно благо згинут брез канта.

Судци: Иван и Павал.

---

[1] .8.ћ. = 21.

VI.

STATUT TRSATSKI
(GOD. 1640.)

UREDIO

Dr. FR. RAČKI.

Statut Trsata,

sada znovič učinjen, na 24 Aprila 1640 u gradu Trsatu. Budući kumesari g(ospodi)n barun Barbo Gjuraj, kapitan pazinski, kumendant od Trsata, skupa z barunom Stipan de la Rovère, kapitan riški i trsaški, tu doba skupa s plovanom popom Gabrielom Carom, i satnikom od Maleta Salumom Salumićem, i sudci Tomić Materljan, Mateša Cacan, Mateša Matković, Stanša Jurih alias Mazurančić, Stipan Serkoc, Jerolimo Flago, Juraj Jezić, Ivan Brenčić, Miha Bartolović, Ivan Kirin, Ivan Valić, skupa u kaštelu bihu i potvrdihu to zdola imenovano; i za veće verovanje pravice puški pečat postaviše.

1. Ako bi gospodin činil penu, iliti sequestrano što puli koga, tere bi ta povratil prez znanja[1] gospodinova: da ta isti plati ta isti sequest(ar).

2. Ako bi ki vapil u noći: „pomagajte“, ter bi ki čul, a ne prišal na pomoć, pak bi se doznalo: da plati pene gospodinu l(ibar) 26, a crikve sv. Jurja l. 25.

3. Ako bi ki va dne kričal: „pomagajte“, ter nebi prišal, ki bi čul, na pomoć: plati pene l(ibre) 2.

4. Ako bi ki ukral uličje, ale u kem stoje čele, tere bi se znalo: (plati) pene l(ibar) 20 i škodu, komu bude.

5. Ako bi ča komu ukradeno na dvoru ili zvan dvora, tere nebi mogal pokazati, ale bi imel sumnju na kega, ili bi velika ta(d)bina: da mu se da konop. I ako bi se

[1] Pogrješno „imanija“.

našal takov tat: da ima bit kaštigan kako zločinac, i bit bandižan i blago vazeto za kamaru.

6. Ako nebi ispovidal: da on, ki ga potvori, ima bit kaštigan na volju gospodina i pravde od života, a pene da plati sv. Jurju l(ibar) 20, gospodinu l(ibar) 20, starcem libar 10.

7. Ako bi ki znal takovoga zločinca, tere ga nebi til povidati, ili bi ga zakril u kuću, ili kamo god drugamo: da platu tu istu penu.

8. Za silu, ki bi učinil od kuće u dnevu iliti u noći, ili od robe: plati l(ibar) 50.

9. Tako ravno ki bi našal kega u ljuskih vinogradeh, omajkeh, znal iliti videl škodu čineći, ter nebi oglasil i povedal: pade u penu rotnišku.

10. Ako bi ki prodal blago svoje od kmet, komu ni kmet, ter bi šal stat na drugi kunfini prez oglašenja gospodinova: da zgublja sve blago, polovicu pravde, i da se ima učinit inštrument poput od cancelarie tersaške, drugačije su od niedne kriposti.

11. Svakoj žene od dobrega glasa je verovano.

12. Ako bi ki sam hotel svedočiti, i nebi ziskan od pravde: plati l(ibre) 2 i škodu, zač ni bil prošen.

13. Ako bi rotniki postavljeni, tere koga zatekli na tadbine va vinogradu; i ako bi mogli takovu škodniku vazet ko zlamenje, da vazmu; ako li nedaju naprvo, da je to ta učinil: da plati pene l(ibar) 6, gospodinu l(ibre) 2, starcem l(ibre) 2, rotnikom l(ibre) 2, i tat da plati škodu, komu bude.

14. Ako bi rotniki koga zatajali, i ne oteli ga povedat pravde: da oni plate l(ibar) 6, gospodinu l(ibre) 2, starcem l(ibre) 2, a onomu, ki akuza, l(ibre) 2.

15. Ako bi pak ki rotnika ča zimljuć videl po vinogradeh, ali prez uzroka ulizeć unutra: plaća pene l(ibar) 8, polovicu za onoga, ki ga oda.

16. Ako bi ki upal u penu, tere bi radi dugovanja crikvenoga ali plovanskoga: ta pena gre polovicu za crikav, a polovicu za kaštel.

17. Ako bi ki koga bil, tukal, porazil do krvi: gre gospodinu l. 6, i da ima pravda sesti i suditi za rane i njega likarie, platiti škodu i dangubi, ča bi mogal dobiti.

18. Ako bi samac imel samcom kakove riči nespodobne, ili samica samcom od jezika, da je pravda suditi ima: (plaća) pene l. 50, ka pena dostoji polovicu pravde; i ki bude krivac da prošćenja pita.

19. Ako bi ki koga starca ošpotal, sramotil prez uzroka: upade u penu l. 25, polovicu gospodinu, a polovicu pravde, ali kaštigan z areštom.

20. Ako on, ki naskoči, i da bi ubil: da je glava za glavu, ako bi ga jeli; ili da obnajde pri cesarove svitlosti, a pene da plati l. 100, od ke pene gre za pomoć od crikve sv. Jurja l. 20.

21. Ako se nebi mogal takov silnik jet, da nebi imel obitelji: da sve blago gre pod kamaru. Ako bi imel obitelj, da se da obitelji ob čem se mogu obdržat; i da se vidi, ako je blago materino, da nima nišće biti podložno, lego da je slobodno; a ča je očinstvo, da se pena vazme, kako rekosmo prvo, l. 100.

22. Više od toga blaga ženina dati obitelji, ki je ubijen, kako bude na conscienzu pravde, za uzdržati jih, zać bi jih mogal otac hraniti.

23. Ako bi učinil ku ta(t)binu u crikve, i da bi tatba mala: plati pene l. 50, pol gospodinu, a pol crikve čast biskupova.

24. Ako bi tatba velika, da gre glava, kako ostalem tatom. Ako bi tatbinu učinil, tere bi se oglasil satniku, tere nebi satnik dal naprvo: da satnik plati pene l. 50, a škodu neka satnik išće kako zna.

25. Ako bi živinum škodu učinil: od nje gre pene l. 2, od svake male sol. 4. Ta pena gre na tri deli, a škoda da se plati, kako rekosmo. A koze sada se bandižaju za vaveki.

26. Ako bi ki ča našal, tere bi zatajil, da nebi povedal; i ako bi se potle našlo: da plati gospodinu l. 15, zač je to kako da bi ukral, i da se povrati, čigovo je.

27. Svakomu svidoku, ki priseže, od onoga, ki ga najde, gre mu l. 14.

28. Ako bi krivo prisegal, tere bi se doznalo: da plati l. 50, gospodinu pol, to jest l. 25, a pravde l. 25; i da je fruštan.

29. Ako bi ča suprotiva pravde rekal, tere nebi mogal pokazati: da plati pene l. 50, i da povrne poštenje; da reče, ča je rekal, da je sebi rekal.

30. Ako bi cestu ili put razbil: plati pene l. 50; ranil, zbubal, naskočil, rastrgnul, i s kim tim načinom silu učinil.

31. Ako se ki mej sobom svade z ričum, ali se karaju i ošpotaju; ali z delom, da se mlate i biju, ter se mej sobom prez pravde pomire: za mirno gredu l. 2. Ako pak ka stran bi tužila, ale denunciu storila u kancelarie, i pravdu pitala, da prem (med)ten toga se pomire, (ima) pravda sedeti; ale ne tako suditi, kako da nebi se pomirili; ništar manje dužan budi platiti sve spendie i za mirno.

32. Ako bi silu učinil koj divojke: da ju pozakoni. Sujen budi od duhovnik.

33. Ako bi ženu siloval tuju: da mu gre glava. I ako bi ča suprotiva rekal, i nemogal pokazati: da plati pene l. 50.

34. Ako bi ki siloval ku bludnicu: da plati pene crikve libar 25, a pravde l. 25.

35. Ako bi ka umorila dite, tere ne bi po nesreće, i bi se otela čista činiti: da joj gre glava, i onomu, ki bi ju naputil.

36. Ako bi ka mat dite u zibele umorila po nemarljivosti i nepomnje: da plati crikve l. 25, a pravde drugeh l. 25.

37. Ako bi se našla černica, ter bi imela z vragom dela: da ima biti važgana. Ako nebi z vragom, lego čarobie nastala: da plati l. 100, gospodinu 80, a pravde l. 20, i da ima bit fruštana po svem varošu.

38. Ako bi ka žena ili sama sebe, ili ku drugu napeljala na ko tamno delo od života: da plati l. 50, i biti fruštana na priliku drugeh.

39. Ženska glava, ka je noseća, tere bi pošla pod krunčicu u crikvu, da se pozakoni; i ako bi se potle obnašlo, da bi prvo vrimena rodila: ima biti od duhovnik radi ovoga kaštigana po njih zvolenju.

40. Ako bi (ki) učinil silu pastirom: da jim je verovano, ako pridu tužiti, i da plati l. 25.

41. Ako bi silnum rukum odpiral vrata komu za kakovu stvar: da plati gospodinu l. 80, a starcem l. 20 i da mu se dadu tri skasi konopa prez svake milosti.

42. Ako bi ki u noći kakovi glasi (ne)podobni pominoval, ili rul, ča se nedostoi za jednoga krstjanina: da plati l. 100, gospodinu l. 60, pravde l. 20 a crikve l. 20; i da ima bit bandižan leta 4.

43. Ako bi došal na put u noći ili na vrateh, ili na dvoru, tere bi ga ki ubil: da je dobro ubijen; i ako bi se došal tužiti, da plati l. 100.

44. Ako bi kuću važgal na zonuda, ili zle volje: da mu gre glava, i da plati l. 100, gospodinu 50, sv. Jurju l. 25, starcem l. 25.

45. Svaka kuća, ka je na gradskom gruntu, i prebivaju (u njoj) ljudi: ima svako leto o Miholji u kaštel straževine dat vina čista spud jedan, ali jedan dukat. A kade nebi oganj netil, i ljudi pomanjkali, je slobodna.

46. Ako ka kuća, ka zgora rečeni dohodak plaća, nebi u kaštel tri leta zajedno ne dala navadnoga spuda, ali l. 6. pada pod kaštel po starem zakonu.

47. Ki bi znović kuću uzidal, i hotel kmetovati: prvo leto je slobodan svakoga dohodka.

Satniku od svake kuće gre o mesopustu, ako ne prvo, vipar (?) jedan i osmak jedan.

48. Ki hoće kakov grunt prodat, ali kantat: ima se gospodinu kapitanu ali pravdi javit za licenciu.

49. Satniku za kanti od svakoga domaćega (gre) sol. 12, od tujega sol. 4 i l. 1.

50. Zemlja, ka se ne kanta, svagda se more odkupit; i kada se skanta svi četiri puta, svaku drugu nedilju, to je termen sedam tiedan, slobodno ustaje na čigovu inštanzu se skanta; tere da pismo se stori po put ove kancilerie od Trsata, drugačije ni valido.

51. Za kupit blago i na kanteh odkupit, svagda je prvi domorodac.

52. Ki bi se postupil suprot križu postavljenemu po urdinu gospodskim: upade u penu l. 50. Ako nebi se postavil: (plati) l. 25; i kada mu se postavi, intimat mu se ima i relation storit u oficij kancilerie.

53. Ki bi kad se hoće od komunade i ob svojih umejih zagrabil prez dopušćenja gospodskoga i poštovaneh starac, dostojan je kaštige, kako bude pravde videlo se; i da se postavi dohodak od bira na quadernu.

54. Ki bi obnašal se, da je drvje sikal u prepovedi pod sv. križ, ima pene platiti za kaštel trsatski l. 50. za penu sikire.

55. Kada jedan starac pravdeni pomanka: imaju starci drugoga zibrat i gospodinu kapitanu, ale pred pravdu, presentat ga; ki ga ima rotit, da hoće po pravice svakomu činit.

56. Ki bi pozvan na pravdu, ter nebi došal odgovarat i relation storil satnik, plati pene l. 8, gospodinu kapitanu l. 3, namesniku aliti luogotenentu u toj pravde l. 2, starcem l. 2, kancileru jedna.

57. Ako se brati dele po smrti oca i matere, tere imaju sestru: svagda, dokle se oženi, ima u kući stat; pak skupa da ju odprave po zakonu i kako ki premore, ako nebi dostojni uzroki radi neslošćine.

58. Sestra nemore dela pretenditi od očinstva, pače od materinstva.

59. Žena aliti hćere nemoru pretendit polovicu blaga po očinoj smrti, ko steče muž i žena skupa živuć.

60. Otac i mat moru po volji i po mogućstvu dotat hćer, i polag navade pir vršit.

61. Hćere za smrtum materinum moru pretendit materinstvo, ako zadovolno dotane nisu bile, i u vrime ženitbe nisu renunciale.

62. Kada pisma se nimaju u kakovem dugovanju, i provat se nemore ako ne s prisegum: pravica spoznat ima, komu se ima dat prisega; i ta klečeći stavi si ruku

na propelo, med dvimi svićami gorućemi, priseć ima osam dan po Miholje i to u dostojnoj potribe.

63. Ki bi me(j)aši, postavljeni od pravde aliti od sudac aliti od štimaturi, primestil od svojih um(ej)ih, upada u penu l. 25. za svim troškom i kvarom.

64. Ako bi se ki obnašal, da krivično je desetinu plaćal i zatajeval: zgublja onoga leta polovicu intrade, ča gre na četiri deli: jedan crikve, drugi kapitanu, treti plovanu, četvrti onomu, ki oda ili pove. I ako po drugiput takov bi se krivac našal: zgublja svu intradu onoga leta, i njemu desetina da se pusti, i u napridak nemozi prez duhovnoga čoveka ništar odnašat od vinograda.

65. Dva štimadura se imaju postavit od stola pravdenoga svako leto, ki imaju štimat meso, pezat kruh, i nastojat na mere, ča je za hranu.

66. Bekari se imaju uzdržat polag odluke pravdene leta 1603, i polag one tarife prodavat meso na jednem mestu na varošu blizu kuće crikvene.

67. Kada se gre na lice od zemlje: (gre) gospodinu za štafu l. 8, starcem l. 6 a kancileru l. 1. Ako pak sentencia se stori: je za sedo l. 6. a kancileru drugeh l. 4.

68. Od tovora vina, ko se proda ovdi na Trsatu po Martinje, gre satniku sol. 2. da stoji na mere.

69. Satnik od leta more činit naplatit do l. 10 i da se zapiše (očitovanje), komu podložni imaju bit soldati, kada ovršit ima kakovu zapovid gosposku; i kada rubež stori, za s(v)aki gre l. 4.

70. Satnik od leta je slobodan svakoga dohodka mala i velika ono leto svoje satničije.

71. Ceste općinske dužni su svi kmeti napravljati i čistit, to je od Drage do sv. Lovreče, veće od Trsata do

mosta, ča je kolovoz iliti konjski; i tomu da gospoda dadu dva meštra.

72. Podvežicum ceste općinske Vežičani i Varošani i Sterm(n)ičari, iz Miševa Sela od kaštela do srednje kapele, kako svi klanci i puti ostali, svaki pul svojga vinograda; i ki ne pride na općinu, plati pene l. 2 onim, ki obdelaju.[1]

78. Tako tulikajše Studenci svaki pu(l) svoje susešćine zvan Rupna, ki općinskim delom napravljat se ima i čistit polag potribe.

79. Ča se dostoji časti i oblasti biskupske i plovanske, da se pušća u svojoj kriposti suditi i kaštigati.

81. A u svem drugem dugovanju se imaju uzdržat polag zakona ugerskoga i tripart(ita).

---

[1] Br. 73—77 i 80 u rukopisu izpušteni. Prvi redak u čl. 10 (str. 220), dodavši poslije rieči „komu“ riečcu „ki“, ima se prema tal. prievodu ovako izpraviti: Ako bi ki prodal blago svoje od kmet komu, (ki) ni kmet . . . Se qualche suddito vendesse li suoi beni ad un' altro, che non fosse suddito . . .

Рјечник

к пољичкому статуту.*)

Авизань avisato: *дод.* 2.
аид8кь *дод.* 1. *гл.* хаид8кь.
апелати, апелати се appellare: 4b 19 22 64 65 66.
апео appellatio, appellum: 4b 19 64 66.
арвацки chorvatice, croatice: *дод.* 4.
ашашинь assessinus: 37b; ашашински ib.
ашашинство assessinatus: 41a.
Багатела bagattella: 100b.
баньда bando: 88.
бать fustis: 75b.
башћина hereditas patrimonium: 36a 49a 49c 59a 89a.
бенефиции beneficium: 31.
бечь bezzo: 107c.
бижати fugere: 89c, vitare: 104.
бикариа beccheria: 107a; бикарити 107b.
билигь signum, indicium: 60e 77 91.
билодано manifeste: 51a 52b.
бити percutere: 13 37f 42 86a; бьень 13.
благо bonum divitiae, pecunia, pecudes: 17a 18 21 37b 41a 69a 78c 85 89a *дод* 8; гиб8ће 18.
ближе propius: 51c, наиближе proxime: 59c.
ближика propinquus, consanguineus: 33 100c.
ближня propinquus, proximus: 36c 51abc 52b 52c 78c 79 88 *дод.* 1; ближна братиа: 62.
бл8дница meretrix: 83.
бнетачки venetianus: 30 55a.
бои percussio: 13 35ac 38 75bd; женски бои: 42 43.
боланча balantia: 5b 24 48 60a 75b, *гл. моје издање Винодол. закона,* стр. 11.
болесть dolor: 40.
болизань morbus, infirmitas: 38.
боли, наиболи melior, praestantior, optimus: 60d 73b, боле: 67a 69b
бравь pecus (oves vel caprae): 54b 78a; двизи 86a; козћи бравь, дробни бравь 60b.
бранити defendere, prohibere: 56ab 59a; бранити се: 26 28 41b 104.
брать frater: 52b 116 *дод.* 7; присни naturalis carnalis: 36a; не прем присни frater non carnalis, fraternus: 36b; браћа: 100c *дод.* 6, братћа ближна али даона: 62.
братимь confrate: 115; братимски fraternitatis *дод.* 1 6.

---

*) Бројеви показују законе, како иду редом у нашем издању.

брацки fraterne: 36g.
брацтво fraternitas, affinitas gentis: 36b 55b 88.
брашно farina: 81b, alumnus: 105.
брзо celeriter, brevi tempore 80b.
бривилежь privilegium: 30.
бригь ripa: 80c.
брига cura: 49c.
б8бригь ren: 107c.
б8ньбажина bombagino, bombycinum: 48.
Вазда semper: 62 69b.
вазети, вазимати sumere, percipere: 1 5a 69b 70a 73c 77 84a 91 104, demere: 41a, rapere confiscare: 80ab 81a 87 107a; вазети за жену in matrimonium sumere: 110; се за кога intercedere: 27.
валити, т. j. фалити, desum, absum: *дод.* 1, recedo, pecco: 92b.
вань sine: *дод.* 8; foras: 8 48
ваћнаникь, ваћнанинь forensis, extraneus: 92a 107b.
вапити clamare: 84e.
везати ligare: 84c 86a.
великь magnus: 46 54a 60a 63a 73a 86a; веле magnum 69a.
велити praecipere: 49a.
веће amplius, magis: 8 49a 51d 60d 68abe 82.
видити videre: 13 59a 73b 80a.
викь, 8 вике semper: *дод.* 2, од вика 73a, вик8вични sempiternus perpetuus: 73a.
вино vinum: 92a, виноградь vinea: 37d 54abc 60ab 103.
вира (вѣра) fides, credentia: 49c, виром реhи fide interposita: 73d; вирами и д8шами: 55b *дод.* 3 5 6; 8 вир8: *дод.* 9; господска 88; виранъ fidelis, fidus: 1 *дод.* 1 4; вирность fidelitas: 55a.
вирован cui creditur: 7 67ac.
вистань conscius: 76.
виће (вѣће) consilium: 55c, *дод.* 6; вићникь consiliarius: *дод.* 8 9 10.
вишћица sortilega: 112.
владика episcopus (?): 55a.
власъ, за власе 8хитити per capillos trahere: 39a.
властелинь nobilis, *у множини:* властеле, властели nobiles: 21 23a 24 55a 66 91 *дод.* 1 4 6; властеличићь 23a.
влахь rusticus pastor: 25; влашићь 23a.
вода жива aqua viva: 50c 80c.
водити ducere: 26 73e 77.
воивода dux: 20 72a 92b *дод* 4 5 6 7.
воика princeps testium: 73g.
воиница bellum: 81b; воиска: 23a; воевати bellare 23a.
воль bos: 52a 56a 59c 78a; вол8е месо caro bovina: 107c.
вола voluntas: 52a 63a 64 71b 87 110 *дод.* 5; вола sive: 73a 84b 86b; волꙗ добра consensus: 25 81a 82; зла в. malitia: 65; волан (и слободань) 49ab 51b 52b 53 54abc 56a 58 59c 60cd 61 63b 66 67b 69ab 73d 77 86a.
воће fructus, arbor fructifera: 37d 60b.
вражарица incantatrix: 112.
вражда mulcta homicidii vel percussionis: 20 35b 37b 41a; мртва вражда: 67c, жива вражда: 39a, п8на вражда: 76. *Гледај моје издање Винод. закона на стр.* 44 87 96.
вратити reddere: 82; врн8ти рот8 sacramentum, sacramentum reddere: 17b 73d.
врвь linea sanguinis: 59a 62; врвна братћа: 62; врвни (али ближни): 36c; врвитћа племеншћина: 62; др8жина врвитћа: 80a.
вриданъ quod pretium habet: 7,

fide dignus: 67a; вридность valor, pretium: 78a 86a.
вриме tempus.
вриħа saccus: 81a.
врста genus, кое м8 драго врсте cuiuscunque generis: 55a *дод.* 1.
вртао hortus: 54abc 109.
вр8штати frustare, fustare: 112.
врħи deicere: врħи на тли: 39a.
Гаи nemus, silva: 13 56ab 59ac; гаити colo, sepio: 56a.
гвоздье млинско partes ferreae molendini: 80c 81c.
гибати movere: 50ab.
гиб8ħе res mobilis, bonum mobile: 50abc 71a 73h 79 85 88 *дод.* 1; стварь, ричь гиб8ħа: 52a 61 66 68b.
глава caput: 59a 60ad; глава за глав8: 106; главомь д8жань: 23a 53 54a 60bc 78c: м8шка, женска глава 43 84ab 99; 8 негов8 глав8 36a *дод.* 1.
главарь magistratus: *дод.* 2 4 5.
глоба mulcta: 92a 109.
гл8мaць histrio: 49c.
говедо bos: 60a.
говорити dicere, loqui: 6 51a 61 63a 73a 82 *дод.* 10; говорити на кога 34 45 63ab 66 69a (= т8жити се), *ср.* 6: ис чеса говори; говорити за кога defendere 6.
годишħе annus.
гомионица casa, tugurium congestis lapidibus factum: 50a.
гоньникь via rustica: 101.
гора mons: 63a.
горни qui supra est: *дод.* 5.
господа, господинь, господарь dominus: 1 8 15 23a 47 54a 55a 60d 66 70b 72d 74a 77 78c 81a 82 86a 105 *дод.* 1 5; господни domini: 47; госпоцтво dominium: 30.
градь arx: 58; градити aedificare, construere: 80ab.
граница fines: 56a 94 *дод.* 3.
гредем-грести ire, pergere: 23a 35a 59a 63a 64; pertinere: 18 33 68abde 80c 107a.
грдоба deformitas: 106.
грихь peccatum: 84ab (неподобань turpe), грихомь 8бити: 36d, грихомь проклеть: 32, грихом 8мрити: 105.
гроздь uva: 53 60abc 86a.
гр8бота foeditas, laesio: 35c.
г8бити правд8 causam perdere: 5b 70b 79.
г8са cursus: 97, г8сарь cursarius: 26.
Давно, од давна: diu, a longo tempore: 73a 80a.
дажђева вода aqua pluvia: 104.
даи saltem: 32.
далеко longe: 70b.
дан dies: 46 86a 88.
данакь tributum: 20 48.
дати, давати dare: 1 12 20 47 52b 70a 71a 73g, *дод.* 5.
даона братьа fratres (consanguinei) non tam propinqui: 33 62.
двигн8ти tollere, movere: 67b; двигн8ти се exsurgere: 64 66; правд8 двигн8ти causam deponere 62.
двизь, двизи bimus: 86a.
двод8пао duplex: 42.
дворь aula, curia: 42 56c 89a.
дерати lacerare: 26 41a.
десетина decima: 12 20 31; десето decima pars: 2 47 68ade 74a.
деференциа „differenzia", discordia: 88.
дивоика puella, virgo: 110.
дидиħь nobilis: 21 23a 24 55a 91 *дод.* 4 6 7; дидиньство hereditas: 49c.
дилити dividere: 51d 59a, impertiri 63b; диленье divisio: 59a 80a.
динарь denarius: 60a.
дио (диа) pars, divisio: 9 15 49a 51d 56b 59a 68bd 78f 80ac.

дионикь particeps: 33 58 59a.
дионица (земла) particula terreni: 80ac; дионо quod dividitur in partes: 111.
дите infans: 84b; дица: 49b.
добитакь lucrum: 56a 68b; добити aquirere vincere: 18 49a 66 68bde 73g.
добри люди boni probi homines: 38 114; добро bonum: 88, ra tum: *дод.* 2, bene: 66
доброволно bono animo: 68b 69a.
довести-доведемь adducere, inducere: 80c.
договорь conventus, consensus: 52a; договорити се 58 90a *дод.* 1 3; договором *дод.* 4 5; договорно 113 *дод.* 1 8; здоговорно *дод.* 2.
доити venire; 63b 70b 81ac *дод.* 2, contingere: 59a, invadere: 42.
домь domus: 69b 87; домомь domum: 52a, дома domi: 70b 72c.
домисао sententia, opinio: 40.
донити adferre: 81a 100b.
доѣни qui infra est: *дод* 5.
допитати adiudicare: 64 74c.
доповидити nunciare, tradere: 70b.
доприти causam ad finem perduce, vincere: 14 68b.
доп8стити concedere, permittere: 56c; доп8шѣение 13 94.
достати accipere: 3, peragere: 93; достанье peractio: 93.
достигн8ти assequi, obtinere, coarguere, probare: 32 45 49a 67c 68a 69a 71a 72a.
достоань dignus, aptus: 71b 73ab; достоино digne, rite: 56c 59b 63b 74b; вире достоини fide digni: 51c 67a; достоино и подобно dignum et decorum: 49b 59b.
дота dos: 100b, дотати dotare 110.
дотакн8ти се tangere: *дод.* 7.
доходакь fructus, questus: 47.
држание possessio: 7 62 73abc; држати habere, possidere: 25 33 48 49a 59a 62 63b 68e 73a 80ac *дод.* 2.
дробна живина parva, minuta animalia: 60ab; дробно живо: 54a.
др8гь socius: 55b 84d; др8жина societas: 80a.
д8гь debitum: 33 68b 69ab 73h; д8гованье res, causa: 35c 59d 67a 68ab 73h; д8жань qui debet, debitor, reus: 11 33 35a 37e 39ac 41a 42 60a 61 67c 69a 70a 71ab 76 78c 84e 110; д8жникь debitor: 69a 70b 71ab 72ac.
д8ждь dux Venetiarum: *дод.* 5.
д8плица duplum: 60b 78b *дод.* 2.
д8ша anima, по д8ши: 49c, за д8ш8: 49a.
Единьно (ѣедино) una, adunati: 23a 27 28 55ab 88 90 *дод.* 5; единьство unitas: 88.
еднако, по еднако aequaliter: 51d.
едночь semel: 32.
езикь 8ризати linguam abscidere: 44; езични ос8дь 44.
Ждрибь sors: 59a; ждрибеница particula terrae sorte accepta: 33.
жел8дацъ stomachus: 60d.
жена uxor: 42; женьска глава femina: 43 71b.
жестокь, рана жешѣа vulnus gravius: 40.
живь бити vivere: 59b.
живина animal, pecus: 37d 52a 54a 60ab 89a 105; живо animal, pecus: 52a 54a 60a 77 85 106; жива вода aqua fluens: 104.
живити vivere: 32 49ac.
живѣленье, животь vita: 40 49c 92b; 8 смрть и 8 животь: 49a; 8 добр8 живот8 in bona valetudine: 49b.
жировни прасацъ (жировникь) porcus saginatus: 60d.

жито frumentum, segetes: 37d 54d 60abcde 81a 85 91; житна мира mensura frumentaria: 90.
жрвань mola: 80c.
жѕпа districtus, regio: 101 108 116 *дод.* 1 5 6 8 10; жѕпски 91 *дод.* 1.
Забашни рокь ultimus terminus: 73f.
заветьшати obsolesco: 80a, *гл.* poveksalle *у додатку из рукописа е* (*стр.* 105).
заводникь actor bestiae in venatione: 111.
загаити sepire: 56c; заградити пѕть viam obstruere: 13
заградити obsepire: 13.
задовольна правда, правь (одлѕка) sufficiens, satisfaciens: 22 66 73c; задовольно ѕчинити satis facere: 66 85; задоволно sufficienter: 54a.
заедно una, simul: 58 59a 68a.
заклад pignus (?): 71b.
заклетва juramentum: 73eg 76; заклетвени сѕдаць judex juratus: 3; заклинати pronunciare sacramentum: 73g.
законить legitimus: 51e 56ab 59a 74b; законити lege statuere: 40.
законь lex: 1 4a 6 11 16 17a 30 35b 37d 38 40 41a 44 46 49a 52c 54a 56a 59d 60ac 63ab 67c 68a 73adh 74a 81b 82 88 111 *дод.* 2 5 7 8 10; законь стари: 37a 51a 67c 80c 81c 98 *дод.* 5; законь вазети lege privare 63b; законом ашашиньским: 37.
закратити recusare, denegare: 49c.
залихь superfluus: 71b
заложити oppignorare: 47 51a.
замина permutatio: 52; заминити се permutari: 52bc.
занать ars (sordida): 49c.
запись literae: 30; записати scribere: 31 47 *дод.* 9.
заповидити declararo: 23a; заповидь iussum, imperium *дод.* 5 6 9.
запричити prohibere: 49c.
запѕстити negligere, in oblivionem dare: 34.
зарва impetus, violentia: 28 43.
зарокь mulcta: 46 84b 88 107a.
зарѕка sequestratio: 68b; зарѕчити 68b.
засести insidiari: 41a; засиде запинати insidias facere: 49c.
застава pignus, pignoratio, res seu terra pignori data: 8 9 47 59b 74c; заставити се pignerare, oppignerare: 9 44 74b; осѕдь заставни: 44 74b.
застанье deprehensio, occursus: 54d 60d; застати invenire, deprehendere: 49a 86a, morari: 93.
затачь povocatio, incursus: 35a; затаћи се provocare, incurrere: 35a.
затворити claudere: 89a.
затећи opprimere, occupare: 99, obviam venire, invenire: 5b.
заточь septum, locus septus: 87.
заѕћати confiscare: 8.
захваливь се ex industria, iactando: 85.
захитити occupare, arripere: 94.
заћам, ѕ заимѕ ad invicem: 39a; заћати capere: 54a 60b; mutuari: 115.
зборь congregatio: 13 14 15 51a 55ad 64 66 69a 74c 75abd *дод.* 1 2 5 6 7 9 10; збор дидићски *дод.* 7.
звати vocare, clamare: 73f 86b.
звире bestia, fera: 111.
згодити се fieri, accidere: 17a 35b 40 46 59a 63b 81a 88 99 106.
згора supra.
зградити aedificare: 57; зграда aedificium: 80c.

згриха peccatum, delictum: 23a.
здвигнѕти (на кога парбѕ, правдѕ) litem inferre, actionem intendere: 34 73a 99.
здола infra: *дод.* 1.
земла terra, terrenum: 4a 47 50a 59c 63b 80c 111.
зидь murus: 80c.
зими hieme: 60a.
зли ѕрокь mala causa: 39a; зли люди *дод.* 1 2.
зло malum: 26 79 104.
злочинаць malefactor: 49c.
знанье scientia: *дод.* 8.
знати novisse, scire, ce notum esse: 55a 59a *дод.* 1 3 4 6.
зобати comedere: 54d 86a.
зове се dicitur, appellatur: 50ac 84a 111.
зѕбь dens: 35c.
Избодьно (vl. избод, избоѣно) pretium ferae expulsae: 111.
извань, изванским, изванни forensis: 27 36h 37b 68d 98 79 82.
извести изводити mittere, educere: 7 67b.
извить excusatio: 73e.
изворан измеѕ браће *дод.* 6; *не умијем рећи, што значи.*
извршити exsequi: 66 *дод.* 5.
изгѕбити perdere, amittere: толико дань изг. 38; правдѕ 73e; изгѕбление amissio: 88.
издавати trado: *дод.* 9 10.
издворити promerere, serviendo percipere: 49a 73a.
изименовати nominare: 40 110.
изискавати quaero: 66.
изисти comedere: 53 54bcd.
изити, изаидем exire: 92a *дод.* 7.
изложивь excepto, salvo *гл* одложе: 82.
изколити (исколити) finire, perficere: 73a.
измеѕ inter, ex: 2.
измирити (измѣрити) emetiri: 40.
изнеремь-изнрити emergere, submergendo efferre: 95b
изне(с)ти expellere: 62.
изнимаѣе excepto: 9.
изренемь изагнати ван repudiare, bannire: 8.
изрити-изаревемь effodere: 104.
изсићи excido: 67c
иманье bona, possesiones: 23a 26 37d 78c 84a 85 89a 109.
име nomen, ѕ право име: 73g.
именовати nominare, appellare: 9 10 63a *дод.* 1 6.
имити-имамь habere: 59c 60d 63b 68be 71a 73ac.
импачати се impacciarsi: 36h
инако aliter: 49a 55a; инакь alius: 59a.
инда, инди alio tempore, loco: 4a 37d 41a 68 69b 76 78a 79.
искати quaerere, petere: 13 79.
искладае excepto: 48.
искони, од искони a principio: 59a.
искѕпити redimere: 49c 51bcd — се: 44 73g.
испаша pascuum, pasculum: 56ab 57 59a; испасище locus pascuorum: 56a; испасти pasculare: 56a.
исписати conscribere: 35c.
исповидати се confiteri: 32.
исправлати exigere, emendare: 68b.
испросити (изьпросити) petere: 63b 69ab.
истина quod verum est: *дод.* 3; истином, ѕ исто 60; истиним законом 26; истинань *дод.* 7.
истлачити границѕ exculcare confinia: 94.
истратити consumere: 60c.
истрти, истаремь conterere, conculcare: 56a.
истѕпь (изстѕпь) cessio iuris (?): 61; истѕпити ib.
истѕћи contundere: 94.
исходити exire, prodire: 48.
ити-идемь pergo: 64; за нимь шао 86b, на кога: 26.
Канчилирь cancellarius: 48 113

дод. 1 5 6 9; канчилириа cancellaria: 48.
капеланъ capellanus: *дод.* 2.
капитȣо capitulum: 49 60 61.
капитȣоски capit·li: 73a.
карба rixa, discordia: 100a.
карта charta: *дод.* 5 9, *гледај* харта.
катȣнъ districtus: *дод.* 1; катȣнаръ incola districtus: 91 92a 116 *дод.* 6.
каȣринъ christianus a Turcis vel ab aliis Turcarum more ita appellatus: *дод.* 5.
каштео castellum: 50a.
кварта quarta: 54d 81a 90 91
кватирьно quaternum: 48.
квистьȣнъ quaestio: 88.
клȣка uncus; 86a.
клȣчь curvum lignum, curvus fustis: 86a.
кметъ, кметићь rusticus: 14 15 22 23ab 39b 44 66 72bd 74a 78c 89ac 107a; кметовићь 39c.
кнежиа comitatus: *дод.* 4; кнештво: 113.
кнезь comes: 1 2 3 5a 9 10 13 14 18 19 51a 55a 56c 63a 64 68c 69ab 74c 92b, *дод.* 4 5.
кнежь comitis: 19 68c.
ковачь faber ferrarius: 81c *дод.* 1; ковачница officina fabri ib.
коза capra: 78a; козђи caprae, caprinus: 60b.
кокошь gallina: 53 54cd 78a.
кола currus: 60e.
колино stirps: *дод.* 8.
коловаћа genus molendini, canalis aquae adducendae ad molendinum: 50b 80ab.
комолац: од лакта комоца ulna bracchii: 86a.
конь equus: 52a 60a 105.
конаць: на конаць и на сврху, на конаць и свршение in fine finali: 59d 85.
користь lucrum: 33 37b 104.
коса falx: 60c.
кость os, кости ossa: 40.
котаръ districtus: 4a, ager publicus: 56ab 57 59ac.
краи litus: 80c.
краћина fines: *дод* 5.
крвь sanguis: 13 61 73h 88 105; крвь придна: 36e 37e; крвь мртва 3¯a 110; крвь жива 37d. *Облик* кри *чита се* 105.
крдница sus scropha: 60d.
крести (красти) furari: 26 37d 78a 89b 109; кређа furtum: 37d 76 77 78b; покређа 76 77; покрести 102.
кривь reus: 66 67c 70b 76; криваць 22 79 84d 105, *дод.* 5; кривина culpa: 13 39a 43; криво iniustum: 22 62 66.
крмакь porcus: 60c.
крстьанинь christianus: 32.
крȣхь panis: 107e.
кȣнтентати се contentarsi: 52a 64 66 68b, *дод.* 2; кȣнтенто: 59a.
кȣпань зборь plena congregatio, plenum consilium: 55ad 64 66 88; кȣпно сви omnes ad unum: 25 26 55a 73fg; страна кȣпна pars completa: 73ef.
кȣпити colligere: 1, emere: 51a 73a; кȣпо вати челадь emere, comparare mancipia: *дод.* 1.
кȣћа domus: 32 50a 53 63a 80c 88 113, *дод.* 1 5 6 7 8.
кȣшанье probatio: 52a.
кȣшенциа conscientia: 40 35bc 51 63b.
Лакать ulna: 86a.
лапат particula: 52b.
латини Latini: *дод.* 5
ласно, лахко facile: 46 50abc 57 73ac 80b.
ли tamen: 32 47 55d 59a 68b 73cf 74c 78b.
либра libra: 5b 12 итд. *(врло често).*
лига liga: 88.
ликариа medicamentum: 40.

лись tigna: 80c.
лисица vulpes: 111.
листь literae: *дод.* 1, л. столачки literae (instrumentum, documentum) tabulae judicialis: 48 73ab.
листо saltem, tantum: 63b 70b 102.
лито annus, лити (лѣтѣ) aestate: 86a.
литина fructus aestivi: 103.
лихь mutilus: 105.
лице facies: лице земле 63b, ipsa res: 77.
личити се publice renunciare: 104.
ловаць venator: 111; ловити venari 87; ловишће locus venationis: 87.
лȣпежь latro: 16 26 37d 77 78a 109, *дод.* 1; лȣпештво latrocinium: 37d; лȣпешћина 16 65.
Маганати magagnare: 35a; маганатань mancus ib.
маль, мали parvus: 86a.
мaнениa vesania: 49c.
мани minor: 60d 86a.
манкати deesse, deficere: 35b; поманькати 35c.
мартолось mango *(из грчкога ἁμαρτωλός)*: 23ab.
масть mustum: 86a.
медвидь ursus: 111.
међа fines, confinium, limes: *дод.* 5; меашь vicinus: 57 94.
мекине furfur: 54d.
месо caro: 107a.
метерьба scandalum, confusio: 88.
меȣсобаць лȣпежь internus, domesticus latro: 14 15 78c; меȣсобшћина internum, domesticum latrocinium vel maleficium: 15.
мештарь maestro, magister, artifex: 80a.
милосрдье misericordia: 55a *дод.* 5; милостивь misericors, lenis, mitis: 67c.
минȣти praeterire: 78a 80a 82 86a; мимо praeter: 49b.
мирь pax: 80b 88 *дод.* 5; мирно quiete, pacifice: 73a, *дод.* 2.
мира (мѣра) mensura: 59a 107a.
мисець mensis.
мислити in animo habere: 51a.
мисто locus.
младица germen vitis: 60b.
младошкопаць agnello castrato, vervex: 107a.
млинь molendinum: 50b 80bc 81a; млиньски 80a 81c; млити molere: 81a.
моба, молба preces: 55a.
модрица vibex: 35a.
можђани cerebrum: 40.
молити се intercedere: 75e.
мотика ligo: 60c.
моћи reliquiae, ossa: 73eg.
моћи-могȣ; море posse 4b 51a, да не мози *дод.* 5.
мракь tenebrae: 73f.
мрлина carnes morticinae ovis vel caprae: 107a.
мȣжата жена mulier nupta: 110; мȣшки virilis: 71b.
мȣȝȣвирь calumniator: 108 *дод.* 1.
мȣчати tacere: 67b.
Нaвистити, навишћень за проклета anathematizatus: 32.
навластито praesertim, praecipue: 51a 63b 67c, proprium: 98; навлашь 57.
надворье invasio domus: 37ef 46.
надоплатити solvendo addere: 52c.
наилише maxime, imprimis: 73a.
наити reperire: 6 8 14 32 49a 51c 55ab 59b 60a 69a 72c 76 78ac 84b 86a 107a, *дод.* 1 7; наити на кȣћȣ impetum facere in domum: 37e.
наклађаи libra, pondus: 107a.
након post: *дод.* 9 10.
наложити imponere: 73d 76;

огань наложити ignem facere: 73f.
намирити се satis metiri, emetiri: 52c.
намирникь incola: 92a.
напасти pascere: 59c.
наплатити exigere solutionem: 69a 70a 71a
наплаћиванье exactio: 68b.
напоконьни supremus: 49c; напоконь конца 51e.
направити conficere, expedire: 66 110.
напридакь, 8 напридакь in futurum: *дод.* 1, напридь наприда ultra: 4b 66.
наредба наѣпокоѣна suprema voluntas, testamentum: 49c *дод.* 6.
наредити constituere: 31, disponere, ordinare: 49a.
населити colonos deducere: 58.
наскакати insultare: 43.
наслидникь successor, heres: 49b; наслидити: наслиена 59b.
настоѣати inspicere, curam habere: 80c.
натакмити се convenire, concordare: 73g.
натегн8ти mentionem facere, tangere: *дод.* 8.
находити се fieri: 59a.
на8дити nocere, detrimento esse: *дод.* 1.
на88очице coram oculis, praesens: 67b.
начинь modus: 47 49a 84b 85 *дод.* 1.
начинати instruere: 80c.
начиньба (начимба) pactum, conventus: 40 73g.
нашастье inventio, deprehensio: 86a.
наѣамь pactum, conductio: 78c; наѣмникь pactualis: 93; наѣати conducere mercede, pacto: 93.
наѣахиванье женьско insultatio feminae: 43.
невира, невирство infidelitas, perfidia: 79 103 *дод.* 6; невирань, невирникь perfidus, infidelis: 8 55c 89b *дод.* 1 6; невирство 55a 79.
невола necessitas, miseria: 49a.
не даи богь: 7 73a *дод.* 5.
незаимито, прѣзьзаимито non invicem: 36fg 37c 39a.
немлаћень non trituratus: 60e.
немоћань infirmus: 70b.
неначинень non refectus: 80a.
неодана non nupta, non sponsa: 110.
неподобань iniquus, turpis: 66 84a.
непомна negligentia, incuria: 34.
непомчито stabile, ratum: 88
непосл8хь inobedientia: *дод.* 1.
непотраћень non dissipatus: 100b.
непоштено inhoneste: 49c.
непоштенье dedecus, infamia; 49c.
непристоина ричь res indecora, dedecus: *дод.* 7.
не8можно impossibile: 61.
нестати deesse: 71a.
нето simulac: 81c.
нехарань, нехарникь ingratus: *дод.* 1.
нечисть грихь incestus: 84a; нечистоћа turpitudo: 79.
нива ager: 109; нигдарь nunquam: 62.
никн8ти germinare: 60c.
новь novus: 13 56c 58.
новшћина novitas, res novae: 21 34 56b 58 88 99.
нога pes: 67b; ножни прсть digitus pedis: 35c.
носити portare, tenere: 35ab 36d 60c 73eg 77.
нось nasus: 35c.
ноћь nox: 60b 82.

Обвести circumducere, limites ostendere: 63b.
обећати spondere *дод.* 1; обећана sponsa: 113.
обирати, обрати eligere: 1 73c.
обисити suspendere: 78a; обишенье 78c.
обичаи consuetudo: 30 40 49a 56a 59d 63a 88; обичаино consuetum: *дод.* 1 5.
облȣбленъ amicabilis (?): 68e.
обнаити reperire: 60d 66 67 84b; обнашастье inventio, deprehensio: 112.
оборити diruere: *дод.* 1.
обочитити agnoscere, deprehendere: 60d 84b.
обранити vulnerare, laedere: 28 36b.
обратити за се convertere in usum suum: 49a 60d; обрнȣти меȣ село in usum pagi: 86a, ȣ опћинȣ in usum communis: 88; обрнȣти на опосȣнъ 113 *(говори се о вјереној дјевојци)*, обрнȣти се torqueri, circumagi: 80b.
оброкъ terminus: 4b 5a 6 51a 63ab 64.
обрȣжити iniuriam dicere: 79.
обслȣжити, обслȣжавати observare: 59d 79 98 116.
обȣзрочити in culpa, in noxia esse: *дод.* 5.
обѣамати vindemiare: 43, обѣамање vindemia: 60b.
овань aries, третиньни trimus: 1 48.
огань ignis: огнемь сажганъ igne crematus: 55a 84b.
оглȣхнȣти obsurdescere: 35c.
огнишће focus: 33.
оговоръ (vl. ȣговоръ) contractus: 52a.
оградити sepire: 54a.
огризати demordere, depasci: 60b 86b.
огрȣбление deformatio, mutilatio: 35c.
одабирати eligere: 49c.
одати се tradi: 8, nubere: 49c 100b.
одбити reicere, repellere: 72a.
одбоино genus mulctae vel poenae propter repulsum magistratum: 68b 72c; осȣдь одбоини 72a.
одвазети recipere: 77.
одговоръ responsio, periculum: 92a; одговарати respondere: 34 47 63a 69a 99; одговорникъ *дод.* 1; одговорни рокъ terminus respondendi: 6.
одгонити, одагнати depellere, expellere: 89c 93.
оддиленъ segregatus: 56b; оддиони и одтесити котаръ ager publicus segregatus et separatus: 56a 59a.
одинȣде ex alio loco: 78b.
одличити се publice renunciare, se abdicare: 108.
одлише praeter: 46 63b.
одложе praeter, excepto: 20 25 32 52a 58 65 73ace 81a 90 92b 98; одложивь 34 56c 73c 81a 83 *дод.* 2.
одлȣка decretum, sententia: 4b 19 64 66; одлȣчити decernere, destinare: 19 73de 55d 63b 66 *дод.* 8 10
одмакнȣти, одмицати prolongare: 73e.
одмолити се deprecando liberari: 73g
однести auferre: 82.
однетити се negare, recusare: 52b.
одоленъ inde: 81a.
одредити delegare: 59d.
одрити, одеремь deglubere: 37b.
одришити се divelli: 86b.
одсићи abscidere: *дод.* 8
одстати се se defendere, purgare se: 65 76.
одстȣпь recessio, decessio: 61.

одтиснꙋти demovere, detrudere: 101 104.
оити relinquere, mittere: 49ab 60c 60d; ошасть derelictus: 49a.
ожꙋрникь usurarius: 32.
озимаць hordeum hibernum: 107d.
озлогласити diffamare: 76.
окластити mutilare: 35a.
околь castra: 98.
окꙋпь congregatio, на окꙋпꙋ congregati in unum: 25.
ониерь idem (онъ жде же): 75e.
 onолико, ономикое tantum: 28 29.
опака стварь res perversa: *дод.* 5.
опеть iterum: 17b.
оповидь reclamatio: презь оповида nemine contradicente: 63, оповидати contradico: 5b 80ab; оповидити proclamare, denunciare: 51a 54acd 60d, reclamare: 5b.
опосꙋнь, на опосꙋнь inversum: 113, *испореди на страни* 106: *na opposun.*
оправа exsecutio: 72d.
опсовати convitiari, offendere: 75a.
опћено communiter: 58; опћени communis: 9 11 88 101 48 65 85b *дод.* 1.
опћина commune, communitas: 2 8 9 11 15 18 23ab 24 28 41a 55d 58 67c 74a 78c 84e 88 89c 101 113 *дод.* 1 5
опћити ambire, communicare: 32 49c.
орати arare: 59c.
орлакь genus nummorum: 107e.
орꙋжие arma: 60c 71b 75d.
освадити denunciare: 107a; осваћивати coarguere, incusare 49c; осваћенье: 49c.
оскврнивати постелю poluere lectum: 49c.
ослободити liberum dare: 89a.
ослꙋха mulcta: 23c 68b 86b.
осмо octava pars: 47.
особить proprius, peculiaris: 49a 56b.
оставити се abstinere: 60b; остати manere: 5b 49b 76 78c *дод.* 5.
остало reliqua pars: 47; остали reliqui: 68a.
остатакь posteri, posteritas: 80a 105.
осꙋдь mulcta, condemnatio: 2 12 15 21 35a 42 44 46 68b 74ac.
осꙋдити condemnare: 2 15 55d 70b 75ab.
отаи clam: 51a 89b.
отаць pater: 49c.
отворити aperire, revolvere: *дод.* 7.
отезати права examinare iura: 73a, отезати опћена дꙋгованья 11.
отети, отимати rapere, eripere: 73a 98; отетье rapina: 102.
отровь venenum: 49c.
отргнꙋти се avelli, vincula rumpere: 86b.
официаль officialis: 107a.
очестье pars, primitiae: 31 47 111.
очи oculi: 13.
очить publicus: 32 84c.
Паке iterum: 34 35c 58 59b 63b 68b 69b 75e 81b.
палаць pollex: 35c.
палица baculus: 75b.
панька calumnia: 88; панькати calumniari: 55a.
парьба, парна actio causae, processus: 5b 7 16 18 27 34 45 66 68bd 73ac 99 *дод.* 2; парно мисто locus litis: 16.
парти partes, factiones: 88.
парћиа (προῖξ) hereditas, patrimonium: 49c.
пась canis: 86ab 105.
пасано време passato tempo: *дод.* 10.

пасти-падати cadere: 67c.
пасти пасемь pascere: 56b 59a; паша pabulum, pascuum 56a.
паче immo: 73a, да паче 79.
пена poena, mulcta: *дод.* 5.
пето quinta pars: 47.
пећь fornax: 50a.
печатити signare: 48.
печеница assum renum: 95a.
пиваць gallus gallinaceus: 54c.
пизма (πεῖσμα) odium, inimicitiae: 36g.
пинезь nummus: 52c.
писати scribere: 59d 76 63b 68d *дод.* 9.
писмо scriptum, documentum, scriptura: 48 52c 55a 67a.
питати по закон8 quaerere ex lege: 21 63a 68e; питати рока poscere terminum: 63b; petere: 13 66 67a 68b 73a 88.
питанье quaestio, actio: 74c.
питва convivium (?): 95a.
платити, плаћати solvere: 26 28 46 60ab 66 68b 69a 70b 78b 85 *дод.* 2; — главомь capite luere: *дод.* 6; плаћати се solutionem exigere: 77; плаћа merces: 98; од плаће venalis 83.
племе gens: 3 11 36c *дод.* 7; племенить човикь homo liberae gentis, nobilis: 8 15 23a 39a 66 72b; племенита правда *дод.* 1.
племеншћина bonum hereditate acceptum: 5b 8 21 23ab 27 33 36ac 49a 51ade 52b 58 59a 61 62 63a 66 67b 68ab 70b 71a 73adh 78c 79 88 94 99 *дод.* 1.
пл8ће pulmo: 40.
по, поль, на по media pars: 9 47 74c 78c; до по: 80c.
побилижье signum, indicium: 60d.
повести-поведемь ducere: 84c.
повиданье denuntiatio: 103.
поврталье herbae horti: 54a.
погин8ти perire: 10.
поглавица potestas, magistratus: 49c.
погодити се pacisci: 92a.
подь pavimentum: 50a.
подворница terra, ager, iuxta aulam situs: 59abc.
подимни збор congregatio per focum: *дод.* 5. *Гледај на стр.* 115: podimicze.
подлећи succumbere: 79.
подложань, подложникь subditus: 66 98.
поднити ferre, tollere: *дод.* 6; поднести sufferre: 85.
подобати се decet, aequum est: 33; подобань aequus, iustus: 49a 63b 66 67a 70b 71b 73abef 81b *дод.* 2; aptus: 86b.
подписати subscribere: *дод.* 1.
подхитити се obligare se: 114.
позлобица malitia: 56b 57.
познати cognoscere, notum facere: *дод.* 6.
позовь citatio: 5b 24 63a 67 69 70b; позивати citare: 5ab 17b 19 63a 69b 70ab.
поити procedere, abire: 59a 63b 66 70ab 72d 73h 77 93 *дод.* 1; има глава поити: 76.
показати ostendere: 73c.
поклади dies carniprivii: 107a.
поклонити се salutare: 93.
покора poenitentia, poena: 76 85.
покрити tegere: 50b.
покрећа *гледај* крећа; покрести furari: 78c.
полагь secundum, iuxta: 3 59b 68a 73b.
полагли levior: 46.
полача palatium: 50a.
поле ager: 17a.
полипа 50a, *не знам, што значи.*
половица medium, medietas: 2 47 68ae 73d 74a.

помагати adiuvare, succurrere: 55b *дод.* 1.
поманканье defectus, vitium: 49c.
помен8ти commemorare: 10.
помиловаѣне misericordia, miseratio: *дод.* 8.
помиревати се iterum metiri, partiri: 33.
помна (помла) diligentia, cura: 49c 116; помнити се curam gerere, meminisse: 70b.
помоћь auxilium: *дод.* 1 5.
помоћи се decurrere: 67 63b.
пон8дити offerre: 51a 73c.
попаша damnum pasculationis: 60ab.
попити bibendo consumere: 92a.
попольне земле agri rustici: 59c.
поприсећи iurare: 17b.
поприти с правдом ex jure petere, persequi: 99.
порећи dicere contra: 67bc; revocare: 52a.
породь progenies, proles, filii et filiae: 49c.
порота actio causae, testificatio cum coniuratoribus: 17a; поротье 67a 73adeh; поротникь coniurator: 16 65 73deg.
пороѣенѣе nativitas: 113.
посао nuncius: 86b.
посести occupare: 31; посидовати possidere: 73a.
посићи caedere, occidere: 60b.
послати mittere, delegare: 70b 72a.
послиа posterius, postea: 82.
пособа interventio, auxilium: 84d 109.
поставити ponere: 40, пост. р8к8 manum inicere: 39c 49c; поставити 8 мир8 relinquere quietum: 80b.
постела lectus 49c.
потврдити confirmare: *дод* 1 2 9.
потицати, потичемь sufficere: 71a; *што ће реће* потичи 97, *не умијем казати.*
потишѣень humilis: 49c.
поточникь adiutor in venatione: 111; поточно quod adiutori in venatione solvitur: 111.
потратити consumere: 60c.
потрибве necesse est: 110; потриба necesse, necessitas: 66 *дод.* 5 10.
потр8дити се operam dare: 98, *гл.* тр8дь приати operam sumere: 111.
по8пити clamare, in auxilium vocare: 111 *дод.* 1.
похитити се vim inferre. aggredi: 72b.
почело principium: 59a; наипочеоние поч. principale ib. почетакь initium: *дод.* 4, почети 28.
почтение honestas, honor: 98; пошта 73h; поштовати се honorem habere: 109; почтовань, поштовань venerabilis: *дод.* 1 6.
поѣати се боем на кога aggredi percussione: 75b; поати-поимати capere, sumere, deprehendere: 56ab 75d: поати се matrimonio iungi: 110.
правь ж. р. ius: 73aef; нима прави 7; имам прави 63b; од ке е прави 110; од оне прави 47; схранећи ов8и правь salvo hoc iure: 34; своими правми 73d; то е велика правь 73c; то е и ћошь већа правь 73a; велик8 правь има 73a.
прав, а, о rectus, verus: 51e 59a 67c 73bg 76 *дод.* 4.
правда iustitia, causa: 5b 24 34 61 62 63b 66 68be 69a 70ab 72d 73aeg 76 77 80a 85 87 88 92b 114 *дод.* 1.
правити contendere: 7.
прагь limen: 17a 43 76.
прасаць porcus: 60d; прашћићь 60d.

пратежь sarcinae: 71b 77. *Гледај у Зоранића на стр.* 76 *и у Бараковића на стр.* 9 *и* 38 *акад. издања.*
први primus, prior: 44a 73a; прво, наипрво 51a 54a 59a 60d 73b 76 81a; приа prius: 68e 70b 81a.
приазань gratia, favor: 55b.
прибавити acquirere: 49a.
приварка fraus, deceptio: 37b 52ac 65 73h.
привезати alligare: 86a
привилеђа privilegium: *дод.* 1.
приговорити contra dicere: 67b 73c; приговорь vituperium: 110.
придавакь additamentum: 52ab.
придавати придати tradere, prodere: 1 8, permutare: *дод.* 5.
придни prior: 46.
придомишление diiudicatio, aestimatio: 59d.
призвати advocare: 89a.
прико, ис прико trans: 56ab 59a 74b.
прикȣпити adimere: 49a.
прилика exemplum: 49c.
примакнȣти addere: *дод.* 4.
примирити metiendo discernere: 40 62.
принаити adinvenire: 49a.
принашати afferre, perferre: 49a; transferre: 60c.
приноћати pernoctare: 52a.
приобȣти се indumentum (calceamentum) mutare: 59c.
приписати transcribere: *дод.* 4.
припитати adiudicare: 68abe 73e.
присећи iurare: 73dg.
присвитли illustrissimus, serenissimus: 55a *дод.* 1 9.
присихати присишемь exarescere: 50c.
присни брать frater carnalis 36a.
приспити venire: 70b, accedere: 98, auxilio venire: 111.
приставь pristaldus, rivarius, bucarius *(овако се зову „приставиˮ у далматинским статутима)*: 1 2 9 52c 63a 67abc 68abcde 69ab 70a 71a 72ab 73a 74a 84ce 116; приставовати munere pristaldi fungi: 67ab; приставщћина munus pristaldi: 67b 68bcde.
пристоћати-пристои pertinere: 73a 84a; пристоино decet, iustum est: 62.
пристȣпити non observare: 92a; accedere: 51a.
прити-премь accusare, iure persequi: 4a 5a 10 13 14 34 62 63b 65 66 68a.
прити-придемь advenire: 70b *дод.* 10.
притити minari, comminari: 29.
приȣзаконити addere legem: 60b; приȣзаконити (при = прѣ) lege aliud statuere, legem reformare: 93.
приȣговорити *гл.* ȣговорити.
приȣзети arripere: 31 92a.
пришастье adventus: 1.
пришћапити baculo verberare: 43.
прићамшћина (приамщина) praemium praedae factae aut rei recuperatae: 98 102.
прићати, примити sumere, decernere: 16 28 29 47 48 55ab 65 75a 88 *дод.* 6; приати правдȣ 76.
провижиȣнь provisio: 33.
провинциђа provincia: *дод.* 4-9.
прогнати petere, agere, persequi: 68b.
проговорити loqui, verba facere: *дод.* 8.
продавати vendere: 51ab *дод.* 1.
продађа venditio: 51ac 67a.
прозрити prospicere: 40.
прокаратȣрь procurator: 6 13 15 21 63b 65 70b *дод.* 1 6.
проклецтво anathema: 32.

проминити се permutari: 3 24 52a.
промислити *(у главноме је рукопису гријешком:* помислити) perpendere: 40.
проповидати tradere, prodere, denunciare: 55c.
просити poscere, postulare: 59a.
просгь liber: 48 73d 86a.
простити ignoscere, veniam dare: 20 55b *дод.* 1.
противити obsistere, repugnare: 55d 80b; противштина repugnatio: 80b.
процинити aestimare, distinguere: 40 63b 89c 93.
прошћение venia, indulgentia: 93.
прстень anulus: 113.
пртити respondere, repugnare: 7.
пръжити protendere: 92c.
псость contumelia, maledictum: 28 43.
пъкь populus: *дод.* 1 4 5.
пънь plenus: 9b; на пъни 40 66 68b; пъном враждом 76.
пъть via, strada: 101; modus: по ови пъть 4b 24 47 59a 88; по сваки пъть 55a 78b 83 84b; по ини път 60e 86b; по ниедан път *дод.* 5; подобнимь пътемь 59b; коимь годирь пътемь 84b 85; за сваки пъть *дод.* 2; iter: на пъть 70b.
пъть corpus: 49a 105.
пъшћати, пъстити cedere, mittere, immittere: 60a 73cg.
пшеница triticum: 107d.
Работа servitium: 93.
радовати и ъживати gaudere et frui: 49a.
ражь frumentum: 107d.
разабрати diiudicare: 65 89c 110.
разбити листь refutare, redarguere: 55d 73b; разбиати verberare, caedere 41a 110; разбићанье verberatio, percussio: 110.
разбоиникь latro: 110.
разъвалити destruere: 113.
развръха discordia, perturbatio: 88.
разгледь circumspectio: 35ac 59b; разгледати circumspicere: 21 40 73b 98.
разгрибати suffodere: 53.
раздилити dividere, partiri: 56b 59a.
разлик, а, о varius: 88.
разлогь causa, argumentum 36c 91 *дод.* 2.
разминити commutare, mutationem irritam facere: 52a.
размирье hostilia: 78b.
разъмь, разъмакь intellectus: 63b 85.
разъмити intelligere 47 56b 60e 61 66 68c 73h 100c *дод.* 4.
разћагмити evertere, dissipare: 92a 107c.
рана vulnus: 28 35b 40.
расквартати squartare: 37b.
распасати discingere 71b.
расрдити се irasci: *дод.* 5.
рачънь ratio: 35b 93.
рвати се luctari: 37c 84d: рвана *(читај* рвања) luctatio; 102.
рвеница вода aqua effossa: 50c 104.
рвотина cumulus erutae terrae: 60c.
ребро rippa: 67c.
редь ordo: 12 73b 81abc; редовникь sacerdos ordinis: 55a *дод.* 5.
режетърь rector: 55a.
репь cauda: 60b.
рећи-рекъ dicere: 6 49a 50a 52b 57 60c 63ab 66 68bcd 70a 72d *дод.* 6.
риба piscis: 87; рибнакь piscina: 87.
ризикь risico: 98 111; ризиканье: 98.
рика flumen: 80c.

рити fodere, eruere: 60c.
ричь res, verbum: 4a 50bc 55a 61 73a *дод.* 7.
роба la roba, res, merces: 82 98 107b *дод.* 5.
робство servitus: 23a, rapina: 29.
родитель parens: 49c.
розга genus mensurae, virga: 101.
рокь terminus: 5b 6 17b 52a 63b 70b 71b 73efg.
рота sacramentum, juramentum: 7 17b 73bcg 116; ротан juratus: 67ac 68a 69b 73c *дод.* 1 4 5; роћень 48; ротникь juratus socius iudicis: 22 74c.
р8ка manus: 35a 50c 75bd 80b *дод.* 1; р8чни 35b.
р8кована дивоика puella sponsa: 110.
Савише insuper: *дод.* 2.
сагн8ти conflectere, perpendere: 40.
садь plantatio: 59ac.
сажгати comburere: 55a 84ab 112.
саити се convenire: 73eg.
самлити molere: 81abc.
самодванадесте ipse sibi duodecimus: 17a.
самодр8гь ipse (sibi) alter 73d.
самотегь violentia, proprium iudicium: 33 69a.
самотреть ipse (sibi) tertius: 73d.
самошесть ipse (sibi) sextus: 65.
састати се convenire, congregari: *дод.* 6. *Глед.* стати се.
саћам nundinae, conventus populi: 75abd 92b.
свада rixa: 35a 88; свадити се 26 35a.
свакоћако utique, omnimodo: 68d.
свать particeps festi nuptialis: 113.
свезати ligare: 89b.
свеће semper: 80c.
свидочаство, свидочье, свидочба testimonium: 60d 67a *дод.* 3.
свидокь testis: 115.
свине sus: 54b 60c.
свить mundus: 50bc.
свита vestis: 35a.
свитло clare, palam: 51a 52b.
свитовни mundi, civilis: 49c.
свлачити exuere: 71b.
свршити finire: 63b.
св8да ubivis: 56a.
седмина feralia: 81b.
селанинь agricola: 56a 59a *дод.* 1.
село pagus, vicus: 50a 56ab 58 59c 78c 84c 86a 92a 116 *дод.* 1 10; гаи сеоски pagi nemus: 59c.
сентенциа sententia: 4b 19 48 66.
сестра soror: 100c.
сила vis: 9 10 13 34 45 65 88 99; силовати vim inferre: 83 110; силан: сиони ос8дь condemnatio de vi: 42 83.
син filius: 49c 110c *дод.* 10; синоваць fratris filius: 113 *дод.* 1.
сиромашки pauperum, pupillorum: *дод.* 1 6.
сирота pupillus: 99; сиротиньство pupillaris hereditas: 99.
систи-седемь considere, sedere: 67b.
сићи границе limites signare, incidere: 94.
сказанье narratio: 100c.
скандао scandalum: 88.
скарати се jurgare: 26.
складь concordia: 88 *дод.* 6.
складно concorditer, unanimiter: 55a 67a 88 91 116 *дод* 1 2 8.
скопчево месо caro haedina: 107c.
скрдоба *гледај* грдоба.
скровито clam, furtim: 103.
ск8бсти vellere: 35a 39a; ск8бана: 43.
ск8пан *гледај* к8пан 47 *дод.* 2 10;
ск8пити colligere 12 се congregari: *дод.* 1; ск8пно *гл.* к8пно *дод.* 5.
слама stramentum: 50b.

*

слободан liber: 49a.
сл8жба servitium: 1 79.
сметати turbare: 34; сметень contortus, difficilis: 35b; сметна perturbatio: 88.
смилованье *гл.* помилованье: 84a.
смрть mors: 32, 8 смрть 49a, на смрти 49b 70b.
снопь manipulus: 60e.
сода „soldum“ stipendium: 33 79.
сповидити се confiteri: 70a.
справити recondere: 60e 86a.
спратити compellere: 60b.
срамота turpitudo: 39a 79 110.
сридократье centrum: 35a.
срића fortuna: по срићи fortuito: 102.
стаб8ло stabile: 50abc.
ставити р8к8 *гледај* поставити: 11 108; ставити млинь construere molendinum: 80c.
стань *или* станье aedificium: 57; станакь conventus: 91.
станикь incola eiusdem domus: 14 *(у опасци 13)*.
становить stabilis, immobilis: 50a.
старь vetus: 13 80a; стари люди veteres: *дод.* 3; старина antiquitas: 59b *дод.* 1 2; старићи priores: 73a.
стати stare: 25 32 59d 63b 64 67b 73d 80a *дод.* 5; стати се convenire, congregari: 58; стати за кога, за што stare pro: 36e 55b; стои 8 раз8м8 in intellectu stat: 63b.
стат8ть statutum: 47 100a 115 *дод.* 1 2 4 6 7.
стач8нска кварта quarta (mensura) mercatorum venetianorum, qui in stationibus vendunt: 90.
стварь res.
стећи acquirere: 49a 89a.
стигн8ти assequi, deprehendere: 77 89b.
стимати aestimare: 51c 60b.
стисковати coarctare: 101; стисн8ти constringere: 61.
столь tabula: 4a.
страна pars, factio: 63a 64 67bc 68e 73abcdef 74ac.
стратити consumere: 49a.
стрнити confirmare, sustinere, assentiri: 30 67b; стрнити се consentiri, sustentari: 67a.
ст8пни quod pertinet ad „stupam“ (tudiculam): 80a.
с8венати subvenire: 107c.
с8дь iudicium: 63b *дод.* 1; с8дець 2 3 9 10 11 iudex: 56c 63ab 66 67b 68e 69b 74ce 96 *дод.* 7 8; с8дити demonstrare: 60e, iudicare: 74c; с8цтво status iudicum: 96.
с8жань captivus: 82; с8жаньство captivitas: 49c.
с8мна suspicio: 107a; с8мнень suspectus: 40.
с8меина села pagi confines: 56a.
с8парижь adversarius: 61.
с8противити се obsistere, ire contra: *дод.* 1.
с8проћь contra: 55a 73a; с8протива *дод.* 5.
с8сидь vicinus: 57; с8сидне село vicinus pagus: 56a 59a.
схранити servare, salvare: схранећи salvo . . 34.
съединити unire: 88.
Таврити temere loqui: 63b.
такам tantum, solum: 59a.
такмина consensus, pactum: 40 67a 68b.
такн8ти се tangere: 55a.
такоерь itidem: 32 68b 73df.
тастаменать testamentum: 100b.
тврдь firmus: 88 *дод.* 2.
тегь opera, ager cultus: 60a 102; тежати agrum colere: 59c; тежакь operarius: 59c; тежакь difficilis gravis: 46 85.
тек8ћица aqua fluens: 80c; тек8ће лито annus currens: 48.

тешкоћа molestia: 40.
тирати pellere (in jure): 36abg 79.
тицати-тичемь tangere, contingere: 80a.
тма tenebrae: 8 тми in tenebris, clam: 51a 80b.
товараць asellus: 60a.
товаришьство comitatus, praesidium: 72a.
толикое itidem, etiam: 18 19.
толорь genus nummi, talerus: 113 *дод.* 2.
торь ovile: 109.
трава gramen: 60c.
традит8рь traditor: 8 55c.
тратна, траћенье expensum: 40 49c.
тргь merces: 107b.
трговина tributum, quod pro mercibus allatis in locum solvitur: 58; трговаць mercator: 107b.
третьи, трети tertius: 6 47 56a 59a 63b 80c.
триби, триб8е necesse est: 49b 57 59ad 61 70b 73b.
трпити tolerare, pati: 86a.
трти terere, detrimentum afferre: 57.
тр8дь labor, opera: 49a 98.
т8жба querela: 13.
т8жити се queri, querelam proferre: 21 22 45 66.
т8рма turma mercatorum: 92a.
т8рчинь, т8рци Turca: 20 23a *дод.* 1 5.
Ꙋбилижити signare: 77.
8бити occidere: 26 29 36abcd 37ab 53 54bc 60d 86a *дод.* 8; 8боиство caedes 105; 8боица homicida: 36c.
8вить conditio: 52a 56a.
8водно praemium intromissionis (?): 68b.
8говорити statuere: 91 *гледај* при8говорити.
8годань iucundus: 49a.
8гонитати praecipere, coniectura videre: 40.
8гонити impellere: 60b; 8рнесе impelletur: 56a.
8дь membrum: 35b.
8давити elidere collum: 84b.
8диле continuo: 24 47.
8довица vidua: 100a.
8домовити prospicere maritum: 110.
8дрити verberare, percutere: 41a 43 75c; билиг 8дрити sigillum imprimere: 91.
8жећи incendere: 88.
8живати frui: 49a.
8законити lege statuere: 40 46 47 51b 55ab 67c 75a 88.
8замно месо confiscatae carnes: 107a.
8збигн8ти recusare: 71b.
8зврн8ти рот8 reicere iuramentum: 16 76.
8здржати tenere, continere: *дод.* 2 5.
8зети accipere, sumere: 89a.
8злежати iacere, cubare: 38.
8змакн8ти demere: *дод.* 4.
8зопеть iuxta: 34.
8зрести crescere: 107d.
8зрећи pronunciare: 76.
8зрокь causa: 42 49c 63b 68b 70b 73ef 76 81b 89c 110; 8зрокь подобань iusta causa; 8зроковати causa esse: 49c.
8ити aufugere: 82.
8казати ostendere: 63b.
8копати sepelire: 32.
8крести furari: 17a 78ab.
8листи 8 држанье venire, intrare, in possessionem: 73b, 8 парн8 in litem: 73a.
8ложити се implicari: 63a, 8ложити р8ке manus admovere: 107c.
8макн8ти 8мицати rapere 113.
8мити -умимь scire: 6.
8моление deprecatio 55a.
8н8ка neptis: 49c.

8пасти-8падемь incidere: 14 49c 72a 74b 75e 79 83 86b.
8пасти-8пасем avertere: 32.
8писати inscribere: *дод.* 2 6 8.
8пои clamor: 102.
8прити jure, lite persequi, procedere: 71a.
8ризати abscidere: 77.
8свидочити denotare, probare: 77.
8свистити се se colligere, revocari: 60b.
8силовати inquietare: 62.
8сиђи abscidere: 60b.
8ставлати impedire, detinere: 21 80ab.
8становитити constituere, stabilire: 88 *дод.* 5.
8такам paria paribus: 52ab.
8тврдити confirmare: 52bc.
8тиска inquietatio, molestia 73a.
8фанье spes: 99.
8хилити minuere, mutilare, privare: 49bc.
8хитити capere: 29 73b 77 78b 82 *дод.* 1.
8хо os-oris: 35c 77.
8чинити facere: 15 28 32 46 49abc 56b 55d 58 66 67c 72d 73h 74bc 79 80b 85 88 *дод.* 1 5 7 8.
8чити се disco, consuesco: 79.
8ђамь pretium molitori pro molenda farina: 81a.
8ђамчити се pignerare: 49c.
Хаид8кь latro, хаид8чина latrocinium *дод.* 1.
халина vestis: 52a 71b.
харачь tributum Turcis solvendum: 20 48.
харта *гледај* карта: 115.
хембра institutum: *дод.* 3.
химба (хиньба) dolus: 52c 73h
хитати capere: 84bc
хитрость astutia: 65 67a 73h 85.
хотити velle: 8 49a 51a 59a 68b 73a 80ac 84c; хоте volens: 60b 85; нете 59a; оти8 *m j.* хотих8 *дод.* 5
х8доба malitia: 79 91; х8и peior: 60d.
хђи filia: 42.
Цавь histrio, „zaffo“: 49c.
царь imperator Turcarum: *дод.* 5.
царина tributum mercium: 58.
цина pretium: 52c 71b 107d.
цинаць aestimator: 35b 40 51e
црикva ecclesia: 50a.
Чаровница maga: 112.
чекати exspectare: 73f.
челадь homines: 23a 32 37f *дод.* 1.
честань particeps: 76.
четврто quarta pars: 15 47.
чиговь cuius: 59a 60c 80a 86a 104.
чинити facere: 29 49c 54a 67a 69a 79 80ac *дод.* 5.
ч8вати conservare: 56; ч8вати се cavere: *дод.* 1.
Шесто sexta pars: 47.
шилегвица ovis juvenis: 107a.
шкап8о scapolo, liber: 105.
шкода damnum: 40 85.
штат8ть *гледај* стат8ть: 40.
шђета damnum: 5a 19 54abc 60a 85 109; шђетникь cui damnum infertur: 105.
Ђавити се praesto esse: 5a 52b.
ђагма dissipatio: 107b.
ђала invidia, fraus: 52c 67a 73e.
ђаловина sterilia pecora: 56a.
ђамати виноградь vindemiare: 103.
ђамаць vas—vadis: *дод.* 1.
ђапно calx: 50a.
ђарамь iugum: 101.
ђарица capella: 107a.
ђаспри pecunia: *дод.* 5.
ђати-ђамемь capere: 86b.
ђато grex (suum): 60d.
ђ8накь homo iuvenis, heros: 71b.
Юне juvencus, juvenca: 107a.
юре (ђ8ре) ђ8рве, юрь iam: 10 56a 63b 67b 71a 73adfg 80b.

K ostalim statutima.*)

Aggravat se *K*. 186,32. 192,51. sjećati se povriedjenim u svojem pravu, *tal*. aggravare.
acomodat *K*. 197,65 *tal*. accomodare, poslužiti.
akusa *K*. 193,57 *Tr*. 220,14 *tal*. accusa, tužba.
alienana *K*. 207,81 abalienata.
амбадрѣц *Ve*. 215,28 *rieč nepoznata*.
angaria *K*. 196,63 *gr*. ἀγγαρεία od ἄγγαρος, *tal*. angheria exactio.
апелација, апелацијун, apelacion, апелат *Vr*. 171,13 *K*. 186,32. 203,73 appellatio, appellum.
aplikane *K*. 200,71 prisudjene, *od tal*. applicare
аредитати *Vi* 13,32 *mj*. ereditati, *tal*. ereditare, baštiniti, ред *mj*. еред.
arešt *Tr*. 221,19 *tal*. arresto.
архипрвад *Vi*. 5 archipresbyter, ἀρχιπρεσβυτερος, decanus ruralis, *v*. прват.
арсал *Vi*. 22,72 poslanik, nuncius, *sr*. *arab*. irsāl poslanstvo, rasūl poslanik. Jagić: Зак. винод. 135.
Баготинь *Vr*. 166 6 *mletački bakren novac* bagattino, *koji poče kovati duž Pasquale Malipiero* (1457–62).
balotation *K*. 203,75 *tal*. ballottare, per suffragium eligere, decernere; *od* ballotta, kugljica za glasovanje.
банд *Vi*. 11,25. 23,74—5 *sr*. lat. tal. bandum i bannum, bampnum, poena et mulcta pecuniaria, qua quis banni seu legis infractor punitur. Du-Cange: Dictionarium med et inf. latinitatis a v. bandum, bannum. *Cf*. doc. a. 1321 ap. Tkalčić; Monumenta hist. zagr. I, 97. — банд *Vi*. 20,60 delictum, quod mulcta punitur *v*. осуд.
bandižan, банжани *Vr*. 169,7 *K*. 194,58. 199,68 *Tr*. 220,5 *tal*. bandito, exul. bandižat *Tr*. 222,25 *tal*. bandeggiare, pellere in exilium.
bandonati *K*. 199,68 *tal*. abbandonare, deserere.
бат *Vr*. 153,20 malleus *cf*. stat. segn. §. 58 baculus (Arkiv za jugoslav. poviest. III, 162.
бечь *Vr*. 166,6 *K*. 197.65 *mlet*. *srebren novac* bezzo, quatrino bianco, *koj je kovao duž Agostino Barbarigo* (1486 do 1501).
bekaria *K*. 183,15 *tal*. beccheria, mesnica. ib. 192,53 *Tr*. 226,66

---

*) *Vi*. znači vinodolski, *Vr*. vrbanski, *K*. kastavski, *Ve*. veprinački, *Tr*. trsatski. Gdje su dva broja, prvi, krupniji, poziva se na stranicu, drugi na članak zakona. Gdjekoje riječi ovih statuta protumačene su u rječniku k poljičkom statutu. Rieči koje češće dolaze u statutu, navode se u rječniku na glavnim mjestima.

bekar *tal.* becearo, mesar. bekarit *K.* 197,65 mesariti.
берита *Vr.* 155,26 *tal.* berretta, kapa.
berguda *K.* 193,57. *sr.* berak, šuma, lug. (Parčić).
берлина *Vr.* 154,22,23. *tal.* berlina, *njem.* Pranger, trlica. uza *Vr.* 166,6.
беседа *Vr.* 186,31. непоштена *Vr.* 170,8.
биенѣ. *Vi.* 10,18. 11,25. percussio.
бити *Vi.* 12,30 *Vr.* 153,19 percutere. бьень 153,20 *K.* 183,19.
бир *Vr.* 172,15. *Tr.* 225,53 бирь census clero dominoque praebendus. *v. akademički rječnik kod rieči* „bir".
бискуп, бишкуп. *Vi.* 6,1—3. *lat.* episcopus. бискупиа 6,1 dioecesis.
благо *Vi.* 13,32. 34,20. 57,22.70 ча се гибле и не гибле, res mobiles et immobiles. *Vi.* 17,51. bonum, pecudes. *Vr.* 148,1. 151,14. 170,8 благо гибуще и становуще, blago ležeće, živo, diguće *K.* 184,22. 198,66. *Ve.* 213,9. 216,33. *Tr.* 220,10. *sr. akad. rječnik kod rieči* „blago".
благдани дан *Vr.* 169,8 dies festivus.
ближика *Vi.* 12,31 *Vr.* 148,1. propinquus. *v. akad. rječnik:* bližika. ближичство. *Vr.* 148,1 propinquitas, rod.
bludnica *Tr.* 223,34 meretrix.
блуенѣ *Vi.* 4. aberratio, mj. блујенје, блуђенје *od* блудити, блусти, errare. *V. akad. rječnik:* bluditi, blusti, bludjenje.
боланча. *Vi.* 6,1. *Vidi akad. rječnik kod te rieči, gdje se navode primjeri.* Du Cange: glossarium med. et inf. latinitatis a. v. balantia, balanceta, statera auraria, nummarii trutina (trebuchet, saggiuolo), *odanle i novac i vrst novca stanovite težine. Sr. izpravu Nikole bana od god. 1353.* (Fejer: cod. diplom. Hung. X, 2 p. 374): „ad nostrum septenarium singulus unum bolanch de quolibet agno".
боле *Ve.* 211 bonum.
borg *K.* 184,25 borgo, Burg.
братшщина *Vi.* 9,13. *Vr.* 172,16 confraternitas. братѣ *ibid.* confratres.
брав *Vi.* 7,5. 11,25. pecus (oves vel caprae) *V. akad. rječnik* a. h. v. бравар. *Vr.* 152,17. 172,16. браварија *ibid.* služba bravara.
бравь *Vr.* 157,33 *mjera za zemlju, po Črnčiću od 1000 □ a 5 stopa dugačkih sežanja v. akad. rječnik* a. h. v.
брижити се *Vi.* 24. smetati, dosadjivati, брижити od briga *sr. lat.* briga, rixa, negotium. *v. akad. rječnik* a. v. brižiti.
бусовищ. *Vi.* 11,25,26. *Vr.* 146,3. praeco, *možebit od tal.* bussare, pulsare *sr.* bušiti *akad. rječnik.*
Целез, цезлез. *Vr.* 146,4,5. 152,15,18. 153,19. 154,21, 22 24. 155,26. 158,33. 161,2. Stat. segn. (Arkiv. III, 160): „unum celesum, videlicet soldos 45". *Bit će* „cenoglielo" *ili* „ginocchielo", *srebrni novac, koji je duždu Franjo Dandolo god. 1330 počeo kovati, a tako prozvan, što prikazuje dužda klečećega; težak 18 grana, vriedan 16—18 malih dinara* (denarii parvi); *od* „cenoglielo, cenozello" *moglo je postati* целез. *U sliedećem redku* целез *obuhvaća se pod obćim imenom* врнив.

цена, цина *Vi.* 15,45. 22,69. pretium, *ovdje* nagrada.
цивил, иравда *Vr.* 169,7. *K.* 204,77. causa civilis.
colnar *K.* 206,80 *njem.* Zöllner *v. akad. rječnik* a. h. v.
црикав. *Vi.* 9,17. 14,36. *čak. mj.* цркав, црква. *v. akad rječnik kod rieči:* „crikav".
Чарати *Vr.* 170,8 artem magicam exercere, incantare. černica mj. čarnica *Tr.* 223,37 maga, incantatrix. čarobia *Tr.* 223,37 incantatio. *v. akad. rječnik:* čarati, čarnica, čarobija.
česćian *K.* 185,28 čestan, učestnik, particeps.
četa *K.* 190,47. *v. akad. rječnik* a. h. v.
чловик добар *Vr.* 153,19. 155,25. 161,3. *K.* 198 67. муж добар.
čreda *K.* 193,55 чрѣда, *rus.* череда, vices, ordo. *v. akad. rječnik kod rieči* „črijeda".
Dacia *K.* 195,63. *tal.* dazio, vectigal, tributum. daciari *K.* 206,80. *tal.* daziere, koji kupi daciju.
денуциѣти *Vr.* 169,8 denunciare, objaviti kod suda, tužiti. денунција 170,8 *tal.* denunzia.
deputani *K.* 201,72 *tal.* deputati.
десетина *Vi.* 9,13. *K.* 181,2. *Ve.* 214,26. *Tr.* 216,64 decima desećanin *K.* 193,55 *inače* desečar, *po tal. prievodu ovdje* guardiano, stražar.
девоика, devica *Vr.* 148,1. *Tr.* 222,52 virgo. *K.* 184,22 dekla, služkinja.
dežela *K.* 187,34 196,63 zemlja, regio.
dinar *K.* 189,45. 190,147. *Ve.* 215,28. denarius.
dispendia, spendia *K.* 190,47. *tal.* dispendio.
длжьн *Vr.* 145,1. *Ve.* 146,3. v. дужан.

добитьк *Vr.* 145,1. facultates. *v. akad. rječnik.* a. h. v.
договорити се *Vr.* 157,33. pogovoriti se. *K.* 202,75. consentire.
dohodak *K.* 204,76. *Tr.* 224, 46. 226,70. reditus (aerarii), daće.
dokonjati *K.* 202 74 definire.
domorodac *Tr.* 224,51. indigena, popularis.
dostojati, dostoji *Tr.* 221,18 v. пристојати.
dotat *Tr.* 225,60. dotare.
доволе крат, *Vi.* 3. dosta puti, dovolj, dovolje, **доволь** satis *v. akad. rječnik:* dovolj.
дрмунь *Vr.* 157,33. 160 nemus, sylva, δρυμών ogradjen lug, pašište, pascolo boschivo. *v. akad. rječnik* a. h. v.
друговичь. *Vr.* 151,14 secunda, alia vice, drugi put.
држан *Vi.* 8,7. 9,13,15 12, 29—30. 13,33. 14,36. 19,56. *Vr.* 170,8. *K.* 184,21. obligatus, *od* držati teneri, *što i dužan.*
дуг. *Vi.* 15,44. 21,63. debitum. 7,3 culpa. дужан *vi.* 20,58. длжан. *Vr.* 145,1. *što i* држан. *V. akad. rječnik:* dug, dužan. dugovanje *Tr.* 221,16.
duhovnik *Tr.* 222 32. 223,39. sacerdos.
дукать *Vr.* 156,31. *Tr.* 224,45. *tal.* ducato.
дупло *Vi.* 8,8. *Vr.* 151,14. дуплица *Ve.* 213,9. duplex, duplus.
двоје. *Vi.* 21,62.
двор *Vi* 7,5. 8,9. 9,10. 10,21, 23. 11,27. 12,28. 23,32. 14, 35,38. 16,45,47. 17,50,51. 18, 52,53. 19,54. 20,60. 21,63. 22,72. 23,73. *Vr.* 145,1. *K.* 203,76 aula, curia, forum. двор кнежи *Vi.* 17,50. дворски чловик *Vi.* 22,69. дворник *Vi.* 5. *Vr.* 156,31. 157,32.

K. 189,43. 191,49. 193,57. palatins, aulicus, procurator aulicus, villicus.
Еред *v*. ред *mj*. еред. ereditad. *K*. 198,67. heres, *tal*. erede, hereditas, baštinik, baština.
essere *K*. 207,81 stanje, conditio.
ети *Vi*. 20,29. *Vr*. 156,30. 166, 6. *v*. ћти.
евангелје *Vi*. 15,42. книге (евангелја) *ibid*. 15,44. *kod prisege*.
Фаль *Vr*. 163,9. *tal*. fallo.
фалс, фалсо. *Vi*. 17,51. 18,52. *od* falsus, falso, kriv, lažan.
фати. *Ve*. 212,3 *tal*. fatto, posao.
фатиге *Vr*. 170,8 *tal*. fatica, trud.
фруштан *Vr*. 154,21. *Tr*. 222, 28. *tal*. frustare, tepen *ili* paličan.
fruto *K*. 191,49 *tal*. frutto, plod, *razumieva se* kestenj.
Гаи *Ve*. 214,22 lucus, nemus.
гарь, риба *Vr*. 166,6 i *гвра, v. akad. rječnik:* gara, gera. *tal*. anguela.
глава поити. *Vr*. 148,1. capite privari.
годи *Vi*. 10,23. **годѣ** u značenju **коли** sive, vel. *Daničić:* Рјечник a. h. v. *akademički:* godje.
голиа *Vr*. 172,15 galija. *tal*. galea, *mlet*. galia, triremis.
господин *Vr*. 149,2. господар *Vr*. 145,1. 149,1. 151,14. dominus terrestris, vlastelin.
гост *Vr*. 148,1. 150,14. 151, 15. *K*. 189,43. 192,54. 202, 74. *Ve*. 214,24. stranac, tudjinac. гостински. *Vr*. 146,5. 163,2 exterus, alienus. gostje *K*. 193,54.
говедо *Vi*. 7,5. 16,49. велико *Vi*. 15,45. мало и велико. 16,49. 17,50.
governat *K*. 187,37 *tal* governare.
govorčin *K*. 185,29 procuratore, odvjetnik.
град. *Vi*. 7,5. 8,7. 9,15. 14, 37. 16,48. 20,57—58. 21, 16. *Vr*. 146,3. 149,2. 150, 14. *K*. 182,6. *Ve*. 211. гращик *Vi*. 11,25—26. *Sr*. gradščik, гращак, **градьштакь** *(v. Daničić:* Рјечник, *akad. rječnik:* graščik) castellanus, občinski službenik.
граћ *Vr*. 160,2. грађа, ograda, septum.
грих *Vi*. 20,56,59. peccatum, culpa, delictum.
гумно *Vi* 8.8. 10,23. area. гувно. *Vr*. 153,19. *K*. 183,15.
Halavanja. *K*. 200,70. strepito, graja, buka.
харти *Vr*. 170,8 chartae, играти на харти. харта буньбажина, carta bonbycia; бергамина, pergamena *ib*. 172,15.
хинбено *Vr*. 170,8 dolose.
хиша, hiža *Vr*. 158,33 *K*. 185, 30. 194,58.
хлапац. *Ve*. 215,29. sluga.
хлѣб. *Vr*. 170,9 hlibac *K*. 185, 28.
хоботница, риба. *Vr*. 166,6 *tal*. folpo, polpo, octopus vulgaris.
ховрлица или покривача. *Vi*. 11,27. velamen, peplum. *Cf*. Monum. hist. iur. I, 294. *Jagić* (Зак. вин. 41) *uzporedjuje s tal*. coverchiella, covertura (покривача). *Miklošić* (Ueber die Wanderungen der Rumunen 23) *navodi rum*. „gevěrec".
храм *Vi*. 8,7. 21,62. *Vr*. 152, 18. *sr. rus*. хоромы drvena kuća, *slov*. „hram" kliet, daščara. *V. akad. rječnik:* hram.
хцер. *Vi*. 13,32. kćer, filia.
худоба *Vi*. 8,7. 15,45. malum, maleficium. *Sr. Daničić:* Рјечник a. h. v.
Иминћ, то е виноград, вола,

земла, вола куща или врт, вола кои год пошишион. *Vi.* 23. **имапне** bona, possessiones.
импачати. *Vi.* 20,58 *tal.* impacciare, zapriečiti. импач *tal.* impaccio, достоини импач zaprieka, zabava, dostojna uvaženja.
индицио, индициона. *Vi.* 3.23, 77 indictio.
ингарна *Vr.* 172,15 *v.* angaria.
интрада *Vr.* 172,16 *Tr.* 226, 64. *tal.* entrada, entrata, reditus, proventus
искупити *Vr.* 154,21. redimere, *v.* одкупити.
искушен *Vi.* 3 4. probatus.
изшастіе. *Vi.* 11,26. 21,63. **исшьдьствие** exitus.
Ђнац. *Vr.* 150,11. 158,33. *K.* 181,2. agnus.
Ђти, jeti, jemati *Vi.* 7,5. 12,31. 16,49. 18,52. 21,62. *Vr.* 148, 1. 168,7. *K.* 191,49. *Tr.* 221, 20. **ѥти, ѥмати** capere. *Daničić:* Рјечник a. h. v.
Ђвити, Ђвленье *Vr.* 160,2. nunciare, nuncium.
Јида, јидение. *Vi.* 7,4—5 *mj.* јизда, **ѥзда, поѥзда**, *čes.* pojezda, povoz (Jireček: slov. pravo II, 161); *odgovara lat. sr. v.* descensus, *Dušanova zakona* **присєлица** hospitium domino prae bendum. јиздин, ездин кон. *Vr.* 149,2. **ѩздьнъ коHь** equus ad equitandum idoneus. *Miklošič: lex. palaeoslov. a. v.* **ѩзда** sq.
junak *K.* 184,22 momak, sluga.
юнац *Vr.* 149,5. iuvencus.
Кади *Vi.* 14,38 **кьдн, гьдѣ, гдн** ubi.
ка коли. *Vr.* 148,1. quaecumque.
kamara *Tr.* 220,5 camera, aerarium.
каменица, риба *Vr.* 165,6 *tal.* rasa.
камик *Vr.* 152,20 камен.
kanat *K.* 191,47. *Ve.* 216,36. *Tr.* 224,49. *tal.* incanto. kantat *Tr.* 224,48,50. auctio, auctionem facere, dražba, dražbovati.
канцилар, канцелер, kancelir. *Vr.* 172,16. *K.* 188,42. *Ve.* 211. *Tr.* 225,56. kancelaria. *Tr.* 220,10.
kapitan *K.* 183,18. *Ve.* 212,1. *Tr.* 219.225,55. capitaneus.
карменал. *Vr.* 169,7 criminale.
касани *Vr.* 169,7 *tal.* cassare, odpustiti.
кашталд *Vi.* 6,2. *K.* 207,81. castaldus, *ovdje crkveni otac, starješina, koji sudjeluje kod uprave crkvene imovine; inače* castaldus, gastaldius, upravitelj „curtis, regiae". *Ime „kaštald" za crkvenoga otca još je u porabi u Hrvatskoj.*
каштель. *Vr.* 156,30. *K* 206, 80. *Tr.* 221,16. *lat.* castellum.
каштигати. *Vi.* 11,24. 20,59. *Vr.* 147. *lat.* castigare, kazniti, kaštiga. *K.* 197,65.
казати *Vr.* 145,1 denunciare *v.* показати. kazan ib. 152,15 153,20 denunciatus.
клицати *Vi.* 8,7. вапити. *ibid.* vikati za pomoć, *čak.* pomaganjiti. *Vi.* клич 8,8. 14,37. вапаи vika za pomoć. клицати. *V.* 163, 1 *K.* 189,43. promulgare. клич promulgatio. *Vr.* 172,15.
клучар *Vi.* 15,42 cellarius, konobar.
кмет. *Vi.* 9,17 11,25. 12,31. 14, 36 17,50. 19,54. 23,73,75 *Vr.* 145,1. 146,3. 156,31. 162,6 163,9. *K* 182,1. 193,57. *Ve.* 214,24. *Tr.* 220,10. pod vlašću vlasteoskom, rusticus. кметшщи скот. *Vi.* 7,5.
кнез. *Vi.* 4.7,5—6. 8,7—8. 9, 11—17. 10,19 11,25,27. 12,

29—30. 13,35—35. 14,35,40. 15,45. 16,48. 17,51—52. 18,52. 19,54,56. 20,58—59. 21,61. 23,74—75 *Vr.* 152,16. 153 20 *razumieva se knez vinodolski, krčki i modruški (kašnje imenom Frankapan), u lat. izpravama* „comes“. *Ve* 211—112 кнези од Фавалищ *(Walsee).* натуралски *Vi.* 22,70 dominus naturalis. двор кнежи *Vi.* 13,33 aula, curia, *ovdje* aerarium comitis. кнезов чловик. *Vi.* 20,57 homo, officialis comitis. кнежтво *Vi.* 6,3. 7,5 9 12,14,16 comitatus, *razumieva se,* vinodolsko, comitatus Vinodolii.

кобила *Vr.* 149,4. 165,4. equa.

кокош. *Vr.* 150,13. *Vr.* 213,10. gallina.

kolacion *K.* 195,62 *tal.* colezione, ientaculum, prandiculum.

комарда. *Vr.* 153,19 *tal.* camarda, *što* hram, hramina.

комун *Vr.* 172,15. *K.* 184,25. 189,45. *Ve* 212,2. комоунь commune *i* aerarium, *odanle i daća obćinska.* мали комун *Ve.* 215,27 parvum consilium. komunada *Tr.* 225 53. komunitad *K.* 189,44 communitas. комунски *Vr.* 164,2. *v.* опщина.

koncedit *K.* 203,76 concedere, dopustiti.

concludit *K.* 202,74 *lat.* concludere, zaključiti.

конода *Vi.* 15,42. *K.* 185,30. cellarium. *sr. lat.* canaba, canava, *gr.* κάναβα.

konop *K.* 199,68. *Tr.* 219,5. *udarac* (skas) *konopom kano kazna.*

кордат *Ve.* 215,28 *tal.* accordare, pogoditi.

kostanjevo *K.* 191,49 kestenjik.

контрада *Ve.* 213,8. *tal.* contrada, vicinia, regio.

котарь *Vr.* 161,4. districtus, ager publicus.

kovačnica *K.* 182,7.

коверат *Ve.* 216,33.

коза. *Vr.* 150,9 162,6. козе млисти *Vr.* 157,32. козара. *Ve.* 213,7. staja za koze, *tal.* caprile. козлищ. *Vr.* 150,11. 158,33. *K.* 181,2. hoedus.

крава *Vr.* 149,5.

krasti *K.* 182,6,7,11—18. *Ve.* 213,7.

креденча *Vi.* 15,43 *tal.* credentia, credenza, credito *od* credere; dare a credenza, credere aliquid alicui, *dati kome što na vjeru,* kredit *(Vuk).*

крив, кривац *Vi.* 8,9. 10,23. 11,25. 13,31. 14,37,41. 17,51. 18,52. 23,74. *Vr.* 147,1. *Ve.* 212,2 reus. *Vi.* 21,65. *Vr.* 170,8. falsus. кривина *Vi.* 15,41 culpa.

крв. *Vi.* 21,64. kano corpus delicti. *Vr.* 156,31. ubojstvo *K.* 200,70.

крстити црикав, крщенѣ *Vi.* 6,1. consecrare, consecratio, *kod kojega čina daje se, kano na krštenju, ime* (titulus) *crkvi* t. j. *sveti zaštitnik (patronus).*

квадерна, kvadernica *Vi.* 15,44. *K.* 205,79. *Tr.* 225,53. *tal.* quaderno, quaternus, τὸ τέτραδον, knjiga. квадерна од тржац, *Vi.* loc. cit. knjiga trgovačka.

кука *Vr.* 171,11. lanac.

kunfin *K.* 187,37. *Tr.* 220,10. *tal.* confine, medja i predjel.

кунтентати. kuntenat. *Vr.* 147,6. 157,32. 172,15. *tal.* contentare, contento.

kuntrada *K.* 182,12 *tal.* contrada.

куп, на куп, вкуп. *Vi.* 4 *Vr.* 146,5 - 6. 157,31. 163,9. zaskupno *K.* 195,63. skupno *K.* 202,75. kupno *K.* 206,80. una, simul.

kura *K.* 205,79 cura, briga, skrb.
кућа *Vi.* 21,62. *Ve.* 213,6. domus. кућа затворена *Vr.* 170.8.
kuzati *K.* 197,65. *Ve.* 212,5. *tal.* accusare.
квештијун, kustion. *Vr.* 170,8. *K.* 184,26. *tal.* questione, rixa.
Лагоди, лагодити. *Vr.* 145,1. *v.* улагодити.
лазь, лази *Vr.* 161,3. *gdje je ograda pala, ondje je laz; takodjer* sylva caesa i zemlja u kamenitu mjestu.
лекарић, ликарија. *Vi.* 11,25. *Vr.* 153,20. *K.* 182,9. *Tr.* 221,17. *razumieva se* trošak za liečenje, *kano kazan.*
лес *Vr.* 145,1. 158,34. *K.* 188,40. 190,47. *Ve.* 216.35. drvo. lesi *K.* 193,57 šume.
liberajtar *K.* 206,80 *njem.* Verwalter.
либра *Vi.* 7,6. 8,7—8. 9,10. 11,27. 12,28,30—31. 14,39. 15,44. 17,52. 19,56. 20,59. 21,62. *Vr.* 149,2. 152,18. 155,25. 158,34. 160,1. *K.* 181,1. 182,7—8 *Ve.* 212,5. *Tr.* 219,2 i *sl.* libra, *mjera i idealna novčana jedinica od 20 soldina, koju je vriednost predstavljala još u XVI vieku* (Hrv. listine str. 281); *a tako se računala po čl. 27* (str. 11) *i u vinod. zakonu.* либрица *Vr.* 146.2. 165,6. *K.* 184 25. *mjera za težinu*
лиценцић *Vr.* 158,33. *K.* 183,15. *lat.* licentia, *tal.* licenza, dozvola.
личба *Vi.* 14,39. 21,61. *rus. i srb. stvar, ukradena ili odnijeta, koja je najjači dokaz; odatle* **личити** *proglasiti, da je njeke stvari nestalo, ili da se našla;* **обличеније** *uhvaćen stvarni dokaz,* **обличьнь** i **обличьно** *stvarju dokazano i uhvaćeno;* **личьны конь** ukraden konj, kada ga je bivši vlastnik njegov odkrio. S toga личба stvar ukradjena služeća za dokaz (corpus delicti) kradje, okrivljujuća krivca. Sr. rus. поличное, на лицо. Jagić: Зак. вин. 56. Jireček: slov. právo I, 183.
лигань, риба *Vr.* 166,6 *tal.* calamajo.
лиганца *Vr.* 154,22. 165,4 obveza *od tal.* ligare.
ликуф. *Vi.* 15,45. **ликофъ** *njem.* lîtkouf, Leitkauf, Leikauf, Kauftrunk, napojnica
лист *Vr.* 155,29.
lista *K.* 193,55. *tal.* lista, registro.
локи, локви. *Vr.* 171,12. palus.
loza *Ve.* 214,21. ложе *Vr.* 158,34. 171,12 *K.* 195,61. lug, šuma.
loža K. 199,68. *tal.* loggia, komunska, viećnica.
луди црквени *Vi.* 23,75. viri ecclesiastici. луди цриквени и припрости. 4. луди добра гласа. 21,66.
Мацарол, жакан, ки за бискупом в цркви стои. *Vi.* 1,6 od tal mazza, štap, mazzaruolo, mazziere, mazerius, lictor. *v.* малик.
мали вина *Vr.* 170,9. njeka mjera vina.
малик, (зове са хрватски, а влашки мацарол) жакан, ки за бискупом в цркви стои. *Vi.* 1,6, *valjda od malj* (bat), malj-ica *tal.* mazza-picchio, štap, maljić (mali štap); odanle „малик" žakan, koji je iza biskupa držao štap biskupski, lat. baculus, virga, pedum pastorale: „малик" pedifer.
malinica *K.* 183,13. *čak.* malin, mlin.

мандати *Vr.* 166,7 mandatum, mandato.
манкати *Vi* 19,56. 22,68. *Vr.* 152,17. *Ve.* 215,27. *tal.* mancare, deesse. mankament. *K.* 196,63.
mantinjat *K.* 202,74 *tal.* mantenere — rotu, stare iuramento.
marka *K.* 181,1. 190,47. *Ve.* 213,6. marca = 8 libara. marka dinari *K.* 190,47. markari *K.* 190,47. pobirači maraka.
маша *Vi.* 20.58 *Vr.* 146.3 *lat.* missa.
мащенѣ *Vi.* 12,29. 13,31. 22,70. **мьштению** ultio, vindicta *od* **мьстити** ulcisci, **мьсть** ultio. Daničić: Рјечник a. h. v.
мед *Vi.* 8,8. mel.
меѣши *Vr.* 161,4 међаши fines, limites.
менула, риба *Vr.* 166,6 *tal.* mennola.
мера *Vr.* 179,9. *K.* 182,8 mensura. мирити, meriti *ib.* 8 *K.* 187,37 mensurare.
месо: ков'е, говед'е, овче, праза овна, скопчевина *Vr.* 146,2. veliko, govedje *K.* 197,65.
mirno *Tr.* 222, 31. *u tal. prievodu:* pacificazione.
mito *K.* 184,23 plaća sluge i služkinje.
младоженац *Vr.* 171,15. mladoženja.
молстир. *Vi.* 2,6. 6,1. 9,17. 14,36 монастир, monasterium *razlikuje se od opatije, jer nadstojnik molstira ne zove se opat, već lat.* prior itd.
мошуна *Vi.* 8,10. *Vr.* 158,33. tor ili lopa.
мркат *Ve.* 215,29.
мука *Vr.* 148,1. 150,14. 152,17. 154,23. tortura, poenae genus. мучити 150,14 tortura affligi.
municion *K.* 201,72 prah i olovo, džebana, *tal.* munizione.
муж. *Vi.* 11,27,28. vir. добри мужи *Vr.* 147,1. 151,14. 162,8. добри почтовани мужи *Vr.* 164,3. *K.* 190,47. boni, probi, fide digni viri. *sr.* **добри люди** *kod Daničića:* Рјечник a. v. **люди**.
Naklasti, nakladati *K.* 190,47. imponere, nametnuti.
наложити. *Vr.* 148,1. imponere, assignare
намислити *Vr.* 169,8 concredere.
направа *Vi.* 13,31. *Vr.* 156,30. compositio, nagoda. направу чинити *Vr.* 156,30. направити се с ким, меюсобу. *Vi.* 19,56. *Vr.* 157,32. nagoditi se.
нарещи *Vr.* 155,25 наложити *ibid.* 153,20. *Ve.* 215,30. indicere, imponere.
narok *K.* 182,4 citatio.
наредити *Vi.* 4. committere, constituere. нареенѣ, нарећење *Vi.* 6 dispositio. *Vr.* 146,2 ordinare.
навестити *Vr.* 163,1. annunciare.
навкир *Vr.* 151,15. nauclerius, ναυκλήριος.
навлашни. *Vi.* 9,14. osobni. навлашно 15,43. proprium.
неподобно *Vi.* 11,28. nepošteno, nepristojno.
nepokoršćina *K.* 199,68 inobedientia.
nere *K.* 187.38. **нерє** quam. *sr.* **нєжє.** *Daničić:* Рјечниик a. h. v.
нериз, неризине. *Vr.* 158,33. zemlja zapuštena, pustoselina.
нетежана земла *Vr.* 157,33. terra inculta.
неурѣен *Vi.* 4 *mj.* неврѣен illaesus, incoruptus.
невола *Vr.* 170,8 miseria.
нина *Vr.* 164,3 **нынѣ, нынѧ,**

нынѣ, нинѣ nunc. *Miklošić:* Lex. palaeoslov a. h. v.
нож *Vr.* 153,20 culter.
Обара *Vr.* 156,30 custodia. обарителник *Vi.* 9,17 cf. **обарьчникъ** custos. обарати, обароватi servare, custodire.
обѣсити, обѣшен *Vr.* 151,14. 152,18 suspendere, suspensus (in patibulo).
običaj *K.* 204,77 consuetudo.
obište *K.* 197,65. *u tal. prievodu* rognone, *riečnepoznata.*
обител *Vi.* 7,5. domestici. обител кущна *Vi.* 12,29. *Vr.* 164,3. *Tr.* 221,21. обител, сини и хщере, familia.
област пуна. *Vi* 22,70. 23,75 plena potestas. Oblast. *K.* 185,32. 192 50.
облигани *Vr.* 166,7 od *lat. tal.* obligare, obvezani.
обраненѣ *Vi.* 10,18. обранити, vulnerare, laedere, od обранити.
обраненје *Vi.* 14,40. defensio, od glag. обранити, defendere.
обрати *Vr.* 146,4 eligere.
образ *Vi.* 4. facies, coram.
obstat *K.* 202,75. insistere.
обсујити. *Vi.* 12,29. **обсѫдити.** осуити *Vi.* 17,51 **осѫдити** condemnare. осуеи на живот, на живот и смрт. 21,62. condemnatus ad vitam et mortem.
очистити. *Vi.* 22,68 purgare a crimine.
одьдати *Vr.* 161,3. 169.7. deferre, denunciare одьдаѣ *Vr.* 161,3 delatio, denunciatio. отьдати се *ib.* 154,23 agnoscere, fateri.
одговоренје *Vi* 19,54 defensio, obrana. одговорник, отговорник *ib.* 9,10. 19,54,56. responsalis, defensor, advocatus v. одветник.
одкуи, одкупити. *Vr.* 147,6 162, 6. *Ve.* 214,26. redemptio, redimere.
одлучение *Vr.* 166,7 decisio, odluka.
одприсеħи. *Vi.* 9,10. *Vr.* 155,25.
одрещ *Vr.* 158,33. 161,4. renunciare.
одришити, *Vi.* 18,52. 20,56. *K.* 192,51. одрѣшити, absolvere, odrešiti.
одрить *Vr.* 162,6 excoriare.
одветник. *Vi.* 19,54. *v.* одговорник 9,10. advocatus, defensor.
оган *Vi.* 21,62. ignis.
официј *Vi.* 11,26. *Vr.* 166,7. *K.* 200,71. *lat* officium. свети *Vi.* 20,58 officium sacrum, divinum. худ *Vi.* 15,45 prekršaj u službi. официал *Vi.* 13,33. 21,61. *K.* 191,47. 193,57 officialis. дворски *Vi.* 21,63 aulicus.
ohranjujući, ohraniti. *K.* 197,65 *tal.* riservando, riservare. *V.* схранити. ohranjen *K.* 202,74.
олига, риба *Vr.* 166,6. *lat.* loli guncula.
omajak, omejak. *Tr.* 220,9 *v.* umejak.
онукле, овце и ков'е. *Vr.* 150, 10 anniculus; još sada „nuklica“ za ovčje, a za kozje „dvizica“.
опатиа, опат. *Vi.* 6,2. 9,17. 14, 37. *Vr.* 160. *K.* 185,27. 191, 49. abbatia od abbas (kald. abba, pater), *nadstojnik redovničke družbe, imenito reda sv. Benedikta.* опатиа, abbatia, *samostan, kojega se predstojnik zove* опат, abbas.
опщина, община *Vi.* 7,5. 9,14, 16,17. 12,31 14,37. 20,57,58. 23,76. *Vr.* 146,2,4. 149,2. 153, 20. 158,33 165,4. commune, communitas. опщински луди *Vi.* 9,17. общинско *Ve.* 211.
орачи, kano svjedoci. *Vi.* 21,66.

ордини *Vr.* 170,8. удринь *Vr.* 165,6. 166,7. *tal.* ordine, naredba. ordinati. *K.* 192,53. ordinare. ординани. *Ve.* 211 odredjeni. ordinari. *K.* 185,32 ordinarius.

осал. *Vr.* 149,6. ослица ibid.

осик *Vi.* 8,8 21,62. осѣкъ, ogradjeno mjesto za marvu. Miklošić: Die slav. Ortsnamen aus Appellativen a. v. osêkъ.

ослужити *Vr.* 166,7 odslužiti, ovršiti.

osmak *Tr.* 224,47.

остати: остани *Vi.* 10,19 17,51, 52. 21,60. *Vr.* 149,3. 151,14. остани в осуду *Vi.* 16,46. остае в зарокѣ *Ve.* 213,18. остае еднога вола *Vi.* 16,48. остати manere, maneat obstrictus mulcta, poena, *a odnosi se na onoga, koji je krivac i upao u kaznu, na koju je obvezan.*

остачен, остачени. *Vi.* 21,60. okrivljen, od остачити prema остати, biti krivcem. *V.* Jagić: зак. винод. 84—85.

осуд *Vi.* 7,3. 12,30,31. 13,33. 14,35-39. 16,45-46. 21,62. *Vr.* 161,5. 170,8. *K.* 183,18. *Ve.* 215,5. осуд или банд. *Vi.* 14,40. **осоудь** і **осоудбина** mulcta, condemnatio. осуд *tumači se izrazom* банд, *koji vidi.*

осудити *Vi.* 18,52. 21,30. 22,71 **осоудити** condemnare. osujenje. *K.* 191,48. condemnatio. osujen *K.* 189,43 осуђен condemnatus.

осваени. *Vi.* 22,68 освађени; освадити incusare, inculpare.

освѣн *Vi.* 14,37 **освѣнь**, osim, praeter. Daničić: Рјечник a. h. v.

ошастно, то е рич ника, ка би ничја била, благо ошастно. *Vi.* 13,33. 16,46 caducum. **ошасно имание, ошьстьнь** Daničić: Рјечник a. h. v. Jagić (зак. вин. 51) *izvodi od glag.* **ойти** relinquere, ostaviti.

отаи *Vi.* 15,45. отаино *Vr.* 170, 8. отајно, secreto.

оточанинь *Vr.* 151,15. 156,30. stanovnik krčkoga otoka. оток, *razumieva se* krčki.

овадити *Vr.* 162,7 inculpare, accusare. оваен. *Vr.* 148,1 осваен incusatus.

овца *Vi.* 11,27. *Vr.* 150,9. 152, 17, 158,33. ovis.

овни прави *Vr.* 146—147,5 arictes. овнар pastor arietum.

озимче: ошле, кравье, кобил'е, озимакь *Vr.* 149,7—8. 165,4 mlado, što no ima jednu zimu.

Пачат *Vr.* 169,7. *tal.* impacciarsi *v.* импач, se immiscere.

парац *Vi.* 9 парьць litigans. Daničić: Рјечник a. h. v.

parati *K.* 198,67 adparere, svidjati.

парентин *Ve.* 216,33 *riеč nepoznata.*

пас, пьсь *Vr.* 171,11 canis. pasati *K.* 202,74 *tal.* passare, minuti.

pasti penu *K.* 197,65 *v.* upasti.

пастири, *kano svjedoci.* *Vi.* 21, 66 пастир. *Vr.* 145,1 pasišće *K.* 203,75.

patti *K.* 184,21 *tal.* patto, *lat.* pactum.

пчела. *Vi.* 8,8 apis.

пеща *Ve.* 214,20. pokrivalo (rubac) na glavi kod žene, peplum. *tal.* pezza, pezzo, komad platna.

pećnica *K.* 182,7. locus fornacis.

pena. *Vi.* 11,24. 17,51. 20,59. 21,60. 23,74. *Vr.* 152,15. 155,27. 156,31. 158,34. 160,1. 162,6. 163,9. 169,7. *K.* 182,3,10. *Ve.* 213,9,10. *Tr.* 219,5. *lat.* poena, *it.* pena, *sr. njem.* pîne, pêne, mulcta. pena rotnička *Tr.* 220,9.

penj *K.* 198,66 *tal.* pegno, zalog.
петех. *Vr.* 150,13. gallus.
pezati *K.* 187,37. *tal.* pesare, ponderare. peza *K.* 197,65. mjera.
пиниз *Vr.* 169,7. 170,8. **пѣназь i панагъ** numulus, novac.
pir kraljev *K.* 181,2 objed tako nazvan.
писма *Vr.* 171,14. documenta
питан. *Vi.* 10,19. питати queror, agere causam. питанѣ questio, actio causae. *Vr.* 160.
плаца *Vr.* 171—172,15. *K. tal.* piazza, nj. Platz.
платить се *Vr.* 161,5. naplatiti se, indemnem se reddere. plaća ruku t. j. rukom, odsjeći ruku *K.* 182,6. 183.15.
племе. *Vi.* 12,29. gens. *skup* ближика, ближичтво племенско племенити луди, племенити *Vi* 7,5. 19,54. 23,75. nobiles.
пленити *Vr.* 161,5. sumere pignori rem, pignerare.
плк, pulk, puk *Vr.* 146,3. 165,4. 172,15. *K.* 187,38. 190,47. *Ve.* 211. populus. вели и мали *Ve.* 211. pulčanin. *K.* 187,38.
плован *Vi.* 5 *Vr.* 162,6. *K.* 181 2. *Ve.* 215,27. *lat* plebanus. *tal* piovano. *ml.* piovan, parochus.
подкнежин *Vi.* 12,29—30. 14,35. 21,63. *Vr.* 147. 156,31. 160,2. 161,4. *lat.* vicecomes.
подложник *Vr.* 166,7. *K.* 199,68. subditus.
подплат *Vi.* 17,49. *nagrada pristava.*
подобань *Vr.* 162,2 idoneus, bonus. *K.* 187,35 iustus, aequus.
подружник, то е ки туе вино продае. *Vi.* 15,43, *sr.* podržnik, censuario. *Parčić.*
подвигнути правду *Vi.* 23 podići tužbu, causam movere.
поити. *Vr.* 160,2. 161,4 procedere, abire. поити супротив *Vi.* 22 71 contraire. поити глава *Vr.* 148,1. capite privari. zapasti *Vr.* 165,4.
показати. *Vi.* 10,22. 11,27—28. 12,30. 16,46. 18 52—53. 20 60. *Vr.* 161,2 *Tr.* 219,5. 222,29. probare. *Vr.* 145,1. 153,20. *Ve.* 214,25. denunciare показание не вриђно *Vi.* 20,60. denunciatio invalida.
пол, мужски и женски. *Vr.* 147,6. genus.
полача, *Vi.* 10,21. palatium, ovdje trg. полача *Vr.* 172,16. dvorana.
поли, puli, полук, *Vr.* 157,31. *Tr.* 219,1. *K.* 183,18. *Ve.* 211. apud, praeterea.
поличница *Vr.* 154,25. zaušnica, ćuska.
положити, *Vi.* 19,55. *Vr.* 156,31, statuere, odrediti. положена *Vi* 10,37.
помагаи *Vi* 8,9. клич u pomoć. **помагаић** *Vr.* 148,1. *Tr.* 219,2.
помакнути. *Vi.* 10,20,22. 18,53. trahere, adducere. помакнен. *Vi.* 10,18—29. attractus testis.
поманкати *Vr.* 170,10. *v.* манкати, deesse. *K.* 189,45 umrieti.
помна *Vr.* 169,8. obzir.
поп, *Vi.* 5. 7,5. 9,15. 14,36. 20,58. *Vr.* 152,16. 155,28. *Ve.* 214 26. *gr.* παπᾶς, *st. njem.* phafo, sacerdos.
попаша *Vr.* 165,4 šteta učinjena pašom, damnum pasculationis.
порат *Ve.* 216,35. *lat.* portus, *tal.* porto *v.* pristanišće, luka.
поражен *Vr.* 154,21. *Tr.* 221,17. **поразити** ferire.
поредна *Vr.* 164,3 turnus.
поротник *Vi.* 9,10. 19,56. 22, 68—69. adiuratus. *v.* ротник.
поручаство *Vr.* 148,1. 154,21, vadium.

посал *Vi.* 22,72. poslanik, nuncius.
посегаль *Vr.* 156,31. *sr.* посагати repugnare Miklošić: Lex. palaeoslov. a. h. v.
посудити *Vi.* 15,42. mutuare.
пошишион. *Vi.* 13,34. 24, poses *K.* 188,43. *tal.* possesione. posedeći *K.* 198 66 possedente.
потезати *Vr.* 166,6 *tal.* pesare.
потирати *Vr.* 160 дрмуни и жита, damnificare.
поведати *Vr.* 145,1 dicere, narrare.
pozakoniti *Tr.* 222,32 matrimonio iungere.
позов *Vr.* 171,12 appellatio. pozvanje *K.* 188,43 citatio. позовник *Vi.* 21,65. 23,73. preco, pozović.
пожгание *Vi.* 8,10. 21,62 incendium.
пра *Vi.* 16,48. 17,51. 19,54. lis, processus, actio.
правда *Vi.* 16.48. 18,53. 23. *Vr.* 155,29. 165,3. 169,7 causa. *Vi.* 11,25. правда кметска *Vi.* 17,49,51. 23,75. *Vr.* 147,1. ius. *Vi.* 15,41. 22,72. *Vr.* 156, 31. *K.* 185,31. 187,35. 192,51. 203,76. *Ve.* 213,6. *Tr.* 220,12. iudicium. правду згублати *Vr.* 149,1. *K.* 182,4. pravdu razlučiti. *K.* 182,33. razbiti *K.* 200,71. правда суена. *Ve* 214,19.
правити *Vr.* 148,1 dicere, fateri.
праз *Vr.* 165,5 ovan neuškopljen.
предавац. *Vi.* 22,77. izdajica, traditor.
прегришити. *Vi.* 15,41. *K.* 207, 81. prestupiti, povriediti zakon.
prejudicat *K.* 203,75 *lat.* preiudicare. prejudicij. *K.* 207,81 *lat.* praeiudicium.
prenavljati *K.* 186,32 ponavljati, renovare.
преповед, prepoved *K.* 202,74. *Ve.* 214,23. *Tr.* 225,54. zabrana, pasište u zabrani.
пресека. *Ve.* 214,21 пресјека, као долина преко каке косе или планине (Vuk).
pretendit *Tr.* 225,58 59. *lat.* praetendere
презентат *Vr.* 170,10 *tal.* presentare
презламенати *Vr.* 160,1. mutare signum.
прежган *Vr.* 154,21 прѣжешти urere, прѣжежень adustus.
приченjи *Vr.* 169,8. prietnja, minae.
pridavak *K.* 200,71 dodatak, additamentum.
pridevak *K.* 204,77 cognomen.
пригнати *Vr.* 162,7 adigere.
приходак. *Vi.* 13,33. приходище *Ve.* 214,25 proventus.
приказати. *Vi.* 15,42, darovati, donare. пдиказати се 10,22. 15,41 *Vr.* 162,6 comparere.
primaknuti *K.* 202,74 *v.* помакнути.
примисалие, примисалѣ *Vi.* 4. dubium, cura.
princip *K.* 186,33 principova svitlost ibid. princeps
припрощина *Vr.* 170 8 humilis conditio.
присещ. *Vi.* 8,9. 9,10 – 11. 11,27. 15,42 – 43. 22,68. *Vr.* 148,1. 151,14. 160,2. 166,7. iurare. *v.* ротити. по закону *Vi.* 24. присежник *Vr.* 145,1. 155,20. 169,7—8. 170,10. *K.* 193,57. *Ve.* 215,32. adiuratus *v.* ротник.
пристаненѣ. *Vi.* 6. assensus. пристати, пристаяти, пристанути, accedere, assentire.
пристанище. *Vi.* 9,11. *K.* 183, 14. пристанище portus.
пристав. *Vi.* 10,19. 16,48—49. 17,50. 21,65. *lat.* *listina* pri-

staldus. *sudski organ*. крив 17,51. 18,53. falsus, mendax.

пристојати *Vi*. 11,26. spadati, pertinere. 20 57 *Vr*. 147,6. 169,7. *K*. 192,51. competere. пристои се *Vr*. 164,3. decet, convenit.

притча *Vi*. 10,22. 18,53. **притьча** causa.

прити. *Vi*. 22,71. contravenire, iure persequi. **прѣти**, accusare.

притврдити *Vi*. 15,44 confirmare.

прман *Vi*. 7,5. 12 29—30. перман. *Vr*. 145 1. Cf. permanus, permanatus Monum. Slav. merid. I, 137. *Jagić* (Законъ винод. 18) *izvodi iz lat.* „primarius“ (Monum. Slav. merid. I, 215). *Upozorujem na tal. ferma*, milites conducti, stipendiarii; fermare alcuno a suo soldo, mercede conducere.

просека. *Ve*. 214,21. продол (Vuk).

прост *Vi*. 11,27. 13,31. 17,51. 21,60. *Vr*. 148,5. 156,14. 172, 15. liber, immunis. *Vi*. 22,69. oprošćen.

прошщенѣ *Vi* 13 33. 17,50. 19, 54. *Vr*. 152,15. dozvola i nalog.

противник. *Vi*. 20,56. adversarius.

провати. *Vr*. 150,14. 153,20. 155,25,27. 161,3. probare, *tal.* provare.

провидурь. *Vr*. 163,1. 166,7. провидадур. 170,10; proveditore, *mletački doglavnik*.

првад, *Vi*. 5. *Vr*. 147,6. presbyter, *prema st. mlet.* „prevede“, „prevet“; *a pošto se* „prvad“ *i* „pop“ *razlikuju, bit će bio prvi značio svećenika odličnijega, možebit* mansionara, praebendara.

први, *Vi* 3.23,76. priores, predci.

прквич. *Vr*. 151,14 prima vice, primo.

пржунь *Vr*. 154,21. *K*. 185,31. *tal.* prigione

псост. *Vi*. 18. contumelia, psovanje, psovka. псовати. *Vr*. 154,22,24. 169 8. *Ve*. 213, 17.

публикана *Vr*. 172,16 *tal.* publicata, promulgata.

пудариа, стража над виноградом. *Vi*. 10,23. **поүдарь** vineae custos. Daničić: Рјечник a. h. v.

пуни, на пуни, na punoma. *Vi*. 3. *K*. 202 75. plene, ad plenum.

pust, mesopust. *K*. 182,4. 186,32. carnisprivium.

pušća *K*. 188,40. *bit će* „пусто-наш“, pascuum cuique patens“ *(Vuk)*.

пустити *Vr*. 171,14 relinquere in haereditatem.

Раченѣ *Vi*. 23,75 **рачение**, desiderium, voluntas *od* рачити velle. *Vr*. 148,1.

рачун *Vr*. 148,1 conditio. 151,14. modus, ratio.

раненѣ *Vi*. 11,25 vulneratio. ранити *Vi*. 12,30 vulnerare.

равно *Vr*. 171 aequaliter.

разбити, *Ve*. 213,6. razboj *K*. 206,80 разбоиник *Vi*. 22,71. praedo.

razložiti *K*. 190,47 razporezati. razlog *ibid.* razporezba.

разум *Vr*. 148,1 razbor, arbitrium.

razve *K*. 185 29. **развѣ** praeter.

рещи проти *Vr*. 146,3 contradicere.

ред, свети *Vi*. 9,16. sacer ordo.

ред *mj.* (е)ред. *Vi*. 13 31 32. *tal.* erede, *lat.* haeres. *v.* аредитати.

redigovati *K*. 191,49. *tal.* redigere, ridurre, reducere.

redovnik *K*. 188,41. svećenik inače član reda, monah.

regiment *K*. 186,33 vlast.

*

replikati *K*. 204,77 replicare, iterare.
resolucion *K*. 203,76 resolutio, *tal.* risoluzione.
рич, *često Vi.* 4.8,9. 9,14. 10,20, 23. 14,35—36,38. 15,42,45. 16,48. 17,50--51 *Vr.* 155,29. *K*. 182,8. 185,26 res.
рихта *Ve.* 215.31 *nj.* Gericht, Richteramt.
ризан *Vr.* 171,14 scissus, cassus, irritus.
род *Vi.* 12 31. genus.
рота *Vi.* 8,7,9 15 44. 19,56 21,64. 22,69. *Vr.* 151,14, 152, 17. *K*. 202,74. iuramentum. ротити. *Vi* 19,56. *Vr.* 151,14. 153,19. 162,7. *K*. 182,4—5. *Ve.* 215,17. iurare. ротник *Vi.* 14,41. 23,73 iuratus iudicis socius. роцен. *Vi.* 22,72. 23,73. *Tr.* 220,13 adiuratus.
рубанѣ *Vi.* 7,6. 8,9. 22,66. рубати *tal. lat.* rubare, robare, raubare, *odavle* robaria seu depraedatio. rubati. *K*. 190,47. *Tr.* 226,69
rul, ruliti *Tr.* 223,42 ululare.
rumor *K*. 200.70 *lat.* rumor.
ruvina *K*. 196,63 *tal.* rovina, ruina, propast.
Сачтат *Ve.* 214,26. **сьчетати** coniungere. Daničić: Рјечник a. h. v. coadunare.
садити *Vr.* 157,33 саен'е, саћенје. *ibid.* serere, plantare.
сагрешенѣ *Vi.* 7,3. *u čl.* 21 згрешение *cf.* сьгрѣшению, **сьгрѣха**, delictum. Daničić: Рјечник a. h. v.
сала *Vi.* 23,77. sala.
самац, сам'це *Vr.* 149,7. samac, samica, *Tr.* 221.18.
самотрет присегь *Vr.* 153,19-20. самошест *Vi.* 9,10. самодванадесте. *Vi.* 8,9. 9,10. *Vr.* 151,14. самодвадесетпет *Vi.* 8,9. 19,56. самопетдесет *Vi.* 22.68, (teneatur iurare) tertia, duodecima, vicesima quinta, quinquagesima sua manu.
сатник, сьтникь. *Vi.* 5. 7,5. 11,25—26. 21,61. *Vr.* 151,14. 156.30 157 32. *K*. 183,18. *Ve.* 215,27 *Tr.* 222,24. **сьтникъ**, službenik gradski.
с'жгати *Vr* 154,23 comburere.
сбрати, *Vi.* 4 eligere, izabrati.
senožet *K*. 188,40. *Ve.* 214 23. foenile, sjenokoša.
sensa *K*. 185,28. *tal.* ascensione, spasovo.
сентенциа. *Vr.* 165,3 *K*. 185,32. *lat.* sententia. сентенцијиват *Vr.* 172,16 sententiam, decisum ferre.
sequestar, sequestrano. *Tr.* 219,1. sequestro pignoris capio.
схабити *Vi.* 12,30. pokvariti, oštetiti.
схранити; схранати. *Vi.* 3.8,8. *K* 188,39. **сьхранити, сьхранити** servare, salvare. схранено *Vi.* 15,45. 22,72. salvo.
сила, *Vi.* 8,9. 9.11. 14.39. 22.66 vis, violentia. *Vi.* 19,56. *Vr.* 148,1. *Tr.* 222,32. vis foeminae illata. силовати *Vr.* 148,1. *Tr.* 223,33 vim inferre. silovanje *K*. 194,58
сине *Vr.* 158,34. 171,12. plandište.
сипа, риба. *Vr.* 166 6. *lat.* sepia.
сир *Vr.* 170,9. caseus.
сирота *Vr.* 170,8. *K*. 185,29. orphanus.
skas *K*. 199,68. *Tr.* 223,41. *tal.* scosso, udarac konopom.
сказати. *Vi.* 20,59 comprobare. *Vr.* 148,1 denunciare et probare.
skivat. *K*. 207,82 *tal.* schivare.
складати се *Vi.* 18.53 suglasati.
скот. *Vi.* 7,5. 8,8. pecus
скубсти, *Vr.* 153,20. vellere.
скупити се, *Vi.* 5 *Vr.* 172,15.

congregari. скуплени на вкуп, сафкуплени. Vr. 151,14. una congregati.
скужа, Vr. 146,4 *tal.* scusa, izprika.
следь, Vr. 162,6 vestigium.
слишати корист, Vr. 170,8 habere emolumentum.
слободити, Vr. 152,16 liberum, immunem facere.
служба, Vi. 13,32 officium, ministerium, obligatio. служабник, службеник, 11,25. 12,30. 14,35—36. 17 50. officialis
сминь, Vr. 163,1 smion, audax.
sohe K. 189,43 vješala.
солдин, Vi. 6,1. 7,3. 8,7—8. 10,19. 11,25,27. 13,33. 14 37. 15,42—43,45. 16,48 17,50-51. 19,54. Vr. 150,13. 152,18. 153,19. 161 4. 162,6 - 7. 164,3. 165,4. 166,6. 171,14. K. 184,22. Ve. 214,21. бенетачки, *tal.* soldo, soldino; *ovdje mletački, a bijaše 20 soldina u libri (liri), u jednom pako soldinu 12 dinara.*
sorta K. 202,74 *tal.* sorta, vrst.
spendati K. 205,79 spendere, trošiti. шпендић Ve. 212,2.
спросити, Vr. 157,33 expetere, expetendo obtinere.
spud K. 185 Tr. 223,45 - 46. mjera vina.
стан, Vr. 151,14 K. 188,42. Sennerei, locus et casa mulgendis aestate ovibus. Vuk.
становит, Vr. 155,29 validus, firmus.
star K. 191,50 *tal.* stajo, modius (mjera).
starac, стареи, stareji, стариший, старѣшина. Vi. 4. Vr. 151.14. K. 202,74. Ve. 211. Tr. 220,6. seniores populi. старии, отаць и матерь, Vr. 164 3.
ставити долу Vr. 169,8 deponere.
stilet K. 201,73 *tal.* stiletto, pugio, bodež.
стирать, Vr. 161,5 iztjerati, utjerati n. p globu, dug.
стиснути, Vi. 14,38. Vr. 164,3. constringere.
стог, Vi. 8.10. acervus foeni.
стол, Ve. 215,31. stol pravdeni Tr. 226,65. tabula iudiciaria. пун, Ve. l. c. completa.
страна Vi. 12,28. 17,51 52. 18 53. Vr. 154,22,24 супротивна, Vi. 16,47. pars adversa.
стража, Vi. 9,15. стражу стрићи, *ibid.* stražci K. 185,27 vigiles.
ступити в нова, Ve. 214,19. renovare.
стученѣ, Vi. 11,25. percussio.
створ, Vr. 156,31. factum. Vr. 169,7 causa.
suplika K. 198,67 *tal.* supplica.
свар, Vi. 11 28. свађъ convicium.
сведок, Vi. 8,7. 9,11. 10,17,19. 16,47 18,52. 21,64. 22,67-68. testis. сведоки добри Vi. 11,27. 15,44. Vr. 148,1. 150,14. Tr. 222 27 сведок фалс. Vi. 17,52. Vi. 16,47. крив Vi 18,53. подобан, Vi 11,28 12,30. 17,51. сведоки припущени (admissi) испуени (*mj.* испуђени) Vi. 16,47. справни Vi. 18,53 веровани (fide digni) Vi. 10,23. 15,42. 21,66. живи, мртви. Vi. 24 сведочаство. Vi. 8,9. 10,18—19. веровано 20,59. *rieč, koja mnogo dolazi.*
свет. Vi. 4. K. 185,29. 188,41. consultatio, consilium. mali K. 195,63. consilium minus свещати се. Ve. 211. consilium inire. светник. K. 185,32. 194, 58. Ve. 213,12. consiliarius. светно Ve. 211.
свршенѣ Vi. 4. complete.
суд Vr. 148,1. 151,14 *mj.* osuda, sententia. судац Vi. 5. Vr. 146,3,5. 148,1. 150,14. 154,23.

157,32. 160,2. 162,6—7. 166, 7. 178,9. *K*. 183,18. 185,32. *Ve*. 211. 215,27. iudex. суено за душу. *Vi*. 24 zapis. суена *Vr*. 165,4.
сума *Vr*. 169,7 summa.
сумнел, сумнети се. *Vr*. 151,14 suspicor.
свѣстю, свѣсть *Vr*. 160 scientia.
Škandal. *K*. 187,35. *Ve*. 211. scandalum.
шкода *Vi*. 8,7 10,19,23. 15.45. 18,52. 21,62. 22,71. *Vr*. 151, 14. 155,27. 160,2. *K*. 189,46. *Ve*. 213,9. *Tr*. 219,4. damnum, *često dolazi*. шкодан. *Vi*. 8,9. шкодник. *Vi*. 10,23. *Tr*. 220, 13.
шкурити *Vr*. 171,13. *tal*. scorrere, minuti.
štabiliti *K*. 202,74. stabilire
štafa *Tr* 226 67. *tal*. staffa, stapia, *pristojba za konja kod izvida*.
štancia *K*. 186,32 instantia, prva
штатут, statut. *Vr*. 147,1. 163,1. *K*. 194,58 statutum. statutovati. *K*. 196,63. staturre.
šterna *K*. 203,76 cisterna.
штимати *Vr*. 170,8. *K*. 190,46. *tal*. stimare, procieniti. štima, štimaduri *K*. 190,46.
štivra *K*. 195,63. *str*. *njem*. stiura, *tal*. steora, Steuer.
štrucion *K*. 206,80. *tal*. instruzione, naputak.
Tadae *Vi*. 10,23. тьгдажде tada.
такнут *Vi*. 15,42 tangere.
такое *Vi*. 8,8. *Vr*. 160,1. такожде eodem modo.
улагодили, улагодити се, *Vr*. 151,15. convenire. *v*. лагодити се.
улье, *Vr*. 170,9. oleum.
улећи, *Vi*. 4. cessare.
uloženi u zarok, *K*. 192 51. ad mulctam damnatus.
уманкати, *Vi*. 20 56. *v*. манкати.
umejak, umej, *Tr*. 220,9. 225,53. *mj*. umedjak, coronale de campi, boscaglia. Parčić: rječnik, a. h. v.
upada, upasti, u penu, komun, *K*. 187,38. 189,45. *Tr*. 221,16. incidere.
упрѣти, *Vr*. 152,17. тадбѣ, furtum negare.
ураженѣ, *Vi*. 11.25. уразити, вразити, laedere. ураженѣ, laesio.
урочан, *Ve*. 212,1. оурокь, dies constituta, оуроучьнь, constitutus, оурешти, constituere. Daničić, Рјечник, a. h. v.
усѣчи, *Vr*. 151,14. 152,18. 154, 21. одсѣћи.
usurpat, *K*. 203,75, usurpare.
утакнути, *Vi*. 18,53. exprobrare, супротиш *što i* поити проти, супрот, litem movere.
уза, *Vr*. 148 1. carcer.
uživanje, *K*. 190,47. ususfructus.
valido, *Tr*. 224,50. validum.
валижник, *Vi*. 7,4. valisia, *tal*. valigia, spezie di cassa o tasca usata ne'viaggi, vidulus, vulga, hippopera. коњ валижник, „saumarius pro deferendo, valisiam“. Monumeuta histor. Slavor. merid. I. 215.
valput, valputia. *K*. 181,1—2. 190,47. *Ve*. 214,26. villicus, officium villici, *od st. njem*. walpoto, waltpode, walpode stellvertretender Abgesandter des Herschers. Miklošić: Die Fremdwörter in slav. Sprachen. S. 62.
ванню, ваннѣ, *Vr*. 163,1. vanjska, forensis, inače гостински.
вапай, *Vi*. 8 8. клич. вапит. 10,23. clamare.
ващина, *Vi*. 11,27. каштина, contumelia, ignominia.
vazam, *K*. 182,4. phase, pascha.
вдовица, удовица, *Vr*. 155,28. 170,8. *K*. 185,29. *Ve*. 214,20

vidua. vdovičastvo. *K.* 189 45. viduitas

вѣще, вище, *Vi.* 29,57. *Vr.* 145 1. 148,4. 151,14. 154,24. *Ve.* 212, 1. consilium общинско или павлаищно, publicum vel privatum. вище имити, учинити, *Vr.* 146,3. 162,6. вещник, вищник, *Vr.* 146,3-6. 154,24—25. 157,32. 162,6. consiliarius. *sr.* svet, svetnik.

večerje, *K.* 191,49.

велѣк, *Ve.* 215,27.

вера, *Vi.* 15.42. fides. верован, *Vi.* 8,7. 10,17. 15,42,44. 19,56. *Vr.* 152,17. 153.19. 154,22. 162,7. *K.* 202,75. fide dignus.

verbeser, *K.* 186,32 *njem.* Verweser.

вградити, *Vr.* 157,33.

тат, *Vi.* 9,10. fur. тадба, татба, тадбина, *Vi.* 8 9—10. 9,11. 14,35—37. 16 49. 17,50. *Vr.* 149,2-3. 150.10-14. 152,17-18. 153,19. 156.30. 167,7. *K.* 183,17. 184,26. *Ve.* 212.2. *Tr.* 219,5. furtum.

тег, *Vr.* 172.16. radnja ratarska. тежати, *Vr.* 169,8. raditi, opera servilia agere.

termin, *K.* 186,33. *lat.* terminus, rok.

терминати, *Vr.* 170,8. 172,15. determinare.

тиштамент, *Vr.* 171,14. testamentum, oporuka.

толикое, *Vr.* 164,3. **толикоѥ**, **толикоѣе**. Daničić: Рјечник, a. v. **толико**.

товерна, taverna. *Vr.* 170,9. *K.* 181,3. taberna, *tal.* taverna, krčma, *ngr.* ταβέρνα. товернар. *Vi.* 15,43. *K.* 185,30. 193,57. tabernarius, *tal.* taverniere, tavernaio. tovernit. *K.* 185,30 krčmarit.

tovor, *Tr.* 226,68. onus.

трат, *Vi.* 19,56. *Vr.* 151,14. 160,2. *K.* 187,38. *tal.* tratto, put, krat

трата, *Vr.* 166.6. velika mreža.

tratiti, *K.* 201,72. trošiti.

трава, *Vr.* 164,2 livada.

трпела, *Vr.* 162,6. stado, grex. cf. *tal.* drappello.

тудие, *Vr.* 161,3. statim, illico.

тужба, *Vi.* 11,27. 14 38. тужити, 10,23.

твар, *Vr.* 154 23. venenum, otrov. тварница, *Vi.* 20,59. otrovateljica, *sr.* **тварьникъ**. Miklošić: Lex. palaeoslov. a. h. v.

tvrdovrat. *K.* 200,70.

убиһи, убигне, *Vi* 13,31. aufugere.

убити, *Vi.* 12,29,31. occidere. убоиство, 22,68 caedes.

убози, *Vr.* 170,8 pauperes.

учестѣ, *Vi.* 13,34. **оучестиѥ** *v.* очестье, *polj. stat.* pars, ius in partem, portionem. учестно, 13,34. 16,46.

учиненје, *Vi.* 9 10. facinus. **оучинениѥ** *od* **оучинити**

уд, *Vi.* 12,30. *Vr.* 151,14. 152,18. 154.21. membrum.

удити, *Vr.* 148,1. nocere.

удрити, *Vr.* 153 20. песту, батом, камиком, ножем, ibid. percutere, pugno, malleo, lapide, cultro. udarac, *K.* 182,9. удорац, *Ve.* 213,11.

уготован, *Vi.* 22,69. gotov, paratus.

уета, *Vr.* 152,17. furto ablata.

уити, ушал, *Vi.* 12,29. kajk. vušel, aufugere.

указати, *Vi.* 13,34. demonstrare; *kano* показати, *Vi.* 10,22. 17,51. 18,52. uztvrditi, 18,53. iubere, 4. указанѣ, 20,60. *K.* 189,43. denunciatio.

украсти, украл, *Vi.* 14,35. *Vr.* 149,2.

ул, *Vr.* 150,12. *K.* 183,16. улник, *Ve.* 213,6. улница, *Vi.*

8,8. *K.* 219,4. apiarium, ulišće. uličje.
видити, вим, *Vi.* 4.16,47. 17,50. *Vr.* 151,64. вѣдѣти, scire, cognoscere. *Vi.* 15,45. svidjeti se. vidjenje, *K.* 188,39, **вѣдѣние** cognitio, scientia.
винети, *Vr.* 154,22 mj. изѣти, excipere, eximere. *Ve.* 213,15. izvaditi.
вино, *Vi.* 15,43. *K.* 180 3. vinum.
виноград, *Vi.* 10,23. 13 34. 18,45. *Vr.* 158,33. 162,6. *Tr.* 220,9. vinea.
vinur, *K.* 185,32. solummodo.
вижитанѣ, *Vr.* 162,8. visita.
властели, *Vr.* 156,31. nobiles.
внук, внука, *Vr.* 171,14.
вол, *Vi.* 17, 51—52. 16,48 procienjuje se sa 8 libara. *Vr.* 149,3.
воловина риба, *Vr.* 165,6 *tal.* bue, bò.
вола, *često Vi.* **волꙗ**, sivo, vel. волан, *Vi.* 10,21. **вольнь**, spontaneus, liber.
volta, *K.* 196,64. *tal.* volta, put, krat
вражба, *Vi.* 12,29. 13,31. 21,62. **вражьда**, mulcta homicidii. Daničić: Рјечник, a. h. v.
вернез, врнез, врниз, *Vi.* 1,6. 12,29. *Vr.* 146 2,4. vernensis, monetae species — veronensis, moneta Veronae, veronenses parvi. Du Cange: Glossarium med. et inf. latinitatis, a. h. v. Cf. Statum segniense. Arkiv za jugoslav. poviest, II, 82,84. *Znači u obće sitni novac.*
взети, *Vr.* 147,5. uzeti, sumere. взетие сена, *Vi.* 8,10.
Зачело, *Vr.* 154,24 *od* зачети, t. j. a da nije započeo kavgu *sr.* **зачало**, initium.
задоволе учинити, *Vi.* 11,25. satisfacere.
заговор, *Vi.* 9,14. 12,29. 23,75. pignus, pignoratio, vadium, *sr.* завез, зарок,
заградити, *Vr.* 157,33. 163,8. sepire.
закон, *Vi.* 14,36. 23,76. *Vr.* 145,1. *Ve.* 211 lex. кметски, *Vi.* 11,25. опщински или павлашпцни, *Vi.* 19,55. modus, *Vi* 19,56. usus, mos. *Vi* 15,45 pactum, conditio, *Vi.* 15,42. *Vr.* 164,3. *K.* 184,26. 185,28-29. 202,64. тесним законом, lege stricta, *Vi.* 4.
заложен, *Vi.* 24. заложити, oppignorare.
заминати, *Vr.* 148,1. 151,14. *lat.* examinare. *tal.* esaminare.
zapadati: glavu, *K.* 182,7. penu, *K.* 197,65. 199,69. *Ve.* 213,6.11. capite, mulcta, damnari.
зара, *Vr.* 170 8. *Tal.* zara, igra na kocke. *grč.* ζαρι. *tur.* zar, kocka. *Cf.* azzardo.
зарок, *Vr.* 145,1. 157,32 – 33. 158,31. 161,4. 165,4 gradski okoliš, pomoerium. *Vr.* 146,5. 154 21. 158 33 poena, mulcta. *K.* 183,18 zarok, ča jest pena libri 4 ter soldini 16. 192,51. *Ve.* 213,18. слободна зарока, плащаю зарок, *Vr.* 165,4. prost od pašarine, plaćaju pašarinu.
засѣдание, *Vi.* 12,30. zasjeda, insidiae.
затаѣл, затаити, *Vr.* 150,14. negare
завез, *Vi.* 9,14. 19,45 obveza, obligatio, *za tim* pignus, poena, mulcta. *v.* заговор, зарок, осуд.
збор, *Vi.* 9,13. **съборь**, collecta. збрани, *Vr.* 169,7 ellecti.
здати суд, *Vr.* 148,1. 151,14. sententiam enunciare.
здраве, *Vi.* 4, sane, consulte.
зети, земати, *Vr.* 146,4. **изати**, excipere, eximere, *mj.* знети, внимати.

згодала, згађли, *Ve.* 211. 212.2. zgoditi, dogoditi, accidere.
згоник, *Vi.* 9,12. exul.
згрешенѣ, *Vi.* 10,21. *v.* сагрешенѣ. згриха polj. statut
zibele, *Tr.* 223,36 zibka.
зламенати, *Vr.* 160. signare
злати, *Vr.* 156,31 aurei, *biti će* zecchino *od zlata,* koji je počeo kovati dužd Ivan Dandulo (1280—89.)
зло, *Vi.* 11,24. malum, facinus. злочинац. *Vi.* 12,29. *K.* 188,39. *Tr.* 220,5—7. злотворац, *Vi.* 8,7. 12,29. 21,62. malefactor. злотворенѣ, злостворенѣ, *Vi.* 20,60. 22,66.
знимати се, *Vr.* 164,3. se subtrahere.
zonuda, *Tr.* 224,44 *nepoznato.*
жакан, *Vi.* 6,1. 9,16. *Vr.* 152,16, 155,28. diaconus.
жена, *Vi.* 10,20. 11,27—28. добра, добра гласа, 10,18. *Vr.* 148,1. 154,22. *Tr.* 220,11. mulier nupta, *Vr.* 148,1.
живина, animalia, *Vi.* 16,45. *Vr.* 145,1. 161. велика 162,7.
жир, *Vr.* 170,9. *K.* 193,54. fructus.
жито, *Vi.* 8.8. жита, *Vr.* 160. 162,8. 170,9. frumentum, segetes.
живот, *Vi.* 23,74. vita. gre mu za život. *K.* 183,11. u pravdi životom, causa ad vitam.
жребац, *Vr.* 149,4. 165,4. ждребац.
жрели господски, *Ve.* 214,25. службеник, који „има гледат кралева приходища“.
župan, *K.* 191,48. 206,80. *Ve.* 211. 215,27. mjestni glavar.
žustat. *K.* 187,37. *tal.* giustare, aggiustare. žustanje. *K.* 189,43

ISPRAVCI.

Na	str.	6	redku	14:		.д.н. mjesto ..д.и.
„	„	9	„	23:		приети mj. прнети.
„	„	16	brojevi u zaporkama:			46, 47, 48, 49 mj. 45, 46, 47, 48.
„	„	35	redak	2	zdola:	22 mj. 12.
„	„	41	„	19	zgora:	капитȣл mj. кипитȣл.
„	„	46	„	1	„ :	парнȣ mj. парну.
„	„	53	„	19	„ :	рукописима mj. рикописима.
„	„	59	„	7	zdola :	ако mj. ало.
„	„	65	„	10	zgora :	И mj. Н.
„	„	85	„	11	„ :	онои мȣ mj. ономȣ.
„	„	90	„	4	„ :	веħ mj. неħ.
„	„	91	„	5	zdola :	били mj. билм.
„	„	96	„	4	zgora :	вина mj. внна.
„	„	106	„	11	zdola :	12 mj. 42.
„	„	149	„	9	zgora :	Анжу mj. Амжу.
„	„	158	„	10	„ :	ȣ града mj. ȣграда.
„	„	220	„	9	„ :	plati mj. platu.
„	„	220	„	15	„ :	kmet komu, ki ni mj. kmet, komu ni.

SADRŽAJ.

	Strana
Pripomenak	I
I. Zakon vinodolski. Uredio dr. Fr. Rački.	
Predgovor	III
Tekst	3
II. Statut poljički. Uredio prof. V. Jagić.	
Predgovor	IX
Tekst	27
III. Statut vrbanski a donekle i svega krčkoga otoka. Uredili dr. I. Črnčić i dr. Fr. Rački.	
Predgovor	XL
Tekst	145
IV. Statut kastavski. Uredio dr. Fr. Rački.	
Predgovor	LXXI
Tekst	181
V. Statut veprinački. Uredio dr. Fr. Rački.	
Predgovor	LXXVII
Tekst	211
VI. Statut trsatski. Uredio dr. Fr. Rački.	
Predgovor	LXXVIII
Tekst	219
Rječnik k poljičkom statutu	228
Rječnik k ostalim statutima	247

ISPRAVCI.

Na str. 6 redku 14: .д.н. mjesto ..д.и.
„ „ 9 „ 23: приети mj. прнети.
„ „ 16 brojevi u zaporkama: 46, 47, 48, 49 mj. 45, 46, 47, 48.
„ „ 35 redak 2 zdola: 22 mj. 12.
„ „ 41 „ 19 zgora: капитȣл mj. кипитȣл.
„ „ 46 „ 1 „ : парнȣ mj. парну.
„ „ 53 „ 19 „ : рукописима mj. рикописима.
„ „ 59 „ 7 zdola: ако mj. ало.
„ „ 65 „ 10 zgora: И mj. Н.
„ „ 85 „ 11 „ : онои мȣ mj. ономȣ.
„ „ 90 „ 4 „ : веħ mj. неħ.
„ „ 91 „ 5 zdola: били mj. билм.
„ „ 96 „ 4 zgora: вина mj. внна.
„ „ 106 „ 11 zdola: 12 mj. 42.
„ „ 149 „ 9 zgora: Анжу mj. Амжу.
„ „ 158 „ 10 „ : в града mj. вграда.
„ „ 220 „ 9 „ : plati mj. platu.
„ „ 220 „ 15 „ : kmet komu, ki ni mj. kmet, komu ni.

SADRŽAJ.

Strana

Pripomenak I

I. Zakon vinodolski. Uredio dr. Fr. Rački.
 Predgovor III
 Tekst 3

II. Statut poljički. Uredio prof. V. Jagić.
 Predgovor IX
 Tekst 27

III. Statut vrbanski a donekle i svega krčkoga otoka. Uredili dr. I. Črnčić i dr. Fr. Rački.
 Predgovor XL
 Tekst 145

IV. Statut kastavski. Uredio dr. Fr. Rački.
 Predgovor LXXI
 Tekst 181

V. Statut veprinački. Uredio dr. Fr. Rački.
 Predgovor LXXVII
 Tekst 211

VI. Statut trsatski. Uredio dr. Fr. Rački.
 Predgovor LXXVIII
 Tekst 219

Rječnik k poljičkom statutu 228

Rječnik k ostalim statutima 247